

**PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
KÁNONJOGI POSZTGRADUÁLIS INTÉZET**

**A KELETI KÁNONJOG LEHETSÉGES
ALTERNATÍVÁI A LATIN
BÜNTETŐJOG MEGÚJÍTÁSÁHOZ**

Doktori (PhD) értekezés

Készítette: Sereghy Noémi Xénia

Moderátor: Szabó Péter

BUDAPEST

2023

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSEK.....	4
BEVEZETÉS.....	5
1. A PROBLÉMA HÁTTERE	5
2. AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ MÓDSZERTANRÓL.....	11
I. A KELETI BÜNTETŐJOG JELLEGZETESSÉGEI.....	14
1. A BÜNTETŐJOGRÓL ÁLTALÁBAN.....	14
1.1. A bűn és a bűncselekmény fogalma.....	15
1.2. A büntetőjog és a büntetés célja a világi jogban és az Egyházban.....	17
2. A KELETI BÜNTETŐJOG KODIFIKÁCIÓJA.....	21
3. A KELETI BÜNTETŐJOG SAJÁTOS VONÁSAI.....	28
3.1. A büntetés gyógyító jellege.....	28
3.2. Az automatikus büntetések kiiktatása a keleti törvénykönyvből.....	34
3.3. Pozitív cselekedet kiszabása büntetésként.....	40
3.4. A kánoni figyelmeztetés szerepe a keleti büntetőjogban.....	42
3.5. Az örökös büntetések a keleti kódexben és a beszámíthatóság kifejezés hiánya.....	43
3.6. A büntetőjogi törvényesség elvének következetes érvényesítése.....	45
3.6.1. A törvényesség elve a világi jogban.....	46
3.6.2. A törvényesség elve a kánonjogban.....	48
3.6.3. A törvényesség elve a keleti fegyelemben.....	53
3.7. A keleti fegyelemre jellemző specifikus kánoni büntetések.....	57
3.8. Büntetendő cselekmények, melyek csak a keleti kódexben fordulnak elő.....	61
<i>Excursus: Büntetendő cselekmények, melyek csak a latin kódexben találhatók.....</i>	<i>63</i>
4. AZ 1983-AS CIC ÉS A CCEO BÜNTETŐ FEGYELME KÖZTI KÜLÖNBSÉGEK.....	64
4.1. Anyagi jog.....	64
4.2. Eljárásjog.....	66
5. ÖSSZEFOGLALÁS.....	76
II. A LATIN EGYHÁZI BÜNTETŐJOG SAJÁTOS VONÁSAI ÉS FEJLŐDÉSE.....	78
1. AZ 1917-ES CIC BÜNTETŐJOGA ÉS AZ AZZAL KACSOLATBAN FELMERÜLT KÉRDÉSEK.....	78
2. A LATIN BÜNTETŐ FEGYELEM ÉRTÉKELÉSE A SZAKIRODALOM TÜKRÉBEN ÉS A CIC VI. KÖNYV REFORMJÁNAK MOZGATÓ RUGÓI.....	83

2.1. Az 1983-as kódex büntetőjogáról általánosságban.....	83
<i>Excursus: Ratzinger bíboros és Castillo Lara bíboros levélváltása.....</i>	<i>86</i>
2.2. Az 1983-as kódex büntetőfegyelmeinek értékelése és a reform mozgató rugói.....	87
3. A LATIN EGYHÁZI BÜNTETŐJOG FEJLŐDÉSE A TÖRVÉNYKÖNYV KIHIRDETÉSE ÓTA.....	90
3.1. A kódexen kívüli törvényhozás.....	91
3.1.1. <i>Szent II. János Pál pápa.....</i>	<i>92</i>
3.1.2. <i>XVI. Benedek pápa.....</i>	<i>96</i>
<i>Excursus:Az egyes kongregációk különleges felhatalmazásai.....</i>	<i>100</i>
3.1.3. <i>Ferenc pápa.....</i>	<i>101</i>
3.1.4. <i>A kódexen kívüli törvényhozás kötelező ereje a keleti katolikus egyházakra.....</i>	<i>108</i>
3.2. A CIC VI. könyvének 2011-es revíziója – reform menete, szövegek elemzése.....	109
3.2.1. <i>A reform menete.....</i>	<i>110</i>
3.2.2. <i>De delictis et poenis in genere.....</i>	<i>113</i>
3.2.3. <i>De singulis delictis deque poenis in eadem constitutis.....</i>	<i>126</i>
3.3. A hatályos büntetőjog.....	136
4. ÖSSZEFOGLALÁS.....	140
III. A KELETI BÜNTETŐ FEGYELEM LEHETSÉGES HATÁSAI A LATIN BÜNTETŐJOG REFORMJÁRA.....	142
1. A KELETI BÜNTETŐJOG LEHETSÉGES SZEREPE A LATIN FEGYELEM MEGÚJÍTÁSÁBAN – ELVI MEGFONTOLÁSOK.....	142
2. A KELETI KÓDEX MEGOLDÁSAI, MELYEK SEGÍTSÉGET NYÚJTHATNAK A LATIN BÜNTETŐJOG MEGÚJÍTÁSÁHOZ.....	144
2.1. A büntetés medicinális jellegének erősítése.....	144
2.2. Az automatikus büntetések a latin fegyelemben.....	149
2.3. A büntetőjogi törvényesség elvének következetesebb érvényesítése a latin törvénykönyvben.....	155
2.4. Az egyes büntetések.....	160
3. A KELETI BÜNTETŐ FEGYELEM ÉS AZ ÚJ LATIN BÜNTETŐJOG.....	163
3.1. A keleti jogból kiolvasható lehetséges megoldások megjelenése az új latin büntetőjogban.....	164
3.2. Kitekintés: az új keleti büntetőjog.....	171
4. ÖSSZEFOGLALÁS.....	178
KONKLÚZIÓ.....	180

ZUSAMMENFASSUNG.....	189
FÜGGELÉK.....	198
BIBLIOGRÁFIA.....	204

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AAS	<i>Acta Apostolicae Sedis</i> , Romae 1909 kk.
Bd.	Band
Btk.	2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvből
CCEO	Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium (1990)
CIC	Codex Iuris Canonici (1983)
CIC/1917	Codex Iuris Canonici (1917)
cikk.	cikkely
Com	Communicationes
Const. Ap.	Constitutio Apostolica
ed.	edidit, editio, edited by
Hrsg.	Herausgegeben
k., kán.	kánon
kk.	kánonok, következők
LG	<i>Lumen Gentium</i> , a II. Vatikáni Zsinat hittani rendelkezése az Egyházzól
Litt. Ap.	Litterae Apostolicae
MP/m.p.	Motu Proprio
n.	numerus
Normae 2001	<i>Normae de gravioribus delictis</i> (2001)
Normae 2010	<i>Normae de gravioribus delictis</i> (2010)
Normae 2021	<i>Normae de delictis Congregatio pro Doctrina Fidei reservatis</i>
OE	<i>Orientalium Ecclesiarum</i> , a II. Vatikáni Zsinat határozata a keleti egyházakról
PCLT	Pontificium Consilium de Legum Textibus
PB	<i>Pastor bonus</i> apostoli konstitúció
SC	<i>Sacrosanctum concilium</i> , a II. Vatikáni Zsinat konstitúciója a szent liturgiáról
Schema	<i>Schema recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici</i> (2011)
SST	<i>Sacramentorum Sacntitatis Tutela</i> kezdetű motu proprio
sz.	szám
UDG	<i>Universi Dominici Gregis</i> apostoli konstitúció

BEVEZETÉS

„Fiam, ne vesd meg az Úr fenyítését, és ne csüggedj el, ha megfedd téged, mert akit szeret az Úr, azt megfenyíti, és megostoroz mindenkit, akit fiává fogad.”

(Zsid 12,5-6)

1. A PROBLÉMA HÁTTERE – A BÜNTETŐJOG HATÉKONYSÁGÁNAK HIÁNYOSSÁGAI

Az Egyház a krisztushívót annak egész életén át végigkíséri, jelen van benne attól a perctől kezdve, amikor a keresztség által az egyház tagjává válik. A hívők életét, bármely életállapotot is válasszák, az Egyházon belül a kánonjog szabályozza. Ezen jog egyik területe a büntetőjog, melynek létevel kapcsolatban a történelem folyamán többször is kifogások merültek fel, és az a kérdés is felvetődött, hogy az Egyháznak van-e hatalma büntetések kiszabására, s egyáltalán szüksége van-e büntetőjogra.¹ Az egyházi személyek által elkövetett egyes súlyos cselekmények az utóbbi években újra rávilágítottak arra, hogy a büntetőjognak helye és szerepe van az Egyházban. *James Matthew Pampara* az egyházi büntetőjogot az orvostudományban alkalmazott krízis beavatkozáshoz hasonlítja. Az Egyház számára ugyanis a hívek üdvössége a legfontosabb, és ha semmilyen más eszköz nem segített abban, hogy eltévedt tagját visszatérítse a helyes útra, akkor kényszerítő erejét használja fel. Ez is része az Egyház szerető gondoskodásának.²

A gyakorlatban ugyanakkor úgy tűnik, mintha nem mernék alkalmazni a büntetést. Ennek lehetséges oka, hogy nem ismerik eléggé, vagy egyszerűen csak nem alkalmazzák a már meglévő büntető normákat. A büntetőjogi normák következetesebb használatát sürgeti *Kuminetz Géza* is, aki erről így ír: *„Úgy véljük, hogy bátrabban kéne használnia a hatóságnak a büntetőjogban rögzítetteket. Ha nem szerzünk érvényt a fegyelmiüknek, mely objektíve őrzi a kegyelmet, nem számíthatunk virágzó egyházi életre. A büntetésben nem a megtorlás szelleme vezet bennünket, hanem a figyelmeztetésé, a testvéri feddésé, mely türelmességében sem tűr bizonyos olyan magatartási formákat, melyek teljességgel ellentétesek az Úr parancsaival.”*³

¹ ERDŐ P., *Egyházjog*, (Szent István Kézikönyvek 7) Budapest 2014. 605.

² PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law in the Code of Canons of the Eastern Churches*, in *Iustitia* Vol.2, No.2 (2011) 268.

³ KUMINETZ G., *Katolikus házasságjog*, Budapest 2002. 294.

A katolikus egyház több mint húsz sajátjogú egyházból álló közösség, melyek két – nyugati és keleti – kategóriába sorolhatók. A nyugatiba egyedül a latin rítus (római katolikus közösség) tartozik, míg a keleti csoport jelenleg 23 sajátjogú egyházat foglal magába. Mivel a latin és a keleti rítusok hagyományában fellelhető néhány jelentős különbség, szükséges volt, hogy mind a latin, mind a keleti rítusok (sajátjogú egyházak) számára saját törvénykönyvet adjon ki a legfőbb törvényhozó. Szent II. János Pál pápa ezt a következőképpen fogalmazta meg a *Sacri canones* kezdetű apostoli rendelkezésében:

„A keleti egyházak kánonjainak kodifikációja kezdetétől a római pápák szilárd akarata volt két kódex kihirdetése; az egyik a latin egyház, a másik a keleti katolikus egyházak számára. Ez egyértelműen azt mutatja, hogy az a szándékuk, hogy megtartsák azt, ami az Egyházban Isten gondviselése által történik, amely az egyetlen Lélek által összegyűlve, két – Kelet és Nyugat – tüdőlebennyel lélegzik, és egy szívvel, melynek két kamrája van, mely Krisztus szeretetében lángol.”⁴

A latin egyház törvénykönyve a *Codex Iuris Canonici*,⁵ a keleti katolikus egyházak életét a *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*⁶ szabályozza. A két kódex párhuzamos tanulmányozása során nagyon sok hasonlóság fedezhető fel, van azonban három terület, ezen belül is különösen a büntetőjogi rész, ahol szembeűnő a két törvénykönyv különbözősége.

Az Egyháznak saját és született joga – saját, mert nem más jogrendtől kapta – hogy azokat a krisztushívőket, akik valamilyen büntetendő cselekményt elkövettek, büntető intézkedésekkel fenítse.⁷ Ezen jog gyakorlása szükséges ahhoz, hogy az Egyház be tudja teljesíteni a küldetését, mely a lelkek üdvösségére irányul. A lelkek üdvössége az Egyház legfőbb célja (*salus animarum suprema lex*), ezért a kánoni büntetések a tettes megjavítását, valamint a közösség védelmét szolgálják.

⁴ IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap., *Sacri canones qua Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium recognitus promulgatur* (18 oct.1990): AAS 82 (1990) 1037.: „Ipsa inde ab exordiis codificationis canonicae orientalium Ecclesiarum constans Romanorum Pontificum voluntas duos Codices, alterum pro latina Ecclesia alterum pro Ecclesiis orientalibus catholicis, promulgandi, admodum manifesto ostendit velle eosdem servare id quod in Ecclesia, Deo providente, evenit, ut ipsa unico Spiritu congregata quasi duobus pulmonibus Orientis et Occidentis respiret atque uno corde quasi duos ventriculos habente in caritate Christi ardeat.”

⁵ A latin törvénykönyvet (CIC) Szent II. János Pál pápa 1983. január 25-én hirdette ki a *Sacrae Disciplinae Leges* kezdetű apostoli konstitúcióval, és 1983. november 23-án lépett hatályba; vö. AAS 75 (1983-II) VII-XIV.

⁶ A keleti katolikus egyházak törvénykönyvét (CCEO) Szent II. János Pál pápa 1990. október 18-án hirdette ki a *Sacri canones* kezdetű apostoli konstitúcióval, és 1991. október 1-jén lépett hatályba; lásd: AAS 82 (1990) 1033-1044.

⁷ Vö. CIC 1311. kán.: *Nativum et proprium Ecclesiae ius est christifideles deliquentes poenalibus sanctionibus coercere.*

A II. Vatikáni Zsinat után a büntetőjog bár létezett, de egyre többen kérdőjelezték meg létjogosultságát. Sokan ellentmondást láttak a büntetés és a szeretet Egyháza között, és tették fel a kérdést, hogy szükség van-e egyáltalán a büntetőjogra. XVI. Benedek pápa visszaemlékezéseiben úgy fogalmazott, hogy a hatvanas évek közepétől kezdve a büntetőjogot nem használták. Az a nézet uralkodott, hogy az Egyháznak nem a jog hanem a szeretet Egyházának kell lennie, ezért nem is büntethet. Ezzel kiiktatták azt a szemléletet, hogy a büntetés a szeretet egyik cselekedete lehet.⁸ Az idő előrehaladtával azonban bebizonyosodott, hogy nem lehet teljes mértékben kizárni a jogot, ezzel együtt a büntetőjogot sem az Egyház életéből.

Ferenc pápa 2020. február 21-én a Törvényszövegek Pápai Tanácsának tagjai előtt tartott beszédében kiemelte a kánonjog fontosságát, annak lelkipásztori és gyógyító jellegét, melynek célja, hogy visszaállítsa a jogsértés előtti állapotot, és rámutatott arra is, hogy a büntető törvények lelkipásztori eszközök, melyek segítenek a cél megvalósításában⁹.

Ennek eléréséhez olyan normákra van szükség, melyek a gyakorlatban is alkalmazhatóak, valamint hatékonyak. Az 1983-as latin kódex VI. könyvében található büntető normák azonban úgy tűnik, nem feleltek meg ennek a célnak, többször illették az 1983-as törvénykönyv büntetőjogát bírálattal neves kánojjogászok. A három leggyakrabban előforduló kritika a következő:

- a.) az egyházi hatóságok túlzott mérlegelési jogköre a büntetések alkalmazásakor,
- b.) a szubszidiaritás elvét sokan a decentralizáció szinonimájaként értelmezték,
- c.) a büntetőeljárások összetettsége.¹⁰

Az 1983-as kódex 1344. kánonja szerint az előírt szankciók esetében is lehetősége van a bírónak arra, hogy a büntetést egy alkalmasabb időpontra halassza, tartózkodhat a büntetés kiszabásától, alkalmazhat enyhébb büntetést, valamint felfüggesztheti a jóvátévő büntetés megtartásának kötelezettségét.¹¹ Ez a kánon ugyan tükrözi a büntetőjog lelkipásztori

⁸ „Seit der Mitte der 60er Jahren wurde es einfach nicht mehr angewandt. Es herrschte das Bewusstsein, die Kirche dürfe nicht Rechtskirche, sondern müsse Liebeskirche sein; sie dürfe nicht strafen. So war das Bewusstsein dafür, dass Strafe ein Akt der Liebe sein kann, erloschen. Damals kam es auch bei ganz guten Leuten zu einer merkwürdigen Verdunkelung des Denkens.” in BENEDIKT XVI., *Licht der Welt. Der Papst, die Kirche und die Zeichen der Zeit. Ein Gespräch mit Peter Seewald*, Freiburg 2010. 43.

⁹ A teljes beszéd szövegét lásd <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/02/21/0112/00250.html> (letöltés ideje 2020. június 12.)

¹⁰ DOMINGO, R., *Penal Law in the Roman Catholic Church*, in *Ecclesiastical Law Journal* 20 (2018) 168.

¹¹ CIC '83 1344.kán. Még ha a törvény parancsoló szavakat használ is, a bíró lelkiismerete és józan belátása szerint jogosult: –1. a büntetés kimondását alkalmasabb időre halasztani, ha előre látható, hogy a tettes elszármazott büntetéséből nagyobb bajok származnak; –2. a büntetés kimondásától tartózkodni vagy

törekvéseit, azonban lehetőséget ad a bírónak, hogy lelkiismerete szerint döntsön, így előfordulhat, hogy bizonyos cselekmények nem lesznek szankcionálva.

Az 1983-as Törvénykönyv a szubszidiaritás elve alapján különös figyelmet szentel a részleges jognak, és a II. Vatikáni Zsinat tanítása szerint kiemeli a püspökök lelkipásztori vezetését¹², azaz az esetek nagy részében a törvény a helyi ordináriusra, vagy rendi elöljáróra bízta, hogy az egyes ügyekben indítsanak-e eljárást.¹³

A büntetőjog revíziójának szükségességére mindössze 5 évvel a kódex hatályba lépése után a Hittani Kongregáció akkori prefektusa, Joseph Ratzinger bíboros hívta fel a figyelmet, mivel az egyes, klerikusok által elkövetett, büntetendő cselekmények esetében a büntetések kiszabásához lassú és komplikált eljárás vezetett.¹⁴ Ratzinger bíboros 2007-ben, már XVI. Benedek pápaként megbízta a Törvényszövegek Pápai Tanácsát, hogy vizsgálja felül a CIC VI. könyvében található büntetőjogi normákat. Ezen folyamatnak az eredményeként született meg az új büntetőjog, mely 2021. december 8-án lépett hatályba. Ezzel egyidőben hatályon kívül került az 1983-as Törvénykönyv VI. könyve.

Ferenc pápa 2023. március 20-án kelt *Vocare peccatores* kezdetű motu proprio-jával¹⁵ a Keleti Kódex büntetőjogi részének (XXVII. titulus) 22 kánonját megreformálta annak érdekében, hogy az az új latin büntetőjoggal összhangba kerüljön. Az új kánonok listája és szövege 2023. április 5-én lett nyilvános, ezért azokkal jelen értekezés csak érintőlegesen foglalkozik az utolsó fejezetben, mivel a keleti büntetőjogról szóló rész a megjelenés napján már készen volt. A megreformált keleti büntetőjog későbbi kutatás tárgyát fogja képezni.

*

Témaválasztás: Az utóbbi években az egyes, klerikusok által elkövetett büntetendő cselekmények miatt egyre nagyobb figyelmet kapott a kánoni büntetőjog is. Többnyire a

enyhébb büntetést kimondani, illetve vezeklést alkalmazni, ha a tettes megjavult, és a botrányt helyrehozta, vagy ha az illetőt polgári hatóság eléggé megbüntette, vagy előreláthatólag eléggé meg fogja büntetni; –3. felfüggeszteni a jóvátévő büntetés megtartásának kötelezettségét, ha a tettes dicséretes élet után először követett el büntetendő cselekményt, és nem sürget a botrány helyrehozatalának szüksége, mégis azzal a feltétellel, hogy ha a tettes a magától a bírótól meghatározott időn belül ismét büntetendő cselekményt követ el, le kell töltenie a mindkét büntetendő cselekményért járó büntetést, ha csak időközben le nem telt az előbbi büntetendő cselekmény miatti büntető kereset elévülési ideje.

¹² Vö. LG 27 „Episcopi Ecclesias particulares sibi commissas ut vicarii et legati Christi regunt [...] Vi huius potestatis Episcopi sacrum ius et coram Domino officium habent in suos subditos leges ferendi, iudicium faciendi, atque omnia, quae ad cultus apostolatusque ordinem pertinent, moderandi.”

¹³ ARRIETA, J. I., *Kardinal Ratzinger und die Revision der kirchlichen Strafrechtsordnung. Drei bishern nicht veröffentlichte Schreiben von 1988*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 179 (2010) 109.

¹⁴ Ehhez bővebben lásd: *ibid.* 108-116.

¹⁵ A motu proprio szövegét lásd

<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2023/04/05/0254/00553.html> (letöltés ideje 2023. április 6.)

latin egyház bünetőjoga került a középpontba. Kánonjogi tanulmányaink alatt a tananyag gerincét is a latin törvénykönyv tette ki, a keleti fegyelemmel lényegesen kevesebbet foglalkoztunk. Bizánci rítusú katolikus révén természetesen nagy figyelmet szenteltünk a keleti törvénykönyvnek is. A könyvtári kutatások során szembetűnő volt, hogy több olyan tanulmány született már, amelyben a latin és a keleti büntetőjogot hasonlítja össze a szerző,¹⁶ azonban az olyan publikáció, amely kifejezetten a keleti büntetőjoggal és annak sajátos jellemzőivel foglalkozik, lényegesen kevesebb.

Carl Gerold Fürst, a keleti kánonjog szakértője, akinek a keleti kódex kodifikációja során erőteljesen érvényesültek a gondolatai a büntetőjogban, így fogalmazott nem sokkal a CCEO hatályba lépése után:

„A CCEO jelentősége messze túlmutat a keleti katolikus egyházak törvénykönyvén. Bár a CCEO lényegében csak a keleti katolikus egyházakra vonatkozik; egyes normák (köztük egy büntetendő cselekmény) tekintetében azonban kifejezetten vonatkozik a latin egyházra is, így az 1983-as CIC-et a CCEO esetenként kiegészíti, de időnként ki is javítja. [...] A CCEO nagyon világosan mutatja, hogy a katolikus egyházon belül, nem túl szűk keretek között, van lehetőség egy és ugyanazon probléma meglehetősen eltérő jogi (és teológiai) megoldására, amelyet ugyanaz a törvényhozó szentesít. [...] Csak a jövőben lesz megmondható, hogy a CCEO-nak, mint "katolikus alternatívának", lesz-e konkrét hatása a latin kánonjog jövőbeli fejlődésére is, és milyen mértékben.”¹⁷

¹⁶ Többek között: COPPOLA, R., *Carattere della pena nel 'Codex Iuris Canonici' e nel 'Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium'*, in *Ius in vita et in missione Ecclesiae: Acta Symposii Internationalis Iuris Canonici: occurrente X anniversario promulgationis Codicis iuris diesbus 19-24 aprilis 1993 in Civitate Vaticana celebrati*, Città del Vaticano 1994. 773-783.; DEMEL, S., *Tatstrafe contra Spruchstrafe? Ein Vergleich des CIC 1983 mit dem CCEO 1990*, in *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 165 (1996) 95-115.; DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale nel Codex Iuris Canonici e nel Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, in *Apolliaris* 65 (1992) 149-172.; FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches: A Coparative Overview*, in *Folia Canonica* 2 (1999) 53-93.; GREEN, T. J., *Penal Law in the Code of Canon Law and in the Code of Canons of the Eastern Churches: Some Comparative Reflections*, in *Studia Canonica* 28 (1994) 407-451.; REES, W., *Unterschiedliche Strafen in der einen katholischen Kirche? Ein Vergleich zwischen CCEO und CIC*, in ZAPP, H. – WEIB, A. – KORTA, S. (Hrsg.), *Ius canonicum in Oriente et Occidente Festschrift für Carl Gerold Fürst zum 70. Geburtstag* (Adnotationes in ius canonicum 25), Frankfurt am Main 2003. 939-958.; VENTURA, M., *Spunti di comparazione in diritto penale canonico dopo la promulgazione del Codice della Chiesa Orientali*, in *Il Diritto Ecclesiastico* 107 (1996-II) 637-666.

¹⁷ Saját fordítás a német eredeti szövegből: „Die Bedeutung der CCEO reicht weit über die eines Gesetzbuches für die katholische Ostkirchen hinaus. Zwar wird der CCEO im wesentliche nur für die katholischen Ostkirchen gelten; bezüglich einiger Normen (darunter auch eines Straftatbestandes) gilt er aber ausdrücklich auch für die lateinische Kirche, so dass der CIC von 1983 durch den CCEO gelegentlich ergänzt, gelegentlich aber auch korrigiert wird. [...] Der CCEO zeigt, sehr deutlich, dass innerhalb der katholischen Kirche in einem gar nicht so engen Rahmen Platz für durchaus divergierende rechtliche (und theologische) Lösungen ein und desselben Problems, durch denselben Gesetzgeber sanktioniert, möglich sind. [...] Ob und inwieweit der CCEO als "katholische Alternative" konkrete Auswirkungen auch auf die künftige Fortbildung des lateinischen Kirchenrechts haben wird, kann allerdings erst die Zukunft weisen.”, in FÜRST, C. G., *Katholisch ist nicht gleich lateinisch. Der gemeinsame Kirchenrechtkodex für die katholische Ostkirchen*, in *Herder-Korrespondenz* 45 (1991) 139-140.

A döntésünket a témát illetően nagyban befolyásolta az előbbi Fürst idézet, hiszen vitathatatlan, hogy ha különböző rítusok egymás mellett élnek, akaratlanul is hatnak egymásra. Érdeemes ezekre a különböző hagyományokból (latin és keleti) fakadó eltérésekre odafigyelni, hiszen segítségünkre lehetnek abban, hogy közelebb vigyenek minket egy esetleges probléma megoldásához.

Végül, de nem utolsó sorban a témaválasztásnál az is szerepet játszott, hogy magyar nyelven eddig még nem jelent meg olyan monográfia, amely behatóbban foglalkozik a keleti büntetőjoggal. A dolgozat ezen kívül kiindulási pontként is szolgálhat a téma további kutatására, és remélhetőleg ösztönözni fogja újabb magyar nyelvű tanulmányok megjelenését.

Célkitűzések:

Három évtizeddel a keleti kódex megjelenése után elérkezett az az idő, amikor a gyakorlatban is választ kaphatunk Fürst előbbi feltevésére, azaz hogy valóban hatott-e, tudott-e alternatívákat kínálni a keleti büntető fegyelem a latin büntetőjog revíziójához? Mennyiben jelentek meg a keleti jog megoldásai az új latin büntető fegyelemben?

Ezeket átgondolva jelen disszertáció megírásánál a következő célok lettek megjelölve, az alábbi kérdésekre keresünk válaszokat:

1. Melyek a keleti büntetőjog sajátos vonásai?
2. Mik a latin büntető fegyelem jellemző vonásai, valamint milyen fejlődésen ment keresztül?
3. Milyen szerepe lehetett a keleti büntető fegyelemnek a latin büntetőjog megújításában, és mely, a keleti jogból kiolvasható lehetséges megoldások jelentek meg az új latin büntetőjogban?

A kérdések tükrében az értekezés a következő három fejezetből épül fel: A bevezető gondolatok, valamint az összehasonlító módszertanról szóló rövid rész után az *első fejezetben* a keleti katolikus egyházak büntető jogával és annak jellemző vonásaival foglalkozunk. A keleti büntető fegyelem sajátosságai közül kiemelt figyelmet fordítunk többek között a büntetések gyógyító jellegére, amelyre a keleti jog nagy hangsúlyt fektet, és amelynek az alapja egy szentírási részből (2 Tim 4,2) és a Trullósi Zsinat (692.) 102. kánonjából ered. Részletesebben szólunk többek között az automatikus (*latae sententiae*) büntetések hiányáról, melyek esetében elengedhetetlen egy rövid történelmi áttekintés is,

hogy megérthessük, miért nem kerültek bele az ilyen típusú büntetések a keleti törvénykönyvbe. A törvényesség elvének – *nullum crimen nulla poena sine praevia lege* – megvalósulását vizsgáljuk a kánoni büntetőjogban, külön figyelmet fordítva a latin törvénykönyv „általános szabályának” (1399. kán.) megfelelő norma hiányára a keleti kódexben. A fejezet végén betekintést nyerünk a keleti katolikus egyházak büntetőjogi eljárásába.

A **második fejezetben** elsőként a latin egyházi büntetőjog sajátos vonásait kívánjuk bemutatni, kezdve az 1917-es törvénykönyv büntetőjogával és az azzal kapcsolatban felmerült kérdésekkel, amit a 1983-as CIC büntető fegyelemének értékelése követ. Ez után a CIC VI. könyvében található büntetőjogi normák reformjának mozgató rugóit kívánjuk bemutatni, amit az 1983-as latin Törvénykönyv kihirdetése utáni egyházi büntetőjog fejlődésének ismertetése követ az új büntetőjog kihirdetésével bezárólag.

Az **utolsó fejezetben** a keleti büntetőjog lehetséges szerepe a latin büntetőfegyelem megújításában kerül bemutatásra, különös tekintettel azon vonásai, melyek a reform során segítséget nyújthattak ahhoz, hogy egy jól alkalmazható büntetőjogi rendszert hozzanak létre. Ezek után azt vizsgáljuk a fejezetben, hogy a keleti jogból kiolvasható lehetséges megoldások milyen mértékben jelentek meg az új latin büntetőjogban, valamint melyek azok a célok, amik nem valósultak meg.

2. AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ MÓDSZERTANRÓL

Az összehasonlítás módszere a jogrendszer értékeléséhez szükséges eszköz, ugyanis segítségével információkhoz jutunk arra nézve, hogy milyen a jogrendszer állapota, melyek a gyenge pontjai, erősségei.¹⁸

Az összehasonlító módszer abból áll, hogy párhuzamot hozunk létre más vizsgálati tárgyakkal részben vagy egészben, elemezzük a hasonlóságokat és különbségeket. Az összehasonlítás azt jelenti, hogy két vagy több tárgyra irányítjuk a figyelmet, hogy megtaláljuk, észrevegyük a köztük lévő kapcsolatot, vagy megvizsgáljuk hasonlóságaikat, különbségeiket.

Az összehasonlítást akkor érdemes alkalmazni, ha az egy előre meghatározott cél érdekében történik.¹⁹ Az összehasonlításnak gyakorlatiasnak kell lennie, mindenek előtt

¹⁸ CSINK L., *Pragmatikus összehasonlítás: az összehasonlító módszer gyakorlatias megközelítése*, in CSINK L. – SCHANDA B. (szerk.), *Összehasonlító módszertan az alkotmányjogban* (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar könyvei Tanulmányok 39), Budapest 2017. 20.

azt kell megvizsgálni, hogy hasznos-e számunkra, valamint meg kell jelölni az elemzés célját is.²⁰ Segítségével feltárhatók az esetleges hiányosságok, problémák, és ez által lehetőség nyílik a felfedezett hibák kiküszöbölésére, a jogrendszer fejlesztésére, valamint a megszerzett tapasztalatok beépítésére.²¹ A megfelelő eredmény érdekében tekintettel kell lenni arra, hogy amiket összehasonlítunk, azok nem lehetnek sem azonosak, sem teljesen eltérőek. Miután meghatároztuk a célt, valamint azt, hogy mit, mivel és mi alapján hasonlítunk össze, azután következik az információszerzés a jogszabályok, a bírói gyakorlat, valamint a szakirodalom segítségével. Mindezek után jön az elemzés, mely során azt tanulmányozzuk, hogyan működik a gyakorlatban a vizsgálat tárgya, illetve mik azok, amik hatást gyakorolnak a működésére. Végezetül azt kell megnézni, hogyan hasznosíthatóak az összehasonlítás során szerzett ismeretek, tapasztalatok.²²

A két hatályban lévő egyházi törvénykönyv (CIC, CCEO) párhuzamos tanulmányozása és összehasonlító elemzése elengedhetetlen a kánonjog tudományának fejlődése szempontjából. A legfőbb törvényhozó többször is kijelentette, hogy szükség van a latin és a keleti kódex összehasonlító tanulmányozására: „...*obvia oritur adhortatio ut in Facultatibus Iuris Canonici idoneum provehatur Studium comparativum amborum Codicum...*”²³ Ennek a felhívásnak eleget téve több olyan tanulmány született már, amelyben a latin és a keleti büntetőjogot hasonlítja össze a szerző.²⁴ A kánonjogban kétféle módon történhet az összehasonlítás. Egyrészt a két kódex párhuzamos szövegeinek aprólékos egybevetésével, mely esetben fennáll annak a veszélye, hogy az hosszútávon nem vezet eredményre.²⁵ Másrészt egy sokkal ígéretesebb módszerrel, ahol a hatályos jog

¹⁹ CSINK L., *Pragmatikus összehasonlítás*, 18.

²⁰ *Ibid.*, 19.

²¹ *Ibid.*, 21.

²² *Ibid.*, 30.

²³ Lásd: *Discorso del Santo Padre alla Presentazione del <Codice dei Canonici delle Chiese Orientali > alla XXVIII Congregazione del Sinodo dei Vescovi, il 25. X. 1990, n. 8.*, in *Nuntia* 31 (1990), 13; IOANNES PAULUS PP. II., *Allocutio Summi Pontificis ad eos qui conventui internationali iuris canonici interfuerunt*, in *Communicationes* 25 (1993), 13-14.

²⁴ Többek között: DEMEL, S., *Tatstrafe contra Spruchstrafe? Ein Vergleich des CIC 1983 mit dem CCEO 1990*, in *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 165 (1996) 95-115.; DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale nel Codex Iuris Canonici e nel Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, in *Apolliaris* 65 (1992) 149-172.; FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches: A Coparative Overview*, in *Folia Canonica* 2 (1999) 53-93.; GREEN, T. J., *Penal Law in the Code of Canon Law and in the Code of Canons of the Eastern Churches: Some Comparative Reflections*, in *Studia Canonica* 28 (1994) 407-451.; REES, W., *Unterschiedliche Strafen in der einen katholischen Kirche? Ein Vergleich zwischen CCEO und CIC*, in ZAPP, H. – WEIB, A. – KORTA, S. (Hrsg.), *Ius canonicum in Oriente et Occidente Festschrift für Carl Gerold Fürst zum 70. Geburtstag* (Adnotationes in ius canonicum 25), Frankfurt am Main 2003. 939-958.; VENTURA, M., *Spunti di comparazione in diritto penale canonico dopo la promulgazione del Codice della Chiesa Orientali*, in *Il Diritto Ecclesiastico* 107 (1996-II) 637-666.

²⁵ SZABÓ P., *Alcune osservazioni sul diritto sacramentale comparato in prospettiva storica*, in *Eastern Theological Journal* 5 (2019) n. 2. 155-156.

párhuzamos szövegeinek vizsgálatán felül a kánoni hagyomány valamint az ortodox jog jellegzetes sajátosságait is figyelembe vesszük.²⁶ A kánoni összehasonlítás elősegíti a hatályos jog jobb megértését, és segítséget nyújt az esetleges megújításban. Az egyes kánonok, a hozzájuk tartozó történelmi források valamint a teológiai-kulturális kontextus vizsgálatából szerzett adatok lehetővé teszik, hogy jobban megértsük a különbségeket, és jó kiindulási alapot nyújthatnak a módosítási javaslatokhoz, ezáltal elősegítve a jogrendszer tökéletesítését.²⁷ A két nagy tradíció (latin, keleti) összehasonlítása lehetővé teszi a kölcsönös finomítást, optimalizálást.

*

A bevezető végén tisztelettel mondok köszönetet *Szabó Péter* professzor úrnak, aki tanulmányaim alatt és a dolgozat megírása során végig segítette munkámat, tanácsaival és útmutatásaival irányított.

Köszönetemet fejezem ki a *Kánonjogi Posztgraduális Intézet minden tanárának és munkatársának*, akik tudásukkal és segítőkészségükkel hozzájárultak ahhoz, hogy tanulmányaimat befejezhessem.

Köszönöm a *családtagjaimnak*, akik végig bíztattak a munka során, és mindenkinek aki valamilyen formában hozzájárult ahhoz, hogy ez a dolgozat elkészülhessen!

²⁶ Ibid., 156.

²⁷ Ibid., 157.

I. A KELETIBÜNTETŐJOG JELLEGZETESSÉGEI

A keleti és latin büntetőjogot tanulmányozva szembetűnő, hogy jelentős különbségek találhatók a két kódexben. Ennek oka abban keresendő, hogy a keleti tradíció sok esetben eltér a latin hagyománytól. Vitathatatlan, hogy a keleti katolikus egyházak erőteljesen latinizálódtak. A II. Vatikáni Zsinat keleti egyházakról szóló dekrétuma (*Orientalium Ecclesiarum*) szorgalmazta a visszatérést az ősi hagyományokhoz.²⁸ Ez a törekvés az 1990-ben kihirdetett törvénykönyvben világosan megjelenik. Ez a magyarázata annak, hogy a két kódex között eltérések mutatkoznak, ami a büntetőjogra különösen is jellemző. *Di Mattia* szerint a keleti büntetőjog szerkezete a szent kánonokat és a patrisztikus gondolkodást juttatja kifejezésre.²⁹ Ebben a fejezetben azt kívánjuk bemutatni, melyek azok a pontok az 1990-es CCEO-ban és az 1983-as CIC-ben, ahol ezek a különbségek jelentkeznek, és melyek a keleti büntetőjog sajátosságai.

*

Ahogy az a bevezető részben már említésre került, a keleti büntetőjog is változáson ment keresztül, amely a XXVII. titulus 22 kánonját érinti. Mivel az új kánonok listája és szövege 2023. április 5-én lett nyilvános, és a keleti büntetőjogról szóló fejezet a megjelenés napján már készen volt, a dolgozatban az 1990-ben hatályba lépett törvénykönyv büntető fegyelme kerül bemutatásra. A megreformált keleti büntetőjogról a harmadik fejezetben csak egy nagyon rövid áttekintés adunk, részletesebb ismertetése későbbi kutatás tárgyát fogja képezni.

1. A BÜNTETŐJOGRÓL ÁLTALÁBAN

Azokat a cselekményeket, melyek az egyénre vagy a közösségre nézve veszélyt jelentettek, azok érdekeit sértették, már a kereszténység kialakulása előtt is igyekeztek különböző módon szankcionálni. A római jogban hosszas fejlődés után alakult ki a büntetőjog – amiben a modern büntetőjog gyökereit fedezhetjük fel³⁰ –, ahol különbséget

²⁸ A keletiek valamennyien legyenek bizonyosak afelől, hogy törvényes liturgiájukat és fegyelmi rendjüket mindenkor megtarthatják, s meg is kell tartaniuk, és csak sajátos, szerves fejlődésük érdekében változtassanak rajta. Mindezt tehát éppen maguknak a keletieknek kell igen hűségesen megtartaniuk; szertartásukat napról napra jobban meg kell ismerniük, és egyre tökéletesebben kell átültetniük a gyakorlatba. Ha pedig attól helytelenül eltértek volna a korviszonyok vagy személyi körülmények miatt, igyekezzenek visszatérni az ősi hagyományokhoz. (OE6)

²⁹ DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale nel Codex Iuris Canonici e nel Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, in *Apolliaris* 65 (1992) 160.

³⁰ FÖLDEVÁRI A., HAMZA G., *A római jog története és institúciói*, Budapest 2018. 559.

tettek a *delictumok*, melyek elsősorban az egyén érdekeit sértették, és a *crimen* között, amely utóbbi a köz érdekét sértette. Az erkölcsi értelemben vett bűn fogalmával azonban nem foglalkozik kimondottan a római jog, bár a kifejezést használták.

Mind a mai napig elfogadott az a tétel, hogy a világi közösségeknek szükségük van olyan törvényekre, melyek a rend fenntartását szolgálják, és olyan hatalmat adnak a közösségnek, hogy megbüntethesse azokat a tagjait, akik ezen normák ellen vétnek.³¹

Ahogy a CIC 1311. kánonjában megfogalmazódik, az egyháznak, mint szuverén közösségnek saját, és született joga, hogy azokat a krisztushívőket, akik akár az isteni, akár az egyházfegyelmi törvények ellen vétnek, ha szükséges, valamilyen módon büntesse. Felvetődik azonban a kérdés, hogy az Egyház, mint isteni eredetű, szakrális közösség, miért büntet, mi a célja a büntetőjoggal és az egyes büntetések kiszabásával.

1.1. A bűn és a bűncselekmény fogalma

Mielőtt a feltett kérdésre megadnánk a választ, fontos tisztázni két fogalom, a bűn és a bűncselekmény jelentését, melyeket a köznyelvben gyakran egymás szinonimájaként használnak.

A keresztény szóhasználatban a bűn – melynek két fajtája különböztethető meg, a bocsánatos és a halálos – olyan személyes emberi cselekedet, amely az ember Istennel való viszonyát zavarja meg azáltal, hogy az ember szembemegy Teremtője akaratával, parancsával.³² A civil jogban a bűncselekmény az a szándékosan, vagy – ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli – gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli.³³

A kánoni jogban a bűncselekmény fogalma a hatályos törvénykönyvekben (CIC, CCEO) nincs definiálva szemben a régi kódexszel, ahol a 2195. kánon 1. § szerint „büntetendő cselekmény alatt az egyházjogban, a törvény külső és erkölcsileg beszámítható megsértését értjük, mely legalább meghatározatlan kánoni büntetéssel kapcsolatos”.

A bűn és a büntetés témája megjelenik mind az Ó- mind az Újszövetségben. A Teremtés könyvében olvasható, hogy az első emberpár az elkövetett bűne miatt – Isten

³¹ FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches: A Comparative Overview*, in *Folia Canonica* 2 (1999) 54.

³² ERDŐ P. *A bűn és bűncselekmény. A két alapvető fogalom viszonya az egyházi jog tükrében*, Budapest 2013, 19.

³³ Btk. 2012. évi C. törvény 4.§ (1)

büntetéseként – elvesztette a paradicsomi állapotot, és ismeri a jót és a rosszat is (Ter 3,1-24). Az ószövetségi könyvek szerint az ember képes vétkezni, és a lényében benne van a bűnre vezető hajlam (Ter 8,21; Jób 14,4; Zsolt 51,7). Pál apostol az első Korintusi levélben kifejti, hogy Ádám bűne által minden ember bűnössé vált (1Kor 15,21), a bűn következménye pedig a halál, azonban az Újszövetség kinyilatkoztatja számunkra azt is, hogy Isten saját fia keresztáldozata által megszabadítja az embert a bűntől – *„Majd ha véget ér lelkének gyötrelme, látni fogja a világosságot, és meglegedés tölti el. Szenvedésével sokakat megigazultakká tesz szolgám, mivel gonoszságukat magára vállalta.”* (Iz 53,11)

Isten megbünteti saját, választott népét, de ennek a büntetésnek pozitív célja van, mely nem más, mint a büntetés által rávezetni az eltévelyedett népet, hogy térjenek meg, térjenek vissza Istenhez. Ebből a szemszögből nézve tehát nem a büntetés az, ami elválasztja az embert az Istentől, hanem maga a bűn,³⁴ a büntetés a bűnös megjavulásának eszközévé válik.

A Római Birodalomban az állami jogrenden túl az egyes népek életében fontos helye volt a szakrális szokásoknak is. Az őskeresztények életét egy olyan szabályrendszer határozta meg, amelyben még nem különültek el teljes mértékben egymástól a jogi, erkölcsi és vallási előírások, azonban az már elég korán világossá vált, hogy a keresztény felfogás szerint a bűn erkölcsi, a bűncselekmény pedig jogi – büntetőjogi – kategória.³⁵ A bűnhöz szorosan hozzákapcsolódik a bűnbocsánat szentsége is, mely által az Egyház Krisztus bűnöket megbocsátó hatalmát – melyet az apostoloknak és utódainak adott – gyakorolja: *„Akinék megbocsátjátok bűneit, az bocsánatot nyer, s akinék megtartjátok, az bűnben marad.”* (Jn 20,23).

A bűnbánat szentsége jelentős fejlődésen ment keresztül, amíg kialakult a mai formája, és a bűn bevallásának módja. A vezeklések különböző fajtáinak változásai mind segítették a büntetőjog kialakulását is. A 8. századtól figyelhető meg, hogy az egyházi büntetőjog kezd elkülönülni a bűnbánati fegyelemtől,³⁶ azonban a bűn és a bűncselekmény fogalma még mindig nincs teljesen szétválasztva egymástól. A klasszikus kánonjog korának kezdetén, (12. század vége) amikor megkezdődik a pápai szövegek gyűjteményekbe foglalása, megjelennek az olyan gyűjtemények (*„quinque compilationes”*), melyeknek hasonló a szerkezeti felosztása, és melyekben egy rész

³⁴ LÉON-DUFOUR, X., (szerk.), *Biblikus teológiai szótár*, Róma 1976. 192.

³⁵ ERDŐ P. *A bűn és bűncselekmény*, 21-23.

³⁶ Ibid. 38.

kifejezetten a bűncselekményekről és a büntetőjogról szól.³⁷ Ezen gyűjtemények (melyek a kánonjog oktatását is segítették) megjelenése által a bünt, bűnbánat szentségét, valamint a bűncselekményt, büntetőjogot szétválasztották, és külön témaként foglalkoztak velük.

A 17. század végén és a 18. század elején a bűncselekmény már mint jogi fogalom jelenik meg, Domenico Ursaya egyházjogász a *delictum* szóval jelöli meg, melynek szinonimájaként a *crimen* szót is használja, és meg is magyarázza, hogy mi a különbség a bűn és a bűncselekmény között: előbbi esetében kizárólag Isten az, aki büntet, utóbbinál egy emberi bíróság szabja ki a büntetést az elkövetett cselekményért.³⁸ Itt is és a későbbiek során még egyértelműbbé válik az a felismerés, ami ma is érvényes, tudniillik hogy míg a bűn morális, a bűncselekmény jogi kategória.

1.2. A büntetőjog és a büntetés célja a világi jogban és az Egyházban

Mielőtt kifejténénk, hogy az Egyházban mi a célja a büntetőjognak, érdemes megvizsgálni, hogy mi a büntetés célja a civil jogban. A világi jogrendnek figyelembe kell vennie, hogy egy társadalmat különböző világnézetű emberek alkotnak, ezért a célja az, hogy a békét fenntartsa az államban.³⁹ A hazai jogban a büntetés célja a 2012. évi C. törvény 79.§-ban fogalmazódik meg, mely alapján az „*a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.*”⁴⁰ A törvény szövege alapján az elsődleges cél a prevenció, azaz a társadalom védelme oly módon, hogy a büntetés egyrészt visszatartó erőként szolgáljon a közösség számára, másrészt megakadályozza azt, hogy az elkövető újabb bűncselekményeket hajtson végre.⁴¹ A törvénynek akkor van visszatartó ereje, ha a tettetést a bűncselekmény súlyának és az elkövetés körülményeinek figyelembevételével ténylegesen megbüntetik.

Az Egyház isteni eredetű, emberek alkotta közösség. Feladata az Isten tisztelete és az ember megváltásának elősegítése. Az egyházi törvénynek az a célja, hogy „*olyan rendet hozzon létre az egyházi társadalomban, amely a szeretetnek, a kegyelemnek és a karizmának kiváló jelentőséget tulajdonít, és egyszersmind megkönnyíti rendezett fejlődésüket mind az egyházi társadalom, mind a hozzá tartozó egyes emberek életében.*”⁴²

³⁷ Vö. ERDŐ P. *Az egyházjog forrásai. Történeti bevezetés*, Budapest 1998. 182-187.

³⁸ ERDŐ P. *A bűn és bűncselekmény*, 68.

³⁹ Vö. DEMEL, S., *Tatstrafe contra Spruchstrafe? Ein Vergleich des CIC/1983 mit dem CCEO/1990 in Archiv für katholisches Kirchenrecht* 165 (1996)98.

⁴⁰ Btk 79.§ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv> (letöltés ideje 2023. január 10.)

⁴¹ BELOVICS E., *Büntetőjog I. Általános rész*, Budapest 2018. 556.

⁴² JÁNOS PÁL, II., *Sacrae disciplinae leges apostoli konstitúció* (1983.01.25.) in CIC/1983 latin-magyar 31.

Ennek a társadalomnak a tagjai képesek bűnök, büntetendő cselekmények elkövetésére, ezért az Egyház feladatai közé tartozik, hogy igazságot szolgáltatson és megvédje a gyengébbeket, ezért is van szükség arra, hogy fellépjen azokkal szemben, akik megszegik a törvényt, és ezáltal akár az egyházi közjónak, akár valamely személynek ártanak. Ahhoz, hogy az Egyház ezt a feladatát teljesíteni tudja, szükség van törvényekre, és ezen belül büntetőjogi normákra is, annak ellenére, hogy ezt sokan újra és újra megkérdőjelezik.

Az Egyházban a kezdetektől fogva, már az apostoli időkben is léteztek büntetőjogi intézkedések, melyek a hívek jobb lelkipásztori irányítását segítették elő. Az egyetemes és helyi zsinatokon⁴³ is születtek büntető rendelkezések az egyén megjavítása és a közösség védelme céljából.

A II. Vatikáni Zsinat után többeket is foglalkoztatott ez egyházi büntetőjog teológiai megalapozottságának témája. *Gerosa* felteszi a kérdést, hogy büntetések kiszabása nem ütközik-e az Egyháznak, mint szeretetközösségnek, a természetével.⁴⁴ A válasz, hogy a büntetőjog szükségessége az egyes hívők üdvössége iránti aggodalomból, valamint a külső és belső rend megtartásának követelményéből fakad.⁴⁵ Létjogosultságát a kánonjogban az is alátámasztja, hogy egy szuverén közösségtől nem lehet elvenni a kényszerítő jogot. Amikor VI. Pál pápa az ezen jog gyakorlásának jelentőségét hangsúlyozza az Egyházban, annak küldetését helyezi a középpontba.⁴⁶

Az egyházi büntetőjogban nem elsősorban az ember méltóságáról, hanem a megkeresztelt embernek mint kereszténynek a méltóságáról, az Egyházban való

⁴³ Lásd pl. Nikaiai Zsinat (325) 1, 5, 11, 12 kk.; Konstantinápolyi Zsinat (381) 6. k.; Ankürai Zsinat (314) 22. k.; Antiochiai Zsinat (341) 1. k.

⁴⁴ GEROSA, L., *Ist die Exkommunikation eine Strafe?*, in *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 154 (1985) 83.

⁴⁵ REES, W., *Grundfragen des kirchlichen Strafrechts*, in HAERING, S. – REES, W. – SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* 3.ed., Regensburg 2015. 1575.

⁴⁶ PAULUS PP. VI., *Ad Praelatos Auditores at Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae a beatissimo Patre novo litibus iudicandis ineunte anno coram admissos* (29. ian. 1970): AAS 62 (1970) 117.: „Eppure non bisogna dimenticare che la potestà coercitiva è anch'essa fondata nell'esperienza della Chiesa primitiva, e già San Paolo ne fece uso nella comunità cristiana di Corinto (1Kor 5): basta la prospettiva di questa citazione, per far comprendere il significato pastorale di un provvedimento tanto severo, preso unicamente in vista della integrità spirituale e morale dell'intera Chiesa, e per il bene dello stesso colpevole: *ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Iesu Christi*. (1Kor 5,5) Tale esercizio, nella forma e nella misura convenienti, è perciò al servizio del diritto della persona, come dell'ordine della comunità; esso rientra quindi nell'ambito della carità, e in questa luce va considerato e presentato, qualora circostanze gravi e proporzionate lo esigano per il bene comune, sia pure con la massima delicatezza e comprensione verso gli erranti. La sua applicazione pratica è allo studio, allo scopo di perfezionarlo sempre di più, per adattarla alle esigenze del rispetto della persona umana, divenute oggi più severe e attente, e per inserirla così più armonicamente nel contesto della moderna realtà sociologica. Nessuno però vorrà contestare la necessità, l'opportunità e l'efficacia di tale esercizio, inerente all'essenza stessa della potestà giudiziaria, perché, come abbiamo detto, è anch'esso espressione di quella carità, che è suprema legge nella Chiesa, e come dalla carità è mosso per la salvaguardia della comunità ecclesiale, così la carità ne fa comprendere la necessità a chi ne fosse oggetto, facendone a lui accettare con fruttuosa umiltà le penose conseguenze medicinali.”

jogállásáról és az Egyház közösségében való életéről van szó.⁴⁷ Ez azt jelenti, hogy nem az individuum méltósága, hanem az Egyház közösségének a java az elsődleges, bár kétségtelenül az előbbi is nagyon fontos, és a kettő nem választható el teljes mértékben egymástól, mégsem helyezhető az egyén java az egyházi közjó elé. Az Egyház nem az ember döntését ítéli el, hanem annak az egyházi közösségre, mint *communiora* gyakorolt hatását.⁴⁸ „Amikor a katolikus Egyház büntetőrendelkezést hoz, vagy büntetést szab ki, minden látszat ellenére megszentelő feladatát végzi, mivel a büntetésnek egyszerre van nevelő, elriasztó és jóvátevő dimenziója.”⁴⁹ Meg kell jegyeznünk azonban, hogy az egyház ezt a jogát csak a saját tagjai felett érvényesítheti azon elv alapján, hogy a tisztán egyházi törvények, amelyeket az egyház törvényhozó hatóságai alkottak, csak a katolikusokat kötelezik.⁵⁰

Sem a latin, sem a keleti kódexben nem található olyan kánon, amelyben konkrétan meg lenne fogalmazva, hogy mi is az egyházi büntetés célja. Bánk József írja: „A büntetést tehát, mint fegyvert, az igazság adja az Egyház kezébe, amelyet azonban csak akkor és úgy szabad használni, amint a közjó (*bonum commune*) kívánja.”⁵¹ A hatályos CIC utolsó – 1752. – kánonjában azonban megfogalmazódik az Egyház elsődleges és legfőbb célja, a *salus animarum suprema semper lex* – azaz a lelkek üdvössége mindig a legfőbb törvény – mely Cicero „*Salus populi suprema lex esto*”⁵² gondolatában gyökerezik.

A keleti kódexben nem szerepel a CIC 1752. kánonjához hasonló norma, amely konkrétan kimondaná, hogy a *salus animarum* a legfőbb törvény, azonban több kánonban is történik utalás a lelkek üdvére,⁵³ mely helyeken úgy jelenik meg, mint az Egyház végső célja.⁵⁴ Bár a kódex nem mondja ki konkrétan, Szent II. János Pál pápa *Sacri canones* kezdetű apostoli rendelkezésében, mellyel a keleti egyházak törvénykönyvét hirdette ki,

⁴⁷ ERDŐ P., *Egyházjog*, 605.

⁴⁸ REES, W., *Grundfragen des kirchlichen Strafrechts*, 1576.

⁴⁹ KUMINETZ G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008. 195.

⁵⁰ Vö. CIC 11. kán; CCEO 1490. kán.

⁵¹ BÁNK J., *Kánoni jog*, II., Budapest 1963. 719.

⁵² CICERO, M. T., *De legibus* 3, 3, 8. (<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/leg3.shtml> letöltés ideje 2022. december 2.)

⁵³ Vö. CCEO 873. kán. 2.§ Si aliae graves causae suadent, ut aliqua ecclesia ad cultum divinum amplius non adhibeatur, Episcopus eparchialis eam in usum profanum non sordidum redigere potest consulto consilio presbyterali, de consensu eorum, qui iura in eandem sibi legitime vindicant, et dummodo salus animarum nihil inde detrimenti capiat. és 1397. kán. Si salus animarum vel Ecclesiae necessitas aut utilitas postulat, ut parochus a sua, quam utiliter regit, ad aliam paroeciam aut ad aliud officium transferatur, Episcopus eparchialis eidem translationem scripto proponat ac suadeat, ut pro Dei atque animarum amore consentiat.

⁵⁴ ERDŐ P., „*Salus animarum: suprema lex*” – A lelkek üdvösségére való utalások szerepe a katolikus egyház hatályos törvénykönyveiben, in *Kánonjog* 5 (2003) 16.; Az Egyház legfőbb törvényéről bővebben lásd még: WIJLENS, M., „*Salus Animarum Suprema Lex: Mercy as a Legal Principle in the Application of Canon Law?*”, in *The Jurist* 54 (1994) 560-590.

egyértelművé teszi, hogy a rítusok hű őrzésének összhangban kell lennie az egyház legfőbb törvényével, mely legfőbb célja az *animarum salutis oeconomia*⁵⁵, azaz a lelkek üdvössége.

A kánonjogban a büntetés és büntetések kiszabása, mind a latin mind keleti kódex szerint csak akkor lehetséges, ha más eszköz nem vezetett eredményre. A leginkább szem előtt tartandó szempont, hogy a botrányt helyrehozzák, az igazságosságot helyreállítsák, és a tettest megjavítsák.⁵⁶ A keleti kódexben hangsúlyos szerepe van a büntetendő cselekmények által okozott sebek orvoslásának úgy, hogy közben maga a bűnelkövető ne kerüljön reménytelen helyzetbe, ugyanakkor a szükséges korlátok megmaradjanak.⁵⁷

A hatályos törvénykönyvekben nem található meg a büntetés meghatározása. Az egyes kánonok által azonban kirajzolódni látszik egy definíció, mely szerint a büntetés a jogoktól való megfosztás.

Nagy Szent Gergely pápa azt mondja az egyházi büntetések kiszabásáról:

„Szükséges, hogy az előjárók alattvalóik iránt egyrésztől irgalmat tanúsítsanak, másrésztől pedig büntető fenyítéket használjanak [...] E kettőt, a gyengédséget a szigorral egyesíteniük kell, nehogy a túlzott szigorúság az alattvalókat elkeserítse, a túlságos engedékenységek pedig gondatlanokká tegye [...] Legyen szeretet, de nem elpuhító, legyen szigor, de nem elkeserítő, legyen buzgalom, de nem módfeletti, legyen gyengédség, de nem engedékenyebb, mintsem kellene [...] Az előjárók tartsák szem előtt a szigort és a szelídséget, nehogy a fenyítékben való szigoruk által a szelídséget mellőzzék, vagy az engedékenységek által a fenyítéket minden szigortól megfosszák [...] A fegyelem szigora vezesse a szelídséget és a szelídség mérsékelje a szigort, szóval az egyik a másikat ellensúlyozza, nehogy a szigor túlságossá váljék, az engedékenységek pedig könnyelművé tegye az alattvalókat.”⁵⁸

Ha egy krisztushívő tette által megsérti az Egyház külső rendjét és fegyelmét, az egyházi hatóság büntetőjogi intézkedésekkel lép közbe. Az Egyház ezáltal szándékozik az eltévedt tagjának az ő személyes megváltása érdekében megmutatni, hogy

⁵⁵ IOANNES PAULUS PP. II., Const. Ap. *Sacri canones*: AAS LXXXII (1990), n. 11, 1033-1044.: „Fidelis rituum custodia supremo universarum Ecclesiae legum fini, qui totus in animarum salutis oeconomia positus est, congruere plane debet.”

⁵⁶ Vö. CIC 1341. kán., CCEO 1409. kán.

⁵⁷ Vö. CCEO 1401. kán. Mivel az Isten minden eszközt megragad azért, hogy visszahozza az eltévedt báránnyt, azok, akik megkapták tőle az oldás és kötés hatalmát, nyújtsanak megfelelő orvosságot a bűnöket elkövetők betegségére, intsek meg, kérleljék, dorgálják őket nagy türelemmel és hozzáértéssel, sőt szabjanak ki rájuk büntetést, s ezzel a büntetendő cselekmény okozta sebeket úgy orvosolják, hogy se a bűnelkövetőket ne taszítsák a reménytelenség szakadékába, se a korlátokat ne lazítsák a könnyelmű életvitelig és a törvény megvetéséig.

⁵⁸ *Mor. Dist. 45. c. 9.* idézi BÁNK J., *Kánoni jog*, II. 736.

igazságtalanságot cselekedett.⁵⁹ Ezek alapján elmondható, az egyházi büntetés azt a célt szolgálja, hogy az elkövető a kiszabott büntetés révén elgondolkodjon a tettén, megtérjen, visszataláljon a helyes útra.

2. A KELETI BÜNTETŐJOG KODIFIKÁCIÓJA⁶⁰

A latin és a keleti büntetőjog eltéréseinek megértéshez szükséges, hogy röviden összefoglaljuk a keleti büntetőjog kodifikációjának folyamatát. A keleti katolikus egyházak fegyelme az összes keleti katolikus egyházra érvényes közös jogból⁶¹ és a sajátjogú egyházak részleges jogából tevődik össze. A büntetőjogot tekintve különösen a hatályos jogot eredményező második kodifikációnak van jelentősége, de fontosnak tartjuk, hogy pár mondat erejéig az első kodifikációról is szóljunk.

A közös jog kodifikálásának tényleges munkálata XI. Piusz pápa pontifikátusa alatt indult el, de az igény már az I. Vatikáni Zsinat alatt megfogalmazódott. 1894-ben XIII. Leó pápa kiadta az *Orientalium dignitas* kezdetű enciklikát, mely arról tanúskodik, hogy továbbra is megvolt az az igény, hogy a keleti katolikus egyházak helyzetét tisztázzák és azok latinizációját kiküszöböljék.⁶² A hatályos törvénykönyv (CCEO) alapját a Trullósi Zsinat (692) 2. kánonjában meghatározott forrásanyag adja,⁶³ amelyben a megtalálható a „szent kánonok” listája. Ezen zsinat 102. kánonjának a keleti katolikus egyházak büntetőjogának kidolgozásában is jelentős szerep jut a második kodifikáció során. 1917-ben XV. Benedek pápa kihirdette a *Codex iuris canonici*-t, mely törvénykönyv a latin egyház jogszabályait tartalmazta, a keleti egyházak számára azonban ekkor még nem született külön törvénykönyv. XI. Piusz pápa csak 1929-ben hozott létre egy bizottságot, melynek a feladata a keleti kodifikáció előkészítése volt. 1935-ben egy új bizottságot állított fel a pápa. Ennek a feladata az volt, hogy a kódexbeli kánonok szövegét megszerkessze. A büntetőjog 241 kánonjának tervezetét a 22. plenáris ülésen, 1946.

⁵⁹ REES, W., *Grundfragen des kirchlichen Strafrechts*, 1570.

⁶⁰ A Doktoranduszok Országos Szövetsége Hittudományi Osztály nemzetközi teológuskonferenciáján 2020. 02. 29-én Egerben elhangzott előadás írásos változata: SEREGHY X., „A keleti büntetőjog kodifikációja”, in KISS G. (szerk.) *Fiatal Kutatók és Doktoranduszok X. Nemzetközi Jubileumi Teológuskonferenciájának Tanulmánykötete: Volume of the 10th Jubilee Conference Of Junior Theologians and Doctoral Students*, Budapest 2020. 512-521.

⁶¹ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*: AAS 82(1990) 1045–1363.

⁶² POTZ, R., *Der Weg zum Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, in HAERING, S., – REES, W., – SCHMITZ, H., (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 2015. 104.

⁶³ SZABÓ P., *A keleti kodifikáció története (I.) A kezdetektől a II. Vatikáni Zsinatig*, in *Athanasiana* 12 (2001) 97.

március 15-én fogadták el, amelyen később még néhány módosítást hajtottak végre., amit végül 1948 januárjában fogadtak el.⁶⁴ A végleges szövegtervezetet, ami 2666 kánonból állt, 1948 januárjában tejesztették a pápa elé kihirdetésre.⁶⁵ A keleti kódexet (*Codex Iuris Canonici Orientalis*) azonban teljes egészében sosem hirdették ki, hanem csak egyes részei⁶⁶ jelentek meg motu proprio formájában. A törvénykönyv kihirdetési folyamata azonban félbeszakadt, mert XXIII. János pápa bejelentette a II. Vatikáni Zsinat összehívását, melynek feladatai közé tartozott a kódex revíziója is. A büntetőjog – 1648-1888. kánonok⁶⁷ – is a keleti tervezet ki nem hirdetett részei között szerepelt.

A második keleti kodifikáció első lépéseként 1972-ben létrehozták a Keleti Kánonjogi Kódex Felülvizsgálatának Pápai Bizottságot (*Pontificia Commissio Codicis Iuris Canonici Orientalis Recognoscendo*). A bizottság feladatai⁶⁸ közé tartozott, hogy a keleti kódex korábban ki nem hirdetett részeinek szövegét áttekintsék. Ennek érdekében megalakították az egyes területekkel foglalkozó tanulmánycsoportokat (*coetus*), melyek közül a 9. feladata volt a büntetőjog felülvizsgálata, és a kodifikációs irányelveket⁶⁹ is kialakították. VI. Pál pápa 1974 márciusában az I. plenáris ülésen indította útjára a keleti kodifikációt. Nyitóbeszédében kiemelte, hogy az újításokban is mindig figyelemmel kell lenni a tradíció megőrzésére.⁷⁰ Ezen ülésen került sor a kodifikáció irányelveinek véglegesítésére és jóváhagyására is. Az irányelvek az alábbi témákat érintették: egyetlen keleti kódex, keleti jelleg, ökumenikus jelleg, jogi természet, pasztorális jelleg, szubszidiaritás elve, rítusok és részegyházak, laikusokat, eljárásjogot és büntetőjogot érintő irányelvek.⁷¹ Ezt követően sor került az egyes szövegtervezetek kidolgozására és újbóli felülvizsgálatára (1974-1980).

A büntetőjog felülvizsgálatán és az új szövegtervezeten a 9. munkacsoport (*coetus de delictis et de poenis*) dolgozott. A kodifikáció irányelvei között a büntetőjog

⁶⁴ GREEN, T., *Penal Law in the Code of Canon Law and in the Code of Canons of the Eastern Churches: Some Comparative Reflections*, in *Studia Canonica* 28 (1994) 411.

⁶⁵ SZABÓ P., *A keleti kodifikáció*, 113.

⁶⁶ Házasságjog m.p. *Crebrae allatae*: AAS 41 (1949) 89-119.; egyházi eljárásjog m.p. *Sollicitudinem nostram*: AAS 42 (1950) 5–120.; szerzetesjog, vagyonjog, kánoni terminológia m.p. *Postquam Apostolicis*: AAS 44 (1952) 65–150.; a rítusokról és személyekről m.p. *Cleri sanctitati*: AAS 49 (1957) 433–600.

⁶⁷ ŽUŽEK, I., *Les textes non publiques du Code de droit canon oriental*, in *Nuntia* 1 (1973) 24.

⁶⁸ Bővebben a feladatokról *Nuntia* 1 (1975) 20–22.

⁶⁹ A kódexrevíziós alapelvek szövege megtalálható: *Norme per la ricognizione del diritto canonico orientale*, in *Nuntia fasciculus praevius* 1973. 20–33.

⁷⁰ „Qua libet, enim, renovatio semper cohaerentiam et concordiam cum sana traditione prae se ferre debet, ita ut novae normae appareant non quasi corpus extraneum violenter defixum in ecclesiastica compagine, sed e normis iam exstantibus quasi sua sponte efflorescant.” *Nuntia* 1 (1975) 6.

⁷¹ Az irányelvekről bővebben lásd: *Nuntia* 3 (1976) 3–10.

vonatkozásában három elvárást rögzítettek:⁷² az önmagától beálló (*latae sententiae*) büntetések mellőzése, mivel ezek nem felelnek meg a keleti hagyománynak, illetve az ortodox egyházakban is ismeretlenek. Fontos szempontnak tartották a kodifikátorok, hogy nagyobb hangsúly kerüljön a kánoni figyelmeztetésre (*monitio canonica*), ahogy azt az ősi keleti kánonok is megkövetelték. A harmadik szempont szerint pedig felül kellett vizsgálni, hogy a kánoni büntetés csak javaktól való megfosztás (*privatio alicuius boni*) lehet. A büntetés lehet pozitív cselekmény kiszabása (*impositio actus positivi*) is, de ebben az esetben ez inkább elégtétel (*penitencia*), mint büntetés (*poena*). Ez a megközelítés teljesen megfelelne az antik keleti fegyelemnek, ahol a büntetés szinte mindig két elemből tevődött össze: a megfosztásból és pozitív cselekedet kiszabásából. Ez utóbbiról hosszú vita folyt, s végül arra jutottak, hogy a büntetések gyógyító jellege jobban hangsúlyozható, ha büntetésként pozitív cselekedetek is kiróhatóak.

Az első ideiglenes *Schema* 1976 végére készült el, mely két részből állt: az első általános rész (38 kánon) a *De iure poenali in genere* alcímet viselte, míg az egyes büntetésekről szóló második rész (25 kánon) a *De poenis in singula delicta* cím alatt szerepelt.⁷³ Ezt a tervezetet elküldték a központi csoportnak (*coetus centralis*), ahol újratárgyalták, és néhány további változtatást eszközöltek a szövegen, mely eredményeként az első rész 37, a második 24 kánont tartalmazott. Ezt követően a szövegtervezetet széleskörű értékelésnek vetették alá.

A *Schema* bevezetője (*praenotanda*) felhívja a figyelmet a szövegtervezet néhány kulcsfontosságú jellemzőjére.⁷⁴ Az első észrevétel ezek közül a büntetések gyógyító jellegére fókuszál. A keleti hagyományokkal összhangban a büntetések medicinális funkciója kell, hogy vezesse a pásztorokat és a bírókat. Figyelni kell arra, hogy a büntetés súlya arányos legyen a cselekmény súlyával. Be kell gyógyítani a bűncselekmény által okozott sebeket úgy, hogy közben nem taszítják kétségbeesésbe az elkövetőt. Az örökös büntetés fogalmát a keleti tervezet nem használja annak ellenére, hogy az ténylegesen tartalmaz olyan jellegű büntetéseket, mint például a hivatalból való elmozdítás vagy a hivataltól való megfosztás. Azok a büntető kánonok, melyek a 7. század végéig születtek, megőrizték értéküket mind az ortodoxok, mind a katolikusok körében, és mivel ezeket a törvényeket nem helyezték hatályon kívül, ezért a mai körülményekhez igazítva a hatályos

⁷² A keleti büntetőjog kodifikációjának alapelveiről lásd: *Normae per la ricognizione del diritto canonico orientale*, in *Nuntia fasciculus praeivus* 1973. 32–33. és *Principi direttivi per la revisione del codice di diritto canonico orientale* in *Nuntia* 3 (1976) 9–10.

⁷³ A teljes szövegtervezethez lásd: *Nuntia* 4 (1977/1) 76–96.

⁷⁴ A *praenotanda* szövegét lásd: *Nuntia* 13 (1981/2) 59–66.

jog is megőrizte azokat. A büntetőjog gyógyító jellege a szövegtervezet 3. kánonjában⁷⁵ is egyértelműen megjelenik.

Az önmagától beálló büntetésekkel kapcsolatban már a latin törvénykönyv revíziójakor is felmerültek bizonyos kérdések, de végül maradtak ezek a büntetések, bár a számukat minimalizálták. A keleti kodifikáció során ellenben a *latae sententiae* büntetések nem kerültek be a szövegtervezetbe és végül a kódexbe sem, ugyanis az 1974-es plenárián a kodifikációs bizottság irányelvei⁷⁶ szerint ezek idegenek a keleti hagyománytól. Az önmagától beálló büntetéseket azonban a *Schema* 8. kánonja⁷⁷ alapján a pápa és az egyetemes zsinat megállapíthatja.

A kánoni figyelmeztetés elve, amit a plenáris ülés szintén rögzített, a szövegtervezet 7. kánonjában is megjelenik, kihangsúlyozva ezen eszköz fontosságát.

A CIC/1917 2215. kánonjában⁷⁸ szereplő „valamilyen jótól való megfosztás”, mint kánoni büntetés, nem felel meg a keleti büntetések gyógyító jellegének. Ezért döntöttek úgy, hogy a keleti kódexben bizonyos kifejezéseket – cenzúra, jóvátévő büntetés (*poena expiatoria*), büntető óvintézkedés (*remedia poenalia*), vezeklés (*poenitentia*) – melyek a latin büntetőjogra jellemzőek, mellőznek. A keleti kódexben inkább a „pozitív cselekedet” kiszabására helyezik a hangsúlyt, mely sokkal jobban megfelel a keleti medicinális szemléletnek.

A szövegtervezet 2. kán. 1.§⁷⁹ alapján a büntetés kiszabása előtt az alapvető emberi jogok védelme érdekében szükséges a bírói eljárás. Lehetséges azonban ugyanezen kánon 2.§-a szerint, hogy közigazgatási úton is kirójanak büntetést a büntetőeljárás ide vonatkozó szabályai szerint. E lehetőség azonban kizárt, ha a hatalomtól, hivataltól, jogoktól, címtől és jelvényektől való megfosztásról van szó.

⁷⁵ „Can. 3 § 1. Etiam si de delictis agatur quae poenam secum ferunt in iure obligatoriam, Hierarcha, audito promotore iustitiae, a procedura poenali imo a poenis prorsus abstineri potest dummodo, ipsius Hierarchae iudicio, haec omnia simul concurrant: delinquens in iudicium nondum delatus suum delictum Hierarchae in foro externo confiteatur atque sincere poenitentia motus sit; scandalum iam repara tum sit; congrue damni satisfactioni provisum fuerit. § 2. Hoc vero Hierarcha facere non potest si de delicto agatur quod poenam superiori auctoritati reservatam secum fert, usquedum venia ab eadem auctoritate obtineatur.” In *ibid.*, 67–68.

⁷⁶ „In orientali Codice abolendae sunt omnes poenae latae sententiae, quia germanis orientalium traditionibus consonae non sunt, nec Orthodoxis Ecclesiis sunt notae, nec necessariae videntur ad Codicem orientalem huius aetatis condicionibus, ad Orientalium Ecclesiarum disciplinam quod attinet, aptandum.” In *ibid.*, 62.

⁷⁷ Can. 8. „Poena reum non tenet nisi postquam irrogata est, salvo iure Romani Pontificis vel Concilii Eumenici poenas latae sententiae in Ecclesias Orientales introducendi.” In *ibid.*, 69.

⁷⁸ „Poena ecclesiastica est privatio alicuius boni ad delinquentis correctionem et delicti punitionem a legitima auctoritate inflictata.”

⁷⁹ „Can. 2 § 1. Poena canonica, reprobata qualibet contraria consuetudine, tantum per processum in canonibus NN 1 praescriptum irrogari potest, firma potestate coactiva iudicis in casibus iure expressis.” In *ibid.*, 67.

A szakkifejezésekkel és definíciókkal kapcsolatban a *Schema* a zsinat előtti büntetőjogi kánonokat veszi alapul, azokat követi. A szövegtervezet azonban a *depositio* (letétel) szót használja a *degradatio* (lefokozás) helyett a klerikusok elbocsátására.⁸⁰ A *congrua poena puniatur* (megfelelő büntetéssel büntetendő) kifejezés, amely a *Schema* második, az egyes bűncselekmények büntetéseiről szóló részében fordul elő,⁸¹ úgy értelmezendő, mint buzdítás, de nem kötelező. A szövegtervezetben a definíciókat általában kerüljük. A *dolus*, *culpa*, *imputabilitas* szavakat sem határozzák meg. Ezeket továbbra is úgy kell értelmezni, mint a CIC/1917-ben.⁸²

A részleges büntetőjog terén az 5. kánon alapján a megyéspüspökök büntető törvényeket hozhat. Ebben a kánonban ismét megfogalmazódik, hogy a bírói eljárás a részleges büntetőtörvények esetében is elsőbbséget élvez.

A szövegtervezet konzultációja után következett a *Schema* második felülvizsgálata,⁸³ melyet egy kilenctagú speciális csoport végzett. A konzultatív szervek harmadától érkezett vissza vélemény a tervezettel kapcsolatban, a maradék kétharmad a kodifikátorok szerint azért nem válaszolt, mert egyetértett annak tartalmával. A válaszok általánosságban és az egyes kánonokhoz is tartalmaztak megjegyzéseket. A konzultációs szerveknek véleményezni kellett azt a döntést, hogy a keleti kódexből elhagyják az olyan hagyományos latin büntetőjogi kifejezéseket, mint a *ferendae* és *latae sententiae*, a *censura* és *poenae vindicativae*, *poenae* és *poenitentiae*. Ezzel a választással egyetértettek. Az önmagától beálló büntetések tekintetében viszont több javaslat is született. A konzultációs szervek kétharmada értett azzal egyet, hogy ezeket ki kell hagyni a törvénykönyvből. A maradék egyharmad szerint ellenben azok a keleti kódexben is szükségesek. Egy szerv azt javasolta, hogy a keleti kódex ebben a kérdésben teljes mértékben kövesse a latint.

A visszaérkezett vélemények között a *censurae* és *poenae expiatoriae* kiiktatásával kapcsolatban nagyobb egyetértés mutatkozott. Egyetlen szerv volt, amely e téren is a teljes azonosságra törekedett a latin törvénykönyv szövegével.

A büntetések gyógyító jellegével és az automatikus büntetések eltörlésével kapcsolatosan a konzultációs szervekben felmerült aggodalmat egy speciális, hivatalból

⁸⁰ Ebben az esetben a CIC/1917 2305. kánonjában használt *degradatio* és a szövegtervezet 35. kánonjában szereplő *depositio* kifejezés jelentése teljesen megegyezik, különbözik azonban a CIC/1917 2303. kán. *depositione* szavától. vö. *ibid.* 65.

⁸¹ Vö. *ibid.* 75-80. 38.kán. 3.§, 42-47. kán., 49. kán., 51. kán. 3.§, 52-53. kán., 54. kán. 1.§, 55. kán. 2.§, 57-60. kán.

⁸² Vö. CIC/1917 2199, 2200, 2202, 2203. kán.

⁸³ A felülvizsgálatról a *Nuntia* 20 (1985/1) 3–58. olvasható bővebben, nemcsak az általános észrevételekről (3-11.), hanem ez egyes kánonokhoz fűzött kommentekről is (12–58.)

elrendelt tanácskozás vizsgálta. Az első problémát a gyógyító jelleg túlhangsúlyozásának kérdése jelentette a szövegtervezetben. A büntetés fő eleme ugyanis a megtorlás, azaz a büntetés jóvátétele (*vindicatio seu expiatio delicti*) és nem a gyógyító jelleg. Ugyanakkor fontos azt is hangsúlyozni, hogy a gyógyító jellegnek is nagy jelentősége van, különösen az egyházban.

A második aggály az önmagától beálló büntetésekkel kapcsolatban vetődött fel. Vannak ugyanis olyan cselekmények (pl. szentségi pecsét megsértése, római pápa személye elleni támadás⁸⁴), amelyek annyira súlyosak, hogy mindenképpen automatikus (*latae sententiae*) büntetéssel kellene szankcionálni az elkövetőit. Ezzel lehetne hatékonyan védeni az egyház közérdekét, és egyben az eszköz a tettes megjavulását, gyógyulását is segítené.

A speciális munkacsoport tanulmányozta mind a latin mind a keleti kódex büntetőjogi szövegtervezetét. A büntetések gyógyító jellegére vonatkozóan a Trullósi Zsinat 102. kánonja és a szövegtervezet 1. kánonja világossá tette, hogy minden büntetés gyógyító jellegű abban az értelemben, hogy a cselekedet következményeinek az orvoslására irányulnak. E medicinális hatás nem csak azokat érinti, akiknek a jogaik az elkövetett cselekmény miatt sérültek, hanem magát az elkövetőt is.

Az automatikus (*latae sententiae*) büntetések keleti törvénykönyvben való fenntartásával kapcsolatosan a két törvénykönyv és tradíció tanulmányozása eredményeként 1982. december 2-i ülésen megállapították, hogy a keleti katolikusok törvénytervezete 8, míg a hatályos latin kódex 16 önmagától beálló büntetést tartalmaz. Ha a két törvénykönyvet teljes összhangba szeretnék hozni, ahogy azt az egyik konzultatív szerv javasolta, akkor vagy a keleti jogban kellene megduplázni a *latae sententiae* büntetéseket, vagy a latin törvénykönyvben kellene megfelelni az ilyen büntetések számát. Ezt a lehetőséget a kérdéses munkacsoport azonban elvetette. Úgy vélték, jobb visszatérni az eredeti keleti bünbánati fegyelemhez, amely alapján maga a feloldozás addig halasztható, amíg a megyéspüspök belátása szerint az okozott károkat helyre nem hozták és a tettes meg nem javult. Ez az eljárás nagyon hasonlít a „fenntartott bűnök” intézményéhez, ami az 1983-ban kihirdetett latin kódexből már kikerült. E megfontolások alapján a tanulmánycsoport úgy döntött, hogy nem javasolja a kodifikációs bizottság tagjainak az automatikus büntetések kiiktatásáról szóló 1974-es döntés újragondolását,

⁸⁴ Ezek mellett még a következő bűncselekményeknél javasolták a mérleget: szülők, akik nem katolikusnak keresztelik gyermeküket; pápa cselekedete elleni fellebbezés benyújtása az egyetemes zsinathoz; bűntárs feloldozása, szentségekben való közösködés. *Nuntia* 20 (1985/1) 6.

megváltoztatását. Ugyanakkor a fentebb említett két kérdéssel kapcsolatban (gyógyító jelleg, automatikus büntetések) úgy döntöttek, azt javasolják, hogy a „fenntartott bűnökről” szóló kánonok az őket logikusan megillető helyre, a gyónás szentségéről szóló részbe kerüljenek.⁸⁵ A munkacsoport vezetője ajánlotta a szövegtervezet 8. kánonjának olyan értelmű módosítását, aminek értelmében az egyes sajátjogú egyházak püspökei bevezethetnék saját egyházukban néhány automatikus büntetést. A javaslatot a tanulmánycsoport azonban elutasította, mert e büntetés típusa a keleti hagyományokkal ellentétes, és ilyen jellegű büntetést csak az egyház legfőbb törvényhozó hatósága vezethet be.

A harmadik észrevétel a Titkárságtól származott, s bizonyos kifejezések – *puniatur*, *coerceatur*, *plectatur* stb. – jogi jelentésével foglalkozott. A kérdés ezzel kapcsolatban az volt, hogy mennyire kötelező jellegűek a büntetések azon kánonokban, ahol az említett kifejezéseket használják. Volt olyan javaslat, hogy ezeket a kifejezéseket eseti alapon változtassák meg úgy, hogy az kötelező jelleget adjon mint *puniendus est* vagy *puniri debet*, vagy fakultatív vagy tetszés szerinti kifejezésekre, például a *puniri potest*. Végül némi vita után olyan döntés született, hogy ezek a kifejezések változatlanok maradnak a tervezetben.

A kodifikáció következő munkafázisában került sor az egyesített szövegtervezet (*Schema Codicis Iuris Canonici Orientalis*, 1561 kánon) kiadására és felülvizsgálatára (1986-1988). A büntetőjog a tervezetben is két részből, egy általános és egy speciális fejezetből állt.⁸⁶ A teljes kódex végleges szövegtervezetének a kialakítására 1988 novemberében került sor. Ezt követte a személyes pápai felülvizsgálat. Végül a keleti kódexet 1990. október 18-án hirdette ki Szent II. János Pál pápa a *Sacri canones*⁸⁷ kezdetű apostoli rendelkezésével. A törvénykönyv ünnepélyes bemutatására 1990. október 25-én került sor a Püspöki Szinódus XXVIII. általános ülésén. A hatálybalépés dátuma 1991. október 1. volt.

⁸⁵ Ilyen bűnök pl. az abotrusz vagy az önmagától beálló kiközösítéssel járó, Szentszéknek fenntartott esetek a CIC-ben

⁸⁶ *De delictis et poenis in genere* (1416-1450. kán.) és *De poenis in singula delicta* (1541-1482. kán.). A szövegtervezetet lásd: Nuntia 24-25. (1987/1-2) 245–254.

⁸⁷ IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap. *Sacri canones qua Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium recognitus promulgatur* (18 oct. 1990): AAS 82 (1990) 1033–1044.

3. A KELETI BÜNTETŐJOG SAJÁTOS VONÁSAI

A keleti büntetőjog tanulmányozása során hiába keressük a kódexben a büntetendő cselekmény fogalmát, az ugyanis a CCEO-ban nincs meghatározva. Fürst a következőképpen definiálja: egy egyházi törvény külső megsértése, mely legalább egy meghatározatlan büntetést von maga után.⁸⁸

A büntetés alapvető célja az elkövető megjavítása, mely a keleti büntetőjog különleges felépítésében is meglátszik. A keleti kódex kidolgozása során, ahogy azt már láthattuk, három fő irányvonalat követtek. Ezek közül kettő, úgymint az automatikus büntetések eltörlése és pozitív cselekedet kiszabása büntetésként (*impositio actus positivi*), csak a keleti fegyelemre jellemző. Ezen kívül hangsúlyozták a kánoni figyelmeztetés (*monitio canonica*) fontosságát is. Ez utóbbi a latin törvénykönyvre is jellemző, de mégis mutatkozik néhány különbség a két jogrendben.

A keleti büntetőjog általános jellemzői a következők:

- Nem tesz különbséget a gyógyító és a jóvátévő büntetések között;
- Az automatikus büntetések (*poena latae sententiae*) kiiktatása a törvénykönyvből;
- Pozitív cselekedet is kiszabható büntetésként;
- A kánoni figyelmeztetés (*monitio canonica*) hangsúlyos szerepe;
- Nincs örökös büntetés a keleti kódexben;
- Az *imputabilitas* (beszámíthatóság) kifejezés mellőzése;
- A büntetőjogi törvényesség következetesebb érvényesítése, a CIC 1399. kánonjához hasonló „általános szabály” mellőzése révén.

3.1. A büntetés gyógyító jellege

A világi jogban a büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.⁸⁹ Ha figyelembe vesszük, hogy a 18. századi olasz jogtudós, Beccaria szerint nem szigorú, hanem inkább azonnali és elkerülhetetlen büntetésre van szükség, mert akkor a büntetés annál hasznosabb és igazságosabb lesz, valamint a gyorsaság miatt az elkövetőben a bűn és a büntetés jobban

⁸⁸ FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church (cc.1401-1467)*, in NEDUNGATT, G., - RUYSSSEN, G., (ed.), *A Guide to the Eastern Code. A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches* (Kanonika 10) Roma 2002. 790.

⁸⁹ Btk. 2012. évi C. törvény 79.§

összekapcsolódik,⁹⁰ és elrettentésként is szolgálhat, akkor még inkább kidomborodik a kánoni büntetőjog gyógyító jellege, hiszen a kánonjog a helyrehozatalra törekszik. Nem a büntetés és az elrettentés a végső célja, hanem a jogsértés előtti állapot visszaállítása a közösségben és a jogsértő számára egyaránt, a sebek orvoslása, a kiengesztelődés, végső soron pedig a lelkek üdvössége.

A Szentírásban a büntetés a bűnös gyógyításának, megjavításának eszközeként jelenik meg, célja az, hogy a vétkes meggyógyuljon, megtérjen. A kiengesztelődés vágya ott kell, hogy legyen minden jóakarátú keresztény emberben, mely vágnak a sebek gyógyítására, a szakadás megszüntetésére és a helyreállításra kell törekednie.⁹¹

Amikor a kánoni büntetőjogban a büntetés gyógyító szerepéről beszélünk, az azt feltételezi, hogy a büntetendő cselekményre betegségként tekintünk. Ennek az állapotnak a kezelése, gyógyítása, ha szükséges, a hatóság általi büntetés kiszabásában valósulhat meg. A büntetést kirovó hatóságnak nagy felelőssége van abban a tekintetben, hogy az alkalmas gyógyszer megfelelően mérje ki, ami a gyakorlatban is jó lehet az elkövető számára.⁹²

A keleti gondolkodás egyik legmeghatározóbb jellemzője, hogy a büntetendő cselekményre betegségként, a büntetésre pedig orvossággként tekint. A kodifikáció során az egyik legtöbbet vitatott kérdés az automatikus büntetések eltörlése mellett a büntetés gyógyító jellegének egyoldalú kihangsúlyozása volt. A büntető hatóság joga a büntetéshez abból a társadalmi szükségből származik, hogy a büntetendő cselekményt tisztázzák és jóvátegyék azért, hogy az igazságot helyreállítsák. Ez magában foglalja azt a kötelességet, hogy a büntetendő cselekményből származó botrányt és a közösségnek okozott károkat helyrehozzuk. Mivel az Egyház üdvösségre irányuló jellege ezt megkívánja, szüksége van arra, hogy elősegítse a vétkes megtérését és üdvözülését. Röviden megfogalmazva: szükséges a botrány, a közösségnek okozott károk és az elkövető gyógyítása.⁹³

A keleti törvénykönyv büntető normáit, a többi részhez hasonlóan, egy mély bibliai, teológiai kánon vezeti be. *„Mivel az Isten minden eszközt megragad azért, hogy visszahozza az eltévedt bárányt, azok, akik megkapták tőle az oldás és kötés hatalmát, nyújtsanak megfelelő orvosságot a bűnöket elkövetők betegségére, intsék meg, kérleljék, dorgálják őket nagy türelemmel és hozzáértéssel, sőt szabjanak ki rájuk büntetést, s ezzel a*

⁹⁰ BORBÍRÓ A.-GÖNCZÖL K., KEREZSI K.-LÉVAY M. (szerk.), *Kriminológia*, 2019. 61.

⁹¹ Vö. IOANNES PAULUS PP. II, Adhortatio Ap. *Reconciliatio et Paenitentia*. - *Ad Sacrorum Antistites, Sacerdotes et Christifideles: de reconciliatione et paenitentia in hodierno Ecclesiae munere* (2 Decembris 1984)n. 3 : AAS 77 (1985)188.

⁹² ASTIGUETA, D. G., *Medicinalità della pena canonica*, in *Periodica* 99 (2010) 291.

⁹³ GREEN, T. J., *Penal Law in the Code of Canon Law and in the Code of Canons of the Eastern Churches*, 420.

*büntetendő cselekmény okozta sebeket úgy orvosolják, hogy se a bűnelkövetőket ne taszítsák a reménytelenség szakadékába, se a korlátokat ne lazítsák a könnyelmű életvitelig és a törvény megvetéséig.*⁹⁴

E kánon nem szól azonban olyan konkrétan az Egyház kényszerítő hatalmáról, ahogy azt a latin kódex VI. könyvének bevezető kánonjában olvashatjuk.⁹⁵ Ezt a kényszerítő hatalmat ugyanakkor a keleti törvénykönyv is feltételezi – még ha nem is mondja ki – különben nem létezne a törvény.⁹⁶

A CCEO 1401. kánonja rendkívüli jelentőséggel bír a keleti büntetőjog megértése szempontjából⁹⁷. A végleges szöveg kialakulásáig hosszú út vezetett. A szövegtervezet bemutatása után a *Schema* bevezető kánonjához a következő megjegyzést fűzték a konzultorok: a büntetőjogi rész első kánonjához olyan szöveget kell kidolgozni, amelyből nyilvánvalóvá válik az egyház természetéből fakadó kényszerítő erejének alapvető teológiai oka, hangsúlyozva azonnal a büntetőjog gyógyító jellegét, nem megfélemlítve a kánon végén a közjóról.⁹⁸

A kánonban a bűn/jogsértés mint betegség, a büntetés mint orvosság jelenik meg.⁹⁹ Alapjául két jelentős szövegrész szolgál. Az egyik Pál apostol Timóteushoz írt levelében található: „[...] *Érvelj, ints, buzdíts nagy türelemmel és hozzáértéssel [...]*”¹⁰⁰ A másik forrás a 692-ben megtartott Trulloszi Zsinat (amit ötödik-hatodik/Quinisextum zsinatnak is szoktak nevezni) 102. kánonja, melynek szövege bibliai alapokra támaszkodik.

„Azoknak, akik megkapták Istentől az oldás és kötés hatalmát, tekintetbe kell venniük a bűn minőségét és a bűnösnek a megtérésre való készségét és így a betegségnek megfelelő orvoslást kell nyújtaniuk, nehogy ezeknek valamelyikében aránytalanságot alkalmazván, megfosszák a szenvedőt az üdvösségtől. Mert a bűn betegsége nem egyszerű, hanem

⁹⁴ CCEO 1401. kán.

⁹⁵ CIC 1311. kán. Az egyház született és saját joga, hogy a büntetendő cselekményeket elkövető krisztushívőket büntető rendelkezésekkel fenyítse.

⁹⁶ FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches*, 58.

⁹⁷ BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica e sanzioni penali canoniche*, Lugano 2011. 271.

⁹⁸ Vö. MUDRYJ, S., *Lo schema dei canoni riguardanti le sanzioni penali nelle Chiese Orientali Cattoliche*, in *Nuntia* 4 (1977) 76. „Dopo matura meditazione e diffusa discussione, il coetus ha creduto opportuno che per questo primo canone occorreva elaborare un testo in cui apparisse evidente la fondamentale ragione teologica della potestà coercitiva propria e connaturale della Chiesa, sottolineando subito all'inizio il carattere medicinale di tutto il diritto penale, non immenticando peraltro, alla fine del canone, il bene comune e cioè che le punizioni servano anche come freno contro la relaxatio e la dissolutio morum. Il testo di Tim. 4,2 («arguant, obsecrant, increpant in omni patientia et doctrina») citato nel canone, indica la via previa alla punizione, e quando si tratta di punizioni stesse si dice «ad normam canonum qui sequuntur», dove sarà più specificata tutta la procedura necessaria nel punire, in quali casi e con che punizione si può o si deve punire.»

⁹⁹ VENTURA, M., *Spunti di comparazione in diritto penale canonico dopo la promulgazione del Codice della Chiese Orientali*, in *Il Diritto Ecclesiastico* 107 (1996-II) 638.

¹⁰⁰ 2Tim 4,2

különböző és sokféle és a bajnak sok hajtását hajtja ki, amelyekből a rossz szélesen terjed és előre halad, amíg a gyógyító ereje meg nem állítja. Így tehát annak, aki a (Szent) Lélek szerinti orvosi tudománnyal foglalkozik, először a bűnösnek a hajlamosságát kell kivizsgálnia és, hogy az egészségre hajlik-e, vagy ellenkezőleg magatartásával a betegségeket hívja-e ki maga ellen, és felül kell vizsgálnia, hogy közben milyen magatartást tanúsít; és ha az nem ellenkezik az orvossal és nem növeli a lelki sebet a rendelt orvosságokkal, úgy érdeme szerint ki kell osztania (neki) a kegyelmet. Mert Istennek és a pasztorációs hatalom letéteményesének minden igyekezete az, hogy visszavezesse az eltévedt juhok és meggyógyítsa azt, amelyet a kígyó megmárt, nem pedig, hogy az elkeseredés szakadékába taszítsa, sem pedig, hogy szabadjára engedje a gyeplőjét a féktelen és semmibevert élet felé; hanem, hogy minden eszközzel, akár szigorúbb és fanyarabb, akár lágyabb és szelídebb gyógyszererekkel megakadályozza a bajt és elősegítse a seb beheggedését, mérlegelven a bűnbánat gyümölcseit és bölcsen útbaigazítván a felső (t.i. égi) tündöklésre hivatott embert. Ezért nekünk mindkét (dolgot) kell tudnunk: a szigorúság és a szokás (alkalmazását); azoknál pedig, akik nem fogadják el a szigorúságot, követni kell a hagyományos formát, amint szent Vazul tanít bennünket.”¹⁰¹

A szöveg azokat szólítja meg, akik megkapták az oldás-kötés hatalmát, amelyről Máté evangéliumában olvashatunk.¹⁰² Utal az elveszett bárány példabeszédére mely Lukács és Máté evangéliumában is megtalálható: „*Ha közületek valakinek van száz juha, és egy elveszett, amíg meg nem találja? Ha megtalálja, örömeben vállára veszi, hazasiet vele, összehívja barátait és szomszédait: Örüljete ti is – mondja –, mert megtaláltam elveszett bárányomat! Mondom nektek, éppen így nagyobb öröm lesz a mennyek országában egy megtérő bűnösön, mint kilencvenkilenc igazon, akinek nincs szüksége rá, hogy megtérjen”* (Lk 15, 4-7).¹⁰³

¹⁰¹ A kánon eredeti görög szövegét és a latin fordítást lásd in NEDUNGATT, G. – FEATHERSTONE, M. (ed.), *The Council in Trullo Revisited* (Kanonika 6), Roma 1995. 183-185.; a kánon magyarul in BERKI F., *Kánonok könyve I. Apostoli kánonok és az egyetemes zsinatok kánonjai*, Budapest 1946. 162-163.

¹⁰² Mt 18,18 *Bizony, mondom nektek: mindaz, amit megkötök a földön, meg lesz kötve a mennyben is, és amit föloldok a földön, föl lesz oldva a mennyben is.*

¹⁰³ A példabeszéd megtalálható még Mt 18, 12-14, ezt a szakaszt tovább folytatva pedig a testvéri figyelmeztetés fontosságáról olvashatunk: *Ha testvéred megbántott, menj, és figyelmeztess négy szemközt. Ha hallgat rád, megnyered testvéredet. Ha nem hallgat rád, vigyél magaddal egy vagy két másik embert, hogy két vagy három tanú bizonyítsa a dolgot. Ha ezekre sem hallgat, jelentsd az egyháznak. Ha az egyházra sem hallgat, vedd úgy, mintha pogány volna vagy vámos. (Mt 18, 15-17)*

Nemcsak bibliai alapokra támaszkodik azonban a zsinat ezen kánonja. Tágabb értelemben forrásként értelmezhetjük:

I. Nikaiai Zsinat (325) 12. kán.

„[...] Mindegyiküknek meg kell azonban vizsgálni szándékát és bűnbánatának jellegét. Akik ugyanis félelemmel, könnyekkel, türelemmel és jó cselekedetekkel, vagyis tettekkel és nemcsak színleg mutatják meg visszatérésüket, miután letöltötték bűnbánatuk idejét a hallgatók közt, a hívekkel való imára bocsáthatók, és a püspökön múlik, hogy emberségesebben kezelje őket [...]”¹⁰⁴

Khalkédóni Zsinat (451) 16. kán.

„Annak a szűznek, aki magát az Úr Istennek szentelte, úgyszintén szerzeteseknek nem szabad házasságra lépniök. Akiről pedig kiderül, hogy azt megtették, legyenek közösségen kívül. Egyébként úgy határoztunk, hogy a helyi püspöknek legyen joga ezek fölött emberszeretetet gyakorolni.”¹⁰⁵

Nagy Szent Bazil kánoni levelei:

„Úgy emlékszem, már korábban írtam kegyességednek, amennyit tudtam a nem szándékos emberölések közti különbségről. Ehhez nem tudok semmit hozzátenni. Bölcsességedre tartozik, hogy a körülményekhez mértén szigorítsd vagy enyhítsd büntetésüket.”¹⁰⁶

„Ha az előbb említett bűnösök osztályából valaki bűnbánónak mutatkozik, akkor az, aki Isten irgalmából az oldás és kötés hatalmát kapta, nem szolgál rá semmiféle szemrehányásra, ha irgalmasabbnak mutatkozik, és a bűnös nagy bánatára való tekintettel megrövidíti a vezeklés idejét. A Szentírás elbeszélései is arra tanítanak, hogy aki buzgóbban tartja a bűnbánatot, gyorsan elnyeri Isten irgalmát.”¹⁰⁷

A Trullósi Zsinat 102. kán. szövege egyértelműen kifejezésre juttatja, hogyan kell eljárni a lelkipásztoroknak a bűnösökkel szemben, mi az, amire figyelniük kell akkor, amikor ítéletet mondanak a vétkező felett. Mérlegelni kell, hogy az egyes bűnösök milyen büntetést kapnak, ugyanis nem mindenkinél érhető el javulás ugyanazzal a módszerrel. Egyrészt szigorúnak kell lenni, másrészt viszont figyelembe kell venni a szokást is. A kánon leírja, ha valaki valamit elkövetett, először meg kell vizsgálni, majd a diagnózis felállítása után a megfelelő orvosságot kell számára adni. Ez a felfogás kizárja az automatikus büntetések lehetőségét.

¹⁰⁴ ERDŐ P., *Az ókeresztény kor egyházfegyelme* (Ókeresztény írók 5), Budapest 1983. 288.

¹⁰⁵ BERKI F., *Kánonok könyve I.*, 88.

¹⁰⁶ Nagy Szent Bazil III. kánoni levele 54. kán. in VANYÓ L., (szerk.) *A kappadókiai atyák* (Ókeresztény írók 6/1), Budapest 1983. 280.

¹⁰⁷ Nagy Szent Bazil III. kánoni levele 74. kán. in *ibid.*, 284.

Az orvoslás (*medicina/θεραπεία*) kifejezés jelentése nem más, mint a tevékeny szeretet, amely a tettes megjavításában és az egyházi közösség védelmében nyilvánul meg.¹⁰⁸ Ugyanis nemcsak az egyén, hanem ez egész közösség jogai sérülnek a bűncselekmény miatt.

A kánon szerint a büntetések abban az értelemben gyógyító jellegűek, hogy a cselekedet következményeinek gyógyítására irányulnak, nem csupán azokra, akiknek a jogai az elkövetett cselekmény által sérülnek, hanem magukra az elkövetőkre is. Ezek után a hatályos keleti kódex büntető rendelkezéseinek a kezdő kánonját (1401. kánon) szemlélve, egyértelműen elmondhatjuk, hogy a büntetés lényege és célja nem más, mint a büntetendő cselekmények okozta sebek orvoslása úgy, hogy közben maga a bűnelkövető ne kerüljön reménytelen helyzetbe, ugyanakkor a korlátok megmaradjanak.

A keleti fegyelem szerint a büntetés, amit az elkövetőre kell kiszabni, valamilyen pozitív cselekedet is lehet, ami inkább az elégtételhez áll közelebb, mint a büntetéshez. Ezáltal a gyógyító karakter még inkább hangsúlyozható.

A törvénykönyvben nemcsak a már vizsgált kánonban jelenik meg a keleti büntetőjog, mint a tevékeny szeretet kifejezője, hanem más kánonokban is kifejezésre jut. Az 1404. kán. 1.§ szerint a büntetések esetén annak a kedvezőbb értelmezését kell alkalmazni.¹⁰⁹ A figyelmeztetés (*monitio canonica*) is fontos szerephez jut a CCEO-ban, ugyanis az 1407. kán. 1.§-a szerint semmilyen büntetést nem lehet kiszabni az elkövetőre, hacsak nem figyelmeztették előtte legalább egyszer, időt hagyva a tettesnek ezzel a javulásra. A latin törvényekkel szemben ugyanis a keleti kódex minden büntetés előtt kötelezővé teszi a figyelmeztetést. Az 1409. kán. 1.§-ban a büntetés kiszabásának elhalasztását, attól való eltekintést, enyhébb büntetést, a büntetés mérséklését teszi lehetővé a törvényhozó.¹¹⁰ Ez utóbbihoz hasonló tartalmú az 1415. kán. is, ahol szintén a

¹⁰⁸ FÜRST, C. G., *Diritto penale e carità*, 525.

¹⁰⁹ CCEO 1404. kán. 1. § In poenis benignior est interpretatio facienda.

¹¹⁰ CCEO 1409. kán. A büntető törvény alkalmazása során, még ha a törvény parancsoló szavakat használ is, a bíró lelkiismerete és józan belátása szerint megteheti, hogy: 1. a büntetés kiszabását alkalmasabb időre halasztja, ha előre látható, hogy a tettes elszett megbüntetéséből nagyobb bajok származnak; 2. eltekint a büntetés kiszabásától, vagy enyhébb büntetést szab ki, ha a tettes megjavult, továbbá megfelelően gondoskodtak a botrány és a kár helyrehozásáról, vagy ha magát a tettest a világi hatóság eléggé megbüntette, vagy előreláthatólag meg fogja büntetni; 3. méltányos határok között mérsékeli a büntetéseket, ha a tettes több büntetendő cselekményt követett el és a büntetések halmozása túlzottnak látszik; 4. felfüggeszti a büntetés megtartásának kötelezettségét annak a javára, aki eddig teljesen becsületes életvitelűen a büntetés megkezdésétől kezdve, feltéve, hogy nem kell sürgősen helyrehozni a botrányt; a felfüggesztett büntetés teljességgel megszűnik, ha a bíró által meghatározott időn belül a tettes nem követ el ismét büntetendő cselekményt, ellenkező esetben mint mindkét büntetendő cselekményért felelőst büntessék súlyosabban, hacsak az előbbi büntetendő cselekmény miatti büntetőkereset időközben el nem enyhéztetett.

bíróra van bízva, hogy bizonyos enyhítő körülmények esetén a büntetést mérsékelje, vagy attól tartózkodjon.¹¹¹

A CCEO-ban szereplő büntetések a latin terminológia szerint gyógyító büntetések, vagy cenzúrák.¹¹² Ez azt jelenti, hogy ha a tettes őszintén megbánta cselekedetét, és a botrányt, valamint az okozott kárt helyrehozták, ha a büntetés jellege megengedi, a büntetés elengedését nem szabad megtagadni.¹¹³ A büntetések fajtáinak csökkentése azt jelenti, hogy a keleti jogban szükségtelenné vált a különbségtétel a latin kánonjogi szankciók két típusa között.¹¹⁴ A keleti büntetőjog a büntetések gyógyító jellegére teszi a hangsúlyt, ezért a törvénykönyvből elhagyták a gyógyító és jóvátevő büntetések közötti klasszikus, nyugati fegyelemre jellemző megkülönböztetést.

3.2. Az automatikus büntetések kiiktatása a keleti törvénykönyvből

A keleti büntetőjog fontos vonása az önmagától beálló büntetések (*poenae latae sententiae*) kiiktatása. A téma a fontossága miatt alaposabb kifejtést igényel, ugyanis a latin fegyelemben még mindig megtalálható automatikus büntetésekről eltérő véleménnyel vannak a szerzők.

Az ilyen típusú szankciók keleti büntetőjogból történő elhagyásának megértéséhez elengedhetetlen az automatikus büntetések természetének felidézése.

A kánonjogban megkülönböztetjük az önmagától beálló (*poena latae sententiae*)¹¹⁵ és az utólag kimondandó (*poena ferendae sententiae*) büntetéseket. Az automatikus büntetések esetén a bűnös már a tett elkövetésekor ítéletet mondott maga felett, az utólag

¹¹¹ CCEO 1415. kán. Ha fennforog valamilyen, a közös joggyakorlat és a kánonjogtudomány szerinti enyhítő körülmény, feltéve azonban, hogy a büntetendő cselekmény még mindig megáll, a bírónak mérsékelnie kell a törvényben, vagy parancsban megállapított büntetést; sőt józan belátása szerint, ha úgy véli, hogy másként jobban lehet gondoskodni a tettes megjavításáról, valamint a botrány és a kár helyrehozásáról, tartózkodhat is a büntetés kiszabásától.

¹¹² FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church*, 792.

¹¹³CCEO 1424. kán. 1. §. A büntetés elengedését csakis akkor lehet megadni, ha a tettes őszintén megbánta az elkövetett büntetendő cselekményt, továbbá megfelelően gondoskodtak a botrány és a kár helyrehozásáról. 2. §. Ha pedig annak a megítélése szerint, aki a büntetés elengedésére illetékes, ezek a feltételek teljesültek, ne tagadják meg az elengedést, amennyiben ez a büntetés természetét figyelembe véve lehetséges.

¹¹⁴ FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church*, 792.

¹¹⁵ Az önmagától beálló büntetésekről bővebben lásd: DEPASQUALE, A., *Pene latae sententiae nel Codice (particolarmente quelle riservate alla Sede Apostolica)*, in GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO (a cura di), Aa.Vv., *Le sanzioni nella Chiesa. XXIII incontro di studio Abbazia di Maguzzano - Lonato (Brescia) 1-luglio - 5 luglio 1996* (Quaderni della Mendola 5), Milano 1997. 145-182.; MAZZOLA, R., *La pena latae sententiae nel diritto canonico*, Milano 2002.

kimondandó büntetésnél viszont egy bíró hozza meg az ítéletet. Az önmagától beálló büntetések esetén abban a pillanatban, amikor a tettes számára nyilvánvalóvá válik, hogy büntetendő cselekményt követett el, bekövetkezik a büntetés is. Ahhoz, hogy az automatikus büntetések ténylegesen beálljanak, szükséges, hogy bizonyos kritériumok teljesüljenek, így főleg az, hogy egyértelmű legyen a bűncselekmény, és a tettet véghezvigyék, az ne csak gondolati szinten szülessen meg.

Ritkán ugyan, de már akkor is voltak az önmagától beálló büntetéseket elutasító vélemények, amikor az 1917-es CIC volt hatályban. A törvénykönyv felülvizsgálata során és közvetlenül az 1983-as kódex kihirdetése előtt is erősen vitatott volt, hogy bizonyos büntetendő cselekmények elkövetése esetén automatikus büntetésekkel sújtsák-e a tettet.¹¹⁶ Heves párbeszédek voltak az önmagától beálló büntetések előnyeiről és hátrányairól. Az előnyök közt említhető, hogy ez az egyetlen olyan büntetési forma, amely a titokban elkövetett büntetendő cselekményekre is képes reagálni, valamint az igazságosság is jobban garantálható, mivel mindenki egyenlő bánásmódban részesül.¹¹⁷ Ellene szólhat az, hogy ezen büntetések esetében a tettes egy személyben saját maga vádlója, bírója és a büntetés végrehajtója is. Ez ellentmond annak az elvnek, hogy senki sem lehet bíró a saját ügyében (*nemo iudex in causa sua*). Az automatikus büntetések esetén a büntetés mértékét nem lehet hozzáigazítani az elkövető felelősségének fokához, és a tettes sokszor nem is tudja megítélni, hogy a büntetés valóban beállt-e. Másrészt az önmagától beálló büntetések személytelenséget és egyfajta formalizmust is hordoznak magukban.¹¹⁸ A latin egyházban azonban mind a mai napig jelen van ez a büntetésforma, bár a második kodifikáció során jelentősen csökkentették az automatikus büntetések számát.

Már a római jogban is felfedezhetők önmagától beálló büntetéshez hasonló jelenségek. Ide tartoztak a praetori edictum alapján bizonyos magatartások, egyes foglalkozások folytatása és a fizetésektelen adós csődje, melyek magánál a ténynél fogva (*ipso facto*) beálló, azaz közvetlen *infamiát* (becstelenség) idéztek elő.¹¹⁹ Az *infamia* azonban mégsem tekinthető automatikus büntetésnek, hanem inkább erkölcsi értékelésnek. *Herman* szerint inkább sorolható az önmagától beálló büntetésekhez a római jogban a hazaárulás, mert ebben az esetben az árulás pillanatában a tettes a hazatérési

¹¹⁶ SEBOTT, R., *Das kirchliche Strafrecht. Kommentar zu den Kanones 1311-1399 des Codex Iuris Canonici*, Frankfurt am Main 1992. 32.

¹¹⁷ DEMEL, S., *Tatstrafe contra Spruchstrafe*, 106.

¹¹⁸ *Ibid.*, 106.

¹¹⁹ FÖLDVÁRI A. – HAMZA G., *A római jog története és intézményei*, 223.

jogát elvesztette, mely következmény a bűncselekmény sajátos természetének tudható be.¹²⁰ Kérdéses azonban, hogy a római jog mennyire befolyásolta az ilyen jellegű büntetések egyházi értelmezését.

Az automatikus büntetések eredete az Egyház kezdetére vezethető vissza. Eleinte azonban nem jogi fogalomként tekintettek rá, hanem mint lelki helyzet értékelésére: azt az isteni ítélet egyfajta evilági kifejeződésének tartották.¹²¹ Ugyanakkor arról sem feledkezhetünk meg, hogy az Egyház életének első szakaszában csak az illetékes előjáró által kiszabott kiközösítés viselte magán szigorú értelemben véve a büntetés jegyeit.¹²²

A kánonjogászok körében is vitatott volt, hogy mikortól van ténylegesen jelen az automatikus büntetés az egyházban. Az önmagától beálló büntetések nyoma már a Szentírásban is megtalálható: „*Aki hisz benne, az nem esik ítélet alá, aki azonban nem hisz, már ítéletet vont magára, mert nem hitt az Isten egyszülött Fiában.*” (Jn 3,18) „*A szakadást okozó ember elől egy vagy két megintés után térj ki, tudván, hogy az ilyen ember kivetkőzött önmagából, bűnben él és magában hordja ítéletét.*” (Tit 3,10-11) Franz von Kober szerint már az ókorban léteztek az önmagától beálló büntetések, azonban mégsem akar ezekre a szentírási szakaszokra hivatkozni.¹²³ Ezzel szemben Paul Hinschius azt az álláspontot képviselte, amely szerint először – és csak nagyon ritkán – a 7-8. században jelentek meg nyugaton az automatikus büntetések.¹²⁴ Bernhard van Epsen még későbbre, a 10. század utánra teszi az *ipso facto* vagy *ipso iure* büntetések megjelenését az egyházban.¹²⁵

Sabine Demelnek van egy érdekes megjegyzése: meglepőnek találja az automatikus büntetéseket kihagyását a keleti törvénykönyvből, jöllehet a CCEO hagyományhűnek tartja magát.¹²⁶ Érdemes azonban megvizsgálni, vajon a keleti egyházakban ismerték-e az önmagától beálló büntetést, és az tényleg a keleti tradícióhoz tartozik-e vagy sem.

Azok, akik azt az álláspontot képviselték, hogy a bizánci egyházban is ismerték az automatikus büntetéseket, az elvirai (300 körül) és az ankyrai (314) zsinatok kánonjaira

¹²⁰ HERMAN, E., *Hat die byzantinische Kirche von selbst eintretende Strafen (poenae latae sententiae) gekannt?*, in *Byzantinische Zeitschrift* 44 (1951) 260.

¹²¹ ARIAS GÓMEZ, J., *Las penas 'latae sententiae': actualidad o anacronismo*, in *Diritto, persona e vita sociale. Scritti in memoria di Orio Giacchi* Vol.II., Milano 1984. 6.

¹²² *Ibid.*, 6.

¹²³ KOBER, F., *Der Kirchenbann: nach den Grundsätzen des canonischen Rechts dargestellt*, Tübingen 1857. 57.

¹²⁴ Vö. HERMAN, E., *Hat die byzantinische Kirche*, 259.

¹²⁵ Vö. PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law*, 272.

¹²⁶ DEMEL, S., *Tatstrafe contra Spruchstrafe*, 108.

hivatkoztak. Akik köztudottan eretnekek voltak, azokra az egyházi közösségből kizártként tekintettek. *Kober* szerint ez egy olyan különleges eset, amikor a bűncselekmény természetéből adódóan a tettes saját maga vetette el az egyháztagsághoz való jogát.¹²⁷ Felvetődik a kérdés, hogy azok, akik hasonlóan súlyos cselekményeket követtek el, automatikusan ki lettek-e zárva a közösségből, vagy egy bírónak kellett ítéletben kimondani a kiközösítést. *Herman* szerint a válaszhoz elég megvizsgálni az óegyház bűnbánati fegyelmét.¹²⁸ A bűnös a püspöknek bevallotta vétkét, azaz saját maga ellen emelt vádat. A püspök kizárta a bűnöst a közösségből, és felvette a vezeklők rendjébe. Meghatározta a vezeklés idejét és a jóvátétel módját annak megfelelően, hogy milyen súlyos volt az elkövető vétke. Ebből világos, hogy a kiközösítés nem automatikusan történt, tudniillik azáltal, hogy a vétkes elkövette a bűnt, hanem az csak azután következett be, hogy beismerte tettét a püspöknek, és ő kizárta a közösségből. Ha a bűnös makacsul kitartott bűnében anélkül, hogy saját magát feljelentette volna, a püspök kiközösíthette őt, de előtte ki kellett vizsgálnia az ügyet.¹²⁹

Annak alátámasztására, hogy a bizánci egyházban is léteztek automatikus büntetések (*poenae latae sententiae*), az Antiochiai Zsinat 1. kánonját¹³⁰ szokták idézni. A kánon szerint azokat a híveket, akik a nikaiai zsinat rendelete ellenére a pászka (húsvét) ünnepét a zsidókkal együtt tartják, ki kell zárni az egyház közösségéből. Püspök, pap vagy diakónus esetében abban a pillanatban, ahogy elkövette a cselekményt, kiközösítettnek kell tekinteni őt. Nem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a kánon szövege alapján a laikusokat csak akkor büntették kiközösítéssel, ha az engedetlenségben makacsul kitartottak. Ezzel szemben a klerikusok, hacsak egyszer is együtt ünnepelték a húsvétot a zsidókkal, attól a pillanattól fogva kiközösítettnek minősültek. *Kober* szerint a kánon szövege alapján laikusok esetében egy utólag kimondandó büntetésről (*poena ferendae sententiae*), míg a klerikusoknál automatikus büntetésről (*poena latae sententiae*) van

¹²⁷ KOBER, F., *Der Kirchenbann*, 56.

¹²⁸ HERMAN, E., *Hat die byzantinische Kirche*, 261.

¹²⁹ *Ibid.*, 262.

¹³⁰ ERDŐ P., *Az ókeresztény kor egyházfegyelme*, 294.: „Mindazok, akik a Nikaiaiban összegyűlt nagy és szent zsinatnak az Isten előtt kedves Konstantin császár fejedelmi jelenlétében hozott rendeletét, mely a húsvét szent és üdvösséges ünnepéről szól, át merészlik hágni, közöszíttessenek ki, és vettessenek ki az egyházból, ha a vitát keresve továbbra is ellene szegülnek ezeknek a helyes döntéseknek. Mindez a laikusokra vonatkozik. Ami az egyházi vezetőket, a püspököket, presbitereket vagy diakónusokat illeti, ha a jelen rendelet után valaki a népet és az egyházakat megzavarva egyénieskedni merészel, és a zsidókkal ünnepli a húsvétot, a szent zsinat úgy tekinti őt, mint aki attól kezdve elszakadt az egyháztól, mert nem csak hibát követ el, hanem sokak számára zavar és romlás okozójává válik. Nemcsak a szent szolgálattól kell eltiltani az illetet, hanem vele együtt azokat is így kell büntetni, akik elítélése után közösségben maradnak vele. Az így letett klerikusokat meg kell fosztani azoktól a külső megtiszteltetésektől, melyek a papi jegyzékben szereplőket és az isteni papságot illetik.”

szó.¹³¹ Ezzel a magyarázattal azonban többen nem értettek egyet. *Hinschius* véleménye szerint a laikusok és klerikusok büntetése közötti eltérés nem bizonyíték az önmagától beálló büntetések létre.¹³² A középkor nagy bizánci kánonjogászai, köztük Zonaras is úgy értelmezték az Antiochiai Zsinat 1. kánonját, hogy abban utólag kimondandó büntetésről van szó.¹³³

Figyelemre méltó, hogy *Nikodim Milaš* ortodox kánonjogász kézikönyvében¹³⁴ semmilyen nyoma nem található az automatikus és az utólag kimondandó büntetések közti különbségtételnek. *Herman* ugyanakkor megemlíti, hogy a kánonokhoz írt kommentárjában *Milaš* különbséget tesz a két büntetési forma között, melyeknek görög nevet ad.¹³⁵ Mindezek alapján úgy tűnik, hogy a bizánci egyházban nem ismerték az önmagától beálló büntetéseket (*poena latae sententiae*). Nemcsak a bizánci, hanem a többi keleti egyházzal (alexandriai, antiochiai, káld, örmény) is elmondható, hogy az automatikus büntetések valóban nem tartoztak ezen egyházak hiteles hagyományához.¹³⁶ Ennek ellenére a 18. századtól kezdődően latin hatásra mégis megjelentek az önmagától beálló büntetések az egyes keleti katolikus egyházakban a Közel-Keleten. A Maronita Egyházba 1736-ban a libanon-hegyi zsinaton, a melkita görögkatolikus egyházba 1765-ben XIII. Kelemen *Inter plurimas* kezdetű apostoli levelével, a káld egyházba 1853-ban egy zsinattal vezették be, a szír egyházban az 1888-ban tartott zsinattól kezdték megkülönböztetni a megtorló és a gyógyító büntetéseket.¹³⁷ Az örmény egyház még ennél is tovább ment az 1911-ben tartott zsinaton, és különbséget tett a magából a jogból fakadó (*a iure*) és az ember által kiszabott (*ab homine*) büntetések, cenzúrák között.¹³⁸ *Fürst* felteszi a kérdést, hogy a nyilvánvaló latinizáción alapuló hagyomány, még ha több, mint két évszázad óta érvényes is, vajon valódi keleti hagyománynak tekinthető-e? A választ meg is adja rá: szerinte nem az, ezért fel kell hagyni vele.¹³⁹

Figyelembe véve mindezeket, érthető a kodifikátorok azon célja, hogy a keleti kódexből az automatikus büntetéseket kiiktassák. Nemcsak azért, mert az ilyen büntetések nem képezték részét az eredeti keleti hagyománynak. A büntetések medicinális jellege

¹³¹ KOBER, F., *Der Kirchenbann*, 57.

¹³² Vö. HERMAN, E., *Hat die byzantinische Kirche*, 263.

¹³³ *Ibid.*, 264.

¹³⁴ *Milaš* fő műve német nyelven *Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche*, Mostar 1905.; a könyv 3. részének 3. fejezetében tárgyalja a büntetőjogot 489-515.

¹³⁵ HERMAN, E., *Hat die byzantinische Kirche*, 264.

¹³⁶ ŽUŽEK, I., *Notula de poenis latae sententiae in iure orientalis*, in *Monitor Ecclesiasticus* 101 (1976) 355-356.

¹³⁷ FÜRST, C. G., *Diritto penale e carità*, 517.

¹³⁸ *Ibid.*, 517.

¹³⁹ *Ibid.*, 530.

miatt is: a büntetés, mint orvosság ugyanis megköveteli, hogy először a betegséget felmérjük, és diagnosztizáljuk.¹⁴⁰ Ez pedig az önmagától beálló büntetések esetében nem lenne lehetséges. Emellett egy további érv is szól az automatikus büntetések elhagyása mellett: a kánoni figyelmeztetés (*monitio canonica*) fontossága.

A CCEO alapján „kánoni büntetést az 1468–1482. kánonokban előírt büntetőperek útján kell kiszabni, fenntartva a bíró fenyítő hatalmát a jog által kifejezett esetekben és az ellenkező jogszokás elvetésével.” (1402. kánon 1. §) Ehhez a normához szorosan kapcsolódik az 1408. kánon, mely szerint a tettet csak ítéletben vagy határozatban kiszabott büntetés kötelezi. Ezen kánonok alapján jól látszik, hogy a latin törvénykönyvvel összevetve a keleti jog csak a „*ferendae sententiae*” (utólag kimondandó) büntetéseknek minősített szankciókat ismer, bár ezt a kifejezést a keleti kódex nem használja.¹⁴¹ Az 1408. kánon azonban azt is kiemeli, hogy a római pápa vagy az egyetemes zsinat rendelkezhet másképpen is: „*A büntetés csakis azután kötelezi a tettet, hogy ítéletben vagy határozatban kiszabták rá; fenntartva a római pápa vagy az egyetemes zsinat jogát, hogy másként rendelkezék.*”

A szöveg alapján úgy tűnik, még ha az nem is mondja ki konkrétan, hogy mégis fennáll az automatikus büntetések lehetősége is. Erre példa Szent II. János Pál széküresedéséről és az új pápa megválasztásáról szóló *Universi Dominici Gregis* kezdetű apostoli konstitúciója. A rendelkezés négy pontjában esik szó olyan cselekményekről (58. a titoktartás megszegése; 78. a Római Pápa megválasztásakor elkövetett simónia vétke; 80. polgári hatóságtól megbízatást elfogadni vétó vagy *exclusio* bejelentésére; 81. szövetkezés, megegyezés, hogy valamely jelöltre szavaznak, vagy megtagadják valamely jelölttől szavazatukat)¹⁴² melyek önmagától beálló kiközösítéssel (*excommunicatio latae*

¹⁴⁰ FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church*, 792.

¹⁴¹ DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale*, 159.

¹⁴² IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap., *Universo dominici gregis* (22 februarii 1996): AAS 88 (1996) 305-343.: „Qui electioni quoquo modo, ad normam n. 46 huius Constitutionis, deservunt, quique directe vel indirecte secretum violare quomodolibet poterunt-sive per verba, sive per scripta, per signa, aliasve per quasvis rationes-omnino violationem huiusmodi vitare debent, sub poena excommunicationis latae sententiae, Sedi Apostolicae reservatae.”(58.); „Si in electione Romani Pontificis perpetratur-quod Deus avertat-crimen simoniae, deliberamus et declaramus omnes quotquot fuerint in culpa exstantes in excommunicationem latae sententiae esse incursos, nullitatem tamen vel eiusdem simoniae provisionis irritationem tolli, ne hac de causa-prout a Decessoribus Nostris statutum est-validitas electionis Romani Pontificis impugnetur.” (78.); „Item ea confirmata volumus, quae Decessores Nostri sanxerunt, ut omnis externus interventus in electionem Summi Pontificis removeretur. Quam ob rem, iterum ex virtute sanctae oboedientiae et sub poena excommunicationis latae sententiae, omnibus et singulis Cardinalibus electoribus, praesentibus et futuris, pariterque Secretario Collegii Cardinalium atque ceteris omnibus partem habentibus praeparationis et executionis rerum quae ad electionem requiruntur, interdicimus, ne, quovis praetextu, a quavis civili potestate munus recipiant veto seu exclusivam, uti vocant, etiam sub forma simplicis desiderii, proponendi, neve hoc ipsum veto patefaciant sive universo electorum Collegio simul congregato, sive singulis electoribus, sive scripto sive ore, sive directe ac proxime, sive oblique et per alios, sive ante

sententiae) büntetendők. Ezek a szankciók a konklávén résztvevő minden bíborosra, így a keleti rítusúakra is vonatkoznak. Nemcsak bíborosok lehetnek, akik az automatikus büntetésekkel sújthatók, hanem mindazon személyek is, akik a választással kapcsolatos bármilyen szolgálatot végeznek (vö. UDG 46, 58). Ezek a személyek lehetnek keleti rítusúak is. *Jesús Miñambres* szerint azonban problémás e büntetések értelmezése és alkalmazása a keleti egyházak tagjaira, mivel a keleti büntetőjog nem ismeri az önmagától beálló büntetéseket.¹⁴³

3.3. Pozitív cselekedetek kiszabása büntetésként

Az automatikus büntetések kiiktatása mellett a keleti büntetőjog egy másik sajátossága, hogy kánoni büntetésként pozitív cselekedet is kiróható (*impositio actus boni*). Ez teljes mértékben megfelel az ősi, keleti hagyománynak, és a büntetés medicinális jellege is jobban kidomborodik benne.

A latin jog különbséget tesz a büntetések (*poenae*), mint valamilyen jótól való megfosztás (*privatio alicuius boni*) és a vezeklés (*poenitentia*), mint pozitív cselekedet kiszabása között. A keleti hagyomány azonban ezt a kettősséget nem ismeri.¹⁴⁴ A CIC 1340. kán.¹⁴⁵ szerint a vezeklés lehet vallásosság, jámborság, vagy valamilyen jó cselekedet elvégzése, de ezek nincsenek teljes egészében felsorolva, és a kánon szövege a valódi céljukról sem tesz említést.¹⁴⁶ A vezeklés nem az egyenértékű jóvátételt, hanem inkább a botrány jóvátételét célozza meg, így a vezeklés fajtáját nem maga a büntetendő cselekmény határozza meg, hanem az elkövető bűnbánata, a személyi és tárgyi körülmények figyelembevételével.¹⁴⁷ A CCEO 1426. kánon 1. §-a nem említi kifejezetten

electionis initium sive ipsa perdurante. Quam prohibitionem extendi volumus ad omnes interventus, intercessiones, optata, quibus auctoritates saeculares cuiuslibet ordinis et gradus, vel quivis hominum coetus vel personae singulae voluerint sese Pontificis electioni immiscere.” (80); „Cardinales electores praeterea abstineant ab omnibus pactionibus, conventionibus, promissionibus aliisque quibusvis obligationibus, quibus astringi possint ad suffragium cuidam vel quibusdam dandum aut recusandum. Quae omnia, si reapse intervenerint, etiam iure iurando adiecto, decernimus ea nulla et irrita esse, neque eadem observandi obligatione quemquam teneri; facientes contra iam nunc poena excommunicationis laetae sententiae innodamus. Vetari tamen non intellegimus, ne per tempus Sedis vacantis de electione sententiae invicem communicentur.” (81),

¹⁴³ MIÑAMBRES, J., *Il governo della chiesa durante la vacanza della Sede Romana e l'elezione del Romano Pontefice*, in *Ius Ecclesiae* 8 (1996) 726.

¹⁴⁴ FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches*, 59.

¹⁴⁵ CIC 1340. kán. 1. §. A vezeklés, melyet külső fórumon lehet kiróni, a vallásosság, a jámborság vagy a segítő szeretet valamely cselekedetének elvégzése.

¹⁴⁶ ARTNER P., *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae IV./9), Budapest 2013. 76.

¹⁴⁷ BÁNK J., *Kánoni jog*, II., 793.

a vezeklést, de a benne található büntetések megfelelnek a latin kódex vezeklésének: „*Hacsak a jog más büntetést nem határozott meg, a keleti egyházak ősi hagyományai szerint kiszabhatók olyan büntetések, amelyekkel a vallásosság vagy a jámborság vagy a jótékonyosság valamely súlyos cselekedetének, mint például meghatározott imádságoknak, jámbor zarándoklatnak, különös böjtnak, alamizsnálkodásnak, lelkigyakorlatoknak az elvégzését róják ki.*” A vezeklés esetében feltétlenül szükséges, hogy azt a vádlott elfogadja, és teljesítse is. Amennyiben ez nem történik meg, a vezeklés eredménytelen.¹⁴⁸ A CCEO 1426. kán. 2. §-a kimondottan szól arról, hogy aki nincs arra felkészülve, hogy elfogadja az 1. §-ban említett büntetéseket (vallásosság, jámborság, jótékonyosság cselekedetei), arra más büntetést kell kiróni.

A két kánon (CCEO 1426, CIC 1340) szövege nagyon hasonlít, mégsem lehet azt mondani, hogy ugyanarról szól. A keleti fegyelemben ugyanis a vezeklés büntetés, ahogyan azt a CCEO 1426. kán. 1.§-a kimondottan említi, a latin szerint azonban nem tekinthetők a szó szoros értelmében büntetésnek,¹⁴⁹ céljuk sokkal inkább a jóvátétel vagy a büntetés súlyosbítása.¹⁵⁰

Pozitív cselekedet büntetésként való kiszabásának nagy jelentősége van az életkor szempontjából is. A keleti kódex 1413. kánon 2. §-a szerint már a betöltött 14. életévtől lehet büntetni. Nem szabható ki azonban akármilyen büntetés a kiskorúakra. Csak olyan büntetéssel büntethetők a tizenégy és tizennyolc év közöttiek, ami nem foszt meg valamilyen jótól, hacsak a megyéspüspök vagy bíró másképpen nem gondolja.¹⁵¹ Ez azt jelenti, hogy ha a püspök vagy a bíró úgy látja, hogy a tettesnél csak valamilyen jótól való megfosztással lehet elérni a javulást, akkor alkalmazhat ilyen típusú szankciókat.¹⁵² A büntethetőség alsó korhatára tekintetében különbség mutatkozik a latin és a keleti fegyelem között. Szemben a keletivel, a latin törvénykönyv ezt a 16. betöltött életévben jelöli meg.¹⁵³

¹⁴⁸ ARTNER P., *A kánoni büntetések*, 76.

¹⁴⁹ CIC 1312. kán. 3. §: Alkalmaznak ezenkívül büntető óvintézkedéseket és vezekléseket is, az előbbieket főként a büntetendő cselekmények megelőzésére, az utóbbiakat inkább a büntetés helyettesítésére vagy növelésére; lásd pl. ERDŐ P., *Egyházjog*, 632.

¹⁵⁰ Vö. CIC 1344. kán. 2; 1312. kán. 3. §

¹⁵¹ CCEO 1413. kán. 2. § Aki pedig tizenegyedik és tizennyolcadik életéve között követett el büntetendő cselekményt, csak azokkal a büntetésekkel büntethető, amelyek nem tartalmaznak valamilyen jótól való megfosztást, hacsak az eparchiás püspök vagy a bíró különleges esetekben úgy nem véli, hogy másként jobban lehet gondoskodni az illető megjavításáról.

¹⁵² Lásd FARIS, J. D. – ABBASS, J.(ed), *A practical Commentary to the Code of Canons of the Eastern Churches*, vol. II. 2019. 2536. kommentár az 1413. kánonhoz (EASTON, F. C.)

¹⁵³ CIC 1323. kán. 1 Semmilyen büntetésnek nincs alávetve az, aki, amikor a törvényt vagy a parancsot megszegte: tizenhatodik életévét még nem töltötte be.

3.4. A kánoni figyelmeztetés szerepe a keleti büntetőjogban

A keleti kódex felülvizsgálata során, ahogy azt a kodifikációról szóló részben is láthattuk, nagy hangsúlyt fektettek a büntetést megelőző kánoni figyelmeztetésre (*monitio canonica*).¹⁵⁴ Mivel a büntetés célja, ahogy azt az 1401. kánon megfogalmazza, a gyógyítás, ezért büntetést mind a keleti mind a latin törvénykönyv szerint csak a legvégső esetben lehet alkalmazni.¹⁵⁵ A CCEO 1407. kánon 1. §-a szerint, ha a cselekmény természete megengedi, csak akkor lehet büntetést kiszabni, ha az elkövetőt előtte legalább egyszer figyelmeztették, időt hagyva ezzel a javulásra. Mivel a kánon szövegében szerepel a *nisi* (ha) szó,¹⁵⁶ ezért a figyelmeztetés az 1516. kánon¹⁵⁷ értelme szerint érvényességi feltételnek tekintendő.

A figyelmeztetésnek akkor van helye, ha fennáll annak a közeli veszélye, hogy az illető büntetendő cselekményt fog elkövetni, vagy már valószínűsíthető az addigi vizsgálat alapján – ha még nincs is bebizonyítva – hogy ilyen jellegű cselekményt követett el. Nem szükséges a figyelmeztetés kiadásához, hogy az addig már lefolytatott vizsgálat bebizonyítsa, hogy a büntetendő cselekményt elkövették, elég a gyanú megalapozottsága hozzá.¹⁵⁸ Alkalmazásánál körültekintően kell eljárni. Ügyelni kell arra, nehogy az illető jó híre sérüljön, hiszen ilyenkor még nem lehetünk teljes mértékben biztosak abban, hogy valóban elkövette-e a büntetendő cselekményt. A figyelmeztetés lehet testvéri vagy baráti, atyai figyelmeztetés, főpásztori intés, vagy kánoni figyelmeztetés (*monitio canonica*).

A testvéri figyelmeztetés nem hivatalos formában történik. Célja, hogy felhívja a büntetendő cselekmény elkövetésének veszélyében forgó illető figyelmét a kötelességeire. Ez még nem minősül kánoni figyelmeztetésnek, nem külső fórumon történik, és elég, ha szóban hangzik el.¹⁵⁹

Az atyai figyelmeztetés vagy főpásztori intés szintén nem minősül kánoni figyelmeztetésnek. Ebben az esetben az ordinárius jár el személyesen, közvetítő útján

¹⁵⁴ Vö. *Nuntia* 3 (1976) 9.

¹⁵⁵ Vö. CIC 1341. kán. Az ordinárius csak akkor gondoskodik a büntetések kimondására vagy kinyilvánítására irányuló bírói vagy közigazgatási eljárás megindításáról, ha megállapította, hogy sem a testvéri figyelmeztetés, sem a dorgálás, sem a lelkipásztori gondoskodás más útjai révén nem lehet eléggé a botrányt helyrehozni, az igazságosságát helyreállítani, a tettet megjavítani.

¹⁵⁶ CCEO 1407. kán. 1. § Si iudicio Hierarchae, qui poenam irrogare potest, natura delicti id patitur, poena irrogari non potest, nisi delinquens antea semel saltem monitus est, ut a delicto desisteret, dato congruo ad resipiscentiam tempore.

¹⁵⁷ CCEO 1516. kán. Condiciones in actibus administrativis tunc tantum ad validitatem censentur adiectae, quoties per particulas si, nisi, dummodo, vel in lingua vernacula per aliam eiusdem significationis exprimuntur.

¹⁵⁸ ARTNER P., *A kánoni büntetések*, 65.

¹⁵⁹ *Ibid.*, 67.

vagy levélben. Utóbbi esetben meg kell arról győződni, hogy a levél eljutott-e az érintetthez.¹⁶⁰

A törvényileg előírt kánoni figyelmeztetés (*monitio canonica*) külső fórumon történik és kánonjogi hatással is bír. A latin jog szerint cenzúra csak akkor szabható ki érvényesen, ha előtte legalább egyszer figyelmeztették a tettetést.¹⁶¹ A keleti fegyelem szerint minden büntetés előtt kötelező a figyelmeztetés, az azonban a keleti kódexből is kitűnik, hogy nem minden esetben van rá lehetőség.¹⁶² Végül az 1406. kánon 2. §-a szerint: „*A büntetés kilátásba helyezésével együtt járó figyelmeztetés, amellyel a hierarcha egy nem büntető törvény [megtartását] különleges esetekben sürgeti, a büntető paranccsal esik azonos elbírálás alá.*”

3.5. Az örökös büntetések a keleti kódexben és a beszámíthatóság fogalmának hiánya

A hatályos keleti törvénykönyvben nincsenek örökös büntetések (*poenae perpetuae*). Ugyanakkor a keleti fegyelem is ismer olyan szankciókat, mint pl. a hivataltól való megfosztás, letétel, mely büntetések medicinális jellegűnek tekinthetők, és az elkövetők lelki egészségére irányulnak.¹⁶³ Ezen a ponton ugyanakkor kisebb önellentmondás tapasztalható, tudniillik abban, hogy a keleti jogban minden büntetés gyógyító jellegű, ami azt jelenti, hogy ideiglenes. Itt azonban mégis olyan szankciókról van szó, melyek véglegesek. Joggal tehetjük fel tehát a kérdést, hogy valóban beszélhetünk-e medicinális büntetésről ilyen esetben, ha a gyógyító szankciók definíció szerint ideiglenesnek tekintendők.

A beszámíthatóságot egy olyan tulajdonságként definiálhatjuk, mely alapján egy cselekedet és ennek a hatása a személy szabad és tudatos akaratára vezethető vissza.¹⁶⁴ A hatályos keleti kódexben nem szerepel a büntetőjogi beszámíthatóság (*imputabilitas*)

¹⁶⁰ Ibid., 67.

¹⁶¹ Vö. CIC 1347. kán. 1. § Cenzúrárt érvényesen csakis akkor lehet kimondani, ha előzőleg a javulásra megfelelő időt adva legalább egyszer figyelmeztették a tettetést, hogy hagyjon fel a makacssággal.

¹⁶² CCEO 1407. kán. 1. § Ha egy olyan hierarcha megítélése szerint, aki büntetést szabhat ki, a büntetendő cselekmény természete megengedi, a büntetést csakis akkor lehet kiszabni, ha a bűnelkövetőt előzőleg legalább egyszer figyelmeztették, hogy álljon el a büntetendő cselekménytől, megfelelő időt adva a javulásra.

¹⁶³ GREEN, T. J., *Penal Law in the Code of Canon Law and in the Code of Canons of the Eastern Churches*, 416.

¹⁶⁴ D'AURIA, A., *L'imputabilità nel diritto penale del CIC e del CCEO*, in ZAPP, H. – WEIB, A. – KORTA, S. (Hrsg.), *Ius canonicum in Oriente et Occidente Festschrift für Carl Gerold Fürst zum 70. Geburtstag* (Adnotationes in ius canonicum 25), Frankfurt am Main 2003. 819.

kifejezése. Ennek különböző okai voltak: a külső és belső fórum szétválasztása,¹⁶⁵ illetve úgy tűnik, hogy az nem tartozik az eredeti keleti hagyományhoz.¹⁶⁶ Fürst úgy gondolja, hogy ezen fogalom hiánya elősegíti, hogy a kódex a szeretet eszközévé (*vehiculum caritatis*) váljon.¹⁶⁷ A kodifikációs folyamat során sok vita és diszkusszió előzte meg azt a döntést, hogy nem került be a törvénykönyvbe az *imputabilitas* fogalma.¹⁶⁸

A CCEO 1414. kán. 1. §-a három olyan feltételt említ, amelyből valamelyik szükséges ahhoz, hogy az elkövető büntetőjogilag felelősségre vonható legyen: szándékosság, kellő gondosság súlyosan vétkes elmulasztása, súlyosan vétkes tudatlanság. Nem sorolja fel azonban a mentesítő körülményeket, csak a büntetés általános kritériumait. A kánon szövegében viszont nem szerepelnek a *dolus* és a *culpa* kifejezések.¹⁶⁹ A *dolus* azt jelenti, hogy a törvényt szándékosan sérti meg a tettes, a *culpa* ezzel szemben a törvény nem szándékos megsértésére utal, amiért az elkövető felelősségre vonható. A keleti jog szerint büntethető, ha valaki a gondosság kötelezettségének elmulasztása miatt vagy a törvény, parancs nem ismerése miatt követ el büntetendő cselekményt.¹⁷⁰ Az 1414. kánonnak megfeleltethető latin normában (CIC 1321. kán.) nem említi a törvényhozó a súlyosan vétkes tudatlanságot. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a keleti kódex szigorítást tartalmazna a latin törvénykönyvhöz képest, ugyanis a CIC 1325. kánonban más megfogalmazásban ugyan, de hasonló jelentéstartalommal szerepel a vétkes tudatlanság kifejezés.¹⁷¹

A CCEO 1415. kán.¹⁷² szól az enyhítő körülményekről, de nem sorolja fel azokat, hanem a közös joggyakorlatra és a kánonjog tudományára utal. A súlyosbító

¹⁶⁵ FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church*, 790.

¹⁶⁶ BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica*, 279.

¹⁶⁷ FÜRST, C. G., *Diritto penale e carità*, 531.

¹⁶⁸ Vö. *Nuntia* 4 (1977) 82-83; *Nuntia* 12 (1981) 49-52.

¹⁶⁹ Vö. CIC 1321. kán. 1. § *Nemo punitur, nisi externa legis vel praecepti violatio, ab eo commissa, sit graviter imputabilis ex dolo vel ex culpa.*

CCEO 1414. kán. 1. § *Poenis is tantum subicitur, qui legem poenalem vel praeceptum poenale violavit aut deliberate aut ex graviter culpabili omissione debita diligentiae aut ex graviter culpabili ignorantia legis vel praecepti.*

¹⁷⁰ GEFAELL, P., *Specificità del diritto penale orientale*, in RUYSSSEN, G.– KOKKARAVAYIL, S., (a cura di), *Il CCEO- Strumento per il futuro delle Chiese Orientali Cattoliche : atti del Simposio di Roma, 22-24 febbraio 2017 Centenario del Pontificio Istituto Orientale (1917-2017)* (Kanonika 25), Roma 2017. 598.

¹⁷¹ FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church*, 791.

¹⁷² CCEO 1415. kán. Ha fennforog valamilyen, a közös joggyakorlat és a kánonjogtudomány szerinti enyhítő körülmény, feltéve azonban, hogy a büntetendő cselekmény még mindig megáll, a bírónak mérsékelnie kell a törvényben vagy parancsban megállapított büntetést; sőt józan belátása szerint, ha úgy véli, hogy másként jobban lehet gondoskodni a tettes megjavításáról, valamint a botrány és a kár helyrehozásáról, tartózkodhat is a büntetés kiszabásától.

körülményekről szóló CCEO 1416. kán.¹⁷³ szintén nem sorolja fel ezeket tételesen, csak a visszaesést említi meg, továbbiakat a gyakorlat és a kánonjogtudomány határozza meg.

3.6. A büntetőjogi törvényesség elvének következetes érvényesítése

A törvényesség elvének szigorúbb betartása és a CIC 1399. kánonnak megfelelő norma hiánya a keleti kódexben a keleti büntetőjog jellegzetes vonásai közé tartozik. Ez az egyik olyan jellemzője a keleti fegyelemnek az automatikus büntetések kiiktatása mellett, amely a kánonjogászok számára még mindig vita tárgyát képezi. A téma fontossága és a meglevő nyitott kérdések miatt hosszabb kifejtést igényel. A törvényesség elve egy büntetőjogi alapelv, amelynek a mai formája a felvilágosodás korában fejlődött ki teljes mértékben. A középkori feudális társadalomra jellemző önkénnyel szemben ez az elv volt hivatott a jogegyenlőség biztosítására, és ez adja meg a mai társadalmakban a jogbiztonságot. Nemcsak a világi, hanem a kánonjogban is megtalálható ez a büntetőjogi elv. Az azonban vitatott, hogy az 1917-es kódexet megelőzően a kánoni jogban érvényesült-e.¹⁷⁴ A büntetőjogi gyakorlat és kánonjogi források alapján úgy tűnik, hogy a 17-es CIC hatályba lépése előtt az egyházi előjárónak megvolt az a szabadsága, hogy saját belátása szerint büntetést szabjon ki, még akkor is, ha erről nem volt kifejezett törvény.¹⁷⁵ Ennek alapján azt kell feltételeznünk, hogy az 1917-es törvénykönyv hatályba lépéséig nem érvényesült a *nullum crimen nulla poena sine lege* (nincs bűncselekmény, büntetése törvény nélkül) elv.

A latin büntetőjogban van egy úgynevezett „általános szabály” (CIC 1399. kán.), melyhez hasonló a keleti törvénykönyvben nem található. Ez a kánon egyike a kánonjogászok által legtöbbször vitatott normáknak. Ennek az lehet az oka, hogy egyrészt ezen kánon előírásai nem állnak összhangban a törvényesség elvével. Másrészt a gyakorlatban is nehezen alkalmazható, mivel az egyházban csak ritkán kerül sor büntetőeljárásra.¹⁷⁶ Ahhoz, hogy könnyebben megérthessük, hogy ez a kánon miért

¹⁷³ CCEO 1416. kán. Ha a büntetendő cselekményt visszaeső követte el, vagy ha másmilyen, a közös joggyakorlat és a kánonjogtudomány szerinti enyhítő körülmény forog fenn, a bíró súlyosabban büntetheti a tettest, mint ahogyan a törvény vagy parancs megállapította, az 1402. kán. 2. §-ában felsorolt büntetések et sem kizárva.

¹⁷⁴ BÁNK J., *Kánoni jog*, II., 669.

¹⁷⁵ EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege” im kanonischen Recht, insbesondere in c. 1399 CIC/1983* (Adnotationes in ius canonicum 39), Frankfurt am Main 2006. 34.

¹⁷⁶ EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege”*, 3.

annyira vitatott, és miért nem került be a keleti kódexbe, először szólnunk kell a törvényesség elvéről a civil büntetőjogban.

3.6.1. A törvényesség elve a világi jogban

Nem könnyű pontosan meghatározni, hogy a törvényesség elve mikor fejlődött ki. Már a római jogban is található hasonló rendelkezés, ami Ulpianus nevéhez köthető.¹⁷⁷ Az alapelv eredete a *Magna Charta Libertatum* 39. cikkelyére¹⁷⁸ vezethető vissza, amit 1215-ben adott ki Földnélküli János angol király. A törvényesség elvének (más néven az anyagi jogi legalitás elve) pontos megfogalmazása azonban csak a felvilágosodás korában alakult ki. Ebben a korban több gondolkodó, köztük Montesquieu¹⁷⁹ is a hatalom különválasztásának elvét hangsúlyozta. Ez elősegítette a bírói önkény törvényes visszaszorítását, a bírónak ugyanis az írott jogot kellett alkalmaznia. Cesare Beccaria olasz jogtudós is megfogalmazta fő művében,¹⁸⁰ hogy a bírók nem szabhatnak ki igazságosan olyan büntetést, ami nincs törvényileg előírva. Deklarált formában azonban először Franciaországban, az 1789. évi Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatában jelent meg a törvényesség elve.¹⁸¹

A latin nyelvű formula megfogalmazása egy német filozófus és jogtudós, Anselm von Feuerbach nevéhez kötődik. Feuerbach először az 1799-ben megjelent művében használta a latin kifejezéseket: *nullum crimen sine poena legali*, vagyis nincs bűncselekmény törvényes büntetés nélkül, és *nulla poena legalis sine crimine*, azaz egyedül a bűncselekmény a büntetés feltétele.¹⁸²

A törvényesség elvéről az 1950-ben Rómában kelt Emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezmény és a hozzá tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény 7. cikke szól: „*Senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai*

¹⁷⁷ Vö ULPIANUS: „poena non irrogatur nisi quae quaque lege vel quo a lio iure huic delicto imposita est” (*L. 131, D, 4.16.*) idézi BÁNK J., *Kánoni jog*, II. 669.

¹⁷⁸ „Nullus liber homo capiatur vel capiatur vel imprisonetur aut dissaisiatur aut utlagetur aut exuletur aut aliquo modo destruatur, nec super eum ibimus nec super eum mittemus, nisi per legale iudicium parium suorum vel per legem terrae.” idézi EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege”*, 108.

¹⁷⁹ Montesquieu 1748-ban megjelent „*A törvények szelleméről*” (*De l'esprit des lois*) című művében (XI. 6. fejezet) fogalmazta meg, hogy szükséges a törvényhozói, bírói és végrehajtói hatalom szétválasztása

¹⁸⁰ Beccaria fő műve *Dei delitti e delle pene*, mely 1764-ben jelent meg

¹⁸¹ BELOVICS E., *Büntetőjog* I., 73.

¹⁸² FEUERBACH VON, P. J. A., *Revision der Grundsätze und Grundbegriffe des positiven peinlichen Rechts: Band 1*, Erfurt 1799. 148.

vagy nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni.”¹⁸³ Ezt az elvet, amelyet a különböző nemzetközi dokumentumok és az Alaptörvény XXVIII. cikk 4. pontja is megfogalmaz, a Büntető Törvénykönyv is tartalmazza: 1. § (1) Az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet - a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével - törvény az elkövetés idején büntetni rendelt. (2) Bűncselekmény elkövetése miatt nem lehet olyan büntetést kiszabni vagy intézkedést alkalmazni, amelyről törvény az elkövetés - vagy a 2. § (2) bekezdés alkalmazása esetén az elbírálás - idején nem rendelkezett.¹⁸⁴

A *Nullum crimen nulla poena sine lege*¹⁸⁵ elv pontos jelentését nehéz meghatározni. A *nullum crimen sine lege* mondat szerint törvény nélkül nem létezik bűncselekmény, azaz szükséges a bűncselekmény jogi meghatározása. Ez azonban azt is jelenti, hogy azáltal, hogy meghatározzuk a bűncselekményeket a jogszabályokban, azt is leszögezzük ezzel, hogy mi nem számít annak. Tehát, ha olyan cselekményt követünk el, ami nem szerepel a törvényben, akkor annak nem lehetnek büntetőjogi vonatkozásai sem.¹⁸⁶ *Nulla poena sine lege* jelentése: nincs büntetés törvény nélkül, tehát az, aki valamilyen büntetendő cselekményt elkövetett, csak olyan szankciókkal sújtható, ami a törvényben meg van határozva. Ez az elv megköveteli a kiszabható büntetés pontos meghatározását.¹⁸⁷ A jogi szakirodalomban különböző megfogalmazásokkal találkozhatunk:

- „*Nullum crimen nulla poena sine lege scripta*” alapelv szerint büntetést kiszabni csak az „írott” törvénynek megfelelően lehet, nem pedig a szokásjog vagy szóban közzétett törvény alapján;
- „*Nullum crimen nulla poena sine lege praevia*” alapján tilos olyan magatartás miatt utólagos szankciókat alkalmazni, amely az elkövetés pillanatáig nem volt büntetendő;

¹⁸³ 1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről, 7. Cikk - Büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül 1.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300031.tv> (letöltés ideje 2022. augusztus 17.)

¹⁸⁴ Btk. 2012. évi C. törvény 1. § <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv> (letöltés ideje 2022. augusztus 17.)

¹⁸⁵ Az angolszász területeken ezt az elvet nem ismeri a jogrendszer, ott a precedensrendszer dominál.

¹⁸⁶ BELOVICS E., *Büntetőjog* I., 74.

¹⁸⁷ SZABÓ P., *Nullum crimen nulla poena sine praevia lege poenali? Evaluation of c.1399/CIC in the Light of the ius vigens orientale*, in *Eastern Canon Law* 7 (2018) 1-2, 325.

- „*nullum crimen nulla poena sine lege stricta*” szerint nem alkalmazható büntetés a törvény szövegének jelentésén túl;
- „*nullum crimen nulla poena sine lege certa*” mely szerint nem megengedett az olyan büntetőtörvény, amely nem határozza meg egyértelműen, hogy milyen magatartásra vonatkozik.¹⁸⁸

Ezek alapján teljesen világos, hogy miről szól a törvényesség elve a világi jogban, ám be kell látnunk, hogy ez az elv a gyakorlatban mégsem valósítható meg teljes mértékben. Képtelenség ugyanis az összes lehetséges büntetendő cselekményt leírni, és azt büntetéssel sújtani. *Eicholt* megjegyzi, hogy a világi jogban is vannak kivételek a törvényesség elve alól, anélkül, hogy annak érvényességét alapvetően megkérdőjeleznék.¹⁸⁹

3.6.2. A törvényesség elve a kánonjogban

A törvényesség elvét korlátozott formában a kánonjog is átvette, annak ellenére, hogy annak alkalmazhatósága megkérdőjelezhető volt sokak számára.¹⁹⁰ A keleti büntetőjog fentebb már említett jellegzetes vonásai közé tartozik a büntetőjogi törvényesség elvének következetesebb érvényesítése azáltal, hogy a CIC 1399. kánonjához hasonló „általános szabály” nem található a keleti kódexben. A szigorú értelemben vett törvényesség elve fontos a büntetőjogban abból a szempontból, hogy elhatárolja a büntetendő cselekményt más jogellenes tettektől, valamint világosan megmutatja a különbséget a büntetés és a közigazgatási szankciók között.¹⁹¹ A latin kódex „általános szabálya” (1399. kán.) azonban felvet néhány problémát.

Ez a jelentős különbség, ti. az 1399. kánonnak megfelelő norma hiánya a keleti fegyelemben, a kánoni büntetőjog egyik legtöbbet vitatott pontja. Különösen a latin jog vonatkozásában jellemző ez a kérdés, mely mind a mai napig nyitott.

A törvényesség elve az 1917-es és az 1983-as latin kódexben is megjelenik. Mielőtt az 1917-es CIC hatályba lépett volna, nem volt meghatározva a bűncselekmény fogalma. A CIC/1917 2195. kán. 1. § szerint: „*Büntetendő cselekmény alatt az egyházjogban, a törvény külső és erkölcsileg beszámítható megsértését értjük, mely*

¹⁸⁸ EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege”*, 9-11.

¹⁸⁹ Bővebben a témához lásd *ibid.*, 137-146.

¹⁹⁰ SZABÓ P., *Nullum crimen nulla poena sine praevia lege poenali*, 324.

¹⁹¹ FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church*, 793.

legalább meghatározatlan kánoni büntetéssel kapcsolatos.” A kánon szövege alapján a törvényesség elve megvalósulni látszik, ám ezt a megerősítést a törvényhozó a 2222. kán. 1. §-ában¹⁹² úgy tűnik, hogy visszavonja. Ezen norma szerint akkor is lehetséges büntetés kiszabása, amikor a törvény megsértése nincs semmilyen büntető szankcióval ellátva. A törvényesség elvét a civil jog alakította ki, és *Bánk József* szerint hiábavaló az a harc, amely a „*nullum crimen sine lege*” elv feltétlen érvényesülését meg akarja menteni a kánonjogban. Mégis helyes volt az a döntés, hogy ezt az elvet a kánonjog is átvette, de a 2222. kán. 1. §-a alapján szabad kezet biztosított magának,¹⁹³ hogy szükség esetén a lelkek üdvössége érdekében cselekedhessen.

Az 1917-es kódex felülvizsgálata során voltak olyan törekvések, hogy a 2222. kán. 1. §-t ki kell hagyni az új törvénykönyvből,¹⁹⁴ de ezt végül elvetették, mondván, hogy a *nullum crimen nulla poena sine lege* egy civiljogi elv, és nem lehet szoros értelemben véve alkalmazni a kánoni büntetőjogban, ezért az említett kánonnak a törvénykönyvben kell maradnia.¹⁹⁵ Az új kódexbe való bevezetés döntő motívuma a *salus animarum* és az *aequitas canonica* figyelembevételére irányuló törekvés volt.¹⁹⁶

Az 1983-as törvénykönyv nem definiálja a büntetendő cselekmény fogalmát, e tekintetben az 1917-es CIC szolgál alapul. Az 1321. kán. a törvény vagy parancs megsértéséről általánosságban beszél, és nem csak a büntető törvény vagy parancs áthágásáról. Ez alapján a büntetés nem korlátozódhat kizárólag azokra büntetendő cselekményekre, melyekre már az elkövetés idején meg volt állapítva a szankció.¹⁹⁷ Ez az 1399. kánonban is megjelenik, mely „általános szabály” szerint: „*Az ebben a törvényben vagy más törvényekben megállapított eseteken kívül, az isteni vagy kánoni törvény külső megsértése csak akkor büntethető valamilyen megfelelő büntetéssel, ha a törvénysértés különös súlyossága büntetést kíván, és sürgős szükség van a botrányok megelőzésére vagy helyrehozására.*”

Az 1399. kán. a büntetőjog speciális részébe tették, ahol azok az esetek kerülnek leírásra, melyeket a törvényhozó büntetendő cselekménynek tekint, és mindenképpen

¹⁹² CIC/1917 2222. kán. 1.§ Bár a törvényhez nincs fűzve semmi szankció, a törvényes előljáró mégis valamijogos büntetéssel büntetheti áthágását, a büntetés előzetes bejelentése nélkül is, ha az esetleg okozott botrány, vagy az áthágás különleges súlyossága azt megköveteli, különben a bűnös nem büntethető, csak ha előbb figyelmeztették a hozott, vagy hozandó ítéletű büntetés megfenyegetésével az áthágás esetében s mégis áthágt a törvényt

¹⁹³ BÁNK J., *Kánoni jog*, II., 673.

¹⁹⁴ *Com* 7 (1975) 94.

¹⁹⁵ *Com* 9 (1977) 318.

¹⁹⁶ EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege”*, 153.

¹⁹⁷ SZABÓ P., *Nullum crimen nulla poena sine praevia lege poenali*, 327.

beavatkozást (büntetést) igényel. Ez azt jelenti, hogy ezen norma rendelkezése önmagában önálló büntetőügyet képez, valamint a büntetendő cselekményekről és a büntetésekről általában szóló első részben szereplő összes általános szabály vonatkozik a bűncselekmény különféle elemeire, a büntetés meghatározásához szükséges előírásokra, a büntetés alkalmazására és a büntetés elengedésére.¹⁹⁸

Egyes szerzők szerint ez a norma feltétlenül szükséges, mások azonban úgy gondolják, hogy a kánon több kérdést is felvet. Azt sokan elismerik, hogy törvényesség elvének az érvényesülése az 1399. kánonban sok problémához vezethet, és ezen elv szigorú érvényesülése minden büntetőjogi rendszer, köztük az egyházi, alappillére.¹⁹⁹ Azonban ez az elv nem érvényesülhet korlátlanul. Lelkipásztori okokból, illetve a közösség védelme érdekében a törvényesség elvének szigorúan vett értelmezése enyhül, különben az egyház alapja kerülne veszélybe.²⁰⁰

Pighin az 1399. kánont három szempont szerint vizsgálja: a CIC 221. kán. 3. §-val való kapcsolata, az államok büntető rendszereivel történő összehasonlítása, valamint a keleti kódexszel való összehasonlítás alapján.²⁰¹ „*A krisztushívőknek joga van arra, hogy kánoni büntetésekkal csakis a törvény előírása szerint sújtsák őket.*” (CIC 221. kán. 3. §) Ez azt jelenti, hogy a büntetéshez szükség van előzetes büntető törvényre.

Az állam büntető rendszerét vizsgálva, ott elképzelhetetlen a büntetés előzetes büntetőtörvény nélkül, és más szankciót nem szabhatnak ki, csak olyat, és olyan mértékben, amit a törvény meghatároz. A harmadik szempont a keleti törvénykönyvvel való összehasonlítás, melyben nem található az 1399. kánonnak megfelelő norma. Az 1406. kán. 2. § és az 1407. kán. 3. §, melyeknek nincs megfelelőjük a latin kódexben, azonban valamilyen szinten ellensúlyozza azokat a követelményeket, melyek az 1399. kánonban jelennek meg.²⁰²

Sebott szerint mindenképpen szükséges az általános norma, mert az egyház a *nulla poena sine praevia lege* elvével nem érthet maximálisan egyet, mivel olyan támadási felületek létezhetnek vele szemben, melyet nem lehet előre látni, ezért nem is szerepelhet büntető törvényben. Az egyház nem fogadhatja el helyesnek, hogy azokat a cselekményeket, melyekre nincs büntető szankciókkal ellátott norma, büntetlenül

¹⁹⁸ SANCHIS, J., *La legge penale e il precetto penale* (Monografie giuridiche 7), Milano 1993. 48.

¹⁹⁹ DI MATTIA, G., *Equità e riserva di legge nel diritto penale canonico (Cann.221 § 3 e 1399)*, in GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO (a cura), *Le sanzioni nella Chiesa* (Quaderni della Mendola 5), Milano 1997. 90.

²⁰⁰ EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege”*, 153-154.

²⁰¹ Vö. PIGHIN, B. F., *Diritto penale canonico*, Venezia 2008. 520.

²⁰² *Ibid.*, 520-521.

hagyjon.²⁰³ Erdő Péter felhívja a figyelmet arra, hogy a törvényesség elve és az általános szabály között nincs ellentmondás, mert az 1399. kán. a benne meghatározott esetekben minden törvény áthágását szankcionálja. Mivel a büntetés büntető törvényen alapul, így azt törvényesnek kell tekinteni.²⁰⁴

Sanchis azt írja, hogy néhány szerző szerint az egyház szemében az 1399. kánon olyan, mint egy „fehér/kitöltetlen” norma, mely a legjobb vagy legkevésbé rossz eszközként azt a célt szolgálja, hogy a büntetendő cselekmény elkövetőjének és mindenki másnak az üdvösségét (*salus animarum*) elősegítse. Ezen szerzők érvelése szerint, ha nem lenne ez a szabály, akkor néhány súlyos és botrányt okozó jogsértés megválaszolatlanul maradna, ami nem tenne jót sem az elkövetőnek, sem a közösségnek.²⁰⁵

Az általános normával kapcsolatban felmerülhet, hogy a hatóság önkényesen kiszabhat büntetéseket. Ez azonban nem lehetséges, mert a kánoni eljárás rendjét ebben az esetben is be kell tartani. Másrészt a CIC 18. kán. értelmében azokat a törvényeket, melyek büntetést állapítanak meg, szorosán kell értelmezni. Ez azt jelenti, hogy a szükséges legkevesebbet értve (semmi olyat nem vehetünk ki a normából, ami a szövegezésből nem biztos) kell interpretálni az ilyen szabályokat. Ennek következtében az 1399. kánonra csak akkor lehet hivatkozni, ha szándékos bűncselekményről van szó.²⁰⁶

Kérdés az is, hogy milyen szankció alkalmazható az „általános szabály” alapján, és mennyire lehet a gyakorlatban átültetni a normában leírtakat. Egyes szerzők úgy gondolják, hogy az 1399. kán. gyakorlati alkalmazhatósága kétséges.²⁰⁷ A kánon egyrészt két követelményt támaszt annak alkalmazhatóságához: a törvénytörés különös súlyossága és a sürgős szükség a botrányok megelőzésére vagy helyrehozatalára,²⁰⁸ másrészt a szövege szerint valamilyen megfelelő büntetéssel lehet büntetni (*potest iusta poena*

²⁰³ SEBOTT, R., *Das kirchliche Strafrecht*, 234.: „Der spezifische Charakter der Kirche als Heilsgemeinschaft bietet Angriffsflächen, die nicht von vornherein kalkulierbar sind, so dass sich die möglicherweise auftretenden Verletzungen ihrer Ordnung auch nicht in ausschließender Aufzählung festlegen lassen. Die Kirche wird sich daher nicht dazu verstehen können, dass alles, was nicht ausdrücklich durch eine mit Strafsanktion bewehrte Norm verboten ist, straffrei bleiben solle. Deshalb hat die Kirche die Generalklausel des can. 1399 aufgestellt.”

²⁰⁴ ERDŐ P., *Egyházjog*, 676-677.

²⁰⁵ SANCHIS, J., *La legge penale*, 58.

²⁰⁶ PIGHIN, B. F., *Diritto penale canonico*, 522.

²⁰⁷ Vö. PIGHIN, B. F., *Diritto penale canonico*, 521-522.: „Sul piano dell'utilità pratica, il ricorso al can. 1399 appare piuttosto discutibile, dal momento che il sistema penale canonico prevede un'alternativa meno problematica e forse più efficace: la possibilità di costituire, come già contemplato nel Libro VI, pene determinate e non perpetue mediante il precetto penale, intervenendo così prontamente a fronte di violazioni gravi di una legge senza copertura penale, le quali richiedano, a causa del notevole scandalo provocato, una risposta tempestiva. L'applicazione delle medesime sanzioni può avvenire per via amministrativa; questa giudiziale, che, per i suoi tempi necessariamente non brevi, non gode, di fatto, del favore dell'autorità ecclesiastica.”

²⁰⁸ Vö. SANCHIS, J., *La legge penale*, 51-54.

puniri) azt, aki megsérti az isteni vagy kánoni törvényt. Szükséges, hogy a törvény külső megsértéséről legyen szó. A botrány természete megköveteli, hogy az elkövetett büntetendő cselekmény a nyilvánosság előtt is ismert legyen, ne csak néhány személy tudjon róla.²⁰⁹ A kódex szabályozza, hogy az egyes büntetések milyen módon szabhatók ki. Ezeket az előírásokat figyelembe véve úgy tűnik, hogy az 1399. kán. alapján súlyos büntetés kiszabása nem lehetséges.²¹⁰ Tekintettel a büntető törvényekre nem róhatók ki:

1. automatikus (*latae sententiae*) büntetések, mert az a büntetendő cselekmény elkövetésének tényénél fogva sújtja a tettet (CIC 1314. kán.);
2. gyógyító büntetések (*censurae*), ugyanis az ilyen büntetések előtt kötelező az elkövetőt legalább egyszer figyelmeztetni és megfelelő időt kell hagyni arra, hogy felhagyjon a makacssággal (CIC 1347. kán. 1. §);
3. örökös büntetések, mert a CIC 1349. kán. alapján, ha meghatározatlan büntetést ír elő a törvény, az ilyen szankciók ki vannak zárva.²¹¹

Ezen kívül úgy tűnik, hogy az „általános szabály” esetében minden olyan vétkes magatartás kizárt, mely gondatlanságra vagy gondosság kötelezettségének elmulasztására vezethető vissza.²¹² Figyelembe véve a fentebb leírtakat, csak utólag kimondandó (*ferendae sententiae*), kisebb jóvátévő büntetések (*poenae expiatoriae*) szabhatók ki az 1399. kán. alapján.²¹³

Összegezve az eddig felhozott érveket, egyet kell értenünk azon szerzők véleményével, akik szerint az „általános norma” tekintetében a probléma abban áll, hogy a kánon gyakorlati alkalmazhatósága megkérdőjelezhető, használhatósága nagyon korlátozott.²¹⁴ Ezt mi sem mutatja jobban, mint az, hogy egyes kánonjogászok szerint a büntető parancs sokkal hatékonyabb eszköz lehet az 1399. kánonban említett esetekben.²¹⁵

²⁰⁹ CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 2006. 348.

²¹⁰ SZABÓ P., *The penal Legality and Guarantees of Self-Defense in Canon Law: CIC/CCEO*, in *Folia Theologica et Canonica, Supplementum* (2016), 192.; Id., SZABÓ P., *Nullum crimen nulla poena sine praevia lege poenali*, 331.

²¹¹ SANCHIS, J., *La legge penale*, 54-55.

²¹² SZABÓ P., *The penal Legality and Guarantees* 192.; Id., SZABÓ P., *Nullum crimen nulla poena sine praevia lege poenali*, 331.

²¹³ DE PAOLIS, V., *De sanctionibus in Ecclesia Adnotationes in codicem: Liber VI*, Roma 1986. 124.: „Istis consideratis, non potest superior vi c. 1399 applicare e. g. dimissionem e statu clericali, immo poenas expiatorias perpetuas. Cum agitur de poena indeterminata, videtur criterium sequendum esse c. 1349: excluduntur poenae expiatoriae perpetuae. Censurae autem, et praesertim excommunicatio, excluditur in quantum sunt poenae medicinales, quae semperrequirunt monitionem praeviam.”

²¹⁴ Pighin megjegyzi, hogy a Hittani Kongregáció néhány nagyon súlyos ügyben, a kiskorúakkal szemben klerikusok által elkövetett szexuális visszaélések esetében, az 1399. kánont használta a *Sacramentorum sanctitatis tutela* kezdetű m.p. kihirdetése (2001. ápr. 30.) előtt. A bíró csak meghatározott ideig tartó büntetést tudott kiszabni az eljárás végén, mert a kánon megfelelő büntetést (*iusta poena*) ír elő, de az 1349. kán. alapján ilyenkor örökös büntetést nem mondhat ki. vö. PIGHIN, B. F., *Diritto penale canonico*, 521.

²¹⁵ SANCHIS, J., *La legge penale*, 61.

Angel Marzoa szerint nem teljesen világos, hogy az 1399-es kánon hogyan lehetne a megoldás forrása a hatékonyság és a sürgősség problémáira.²¹⁶ Ám az a tény, hogy egy ennek megfelelő norma hiányzik a keleti kódexből, nem hozható fel érvként amellet, hogy ne lenne szükség erre a kánonra a lelkek üdvösségének elősegítéséhez, még akkor sem, ha az a gyakorlati szempontból nézve igen csekély mértékben használható.

3.6.3. A törvényesség elve a keleti fegyelemben

A törvényesség elvének a jelentősége abban áll, hogy védelmet nyújtson a hatóság önkényességével szemben. A keleti törvénykönyv tartalmazza a törvényesség elvét, de a kodifikátorok úgy döntöttek, hogy ne kerüljön kifejezett említésre a kódexben.

*„E kánon vonatkozásában a Coetus mélyreható vitát folytatott a "nulla poena sine lege poenali praevia" elvről. Noha az elv megtalálható bizonyos keleti civil forrásokban, nem biztos, hogy az egyházban alkalmazták, és úgy tűnik, hogy a jelenlegi tudományos kutatások alapján nem tartozik a keleti egyházak általános hagyományához. Ezenkívül nem biztos, hogy ez az elv mindig és minden esetben jobban megfelel a salus animarum-nak vagy az egyház societas természetének. Összefoglalva azt mondhatjuk, még ha lényegében a csoport által javasolt szövegtervezet de delictis meg is felel ennek az elvnek, nem tartották helyénvalónak a CICO-ban ezt kifejezetten megemlíteni.”*²¹⁷

Ez az elv meg is jelenik az 1414. kán. 1. §-ban, ami kimondja, hogy *„A büntetéseknek csak az van alávetve, aki a büntető törvényt vagy büntető parancsot akár szándékosan, akár a kellő gondosság súlyosan vétkes elmulasztásából, akár a törvény vagy parancs súlyosan vétkes tudatlanságából megsértette.”* Ebben a kánonban, ahogy Di Mattia fogalmaz, a törvényesség elve egy bennfoglalt, de nem kevésbé világos megerősítést kap.²¹⁸

Mind a két törvénykönyvben szerepel, hogy a krisztushívőknek joga van arra, hogy kánoni büntetésekkel csakis a törvény előírásai szerint sújtsák őket.²¹⁹ Szemben az 1414.

²¹⁶ Idézi SANCHIS, J., *La legge penale*, 61.

²¹⁷ *Nuntia* 4 (1977) 79.: „A proposito di questo canone si è sviluppata nell'ambito del Coetus un'approfondita discussione circa il principio « nulla poena sine lege poenali praevia ». Benché il principio si trovi in certe fonti civili orientali, non è certo che esso veniva applicato nella Chiesa e non sembra, allo stato presente della ricerca scientifica, appartenere alla tradizione comune delle Chiese Orientali. Inoltre, non è certo che questo principio sempre ed in ogni caso corrisponda di più alla salus mimarum oppure alla natura della Chiesa in quanto Societas. In conclusione, anche se in sostanza lo schema de delictis, come proposto dal Gruppo, si conforma a questo principio, non si è ritenuto opportuno menzionarlo esplicitamente nel CICO.”

²¹⁸ DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale*, 166.

²¹⁹ Vö. CIC 221. kán. 3. § és CCEO 24. kán. 3. §

kán. előírásával, a CCEO 24. kán. 3. § azonban, ahogy azt a CIC 221. kán. 3. §-nál már láthattuk, általánosságban beszél a büntetésekről, nem kifejezetten a bünetőtörvényekről szól.

A keleti kódexben, ahogy az már többször említésre került, nem szerepel a CIC 1399. kánonjának megfelelő szabály, amely a latin egyház hagyományához illeszkedik.²²⁰ Eicholt szerint az általános norma hiánya a keleti kódexben azért nem okozhat problémát, mert alkalmazásának lehetősége igen csekély.²²¹ Ezzel a nézettel egyetérthetünk, ugyanis a fentebb kifejtettek alapján a CIC 1399. kánonjának gyakorlati alkalmazhatósága megkérdőjelezhető. *Di Mattia* ugyanakkor nem tartja megengedhetőnek, hogy egy ilyen lényeges kérdésben ekkora különbség legyen a keleti és a latin fegyelem között, még akkor sem, ha a rítusokból adódó különbségeket figyelembe vesszük.²²² Ezt azért hangsúlyozza, mert a keleti kódexet a törvényhozó az egyetemes egyház harmadik oszlopának minősítette, és az 1983-ban kihirdetett *Codex Iuris Canonici*-vel, valamint a az 1988-a *Pastor Bonus*²²³ kezdetű apostoli konstitúcióval a *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* együtt alkotják a *Corpus Iuris Canonici*-t.²²⁴

Azáltal, hogy egy hasonló általános szabály hiányzik a keleti kódexből, az ezen norma által okozott bizonytalanság is kiküszöbölhető. Másrészt viszont a törvényesség elvének szigorúbb értelmezésével állunk szemben. *Di Mattia* értékeli a keleti törvénykönyv ezen ragaszkodását a *nullum crimen nulla poena sine previa lege poenali* elvhez.²²⁵ Ám felmerül a kérdés, hogy a törvényesség elvének a szigorúbb keleti értelmezése összeegyeztethető-e az Egyház legfőbb céljával, a lelkek üdvösségével?

Pampara azt írja, hogy a keleti fegyelem ragaszkodása ehhez az elvhez nehézségeket okozhat, ugyanis nem lehet előre látni minden egyes tettet, ami sérti az isteni vagy egyházi törvényt, és ezáltal nagy botrányt okoz. Ebben az esetben a latin jog az

²²⁰ Bővebben a témához lásd: EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege”*, 11-39.

²²¹ EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege”*, 157.

²²² DI MATTIA, G., *Equità e riserva di legge*, 109. “In un corpus iuris, unico e organico, nel cui ambito vive opera un'unica e indistinta comunità ecclesiale, è inconcepibile la presenza di norme tra loro radicalmente antagoniste.”

²²³ IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap., *Pastor bonus* (28. Junii 1988): AAS 80 (1988) 841-930.

²²⁴ Vö. *Nuntia* 31 (1990) 13. No.8 valamint AAS 83 (1991) 490. No.8 „Dum huic Coetui, tam apto ad exprimendam Ecclesiae universantem, Codicem exhibeo qui regit communem omnibus Ecclesiis Orientalibus Catholicis disciplinam, hunc ego puto partem unici «Corpus Iuris Canonici», constantis ex tribus supra commemoratis documentis intra septem annos promulgatis.”

²²⁵ DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale*, 164.: „Nell’ambito dello *ius poenale* CCEO va presentato con particolare risalto un *dato*, che, nel contesto di tutto l’ordinamento canonico, assume una portata di incalcolabile valore, riflettendosi nel caampo speculativo e operativo del diritto canonico. Il *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* accoglie il *principio di stretta legalità*, radicato nell’altro fondamentale *principio della certezza del diritto* ed espresso nel notissimo assioma: *nullum crimen, nulla poena sine praevia lege poenali*, che è ritenuto come la « magna charta » del reo.”

„általános szabályt” (CIC 1399. kán.) segítségül hívva lehetőséget ad egy előre nem látott cselekmény szankcionálására, ezzel szemben a keleti egyházaknak problémája adódhat. Azonban mégsem okoz olyan nehézséget megoldást találni erre az elsőre nehéznek tűnő helyzetre, mint ahogyan látszik.²²⁶ A következő kánonokat figyelembe véve úgy tűnik, mégis összeegyeztethető a *nulla poena sine praevia lege poenali* elve és az Egyház legfőbb küldetése, azaz a *salus animarum*:

1. A keleti fegyelem szerint a hierarcha nem köteles megindítani a büntető eljárást és eltekinthet a büntetés kiszabásától, ha „[...] a bűnelkövető, mielőtt még bíróság elé állították volna, őszinte bűnbánattól megindítva külső fórumon bevallotta büntetendő cselekményét a hierarchának, továbbá megfelelően gondoskodtak a botrány és a kár helyrehozásáról.” (1403. kán. 1. §) Fontos kihangsúlyozni, hogy eltekinthet (*abstinere potest*), azaz nem köteles tartózkodni tőle. A latin²²⁷ jogban ezzel szemben nem lehet megindítani az eljárást, ha van más lehetőség a botrányt helyrehozni, a károkat megtéríteni és a tettetést megjavítani. Ez a különbség a gyakorlatban nagy mértékben elősegíti a keleti büntetőjog hatékonyságát.²²⁸
2. Egy a CIC 1399. kánonjához hasonló általános szabály kiadása lehetségesnek tűnik az egyes keleti sajátjogú egyházak számára is részleges törvényként²²⁹ az 1405. kán. 1. § alapján.
3. Abban az esetben, amikor elkövetnek egy olyan cselekményt, ami sérti az isteni vagy kánoni jogot, de nincs rá büntető törvény, a CCEO 1406. kán. 2. § lehet a megoldás²³⁰: „A büntetés kilátásba helyezésével együtt járó figyelmeztetés, amellyel a hierarcha egy nem büntető törvény [megtartását] különleges esetekben sürgeti, a büntető paranccsal esik azonos elbírálás alá.” Ezen kánon 2. §-a értelmében a büntető parancs szélesebb körű használata lehetséges. A büntető parancs a büntetőnorma egyik típusa, így ha a figyelmeztetés ellenére sem történik változás az illető magatartásában, a hatóság büntetést szabhat ki az 1407. kán. 3. §-a alapján. Di Mattia azt írja ezzel kapcsolatban, hogy a jogi logika szerint a nem büntetőjogi normák megsértése esetén nem szabható ki büntetőjogi szankció. Azonban ha a nem

²²⁶ PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law*, 283.

²²⁷ Vö. CIC 1341. kán.

²²⁸ SZABÓ P., *The penal Legality and Guarantees*, 194.

²²⁹ Vö. PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law*, 283-284.

²³⁰ Vö. GEFAELL, P., *Specificità*, 601.

büntetőjogi törvény a figyelmeztetés által büntető törvénnyé válik, akkor lehetséges lesz a büntetés.²³¹

Problémát okozhat, hogy egy olyan norma megsértése, melyhez nincs büntetőtörvény, az első alkalommal szankció nélkül maradhat, mivel csak a további ugyanilyen visszaélések megakadályozása, büntetése lehetséges az 1406. kán. 2. § alapján kiadott figyelmeztetéssel. Ebben az esetben megoldás lehet az ilyen ügyeket szabályozó külön törvény elfogadása, vagy büntető parancs kiadása.²³²

4. A CCEO 1423. kán. 1. §-a lehetőséget biztosít, hogy a büntetés elengedését magasabb hatóságoknak fenntartsa, ami nagyobb felelősség vállalásával jár. Ez biztosítja, hogy a büntetőjogi kérdések kapcsán is a jogi fegyelmet betartsák.²³³
5. A keleti fegyelem szerint a hatóság nem köteles elengedni a büntetést addig, amíg a tettes őszintén meg nem bánta cselekedetét, valamint gondoskodtak a botrány és az okozott kár helyrehozataláról.²³⁴ Nem elegendő csupán a makacssággal felhagyni a büntetés elengedéséhez, ténylegesen teljesíteni kell az 1424. kán. 1. §-ban leírt feltételeket.²³⁵ Ezzel szemben a CIC 1358. kán. 1. § szerint, aki a makacssággal felhagyott, „attól az elengedést nem lehet megtagadni.”

Faris a CIC 1399. kánonjával a CCEO 1464. kán. 1. §-át hozza összefüggésbe: „Azt, aki a jog által már előirányzott eseteket kivéve az Egyházban [gyakorolt] hatalmával, hivatalával, szolgálatával vagy más feladatával cselekmény vagy mulasztás útján visszaélt, büntessék megfelelő büntetéssel, az ezektől való megfosztást sem kizárva, hacsak erre a visszaélésre a törvény vagy parancs más büntetést nem állapított meg.” Ez a norma megfelel a CIC 1389. kán. 1. §-nak. *Faris* azonban azt is megállapítja, hogy a latin büntetőjog általános szabályával ellentétben a CCEO 1464. kán. nem használható bármely törvénysértésre, csak a hivattal történt visszaélés esetén alkalmazható.²³⁶

Míndezek alapján elmondható, hogy a keleti fegyelem sokkal több lehetőséget biztosít az egyházi hatóság számára büntetések kiszabására és gyógyító büntetések

²³¹ Vö. DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale*, 165. „La logica giuridica ci porta ad affermare che per la violazione di una legge non penale non può essere inflitta una sanzione penale; ciò sarà possibile solo quando la legge non penale sarà divenuta, in forza della *monitio*, una legge penale.”

²³² PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law*, 284.

²³³ SZABÓ P., *Nullum crimen nulla poena sine praevia lege poenali*, 339.

²³⁴ Vö. CCEO 1424. kán. 1. §

²³⁵ SZABÓ P., *Canon Law and Mercy from the Oriental Point of View*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 184 (2015) 184.

²³⁶ FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches*, 73.

fenntartására,²³⁷ ami elősegíti a keleti büntetőjog hatékonyságát egy, a CIC 1399. kánonhoz hasonló általános szabály nélkül is. Egy büntetőjogi parancs vagy bizonyos ügyekre irányuló külön törvény elfogadásával ugyanis nem állhat elő olyan helyzet, hogy büntetlenül maradjon egy törvény megsértése.

3.7. A keleti fegyelemre jellemző specifikus kánoni büntetések

A CCEO négy olyan büntetést tartalmaz, amelynek nincs megfelelője a hatályos latin jogban. A dorgálás (*correptio*) mind a keleti, mind a latin fegyelemben jelen van, de mégsem ugyanazt jelenti a két jogrendben. Az 1983-as latin kódexben a dorgálás²³⁸ nem büntetésként, hanem büntető óvintézkedésként jelenik meg, és már súlyosabb, mint a figyelmeztetés. Bár nem szankció, de elősegítheti a személy megjavulását.²³⁹ A latin fegyelem szerint ahhoz, hogy valakit dorgálásban részesítsenek elég lehet egy olyan tett is, ami nem büntetendő cselekmény, csak hasonló hozzá, de a közösségben botrányt okozhat.²⁴⁰ Akkor is lehetőség van alkalmazására, ha vitatható a személy beszámíthatósága vagy büntethetősége.²⁴¹ A CIC 1339. kán. 2. §-a értelmében figyelembe kell venni a tett és a személy sajátos adottságait, és ennek megfelelő módon kell alkalmazni. A dorgálás lehet titkos vagy nyilvános, de nyilvánosan csak akkor alkalmazható, ha a tettet elismerte az elkövető, vagy bebizoyosodott külső fórumon.²⁴² A keleti jogban szereplő nyilvános dorgálás büntetésnek minősül. A CCEO 1427. kánon 1. §-a szerint a nyilvános dorgálás jegyző vagy két tanú előtt, vagy pedig levélben történik, amely kézhezvételéről és tartalmáról valamilyen okiratnak kell lennie. Arról nem szól a norma, hogy mikor kell ezt a büntetést használni. Az 1976-os szövegtervezet 30. kánonjának 1. §-a, ami végül kimaradt a kódexből, azt mondja, hogy az elkövetőt, ha az bevallotta tettét a püspöknek, akkor a büntetés helyett nyilvános dorgálásban lehetett részesíteni, feltéve ha az adott cselekedetért nem volt előírva valamilyen büntetés.²⁴³ Úgy

²³⁷ SZABÓ P., *The penal Legality and Guarantees*, 197; SZABÓ P., *Nullum crimen nulla poena sine praevia lege poenali*, 338; SZABÓ P., *Canon Law and Mercy*, 46.

²³⁸ CIC 1339. kán. 2. § Azt pedig, akinek viselkedéséből botrány vagy súlyos rendzavarás támad, dorgálásban is részesítheti a személy és a tett sajátos adottságainak megfelelő módon.

²³⁹ ARTNER P., *A kánoni büntetések*, 71.

²⁴⁰ *Ibid.*, 72.

²⁴¹ *Ibid.*, 72.

²⁴² *Ibid.*, 72.

²⁴³ Can. 30 § 1. Quando reus delictum extra iudicium coram Hierarcha confiteatur, Hierarcha potest ei publicam correptionem infligere loco aliarum poenarum, dummodo poena determinata in iure praescripta non sit et ipse Hierarcha existimet publicam correptionem sufficere emendationi delinquentis, reparationi scandaliet damni. in *Nuntia* 4 (1977) 87.

tűnik ezek alapján, hogy ez a büntetés jelenleg is alkalmazható a fentebb említett esetben. A CCEO 1427. kán. 2. §-a hangsúlyozza, hogy minimalizálni kell a rossz hír keltését, a dorgálás ne járjon a kellőnél nagyobb becsületbeli károsodással.

A felügyelet (*vigilancia*) intézménye büntető óvintézkedésként az 1917-es CIC-ben²⁴⁴ még szerepelt, az 1983-as latin törvénykönyvből már kimaradt. A keleti kódexben azonban még mindig megvan. A *vigilancia* a bűncselekménybe való visszaesés megakadályozását volt hivatott szolgálni. A körülményeit az ordinárius határozta meg.²⁴⁵ A CCEO 1428. kánonja értelmében, ha az ügy súlyossága ezt megkívánja, és ha visszaesőről van szó, a kiszabott büntetésen túl a hierarcha az illetőt közigazgatási határozattal felügyelet alá is helyezheti. A kánon ebben az esetben nem szól az illető jó híréről, mint a dorgálás esetében, de mint minden büntető intézkedésnél, itt is vigyázni kell, hogy az lehetőség szerint ne sérüljön.

A keleti kódexben található két büntetés típus, melyek nem annyira a tartalmuk, inkább a terminológiájuk miatt különlegesek.²⁴⁶ A keleti jogrend különbséget tesz kisebb és nagyobb kiközösítés (*excommunicatio minor/major*) között. A kiközösítés nem magát az egyháztagságot érinti, hanem a közösség életében való részvétel korlátozását jelenti. A latin egyházban III. Ince pápasága óta egyházi tilalom (*interdictum*) néven jelen lévő büntetés a keleti egyházakban is ismert volt kisebb kiközösítés néven.²⁴⁷ Az *excommunicatio minor* kánoni hatásai az 1431. kánon 1. §-a alapján: az Eucharisztia vételétől való eltiltás, valamint az illető kizárható az Isteni Liturgián való részvételből, és ha nyilvános istentisztelet folyik, a templomba való belépéstől is eltiltható. A kisebb kiközösítés határozott ideig kiszabható.²⁴⁸

A nagyobb kiközösítés a latin jogrendben lévő kiközösítés²⁴⁹ (*excommunicatio*) büntetésének felel meg. Az *excommunicatio maior* hatásait az 1434. kánon²⁵⁰ tartalmazza.

²⁴⁴ CIC/1917 2311. kán. 1. § Ha az eset súlyossága megköveteli s különösen, ha olyanról van szó, aki a bűnbe való visszaesés veszélyében forog, őt az ordinárius helyezze felügyelet alá.

²⁴⁵ BÁNK J., *Kánoni jog*, II. 793.

²⁴⁶ FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church*, 795.

²⁴⁷ *Ibid.*, 795.

²⁴⁸ CCEO 1431. kán. 2. § Magában az ítéletben vagy a határozatban, amely ezt a büntetést kiszabja, meg kell állapítani ugyanezen büntetés terjedelmét és a dott esetben az időtartamát.

²⁴⁹ A kiközösítéshez bővebben lásd: BORRAS, A., *L'Excommunication dans le nouveau code de droit canonique (essai de definition)*, Paris 1987.; BORRAS, A., *De Excommunicatione in viginti Codice*, in *Periodica* 79 (1990) 713-732.

²⁵⁰ CCEO 1434. kán. 1. §. A nagyobb kiközösítés mindazokon kívül, amiket az 1431. kán. 1. §-a említ, megtiltja még a többi szentség felvételét, a szentségek és a szentelmények kiszolgáltatását, hivatalok, szolgálatok vagy bármilyen feladatok ellátását, kormányzati cselekmények végzését, amelyek, ha mégis végzik őket, magánál a jognál fogva semmisek. 2. §. A nagyobb kiközösítéssel büntetett személyt távol kell tartani az Isteni Liturgián és az istentisztelet bármely más nyilvános ünneplésén való részvételtől. 3. §. A nagyobb kiközösítéssel büntetett személy el van tiltva attól, hogy élvezze a neki korábban adományozott

Di Mattia azt írja, hogy a keleti jogban a kiközösítés jóvátevő büntetés (*poena expiatoria*), mely megfoszt bizonyos lelki javaktól.²⁵¹ Ezt a megállapítását, ti. hogy jóvátevő büntetés, azonban nem tekinthetjük helyesnek, mert a kiközösítés a latin jogban is gyógyító jellegű szankció. Másrészt a keleti büntető fegyelem medicinális jellege miatt a CCEO-ban nem található meg a jóvátevő büntetések kategóriája.²⁵² Szemben a latin joggal a keleti fegyelemben a kiközösítés kizárólag utólag kimondandó (*ferendae sententiae*) büntetés lehet az automatikus büntetések hiánya miatt.

A klerikus lefokozása (*reductio*) egy kifejezetten keleti büntetés, mely újból bevezetésre került a CCEO-ba.²⁵³ „*A klerikusok a felszentelés alapján püspökökre, áldozópapokra és diakónusokra különülnek el.*” (CCEO 325. kán.) A lefokozás következtében a már megkapott szent rend nem törlődik. A törvénykönyv 1433. kánon 1. §-ában²⁵⁴ található büntetés esetén a klerikusnak bár a rendi fokozta megmarad, mégsem gyakorolhatja az annak megfelelő feladatokat. Csak azokat gyakorolhatja, mely a lefokozás szerinti alacsonyabb rendnek (papi, diakónusi) megfelel. Ez azt jelenti, hogy a püspöknek papként, a papnak diakónusként kell tovább szolgálnia. A keleti kódex elismeri a kisebb klerikusi státuszt is,²⁵⁵ így lehetségesnek tűnik az is, hogy egy diakónust lefokozzanak a szubdiakónusi rendbe.²⁵⁶

A felfüggesztés (*suspensio*) nemcsak a keleti, hanem a latin fegyelem²⁵⁷ is ismeri és használja, de különbség mutatkozik a két törvénykönyv között abban, hogy kiket sújthatnak ilyen szankcióval. Azonban amíg az 1983-as latin kódex szerint csak klerikusok büntethetők ily módon, addig a keleti jogban világiakra és szerzetesekre is kiszabható ilyen büntetés, amennyiben valamilyen egyházi hivatalt töltenek be. A felfüggesztés eltilt a rendi hatalom vagy egyházkormányzati hatalom, valamint a hivatallal járó feladatok, jogok részbeni vagy teljes gyakorlásától. A felfüggesztés tiltó hatású, a

kiváltságokat; nem nyerhet el érvényesen méltóságot, hivatalt, szolgálatot vagy más feladatot az Egyházban, [nem juthat] nyugdíjhoz, és nem lesz az övé az ezekhez tartozó jövedelem sem; nem bír továbbá aktív és passzív szavazati joggal.

²⁵¹ DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale*, 159-160.: „Nel CCEO la scomunica, sia essa *maior* che *minor* (cann.1431 e 1434), si configura nettamente come pena „espiatoria”, per usare il linguaggio codiciale latino, e scolpisce il suo carattere afflittivo e privativo di un bene spirituale e/o temporale.” ugyanakkor a szerző ezen tanulmányában a 163.oldalon azt írja, hogy a keleti jogból kiiktatták a latin jogra jellemző gyógyító és jóvátevő büntetések megkülönböztetését: „Eliminata la classica dicotomia della canonistica occidentale in pene medicinali ed espiatorie [...]”

²⁵² FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church*, 792.

²⁵³ *Ibid.*, 796.

²⁵⁴ CCEO 1433. kán. 1. § A lefokozott klerikus el van tiltva az e foknak nem megfelelő rendi és kormányzati hatalom cselekményeinek gyakorlásától.

²⁵⁵ Vö. CCEO 327. kán.

²⁵⁶ FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches*, 70.

²⁵⁷ Vö. CIC 1333.kán. és CCEO 1432. kán.

CCEO szerint nem érinti a cselekmények érvényességét, szemben a latin joggal, ahol „A törvényben vagy a parancsban el lehet rendelni, hogy a büntető vagy kinyilvánító ítélet után a felfüggesztett személy érvényesen ne hozhasson kormányzati intézkedéseket.” (CIC 1333. kán. 2. §)

A keleti fegyelem lehetővé teszi, hogy egy sajátjogú egyházban a részleges jogban olyan törvényt hozzanak, amely alapján büntetésként kiszabható a klerikusi állapotból való elbocsátás.²⁵⁸ Ennek oka, hogy az 1405. kán. nem tartalmaz olyan záradékot, mint az 1317. kán.²⁵⁹ a latin kódexben. Ez azonban csak olyan esetekben elképzelhető, melyet az egyetemes jog nem szabályoz. A pátriárka az állandó szinódus hozzájárulásával büntető parancs útján szintén kiróhat ilyen büntetést.²⁶⁰ Ezen lehetőségek ugyanakkor korlátozottak is, mivel a pátriárka által kiadott büntető parancs vagy a részleges jogban meghatározott norma csak akkortól bír hatással, ha a jövőben újra elköveti a klerikus azt a cselekedetet, amit a klerikusi állapotból való elbocsátással szankcionálnak.²⁶¹ Ez a büntetés adminisztratív úton nem róható ki, valamint mindig van fellebbezési lehetőség (vö. CCEO 1402. kán.).

XVI. Benedek pápa 2009-ben a Kléruskongregációnak három különleges fakultást²⁶² adott, mellyel lehetővé tette azon klerikusok klerikusi állapotból való elbocsátását, akik a törvénykönyvben nem szereplő, valamilyen súlyos, botrányt okozó büntetendő cselekményben kitartanak. Szemben a keleti joggal, a Kléruskongregáció

²⁵⁸ Vö. GEFAELL, P., *Specificità*, 604.

²⁵⁹ CIC 1317. kán. záradéka: Klerikusi állapotból való elbocsátást azonban részleges törvénnyel nem lehet elrendelni.

²⁶⁰ GEFAELL, P., *Specificità*, 602.

²⁶¹ *Ibid.*, 602.

²⁶² CONGREGAZIONE PER IL CLERO, *Lettera Circolare per l'applicazione delle tre "Facoltà speciali" concesse il 30 gennaio 2009 dal Sommo Pontefice*, in *Ius Ecclesiae* 23 (2011) 229-251.

„Facoltà speciale di trattare e presentare al Santo Padre, per l'approvazione in forma specifica e decisione, i casi di dimissione dallo stato clericale “in poenam”, con relativa dispensa dagli obblighi decorrenti dall'ordinazione, compreso il celibato, di chierici che abbiano attentato al matrimonio anche solo civilmente e che ammoniti non si ravvedano e continuino nella vita irregolare e scandalosa (cfr. can. 1394, §1); e di chierici colpevoli di gravi peccati esterni contro il 6° Comandamento (cfr. can. 1395, §§1-2)”.

„Facoltà speciale di intervenire ai sensi del canone 1399 CIC, o agendo direttamente nei casi o confermando le decisioni degli Ordinari, qualora i competenti Ordinari lo chiedessero, per la speciale gravità della violazione delle leggi, e per la necessità e l'urgenza di evitare un oggettivo scandalo, unitamente alla deroga ai prescritti dei canoni 1317, 1319, 1342, § 2, e 1349 cic, rispetto all'applicazione di pene perpetue, da applicare ai diaconi per cause gravi e ai presbiteri per cause gravissime, sempre por-tando i relativi casi direttamente al Sommo Pontefice per l'approvazione in forma specifica e decisione”

„Richiesta di un rescritto con cui si dichiara la perdita dello stato clericale, con relativa dispensa dagli obblighi sacerdotali, compreso il celibato, del chierico che ha abbandonato volontariamente ed illecitamente il ministero per un periodo superiore ai 5 anni consecutivi”.

különleges fakultásai lehetővé teszik a klerikusi állapotból való azonnali elbocsátást adminisztratív úton, és nincs lehetőség felfolyamodásra.²⁶³

3.8. Büntetendő cselekmények, melyek csak a keleti kódexben fordulnak elő

A hatályos keleti törvénykönyv három olyan büntetendő cselekményt tartalmaz, amely csak a keleti fegyelemre jellemző.

A keleti katolikus fegyelem által kilátásba helyezett egyik specifikus bűncselekmény a hierarcháról való megemlékezés (*commemoratio*) elmulasztása. A CCEO 91., 161., 162., és 209. kánonjai előírják, hogy a liturgiában és a zsolozsmában az eparchiás püspököknek és az összes klerikusnak meg kell emlékezni a római pápa után a pátriárkáról, metropolitáról, valamint az klerikusnak az eparchiás püspökről is.²⁶⁴ Ha ezt szándékosan elmulasztják, akkor az 1438. kánon értelmében büntethetők: „*Azt, aki szándékosan elmulasztja a hierarcháról az Isteni Liturgiában és zsolozsmában a jog által előírt megemlékezést, ha törvényes figyelmeztetés után sem javul meg, büntessék megfelelő büntetéssel, a nagyobb kiközösítést sem kizárva.*” Ez a kánon nem véletlenül található közvetlenül a szakadárság (*schisma*) büntette után a kódexben. Aki ugyanis elmulasztja a liturgikus megemlékezést hierarcháról,²⁶⁵ arra úgy tekinthetnek a jelenlévők, mintha nyíltan megtagadná a vele való egyházi közösséget. A kánon szövegének 1976-os tervezetében szereplő *scienter* kifejezést a *consulto-ra*²⁶⁶ cserélték, mert a kodifikátorok

²⁶³ GEFAELL, P., *Specificità*, 602.

²⁶⁴ CCEO 91. kán. A pátriárkáról az Isteni Liturgiában és a zsolozsmában a római pápa után az összes eparchiás püspököknek és a többi klerikusnak meg kell emlékeznie a liturgikus könyvek előírásai szerint.

CCEO 161. kán. A metropolitáról a római pápát követően az Isteni Liturgiában és a zsolozsmában a liturgikus könyvek előírásai szerint az összes püspököknek és a többi klerikusnak meg kell emlékeznie.

CCEO 162. kán. A római pápáról a vele való teljes közösség jeleként a metropolitának az Isteni Liturgiában és a zsolozsmában a liturgikus könyvek előírásai szerint meg kell emlékeznie, és gondoskodnia kell arról, hogy ezt az általa vezetett metropolitai egyház minden püspöke és többi klerikusa is hűségesen megtegye.

CCEO 209. kán. 1. § A római pápáról a vele való teljes közösség jeleként az eparchiás püspököknek az Isteni Liturgiában és a zsolozsmában a liturgikus könyvek előírásai szerint mindenki [más] előtt meg kell emlékeznie, és gondoskodnia kell arról, hogy ezt az eparchia többi klerikusa is hűségesen megtegye. 2. § az eparchiás püspökről az Isteni Liturgiában és a zsolozsmában a liturgikus könyvek előírásai szerint minden klerikusnak meg kell emlékeznie.

²⁶⁵ Hierarchaként értelmezendők azok, akikről a kánonok előírásai szerint meg kell emlékezni az Isteni Liturgiában vagy a zsolozsmában. vö. *Nuntia* 4 (1977) 91.

²⁶⁶ *Nuntia* 4 (1977) 91.: „Il canone è assai importante nell'Oriente. Infatti, il non commemorare nella divina Liturgia il proprio Gerarca è considerato dal popolo presente come la negazione della dovuta dipendenza, in pratica, una pubblica dichiarazione di scisma almeno iniziale.”; *Nuntia* 12 (1981) 65.: Can. 40. Qui consulto omiserit commemorationem Hierarchae in divina Liturgia ceterisque divinis Officiis in signum communionis et subiectionis ecclesiasticae praescriptam, congruis poenis coerceatur non exclusa excommunicatione maiore.; CCEO 1438. kán. Qui consulto omittit commemorationem Hierarchae in Divina Liturgia et in laudibus divinis iure praescriptam, si legitime monitus non respicit, congrua poena puniatur non exclusa excommunicatione maiore.

véleménye szerint, így jobban hangsúlyozható, hogy rossz akarat és törvényes figyelmeztetés szükséges ahhoz, hogy a cselekmény büntethető legyen.

A CCEO 1460. kánonja azt mondja: „*Azt, aki közvetlenül vagy közvetve a világi hatósághoz fordult, hogy ennek sürgetésére felszentelést, hivatalt, szolgálatot vagy más feladatot nyerjen el az Egyházban, büntessék megfelelő büntetéssel, a nagyobb kiközösítést, és ha klerikusról van szó, még a letételt sem kizárva.*” A latin kódexben nem szerepel ennek megfelelő jogszabály.²⁶⁷ A norma szövegét olvasva felvetődhet a kérdés, miért került be a törvénykönyvbe egy olyan kánon, amely az állam és az egyház egymástól való függetlenségének szükségességére utal. A válasz a keleti egyházak és az egyes államok gyakran problémás kapcsolatában keresendő, különösen a kelet-európai szocialista rezsimek egyházpolitikájában.²⁶⁸ Egy másik lehetséges indok, hogy az egyes, nem katolikus keleti egyházakban az államnak joga van a püspökök bemutatására vagy kijelölésére.²⁶⁹ Ezen okokat figyelembe véve az vezethette a törvényhozót, hogy megakadályozza a civil hatóságok egyházi ügyekbe való beleszólását.

A keleti kódex 31. kánonja szerint tilos egy krisztushívőt rábírn arra, hogy átlépjen egy másik sajátjogú egyházba. Aki ez ellen vét, az a törvénykönyv 1465. kánonja²⁷⁰ alapján büntetendő. A norma szövege kifejezetten utal a latin egyházra is. Ezt a kánont a kodifikátorok nagyon részletesen vitatták meg, mely során figyelembe vették a történelmi tényeket, melyek a keleti egyházak számára nem mindig voltak pozitív kimenetelűek. Tanulmányozták a korábbi pápai dokumentumokat is, melyek a keletiek védelmében születtek, és az ilyen jellegű visszaélésekért büntetéseket helyeztek kilátásba. Ezen okok vezettek ennek a büntető normának a megszületéséhez. A szövege alapján túlságosan szigorúnak tűnhet, ám a kodifikátorok ezt fontosnak tartották, mert hasonló visszaélések ma is történhetnek, ha nem is olyan közvetlen és nyilvánvaló formában, mint korábban.²⁷¹ A kánon célja, hogy védje a hívők vallás- és lelkiismereti szabadságát.²⁷²

²⁶⁷ Kifejezésre jut ugyanakkor a CIC 375. kán. 5. §-ában, hogy „[...] a világi hatóságok semmilyen jogot és kiváltságot nem kapnak a püspökök választására, nevezésére, bemutatására vagy kijelölésére.”

²⁶⁸ VENTURA, M., *Spunti di comparazione*, 649.

²⁶⁹ BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica*, 283.

²⁷⁰ CCEO 1465. kán. Azt az Egyházban hivatalt, szolgálatot vagy más feladatot gyakorló személyt, akármelyik sajátjogú egyházba van besorolva, a latin egyházat is ideértve, aki a 31. kán. ellenében bármely krisztushívőt egy másik sajátjogú egyházba való átlépésre merészelt rábírn, büntessék megfelelő büntetéssel.

²⁷¹ Vö. *Nuntia* 4 (1977) 95.

²⁷² BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica*, 284.

Excursus: Büntetendő cselekmények, melyek csak a latin kódexben találhatók

A büntetendő cselekmények vonatkozásában a latin törvénykönyvben található néhány kánon, melynek nincs megfelelője a keleti kódexben. A CCEO-ban nem található a CIC 1372. kánonhoz²⁷³ hasonló, mely szerint büntetendő, ha valaki a pápa döntése ellen az egyetemes zsinathoz, vagy a püspökök testületéhez folyamodik.²⁷⁴

A CIC 947. kán. előírja, hogy „*A miseadományoktól teljesen távol kell tartani mindenfajta alkudozásnak vagy kereskedésnek még a látszatát is.*” Aki ezen norma ellenére a miseadományokból törvénytelenül hasznot húz, az az 1385. kán.²⁷⁵ szerint büntetendő. A keleti kódexben ugyan nem szerepel ez a büntetendő cselekmény, ám a CCEO 717. kán. előírja: „*A papok, amennyiben az Isteni Liturgia bemutatásáért egy másik sajátjogú egyház krisztushívőitől kapnak adományokat, ezen adományok körében súlyosan kötelesek megtartani ennek a sajátjogú egyháznak a szabályait, hacsak az ellenkezője nem nyilvánvaló a felajánló részéről.*”

Mind a latin jog mind a keleti jog előírja a helybenlakás kötelezettségét azok számára, akik bizonyos egyházi hivatalokat²⁷⁶ töltenek be. *Barbero* tévesen jegyzi meg, hogy a keleti katolikus egyházakban egyedül csak a pátriárkát terheli a rezideálási kötelezettség.²⁷⁷ Ám míg a CIC büntetni rendeli az egyházi hivatalhoz tartozó helybenlakási kötelezettség súlyos megsértését,²⁷⁸ a CCEO hallgat erről.

A latin törvénykönyv bünteti, ha egy klerikus a hatodik parancs ellen büntetendő cselekményt követ el kiskorúval szemben (1983-as CIC 1395. kán. 2. §).²⁷⁹ A keleti kódexben nem található ennek megfelelő norma,²⁸⁰ ami gondot jelenthet ilyen esetekben. A nem megfelelő szabályozás manapság még inkább problémát okozhat, hiszen ez a

²⁷³ Ez a kánon a jelenleg hatályos latin büntetőjogban az 1366. kán.

²⁷⁴ Vö. FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches*, 80.

²⁷⁵ Ez a kánon a jelenleg hatályos latin büntetőjogban az 1383. kán.

²⁷⁶ Pátriárka, nagyérsek (CCEO 93. kán.); megyéspüspök (CCEO 204. kán. 1. §; CIC 395. kán. 1. §); parókus/plébános (CCEO 292. kán. 1. §; CIC 533. kán. 1. §).

²⁷⁷ BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica*, 284.: „[...] nelle Chiese Cattoliche Orientali il vincolo residenziale obbliga il solo Patriarca, come si evince dalla lettura del can. 93 CCEO 1990 [...]”.

²⁷⁸ CIC 1396. kán. Aki súlyosan megsérti a helybenlakás kötelezettségét, mellyel valamely egyházi hivatal miatt tartozik, megfelelő büntetéssel büntetendő, nem kivéve figyelmeztetés után a hivataltól való megfosztást sem.

²⁷⁹ A kiskorúval szemben elkövetett hatodik parancs elleni büntetendő cselekményről a jelenleg hatályos büntetőjog 1398. kán. szól.

²⁸⁰ A 2023. június 29. óta hatályban lévő új keleti büntetőjogban ez a joghézag már nem található meg. Bővebben hozzá lásd: III. fejezet 3.2.

kérdés sajnos jelenleg is nagy aktualitással bír. Ezt a hiányosságot a *Sacramentorum sanctitatis tutela*²⁸¹ kezdetű motu proprio kihirdetésével sikerült pótolni.

4. AZ 1983-AS CIC ÉS A CCEO BÜNTETŐ FEGYELME KÖZTI KÜLÖNBSÉGEK

4.1. Anyagi jog

A fentebb már kifejtésre került különbségek – a gyógyító és jóvátévő büntetések megkülönböztetésének hiánya; automatikus büntetések kiiktatása; a kánoni figyelmeztetés hangsúlyos szerepe; *imputabilitas* kifejezés mellőzése; a törvényesség elvének következetesebb értelmezése – mellett az egyes büntetendő cselekmények elkövetése esetén, melyeknél mind a két jogrend szankciókat ír elő, különbség van a kódexek normái között a kiszabandó büntetések tekintetében. A CCEO 1436. kánon 1. §-a és 1437. kánonja a vallás és az egyház egysége elleni büntetendő cselekményekről (eretnekség, hitehagyás és szakadárság) szól. Ezen kánonokat figyelmesen olvasva feltűnik, hogy a szövegben szerepel a törvényes figyelmeztetésre való kötelezettség is. Ennek a jelentősége abban áll, hogy ezeknél a cselekményeknél a kánoni figyelmeztetés nem pusztán a büntetés kiszabásának előfeltétele, ahogy azt az 1407. kán. 1. §-a egyéb büntetendő cselekmények esetében előírja, hanem a bűncselekmény tényét létesítő elem is egyben.²⁸² Ez azt jelenti, hogy figyelmeztetés nélkül nincs büntetendő cselekmény sem. Aki tehát az 1436. kánon 1. §-a szerint „*tagad vagy kétségbe von valamely igazságot, amelyet isteni és katolikus hittal kell hinni*” az nem lesz automatikusan eretnek, csak akkor, ha a figyelmeztetés után is kitart téves véleménye mellett. E norma érdekessége, hogy 1998-ban Szent II. János Pál pápa egyéb kánonok mellett az 1436. kán. 2. §-ának szövegét az *Ad tuendam fidem* kezdetű motu proprio-jával megváltoztatta.²⁸³ Ez a módosítás a katolikus egyház hitének védelmét szolgálja.

²⁸¹ IOANNES PAULUS PP. II, Litt. Ap. MP. *Sacramentorum sanctitatis tutela* (30. Aprilis 2001): AAS 93 (2001) 737-739.; *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, (21. Mai 2010): AAS 102 (2010) 419-434.

²⁸² FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church*, 792.

²⁸³ A CCEO 1436. kán. 2. §-ának 1990-ben eredetileg kihirdetett szövege: *Praeter hos casus, qui sustinet doctrinam, quae a Romano Pontifice vel Collegio Episcoporum magisterium authenticum exercentibus ut erronea damnata est, nec legitime monitus respiscit, congrua poena puniatur.* in AAS 82 (1990) 1334.

A motu proprio által módosított szöveg: *Praeter hos casus, qui pertinaciter respuit doctrinam, quae a Romano Pontifice vel Collegio Episcoporum magisterium authenticum exercentibus ut definitive tenenda proponitur, vel sustinet doctrinam quae ut erronea damnata est, nec legitime monitus respiscit, congrua poena puniatur.* in IOANNES PAULUS PP. II, MP *Ad tuendam fidem* (18 Maii 1998.): AAS 90 (1998) 460-461.

Egyes büntetendő cselekmények esetében a két kódex előírásai más-más büntetési tételt tartalmaznak. A keleti törvénykönyv egy másik jellegzetessége, hogy ugyanabban a kánonban említi az emberölést és az abortuszt, valamint ugyanazt a büntetést helyezi kilátásba mindkét tett esetén. Ezzel úgy tűnik, hogy a keleti fegyelem az abortuszt is emberölésnek tekinti. A latin kódex két különböző büntetendő cselekményként értelmezi ezt a két tettet, és más-más büntetés kiszabását helyezi kilátásba elkövetésükkor.

Az emberölés büntette olyan cselekmény, amelyet a világi törvények is büntetni rendelnek,²⁸⁴ így olyan esettel állunk szemben, amikor a mindkét fórum (civil és kánoni) szankciókat ír elő. Mivel ezen tett elkövetőjét a világi hatóságok meg fogják büntetni, az egyházi fórumon a bíró az 1409. kán. 1. § 2° szerint eltekinthet szankciók kiszabásától.²⁸⁵ A CCEO 1450. kán. 1. §-a szerint az emberölés tette nagyobb kiközösítéssel büntetendő, ha pedig klerikus követte el, más szankciókkal is sújtható, a letételt sem kizárva. A latin kódex kisebb büntetéseket (megfosztások, tilalmak) alkalmaz ilyen esetekben.²⁸⁶ Ez jelentős különbség, mégsem említi meg minden szerző.²⁸⁷

A sikeres magzatelhajtás szintén nagyobb kiközösítéssel büntetendő, de az abortusz bűne alóli feloldozás az 1450. kán. 2. §-a szerint a megyéspüspöknek van fenntartva. A CIC szerint önmagától beálló kiközösítés a sikeres magzatelhajtás büntetési tétele. Ferenc pápa 2016. november 20-án kelt *Misericordia et misera*²⁸⁸ kezdetű apostoli levelében hozott rendelettel minden felszentelt papnak megadta a joghatóságot az abortusz bűne alóli feloldozásra.²⁸⁹

Azok a klerikusok, akik házasságot kísérelnek meg,²⁹⁰ büntetendő cselekményt követnek el. Különbség van azonban a két kódex között abban, hogy milyen büntetéssel sújtható ez a tett. A CCEO 1453. kán. 2. §-a tilos házasságot megkísérlő klerikust letétellel

²⁸⁴ Vö. Btk. 160. §

²⁸⁵ CCEO 1409. kán. 1. § 2° A büntető törvény alkalmazása során, még ha a törvény parancsoló szavakat használ is, a bíró lelkiismerete és józan belátása szerint megteheti, hogy: eltekint a büntetés kiszabásától vagy enyhébb büntetést szab ki, ha a tettes megjavult, továbbá megfelelően gondoskodtak a botrány és a kár helyrehozásáról, vagy ha magát a tettest a világi hatóság eléggé megbüntette vagy előreláthatólag meg fogja büntetni.

²⁸⁶ Vö. CIC 1397. kán.

²⁸⁷ Green és Faris kiemelik ezt a különbséget ld. in GREEN, T. J., *Penal Law in the Code of Canon Law and in the Code of Canons of the Eastern Churches*, 438. és FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches*, 82. azonban Barbero nem szó erről, csak az 1450. kán. 2. §-ában szereplő abortusz esetében fennálló különbségre hívja fel a figyelmet vö. BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica*, 282-283.

²⁸⁸ FRANCISCUS, Litt. Ap. *Misericordia et misera*, (20. novembris 2016): AAS 108 (2016) 1311-1327.

²⁸⁹ FRANCISCUS, Litt. Ap. *Misericordia et misera* n. 12: „Hoc urgente, ne inter reconciliationis petitionem ac Dei veniam ullum impedimentum interponatur, in posterum cunctis sacerdotibus, vi eorum ministerii, concedimus facultatem absolvendi peccatum eorum qui abortum procuraverunt.”

²⁹⁰ A két kódex szóhasználatában különbség van. A CCEO „tilos házasságról” (*prohibitum matrimonium*) beszél, a latin törvénykönyvben az „akárcsak polgárilag is” (*matrimonium, etiam civiliter*) kifejezés szerepel.

bünteti, míg a CIC 1394. kán. 1. §-a önmagától beálló felfüggesztéssel, ami megfosztásokkal és a klerikusi állapotból való elbocsátással is fokozható, ha valaki figyelmeztetés után sem tér jó útra.

A keleti kódex a fizikai és pszichikai kínzást is büntetni rendeli (1451. kán.). Az 1981-es szövegtervezetben²⁹¹ még nem szerepelt, de később mégis bekerült a törvénykönyvbe, mert egy olyan cselekményről van szó, amelyet még ma is gyakran elkövetnek.²⁹²

4.2. Eljárásjog

A CCEO 24. kán. valamint a CIC 221. kán. kimondja, hogy a hívőket megilleti, hogy jogaikat, melyekkel az egyházban bírnak, érvényesítsék és megvédjék egyházi fórumon; per esetén a jog előírásainak megfelelően, annak méltányos alkalmazásával ítélkezzenek róluk; kánoni büntetésekkel csak a törvény szabályai szerint sújtsák. Ezen jogok érvényesülését különböző eljárások által biztosítja az Egyház.

A kánoni eljárás (*processus*) fogalma nem található meg egyik törvénykönyvben sem, de úgy definiálhatjuk, hogy az a jogok védelmére, valamint érvényesítésére szolgáló hivatalos cselekmények sorozata, mely a felek közti, az Egyház életét és küldetését érintő jogviták megoldására szolgálnak, azaz a döntésre irányul.²⁹³ Az eljárás (*processus*) a latin *procedo* (előre vinni, előre vezetni a dolgokat) szóból vezethető le, mely jelentésében is megjelenik, hogy egy eljárás során az egyes cselekmények egymásra épülnek egy előre meghatározott sorrend alapján.

A per, ami a felek között vizsályt feltételez, a Bibliában is megjelenik. Több példa is olvasható az Ószövetségben a pereskedésről, különösen Isten és a népe között.²⁹⁴ Az Újszövetségben megtalálható, hogy a viták eldöntésére sajátos eljárásai voltak az egyháznak. Szent Pál arra inti a híveket, hogy peres ügyekben ne a világi bírósághoz forduljanak:

„Hogyan merészeli közületek valaki, akinek peres ügye van a másikkal szemben, a hitetleneknél keresni igazságot és nem a szenteknél? Vagy nem tudjátok, hogy a szentek

²⁹¹ Vö. *Nuntia* 13 (1981) 77.: can. 49 Qui hominem rapit aut iniuste detinet, graviter vulnerat vel mutilat, congrua poena, non exclusa excommunicatione maiore, puniatur.

²⁹² Vö. *Nuntia* 20 (1985) 49.: can. 49. Qui hominem rapit aut iniuste detinet, graviter vulnerat vel mutilat, ipsi torturam physicam vel psychicam infert, congrua poena, non exclusa excommunicatione maiore, puniatur.

²⁹³ Vö. ERDŐ P., *Egyházjog*, 682. valamint HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006. 23.

²⁹⁴ Lásd pl. Iz 3, 13; Jer 2,9; Óz 4,1

fogják a világot megítélni? Ha pedig ti fogjátok megítélni a világot, talán méltatlanok vagytok arra, hogy jelentéktelen dolgokban ítélkezzetek? Nem tudjátok, hogy angyalok fölött fogunk ítélkezni? Mennyivel inkább világi dolgok fölött! Amikor tehát világi dolgokban pereskedtek, azokat teszitek meg bírónak, akik az egyházban semmit sem számítanak? Azért mondom ezt, hogy szégyelljétek magatokat! Ennyire nincs köztetek egyetlen bölcs ember sem, aki ítéletet tudna mondani testvérei ügyében? Testvér a testvérével pereskedik, és pedig hitetlenek előtt?” (1Kor 6,1-6)

Miután Nagy Konstantin császár uralkodása alatt az Egyház megerősödött, és fokozatosan kezdett kifejlődni a jogrendszere, a 4. századtól kezdve a püspökök valós bírói hatalmat kaptak. Ekkortól kezdtek kialakulni az egyházi bíróságok. A kereszténység elterjedésével egyre jobban szétvált a világi és a lelki ügyek intézése. Az egyházi bíróságok hatásköre szűkült, csak a lelki és lelkiekkel kapcsolatos dolgokban voltak jogosultak eljárni. A 12. század végét tekinthetjük a pápa melletti bíróságok kialakulásának kezdetének, ahol a római jog szolgált alapvető jogforrásként. A klerikusok csak egyházi bíróságon voltak perbe foghatók (*privilegium fori*). A hatályos törvénykönyvben már nem szerepel a *privilegium fori*,²⁹⁵ amely szerint a klerikusok és szerzetesek esetén minden ügyüket tekintve az egyházi bíróság volt az illetékes. Ugyanakkor léteznek olyan megállapodások (konkordatárius jog), melyek tartalmazhatják ezt a jogot bizonyos ügyek felmerülésekor.²⁹⁶

A CIC 1401. kán. értelmében az egyház saját és kizárólagos joggal ítélkezik: a lelki vagy lelkiekkel kapcsolatos dolgokra vonatkozó ügyekben; az egyházi törvények megsértése ügyében és minden bűnös cselekedet ügyében, amennyiben a bűn megállapításáról és egyházi büntetések kiszabásáról van szó. A keleti kódexben nem szerepel ennek megfelelő norma.

Az eljárás lehet bírói, amelyet bírói hatalommal rendelkező személy vezet, valamint közigazgatási (peren kívüli), mely végrehajtó hatalommal rendelkező személy előtt zajlik. A per tárgyát képezi a CCEO 1055. kán. 1. § és a CIC 1400. kán. 1. § szerint: természetes vagy jogi személyek jogainak érvényesítése vagy megvédése, illetve jogi tények kinyilvánítása. Ebben az esetben egyházi peres eljárásról van szó. Ha a per tárgyát

²⁹⁵ Vö. CIC/ 1917 1553. kán. 1. § 3°. Az Egyház saját és kizárólagos joggal vizsgálja: Minden peres vagy bűnügyi dolgot, mely egyházi büntetések kiszabásával sújtható személyeket érint a 120., 614., 680. kánonok értelmében.

²⁹⁶ ERDŐ P., *Egyházjog*, 685.

büntetés kiszabásával, illetve büntetés kinyilvánításával²⁹⁷ kapcsolatban a büntetendő cselekmények képezik, akkor büntető peres eljárásról beszélünk.

Manapság főleg házassági ügyek adják az egyházi eljárások nagy részét, azonban a büntető eljárásra is egyre inkább figyelmet kell fordítani az elmúlt években történt, főként klerikusok által elkövetett súlyos büntetendő cselekmények (*delicta graviora*) miatt is.

A kánoni büntetőjog alapvető célja nem a büntetés, hanem a tettes megjavulása. A keleti kódex előírja, amennyiben a büntetendő cselekmény természete megengedi, legalább egyszeri előzetes figyelmeztetés nélkül nem szabható ki büntetés (CCEO 1407. kán. 1. §). Ha azonban erre mégis szükség lenne, akkor a keleti törvénykönyv 1402. kán. 1. § értelmében, amely norma felügyeli az emberek alapvető jogát a védekezéshez,²⁹⁸ büntetést az 1468-1482. kánonokban előírt büntetőperes útján kell kiszabni.

A büntetőeljárás szabályai a keleti kódexben (1468-1487. kk.) közvetlenül a büntető rendelkezések után találhatóak a XXVIII. cím alatt: büntetékiszabási eljárás (*De procedura in poenis irrogandis*),²⁹⁹ mely két fejezetet tartalmaz: a büntetőperről (*De iudicio poenali*), valamint a büntetések kiszabásáról peren kívüli határozattal (*De irrogatione poenarum per decretum extra iudicium*). A latin törvénykönyvben ezzel szemben a büntető eljárások nem közvetlenül a büntetőjogi rész után, hanem az eljárásjogi részben (CIC 1717-1731. kk.) találhatóak.

Az eljárásjog tekintetében a keleti kodifikáció egyik irányelve volt, hogy az összes katolikus hívő esetében ugyanazok az eljárási normák legyenek.³⁰⁰ Ez úgy érhető el, ha a két törvénykönyv a lehető legnagyobb mértékben megfelel egymásnak ezen a területen. Ennek ellenére több figyelemre méltó különbség is adódik a keleti és a latin büntetőjogi eljárás között. *Grocholewski* bíboros azt írja: annak ellenére, hogy találhatóak hasonlóságok a két kódexben a büntető eljárásokat nézve, különös tekintettel az eljárás fő lépéseire, jelentős különbségek is felfedezhetők, valamint a büntetés kiszabásának eljárási

²⁹⁷ Büntetés kinyilvánításáról önmagától beálló büntetések esetén beszélünk. Mivel a hatályos keleti büntetőjog csak az utólag kimondandó büntetéseket ismeri, ezért csak a latin fegyelem esetében beszélhetünk a büntetés kinyilvánításáról, ahogy ezt a két kánon (CCEO 1055, CIC 1400) is mutatja.

²⁹⁸ BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica*, 286.

²⁹⁹ A XXVIII. cím megfogalmazása 'büntetékiszabási eljárás' egy érdekes különbség a latin és a keleti szabályozás között, ami abból adódik, hogy a keleti fegyelem nem ismeri az automatikus büntetéseket. Vö. ERDŐ P., *Die Verhängung von Kirchenstrafen auf dem Verwaltungsweg. Einige mögliche Mittel der Wirksamkeit des kanonischen Strafsystems*, in *De processibus matrimonialibus* 8/2 (2001) 19., valamint Sanchis, J., „*L'indagine previa al processo penale.*” *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, in *Studi giuridici* 27 Città del Vaticano 1992. 235. sz. 4.

³⁰⁰ „Si desidera che tutti i cattolici abbiano le stesse norme processuali.” in *Nuntia* 3 (1976) 9. valamint „Si desidera che tutti i cattolici abbiano le stesse norme processuali e queste dovrebbero essere preparate in una Commissione (« Coetus studii ») mista con consultori latini ed orientali, e sottoposte all'esame e all'approvazione dei membri di tutte e due le Commissioni della Revisione dei Codici Latino e Orientale.” in *Nuntia* 26 (1988) 111.

aspektusa jobban kidolgozottnak tűnik a keleti törvénykönyvben.³⁰¹ Barbero szerint azonban nincs komoly eltérés a két kódexben a büntetőeljárás vonatkozásában, kivéve a bíraskodás hierarchiájában.³⁰²

A keleti kódex XXVIII. cím első fejezetében található az előzetes vizsgálatról szóló kánonok. Ez eltér a latin kódextől, ahol három fejezetre van osztva ugyanezen rész: előzetes vizsgálat, az eljárás lefolyása, a károk helyrehozatala iránti kereset. A CCEO-nak ez a felosztása megmutatja, hogy milyen eljárási forma lehetséges, és melyiket részesíti előnyben a törvényhozó a büntetőeljárás során, azonban ezt a felosztást több kritika is éri. A kánonok ilyen elhelyezése azt a látszatot keltheti, hogy az előzetes vizsgálat csak a büntető per része.³⁰³ Azonban ténylegesen az előzetes vizsgálat után dönt az ordinárius, hogy szüksége van-e eljárásra, s amennyiben igen, akkor az peres vagy közigazgatási legyen.³⁰⁴

A keleti és a latin kódexben felfedezhető néhány terminológiai különbség is a büntetőeljárások vonatkozásában. A vádlott kifejezésére más-más szót alkalmaz a két törvénykönyv. A CCEO az *accusatus*, a CIC a *reus* kifejezést használja. Pampara szerint a keleti kódex szóhasználata e tekintetben okosabbnak bizonyul, mivel annak ellenére, hogy mind a két szó fordítható vádlottként, a *reus* kifejezés jelentése tettes is lehet, ami azt sugallhatja, hogy az illető bűnös, nem csupán vádlott.³⁰⁵ A CCEO-ban a *reus* szó először az 1481. kán. 1. §-ban jelenik meg, ahol a tettes fellebbezési lehetőségéről szól a kánon.

Az eljárás típusának megválasztását illetően a latin kódex 1342. kán. 1. § alapján bármikor kimondható vagy kinyilvánítható peren kívüli határozattal büntetés, ha a bírói eljárás lefolytatását megfelelő okok akadályozzák. A keleti törvénykönyv ezzel szemben korlátozóbb, ugyanis a büntetést büntetőperek útján kell kiszabni (1402. kán. 1. §). Csak akkor lehetséges peren kívüli határozat útján büntetni, ha valamilyen súlyos ok akadályozza a büntetőpert. Szükséges továbbá, hogy a bizonyítékok biztosak legyenek. Ha ezek a feltételek teljesülnek, akkor is csak a megyéspüspök, pátriárka, nagyérsek vagy

³⁰¹ „Even if similarities can easily be identified in the procedural penal law of both codes, especially bearing in mind the main steps of the procedure, there are also important differences which follow from the particular approach to substantive penal law set out in CCEO. The procedural aspect of imposing penalties also appears better elaborated in CCEO.” in GROCHOLEWSKI, Z., *The Procedure for Imposing Penalties*, in NEDUNGATT, G., - RUYSSSEN, G., (ed.), *A Guide to the Eastern Code. A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches* (Kanonika 10), Roma 2002. 801.

³⁰² BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica*, 286.; Di Mattia is azon a véleményen van, hogy nincs jelentős különbség vö. DIMATTIA, G., *La normativa di diritto penale*, 164.

³⁰³ PAMPARA, J. M., *The Specific Characteristic of the Penal Law and the Penal Procedure in the Code of Canons of the Eastern Churches* (Excerpta ex Dissertatione ad Doctoratum), Roma 2009. 7-8.

³⁰⁴ Vö. SANCHIS, J., *L'indagine*, 235. lábjegyzet 4. valamint ERDŐ P., *Die Verhängung von Kirchenstrafen*, 19.

³⁰⁵ PAMPARA, J. M., *The Specific Characteristics*, 8.

olyan szerzetes előljáró, aki rendelkezik kormányzati hatalommal, adhat ki határozatot. A kánon ugyanakkor tételesen felsorolja azokat a szankciókat, melyeket ilyen esetben nem lehet alkalmazni: a hivataltól, címtől, jelvényektől való megfosztás, az egy éven túli felfüggesztés, lefokozás, letétel vagy nagyobb kiközösítés (1402. kán. 2. §). Ezek alapján egyértelmű, hogy a törvényhozó a bírói eljárást helyezi előtérbe, mert a vádlott jogai jobban védve vannak ezáltal. Ennek ellenére, ahogy *Pablo Gefaell* megjegyzi, sok helyen sajnálatos módon inkább a közigazgatási utat választják, mert az nem olyan „hangos”, mint a peres eljárás.³⁰⁶

Az előzetes vizsgálat egy olyan eszköz, mely mindenképpen elengedhetetlen ahhoz, hogy elindítható legyen akár a peres, akár a közigazgatási eljárás. Célja, hogy tisztázza az ügy körülményeit és a tényállást, s ez alapján eldönthető legyen, hogy szükség van-e eljárásra. Az előzetes vizsgálat inkább közigazgatási jellegű, és a szigorú értelemben vett bírósági eljárás csak ezután kezdődik a vádirat benyújtásával az illetékes bíróságon.³⁰⁷ Azáltal, hogy a keleti kódexben a büntetőperről szóló fejezetben található, azt feltételezhetnénk, hogy bírói jellegű, ugyanakkor felvetődik a kérdés, hogy lehetne bírói jellegű, amikor a hierarcha vagy egy általa megbízott személy végzi a vizsgálatot.³⁰⁸ Mivel a per az idézéssel veszi kezdetét (CCEO 1194. kán. 5°)³⁰⁹, arra következtethetünk, hogy a keleti kódexben sem része az előzetes vizsgálat a büntetőpernek.³¹⁰

A vizsgálat megindításához szükséges, hogy a hierarcha legalább valószínű tudomással bírjon egy büntetendő cselekményről (CCEO 1468. kán. 1. §; CIC 1717. kán. 1. §). Egy ilyen cselekményt bárki jelenthet az egyházi hatóságnál, nemcsak a megkereszteltek.³¹¹ A vizsgálat addig tart, amíg az ordinárius azt nem mondja, hogy elég. Ezt követően a meglévő információk alapján dönt a hierarcha, hogy büntetés kiszabási eljárást kell-e indítani, és ha így dönt, vajon büntetőper vagy peren kívüli határozat útján kell-e eljárni (1469. kán. 1. §). A döntés bármikor megváltoztatható, ha új bizonyítékok, vagy körülmények merülnek fel, és ez alapján úgy látja jónak, hogy másképpen kell dönteni. Az előzetes vizsgálat tekintetében egy fontos különbség mutatkozik a latin és a keleti törvénykönyv között. A CCEO 1469. kán. 3. § előírja, hogy a hierarcha, mielőtt döntene az ügyben, hallgassa meg a büntetendő cselekménnyel kapcsolatban a vádlottat és

³⁰⁶ GEFANEL, P., *Specificità*, 610.

³⁰⁷ PAMPARA, J. M., *The Specific Characteristics*, 14.

³⁰⁸ *Ibid.*, 16.

³⁰⁹ GROCHOLEWSKI, Z., *The Procedure for Imposing Penalties*, 805.

³¹⁰ PAMPARA, J. M., *The Specific Characteristics*, 16.

³¹¹ Vö. SANCHIS, J., *L'indagine*, 239.; ERDŐ P., *Die Verhängung von Kirchenstrafen*, 20.; Hársfai K., *Egyházi eljárásjog*, 277.

az ügyészt is. Ez a latin kódexben nem szerepel. A hierarcha két bírót vagy más jogi szakértőt is meghallgathat az ügyvel kapcsolatban (CCEO 1469. k. 3. §; CIC 1718. k. 3. §). Ez azonban nem kötelező. A két bírónak egyházi bírónak kell lennie, azonban a *iuris peritos* (jogban jártas) kifejezés értelmében nem feltétlenül szükséges, hogy a jogi szakértő kánonjogász legyen.³¹² A döntés előtt a hierarcha mindenképpen fontolja meg, vajon megoldható-e a felek beleegyezésével per nélkül a károkról felmerült kérdés. Ügyelni kell arra, hogy az előzetes vizsgálat során ne legyen veszélyeztetve neki jó hírneve. A vizsgálat minden dokumentumát, ha azok nem szükségesek a büntetés kiszabási eljáráshoz, a titkos levéltárban kell megőrizni (vö. CCEO 1470. k.; CIC 1719. k.).

Az előzetes vizsgálat végén, ha a hierarcha úgy döntött, hogy büntetőperes eljárás szükséges, a vizsgálat iratait át kell adnia az ügyésznek, aki köteles benyújtani a bírónak a vádiratot. A peres eljárás mellett szól, hogy: biztosítja a védekezéshez való jogot; a bizonyítékokon keresztül nagyobb erkölcsi bizonyosság alakulhat ki a büntetendő cselekmény létéről; pontosabban jeleníti meg a vádlott helyzetét; a körülmények jobban értékelhetők; jobban meghatározható a kár; a büntetés kiszabása igazságosabb és megfelelőbb; jobban mutatja, hogy az egyház részrehajlás nélkül tevékenykedik az igazságszolgáltatásban.³¹³ A büntetőperes eljárás során azokat a kánonokat kell betartatni, melyek a perekről általában és a jogvitás perről³¹⁴ szólnak, kivéve azokat, amelyek: természetüknél fogva nem alkalmazhatóak a büntető eljárásra; melyeket a XXVIII. címben található normák helyettesítenek vagy pótolnak; olyan esetekben, melyek a magánjót érintik, mivel a büntetőügyek természetüknél fogva a közjót érintik.³¹⁵

Büntetőperes esetén annak a helynek a bírósága illetékes, ahol a büntetendő cselekményt elkövették, továbbá a vádlott lakó-, pótlakóhelye szerint illetékes bíróság. Egyes súlyosabb büntetendő cselekmények (*delicta graviora*) esetén a Hittani Kongregáció jogosult eljárni az ügyben, ám ezt delegálhatja első fokon a helyi bíróságnak. Másodfokon azonban ilyen esetekben mindig a Hittani Kongregáció az illetékes.³¹⁶

Büntetőügyekben olyan cselekményekkel kapcsolatban, ahol nagyobb kiközösítés, hivataltól való megfosztás, lefokozás vagy letétel a büntetési tétel, a CCEO 1084. kán. 1. § 3° szerint három tagú társas bíróságnak kell ítélni. A latin kódexben csak klerikusi

³¹² SANCHIS, J., *L'indagine*, 255-256.

³¹³ HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, 285.

³¹⁴ CCEO 1055-1163. kk.; 1185-1342. kk.

³¹⁵ GROCHOLEWSKI, Z., *The Procedure for Imposing Penalties*, 804.

³¹⁶ PAMPARA, J. M., *The Specific Characteristics*, 42.

állapotból való elbocsátásról, valamint a kiközösítés kiszabásáról, kinyilvánításáról szóló ügyekben előírás a háromtagú bírói kollégium (CIC 1425. k. 1. § 2°).

Az ügyésznek fontos szerepe van a perben, ő indítja el az ügyet, és tölti be a vádló szerepét a hierarcha engedélyével. Az ügyész részvétele azt jelzi, hogy ezek az esetek a közjőval összefüggenek.³¹⁷ A büntető ügyekben szükséges ügyvéd részvétele is (vö. CCEO 1139. k. 2 §; 1474. k.), akit a vádlott szabadon választhat, vagy ha ez nem történik meg, a bíró rendel ki mellé valakit.

A hierarcha a büntetőper bármely szakaszában dönthet úgy, hogy távoltartja a vádlottat a szent rend, hivatal, szolgálat vagy más feladat gyakorlásától, előírhatja vagy megtilthatja neki a bizonyos helyen vagy területen való tartózkodást, illetve eltilthatja attól is, hogy az Isteni Eucharisziát magához vegye (CCEO 1473. k.). Előtte azonban meg kell hallgatnia az ügyészt. Ezt azonban csak azután teheti meg, ha már a vádlottat megidézték.

A büntetőkereset három okból kifolyólag szűnhet meg a CCEO 1152. kán. 1. § értelmében: a tettes halálával, az illetékes hatóság megkegyelmezésével, az elévüléssel. A latin kódex ezzel szemben csak az elévülést említi (CIC 1362. k.). Ám, ahogy azt Pampara megjegyzi, a CIC-ben nem lehet olyan okot találni, amely alapján a vádlott halála után az eljárást folytatni kellene.³¹⁸ Bár a vádlott halálával megszűnik a büntetőkereset, ha a tárgyalás már megkezdődött, és világossá válik, hogy a vádlott ártatlan, azt a bírónak ítéletben ki kell mondani, valamint a vádlottat fel kell menteni.³¹⁹

A büntetőper indítása esetén a hierarcha az ügyésznek átadja az előzetes vizsgálat iratait, aki ezután benyújtja a bírónak a vádiratot a CCEO 1185. és 1187. kk. alapján. Ha a vádiratot a bíróság elfogadta, meg kell idézni a vádlottat. Az ügyész a hierarcha utasítására vagy annak beleegyezésével – akinek a döntése alapján megindult a per – bármikor elállhat a pertől. Ahhoz, hogy ez érvényes legyen, a vádlottnak, ha nem nyilvánították a pertől távolmaradónak, ezt el kell fogadnia.³²⁰ A CCEO 1213. kán. értelmében a közérdeket érintő esetekben esküt kell tenni a bíró előtt az igazmondásra, a büntetőperekben a vádlott azonban nem kötelezhető erre, és vallomást sem kell tennie (CCEO 1471. k. 2. §).³²¹

³¹⁷ GROCHOLEWSKI, Z., *The Procedure for Imposing Penalties*, 804.

³¹⁸ PAMPARA, J. M., *The Specific Characteristics*, 43. lábjegyzet 102

³¹⁹ Vö. CCEO 1482. kán.; CIC 1726. kán.

³²⁰ Vö. CCEO 1475. kán.; CIC 1724. kán.

³²¹ A kodifikáció során az 1982-es szövegtervezet még nem említi az esküt, azonban a felülvizsgált 1985-ös tervezetben már szerepel. vö. *Nuntia* 14 (1982) 96. can. 356. 2. § „Accusato nullum iusiurandum deferri debet.” valamint *Nuntia* 21 (1985) 63. can. 350. 2. § „Accusatus ad confitendum delictum non tenetur, nec ipsi iusiurandum deferri potest.”

A büntetőper vonatkozásában a legfontosabb különbség a keleti és a latin törvénykönyv között, hogy a CCEO-ban mindig szóban történik az ügy megvitatása: „*Az esetleges írásbeli védekezéseken és észrevételeken kívül az ügy tárgyalásának szóban kell történnie*” (CCEO 1476. k.). A latin kódexben nem található ennek megfelelő norma. Lehetőség van az észrevételek és a védekezés írásbeli benyújtására, de a kánon a szóbeliség szükségességét állapítja meg. Ez garantálja az eljárás gyorsaságát és a nagyobb koncentráció lehetőségét.³²² A szóbeliség az ítélet azonnali kihirdetéséhez vezet,³²³ ahogy azt az 1480. kán.³²⁴ is megfogalmazza. A szóbeliség elve a közigazgatási eljárásban is alkalmazandó: 1. § „*a büntetést kiszabó határozat érvényességéhez szükséges, hogy: [...] 2° a szóbeli tárgyalást a hierarcha vagy megbízottja és a vádlott között az ügyész és a jegyző jelenlétében tartsák*” (1486. kán.). A tárgyaláson a bírakon kívül jelen kell lennie az ügyésznek, a vádlottnak és ügyvédjének, valamint a sértett félnek és ügyvédjének, ha az kártérítési keresetet nyújtott be. Ha az ügy jellege megkívánja a szakértő bevonását, őt is meg kell hívni, hogy kifejtse véleményét.³²⁵ A vádlottnak mindig joga van az utolsó szóhoz akár személyesen, akár az ügyvédje által.

A keleti kódex 1482. kán. kimondja: „*Ha a büntetőper bármely fokán és szakában nyilvánvalóan megállapítható, hogy a vádlott nem követte el a büntetendő cselekményt, a bírónak ezt ítéletben ki kell nyilvánítania és a vádlottat fel kell mentenie, még akkor is, ha egyszersmind megállapítható, hogy a büntetőkereset elenyészett.*” Edward N. Peters azt írja, hogy „*ez a kánon pozitív jogot biztosít a vádlott számára az ártatlanság megállapítására, ha a körülmények azt indokolják*”.³²⁶ Az ugyanis, hogy ártatlannak nyilvánítanak valakit, különbözik attól, amikor a bíróság azt mondja ki, hogy nem találta bűnösnek a vádlottat.³²⁷

A tárgyalás lezajlása után a bíróságnak meg kell hoznia a döntést (CCEO 1479. k. 1. §), és „*az ítélet rendelkező részét azonnal közzé kell tenni, hacsak a bíróság súlyos okból úgy nem dönt, hogy a döntést titokban kell tartani az ítélet formális közléséig, amelyet soha nem lehet tovább halasztani a büntetőügy végleges eldöntésének napjától számított egy hónappal*” (CCEO 1480. k.). Ha azonban a tárgyalás során felmerül, hogy újabb bizonyítékok szükségesek, amíg azokat össze nem gyűjtik, az ítélet meghozatalát el

³²² BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica*, 286.

³²³ DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale*, 170.

³²⁴ CCEO 1480. kán. Az ítélet rendelkező részét azonnal közzé kell tenni, hacsak a bíróság súlyos okból úgy nem dönt, hogy a döntést titokban kell tartani az ítélet formális közléséig, amelyet soha nem lehet tovább halasztani a büntetőügy végleges eldöntésének napjától számított egy hónappal.

³²⁵ Vö. CCEO 1477. kán. 2. §

³²⁶ PETERS, E. N., *Penal Procedural Law in the 1983 Code of Canon Law*, Washington DC 1991, 210.

³²⁷ *Ibid.*, 344.

kell halasztani (CCEO 1479. k. 2. §). *Pampara* úgy véli, hogy az ítélet rendelkező részének azonnali közzététele megóvja a feleket a bíróság döntésére való várakozás felesleges aggodalmától.³²⁸

Az a vádlott, akit bűnösnek talált a bíróság, fellebezést nyújthat be akkor is, ha felmentették a következő indokok miatt: a büntetés fakultatív volt; a bíró az 1409. k. 1. § és 1415. kán. alapján tartózkodott a büntetések kiszabásától. A vádlott fellebbezési jogáról szóló rendelkezés azonban nem mindig volt benne a szövegtervezetben a kodifikáció során. Először a tervezet szerint fellebbezésre csak olyan esetekben volt lehetőség, ahol még nem született két egybehangzó ítélet.³²⁹ A későbbiek során ez azonban megváltozott, így két egybehangzó ítélet meglétekor is megengedett lett a fellebbezés.³³⁰ Ezek alapján a vádlottnak lehetősége van addig fellebbezni, amíg nem elégedett az ítélettel.³³¹ Az ügyész akkor is megteheti ezt, ha „*ügy ítéli, hogy a botrány helyrehozásáról vagy az igazságosság helyreállításáról nem történt kellő gondoskodás*” (1481. k. 2. §).

Kártérítési kereset benyújtható magában a büntetőperben, ebben az esetben a sértett lesz a harmadik fél. A CCEO 1276. kán. szerint a per bármely fokán beavatkozhat a perbe a harmadik fél, de a büntetőperек esetén ez nem megengedhető, ha azt az első fokon nem tették meg (1483. k. 2. §).³³² A kereset benyújtható a büntetőeljárástól külön is, ebben az esetben a sértett lesz a felperes. Ha a büntetőkereset elévülés miatt meg is szűnt, a büntetendő cselekményből származó kártérítési kereset még megmarad.³³³ Abban az esetben is, ha az ítélet jogerőre emelkedett, a sértett joga továbbra is megmarad, hogy kártérítési keresetet nyújtson be, hacsak nem tette már meg (CCEO 1485. k.).

A CCEO 1402. kán. 2. § szerint, ahogy azt fentebb már láthattuk, ha valamilyen súlyos ok miatt büntetőper nem lehetséges, akkor peren kívüli határozat útján is büntethető az elkövető abban az esetben, ha nem hivataltól, címtől, jelvényektől való megfosztás, egy éven túli felfüggesztés, lefokozás, letétel, nagyobb kiközösítés az elkövetett cselekményért járó büntetés. A CIC 1342. kán. 2. § értelmében örökre szóló büntetéseket nem lehet kimondani vagy kinyilvánítani, valamint olyan büntetéseket sem, „*melyeknek határozat útján való alkalmazását az őket elrendelő törvény vagy parancs tiltja*”.

³²⁸ PAMPARA, J. M., *The Specific Characteristics*, 49.

³²⁹ Vö. *Nuntia* 14 (1982) 97. „Appellationem proponere potest reus, nisi de aliquo sententiae capite iam duplex habeatur sententia conformis” (can. 364 § 1.)

³³⁰ Vö. *Nuntia* 21 (1985) 63-64.

³³¹ PAMPARA, J. M., *The Specific Characteristics*, 53.

³³² Vö. GROCHOLEWSKI, Z., *The Procedure for Imposing Penalties*, 806-807.

³³³ Vö. CCEO 1154. kán. 1°

A latin és a keleti fegyelem között sok különbség van a határozattal történő büntetéskiszabás tekintetében. A keleti jogrend csak akkor engedi a büntetések esetében a közigazgatási utat, ha valamilyen súlyos ok áll fenn, ezzel szemben a latin kódex szerint elég a megfelelő ok. A CCEO 1486. kán. 1. § felsorolja az érvényességi kritériumokat: a védelemhez való jog, szóbeli tárgyalás, ténybeli és jogi indokok,³³⁴ ez azonban nem szerepel a latin kódexben.³³⁵ Pozitív cselekedetet³³⁶ ki lehet róni eljárás nélkül is, amennyiben az „*írásbam megállapítható, hogy azokat a tettes elfogadta*” (1486. k. 2. §). A rendelet ellen felfolyamodásra van lehetőség, melyet a CCEO 1487. kán. szabályoz. A felfolyamodást a felsőbb hatósághoz kell benyújtani 10 hasznos napon belül. A felsőbb hatóság döntése ellen további felfolyamodásra nincs lehetőség. A latin kódexben nem található meg ilyen világosan a felfolyamodás szabályozása, ezért azt kell feltételeznünk, hogy lehetőség van arra is, hogy az Apostoli Szignatúrához fordulhasson a tettes.³³⁷

A hierarcha, még ha olyan cselekményről is van szó, amit a törvény büntetni rendel, eltekinthet az eljárástól és a büntetéstől, ha egyszerre teljesülnek a következő feltételek: az ügyészt meghallgatta ebben az ügyben, az elkövető külső fórumon bevallotta tettét a hierarchának, megfelelően gondoskodtak a botrány és a kár helyrehozásáról, nincs fenntartva a büntetés elengedése felsőbb hatóságnak (vö. 1403. kán.). Az 1404. kán. 1. § szerint a kedvezőbb értelmezést kell alkalmazni a büntetések körében. Ennek a normának nincs megfelelője a latin törvénykönyvben. Ezen kánon 2. §-nak, mely szerint: „*nem szabad a büntetést egyik személyről a másikra vagy egyik esetről a másikra kiterjeszteni, még ha azonos, sőt súlyosabb ok forog is fenn*”, szintén nincs párhuzamos megfelelője a latin kódexben, de maga az elv megjelenik a CIC 18-19. kánonjaiban.³³⁸ A bíró mérlegelési jogköre széles a büntetések kiszabása tekintetében. Lehetséges a szankcióktól való eltekintés, annak elhalasztása, mérséklése is (CCEO 1409. kán.).

„*Aki felmentést adhat a büntető törvény alól vagy kivételt [tehet] a büntető parancs alól, az ugyanezen törvény vagy parancs alapján kiszabott büntetést is elengedheti*” (1419. kán. 1. §). Ezenkívül büntető törvénnyel vagy paranccsal másokat is

³³⁴ A határozat érvényességéhez a CCEO 1486. kán. 1. § előírása értelmében szükséges, hogy „1. a vádlott értesüljön a vádról és a bizonyítékokról, megkapva a lehetőséget védekezési jogának teljes gyakorlására, hacsak a jogszabályaiszerinti megidézése dacára elnem mulasztotta a megjelenést; 2. a szóbeli tárgyalást a hierarcha vagy megbízottja és a vádlott között az ügyész és a jegyző jelenlétében tartásák; 3. magában a határozatban fejtse ki, hogy [az] milyen indokokon alapula tényeket és a jogot illetően”.

³³⁵ Vö. DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale*, 171.; GEFAELL, P., *Specificità*, 610-611.; PAMPARA, J. M., *The Specific Characteristics*, 30.

³³⁶ Vö. CCEO 1426. kán. 1. §

³³⁷ GEFAELL, P., *Specificità*, 611.

³³⁸ *Ibid.*, 603.

fel lehet ruházni a büntetések elengedésének hatalmával (1419. kán. 2. §).³³⁹ A büntenedő cselekmények többnyire nyilvánosak, ezért azok elengedése is a külső fórumon történik. A latin törvénykönyv azonban különbséget tesz a büntetések belső (szentségi vagy nem szentségi) és külső fórumon történő elengedése között. Ez az automatikus büntetések esetén lehetséges, különösen akkor, ha a büntetés a jogi hatásaival együtt nem került nyilvánosságra.³⁴⁰ A keleti jogban ez nem jellemző, mivel nincsenek automatikus büntetések.

Az önmagától beálló büntetés elengedése a latin egyházban jellemzően az Apostoli Szentszéknek van fenntartva. Ezzel szemben a keleti fegyelem lehetővé teszi, hogy a közös jog alapján kiszabott büntetést, ha az nincs a Szentszéknek rezerválva, a büntetést kiszabó hierarcha, vagy a tettes tartózkodási helyének hierarchája (miután konzultált a szankciót kiszabó hierarchával) elengedje.³⁴¹ A büntetések elengedésének fenntartása tekintetében a keleti kódex különösen óvatos.³⁴² Senki sem tarthatja fenn magának a jogot a büntetések elengedésére, csak ha azt az Apostoli Szentszék engedélyezi. A pátriárkai vagy nagyérseki egyház püspöki szinódusa fenntarthatja a büntetés elengedését a pátriárkának vagy nagyérseknek alárendeltjük vonatkozásában, aki saját területük határain belül lakó- vagy pótlakóhellyel rendelkezik (CCEO 1423. kán. 1. §).

5. ÖSSZEFOGLALÁS

Az Egyház üdvözítő feladatát különböző eszközök alkalmazásával igyekszik beteljesíteni. Ezek közül az egyik a büntetőjog. Mind a latin, mind a keleti törvényhozásban megtalálhatóak a büntető fegyelmi intézkedések, mely területen lényeges különbségek találhatók, az eltérő tradíciókból fakadóan. Jelen fejezetben kifejezetten a keleti büntetőjog – anyagi és eljárásjog – sajátos vonásait vizsgáltuk, alkalmanként a latin fegyelemre is utalva, különösen azon pontok esetében, ahol a CCEO segítségére lehet a latin jog alkalmazásában.

A keleti fegyelem három olyan jellegzetességgel bír, ami jelentős eltérés a latin büntetőjoghoz képest. Az automatikus büntetések kiiktatása, a büntetőjogi törvényesség elvének következetesebb alkalmazása, a büntetés pasztorális – medicinális jellegének hangsúlyozása adják legtöbbször a szakmai vita alapját.

³³⁹ Vö. CIC 1354. kán.

³⁴⁰ GEFAELL, P., *Specificità*, 605.

³⁴¹ Vö. CCEO 1420. kán.

³⁴² FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church*, 795.

A keleti fegyelem ismer olyan büntetéseket, amelyeket a latin jog nem alkalmaz, ide tartozik a nagyobb és a kisebb kiközösítés megkülönböztetése, vagy a lefokozás. A CCEO-ban megtalálható egyes büntetendő cselekmények – *commemoratio* szándékos elmulasztása – kifejezetten a keleti fegyelem sajátosságai, azok a CIC-ben nem szerepelnek.

A keleti fegyelem szerint a büntetést büntetőperek útján kell kiszabni, csak nagyon súlyos okok miatt lehetséges peren kívüli határozat útján.

Ezek a különbségek azt is mutatják, hogy ugyanaz a törvényhozó ugyanarra a problémára kifejezetten más megoldást is kínálhat. A szakmai viták mindenképpen figyelemre méltóak, mert hozzájárulhatnak a hatályos jog finomításához, különösen a latin büntetőjogi reform tükrében.

II. A LATIN EGYHÁZI BÜNTETŐJOG SAJÁTOS VONÁSAI ÉS FEJLŐDÉSE

A büntetőjog a kánonjognak az a területe, amelyben az 1917-es kódex kiadása óta nagy változások mentek végbe. Ezekre a változásokra részben a társadalom gyors fejlődése miatt volt szükség, másrészt egyes súlyos cselekményekre, melyek a korábbi törvénykönyvben még nem szerepeltek, az Egyháznak reagálnia kellett. A II. Vatikáni Zsinaton felvetődött az 1917-es CIC revíziójának szüksége. Ennek eredményeként született meg az új törvénykönyv, ami 1983-ban lépett hatályba.

Az azóta eltelt negyven évben bizonyos eseményekre válaszolva egyre több büntetőjogi rendelkezést adott ki a Szentszék, melyek a kódexhez képest jelentős változásokat tartalmaznak. Egyre több kérdés merült fel a kánoni büntetőjog hatékonyságát illetően is. Ebben a fejezetben a latin büntetőjog fejlődéséről, valamint sajátosságairól kívánunk egy rövid áttekintést nyújtani mind a kodifikált jogot, mind pedig a törvénykönyvön kívüli szabályozás fejlődését illetően, melynek végén az 1983-as CIC VI. könyv reform folyamatát vizsgáljuk meg a 2011-ben megjelent büntetőjogi tervezet normáival együtt valamint a 2021. december 8. óta hatályos büntetőjogot is ismertetjük röviden.

1. AZ 1917-ES CIC BÜNTETŐJOGA ÉS AZ AZZAL KAPCSOLATBAN FELMERÜLT KÉRDÉSEK

Az egyházi törvények száma a Trentói és az I. Vatikáni Zsinat után annyira megsokszorozódott, hogy alig lehetett eligazodni benne, ez pedig nehezítette a kánonjog tudomány fejlődését is. Az utolsó törvénykönyv megjelenése óta, amit V. Kelemen pápa hirdetett ki 1317. október 25-én a *Quoniam nulla iuris* kezdetű bullával, több száz év telt el.³⁴³ Ez indokoltta tette az I. Vatikáni Zsinaton jelenlévő püspökök kérését, egy egységes törvénykönyv kiadására vonatkozóan.

A büntetőjogi intézkedéseket már a kódex előtt is gyűjteményekbe foglalták. Az első olyan gyűjtemények, melyekben büntető normák is találhatóak, a 6. században keletkeztek. IX. Gergely és VIII. Bonifác pápák dekretális gyűjteményeiben, a Klementinákban, az Extravagantes Ioannis XXII-ben, valamint az Extravagantes communesben is fellelhetőek büntető törvények. Ezt követően a kódex 1917-es

³⁴³ BÁNK J., *Kánoni jog*, I. Budapest 1960. 219.

megjelenéséig bullákban vagy apostoli konstitúciókban jelentek meg büntető intézkedések.³⁴⁴ Ezek közül nagy jelentőséggel bír VIII. Orbán pápa bullája, az *In coena Domini*, amit 1627-ben adtak ki, és amely a legsúlyosabb büntetéseket tartalmazta.³⁴⁵ Ide sorolható XIV. Benedek pápa négy kötetes Bullariuma (1746.) is, amiben több büntetés megtalálható.³⁴⁶

Egy egységes törvénykönyv elkészítését megelőzően születtek olyan rendelkezések, melyek a kodifikáció előfutárának tekinthetők. Ezek közé tartozik az 1869. október 12-én IX. Piusz pápa által kiadott *Apostolicae Sedis moderationi* kezdetű apostoli konstitúció, amely a büntetőjogot foglalja össze,³⁴⁷ és amiben összegyűjtötte és átrendezte az egyes büntetendő cselekményekért kiszabott összes önmagától beálló büntetést.³⁴⁸

A kodifikációt X. Piusz pápa rendelte el *Arduum sane munus* kezdetű motu proprio-jaival 1904. március 19-én. Hosszú folyamat eredményeként a törvénykönyvet³⁴⁹ XV. Benedek pápa 1917. május 27-én hirdette ki a *Provida Mater Ecclesia* kezdetű apostoli konstitúcióval, amely 1918. május 19-én lépett hatályba.

A kódex öt könyvből áll. A büntetőjogot az V. könyv taglalja *De delictis et poenis* címmel, mely az anyagi büntetőjogot tartalmazza. A 2195-2414. kánonok részletesen tárgyalják a büntetőjogot, mely jog kodifikálása nagy előrelépés volt, mivel előtte a büntető normák hosszú időn keresztül nem voltak gyűjteménybe foglalva, szétszórva lehetett azokat megtalálni, ellentmondásosak és részben elavultak voltak. Ez az első teljes és tudományos alapokon nyugvó büntető törvénykönyv az Egyházban.³⁵⁰ A kódex büntető fegyelmeire jellemző:

- magában foglalja a büntetőjog általános normáit;
- pontosan megállapítja az egyes büntetendő cselekményeknek a büntetési tételét;
- megkülönbözteti a szándékot a gondatlanságtól;
- a beszámíthatóságot precízen meghatározza;
- javító intézkedéseket alkalmaz a tettesek megjavítására;
- figyelembe veszi a körülményeket, végrehajtást;

³⁴⁴ BÁNK J., *Kánoni jog*, II., 659.

³⁴⁵ CALABRESE, A., *Diritto penale*, 98.

³⁴⁶ BÁNK J., *Kánoni jog*, II., 659.

³⁴⁷ *Ibid.*, 659.

³⁴⁸ CALABRESE, A., *Diritto penale*, 98.

³⁴⁹ *Codex Iuris Canonici Pii X. pontificis maximi iussu digestus*, Benedicti Papae XV. auctoritate promulgatus: AAS 9 (1917-II) 11-456.

³⁵⁰ BÁNK J., *Kánoni jog*, II., 661.

- mellőzi azon tetteket, melyeket az állam szankcionál.

Az 1917-es kódex büntetőjogában az Egyház lelkipásztori hatalma is megjelenik, amit a 2214. kán. 2. §-a tükröz, mely a Trentoi Zsinat tanításán alapul. A törvénykönyv néhány fontos sajátossága:

- A büntető szankciók megállapítása a törvényhozó és a végrehajtó hatalom hatáskörébe tartozik. A büntetések a bírósági eljárás keretein belül vagy közigazgatási úton is kiszabhatók;
- A büntetés medicinális jellegű, fő funkciója a gyógyítás, amit cenzúráként szabnak ki. Ha utólag kimondandó (*ferendae sententiae*) büntetésként alkalmazzák, akkor kánoni figyelmeztetésnek kell megelőznie, amely után ha az elkövető továbbra is kitart a büntetendő cselekményben, akkor cenzúrával büntetendő.³⁵¹ Amikor a tettes felhagy a makacssággal, a büntetést el kell engedni;
- A törvényesség elve alól kivételek megengedettek. Az illetékes előjáró a botrány vagy a kihágás súlyossága miatt akkor is büntethet, ha a törvénytörés nem szerepel a kódexben, ezáltal nincs hozzárendelve büntetés sem. Ennek mindenekelőtt az egyház tagjainak lelki üdvét kell megcéloznia, elősegítenie.³⁵²

Valamivel több, mint negyven évvel a kódex kihirdetése után XXIII. János pápa 1959-ben bejelentette, hogy szükséges a törvénykönyv megreformálása.³⁵³ Több szerző véleménye szerint ez különösen a büntetőjogra igaz, a büntető törvénykönyv radikális átdolgozása elengedhetetlen. A témával a kánojogászok közül néhányan mélyrehatóan foglalkoztak.³⁵⁴

Az egyik legtöbbet hangoztatott kritika a kódex V. könyvével kapcsolatban az volt, hogy nagy része teljesen elavult és rendezetlen. *Scheuermann* szerint már a törvénykönyv hatálybalépésekor idejétmúltak volt tekinthető a büntetőjogi rész, mivel a régi fegyelmet

³⁵¹ 1917-es CIC 2242. kán.

³⁵² PIGHIN, B. F., *Diritto penale canonico*, 45.

³⁵³ XXII. János pápa trónralépése alkalmából kiadott enciklikájában szolt a Törvénykönyv reformjának szükségességéről. Az enciklika szövegét lásd: IOANNES PP. XXIII, Litt. Encycliae *Ad Petri Cathedram*, 29. Junii 1959): AAS 51 (1959) 497-531, a reformról a 498. oldalon esik szó: „...itemque Codicem iuris canonici, hodiernis necessitatibus accommodatum apparare...”.

³⁵⁴ A témához lásd: CASSOLA, O., *De jure poenali Codicis canonico emendando*, in *Apollinaris* 32 (1959), 240-259; és *Natura e divisione del delitto: osservazioni de jure condendo*, in *Apollinaris* 34 (1961), 332-344; CASTILLO LARA, R., *Algunas reflexiones sobre la futura reforma del Libro V C.I.C.*, in *Salesianum* 23 (1961), 317-338; SCHEUERMANN, A., *Erwägungen zur kirchlichen Strafrechtsreform*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 131 (1962) 393-415; SZENTIRMAI, A., *Quaestiones de iure poenali canonico hodiernis necessitatibus accommodando*, in *Monitor Ecclesiasticus* 87 (1962) 607-624.

foglalta magába, és csak nagyon kevés újítás volt benne.³⁵⁵ Ezt a problémát az is fokozta, hogy a CIC megjelenése után nem, vagy csak alig fejlődött a büntetőjog.³⁵⁶ Nem csak az anyagi jog résszel szemben fogalmazódott meg kritika a jogászok részéről. A büntető eljárások is nehézkesek, bonyolultak voltak, a gyakorlatban szinte sosem használták őket. A peres eljárások közel 98%-át a házassági semmisségi perek adták.³⁵⁷ A büntetőjog nem töltötte be azt a funkciót, amivel elérhető lett volna a tulajdonképpeni célja. Ahogy azt *Abbo* is megfogalmazta, amellet, hogy a kánonjogászoknak és diákjaiknak is gondot jelentett, leginkább a gyóntatók számára okozott nehézség ahelyett, hogy elősegítette volna a lelkek üdvösségét.³⁵⁸ Az egyházi életben a laikusokra szinte semmilyen hatása nem volt a büntetőjognak, jóformán csak a klerikusokkal és szerzetesekkel szemben volt alkalmazható.³⁵⁹

Feszültséget okozott a *forum externum* és *forum internum* kérdése is. Egyes szerzők szerint, a kánoni büntetőjognak vissza kellene térni a külső fórumra, ahová tartozik.³⁶⁰ Megjegyzendő azonban, hogy a belső fórum nem iktatható ki teljesen, hiszen ennek a kettőnek az együttes léte adja a kánonjog jellemző vonását. Lelkiismereti ügyekben ugyanis nem ítélt az egyház (*de internis Ecclesia non iudicat*³⁶¹), a kánonjog szabályozó ereje nem az egyén magánéletére, hanem a közösség életének nyilvános vonatkozásaira irányul.

Az automatikus büntetések témaköre egy olyan pontja a kódexnek, amit tanulmányozva több szerző is feltette azt a kérdést, hogy azok mennyire szükségesek és hatékonyak. Az önmagától beálló büntetéseknek az Egyházban, mint lelki közösségben van értelme. A törvénykönyvben a legtöbb kánoni büntetés *latae sententiae*, azaz automatikus. Szám szerint 49 kiközösítés, 9 felfüggesztés, valamint 3 tilalom. A kánonjogászok általános véleménye és kívánsága volt az önmagától beálló büntetések

³⁵⁵ SCHEUERMANN, A., *Erwägungen zur kirchlichen Strafrechtsreform*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 131 (1962), 393: „...die geltende Gesetzgebung über die doch vorwiegend geistliche Strafe war teilweise veraltet und derangiert schon, als die 1918 in Geltung trat...”.

³⁵⁶ MÖRSDORF, K., *Lehrbuch des Kirchenrechts*, Bd. III, München 1964. 6.

³⁵⁷ SCHEUERMANN, A., *Erwägungen*, 394.

³⁵⁸ ABBO, J. A., *The Revision of the Code*, in *The Jurist* 20 (1960) 395: „As it stands, it is ponderous, complicated, hardly workable. It has been said (by conservative canonists and moralists) that the actual penal law of the Church, instead of being a useful instrument for the maintenance of discipline and the guidance of the faithful to salvation, is, as a whole, a headache for teachers and students and a tormentum confessorium.”

³⁵⁹ MÖRSDORF, K., *Zur Neuordnung der Systematik des Codex Iuris Canonici*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 137 (1968) 23: „In der Wirklichkeit des kirchlichen Lebens ist das Strafrecht heute nur noch wirksam gegenüber Klerikern und Religiösen, aber praktisch tot gegenüber den Laien.”

³⁶⁰ SCHEUERMANN, A., *Erwägungen*, 395.

³⁶¹ HUIZING, P., *Crime and Punishment in the Church*, in EDELBY, N. – JIMÉNEZ-URRESTI, T. – HUIZING, P. (ed.), *Postconciliar Thoughts: Renewal and Reform of Canon Law* (Canon Law 28), New York 1967, 120.

számának radikális csökkentése. A többség azonban egyetértett azzal, hogy szükségesek az ilyen jellegű szankciók. Az automatikus büntetések igazságosak és hasznosak. A *poena latae sententiae* alkalmazása megkíméli mind a püspököket, mind a bírót attól a kellemetlenségtől, ami a büntetőhatalom alkalmazásával jár. Szükségesek is az automatikus büntetések, mert ezek nélkül a bírák túlterheltek lennének, mivel csak ítélet által kiszabott büntetés lenne lehetséges. Emiatt előforulhat, hogy nem minden esetben lenne megbüntetve az, aki büntetendő cselekményt követett el. Ennek következtében az Egyháznak azzal a váddal kellene szembenéznie, hogy igazságtalan, ugyanis más hasonló ügyben nem szabott ki büntetést.³⁶²

A 2214. kán. 2. §-ban³⁶³ megjelenik, hogy a büntetőjog legyen lelkipásztori jellegű, nem vitatható azonban, hogy a kódex normái nem mindig tükrözik ezt a törekvést. A lelkipásztori jelleg szükséges, de nem szabad ezt az aspektust túlhangsúlyozni.³⁶⁴ Sokan érveltek a büntetőjog leegyszerűsítése mellett is, mivel nehézkes és túl sok kánont tartalmaz ez a rész.

Amikor 1959. január 25-én XXIII. János pápa bejelentette az egyetemes zsinat összehívását, arról beszélt, hogy a zsinat törekvéseinek megkoronázása lenne egy új törvénykönyv.³⁶⁵ A kódex revíziójának tényleges munkálatai csak a Zsinat után kezdődtek el, miután 1967. október 4-én a Püspöki Szinódus jóváhagyta azt a tíz alapelvet, amelyben meghatározták a reform feladatát és céljait. A munka állásáról a *Communicationes*³⁶⁶ folyóirat által lehetett tájékozódni.

³⁶² SCHEUERMANN, A., *Erwägungen*, 409.

³⁶³ CIC' 17 2214. kán. 2. § Szem előtt kell tartani azonban a tridenti zsinat intelmét, *XIII. ülés a reformról, I. fejezet*: „Emlékezzenek meg a püspökök s más ordináriusok, hogy pásztorok és nem fenyítők s úgy kell alattvalóik élén állniuk, hogy ne uralkodjanak rajtuk, hanem mint gyermekeiket és testvéreiket szeressék őket s azon fáradozzanak, hogy buzdítva és intve tartsák vissza őket a tilalomtól, nehogy, amint vétkeztek, őket kellő büntetéssel fenyíteni kényszerüljenek; hogyha azonban mégis emberi gyarlóságból vétkeztek volna, tartsák be az Apostolnak azt az óhaját, hogy, dorgálják, kérve-kérjék, feddjék őket minden jóssággal és türelemmel, hisz gyakran többet ér a korholandókkal szemben a jóindulat, mint a zordság, a buzdítás többet, mint a fenyegetődzés, a szeretet többet, mint a hatalom; de ha a bűn súlyossága miatt a büntető eszközhöz kell nyúlni, akkor szelídséggel enyhítsék a szigort, irgalommal az ítéletet, kedvességgel a fegyelmet, hogy sértetlenül őrizték meg a népnek annyira üdvös és szükséges rendet s akiket megbüntettek, azok megjavuljanak vagy ha nem akarnak észre térni, a többiek visszaradjanak a büntől, látva üdvös példájukat.”

³⁶⁴ ZAPP, H., *Zur kanonischen Strafrechtsreform nach dem Entwurf der Kodexkommission*, in *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 27 (1976) 40.

³⁶⁵ SEBOTT, R., *Das kirchliche Strafrecht*, 15.

³⁶⁶ A büntetőjog kidolgozásának folyamatáról bővebben lásd: PONTIFICIA COMMISSIO CODICI IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, *Communicationes*, in modo particolare: 1 (1969) 35-56; 2 (1970) 99-107, 194-195; 5 (1973) 195-196; 6 (1974) 33-35, 40-41; 7 (1975) 93-97; 8 (1976) 166-183; 9 (1977) 80, 147-174, 213, 304-322; 10 (1978) 225-240; 11 (1979) 9-10, 161, 230-244; 12 (1980) 189-199; 14 (1982) 137, 150; 15 (1983) 160.

2. AZ 1983-AS KÓDEX BÜNTETŐ FEGYELEMÉKEN ÉRTÉKELÉSE ÉS A CIC VI. KÖNYV REFORMJÁNAK MOZGATÓRUGÓI

A kánonjog, benne a büntetőjoggal, az Egyház üdvözítő céljának (vö. *salus animarum* CIC 1752. kán.) elérésében hivatott segíteni. A büntető fegyelem szerkezete alapvetően teológiai megfontolásokon nyugszik. A keleti büntetőjogról szóló fejezetben kifejezésre jutott, hogy különböző módon ugyan, de mind a latin, mind a keleti kódex normáira jellemző a gyógyító, lelkipásztori irányultság. A már említett 1967-es Püspöki Szinódus által jóváhagyott alapelvek között szerepelt, hogy „[...] a lelkipásztori gondozás lehető legjobb előmozdítása végett, az új jogban [...] vegyék figyelembe a szeretet, a mértékletesség [...] erényét is; ezekkel törekedjenek a méltányosságra nemcsak a törvények lelkipásztori alkalmazásában, hanem magában a törvényhozásban is, és ezért hagyják el a túl szigorú szabályokat, sőt inkább folyamodjanak a buzdításhoz és a meggyőzéshez ott, ahol nincs szükség a szigorú jog megtartására.”³⁶⁷

A kánoni büntetőjog hosszú időn keresztül többé-kevésbé mellőzve volt, az utóbbi években azonban ismét a középpontba került az egyes klerikusok által elkövetett súlyos büntetendő cselekmények miatt. Ezzel együtt egyre inkább erősödött az a nézet, hogy a 83-as kódex büntetőjoga nehezen alkalmazható a gyakorlatban, ugyanis a visszaélések felderítése során kiderült, hogy hiányosságok vannak a törvény szövegében, és nem működik. Ez a felfedezés rávilágított arra, hogy szükség van egy új, működő büntetőjogra.

2.1. Az 1983-as kódex büntetőjogáról általánosságban

Az 1983-as kódex büntetőjogát tanulmányozva világossá válik, hogy az jelentős mértékben eltér az elődjétől, a II. Vatiáni Zsinat ekkleziológiáját tükrözi. A Zsinat új lelkipásztori iránymutatást adott, ami közvetve befolyásolta a büntetőjogot is, aminek a létjogosultságát többen megkérdőjelezték a Zsinat után.

A 83-as kódex büntetőjogának kidolgozásakor megfogalmazódott általános elvek közül a legfontosabbak, amelyek megvalósultak:

³⁶⁷ Idézi: LEFKÁNITS GY., *Néhány megjegyzés a büntető óvintézkedésekkel kapcsolatban (Az 1399. kánon értelmezése)*, in *Kánonjog* 6 (2004) 113.

- A definíciókat többnyire kerüli a kódex,³⁶⁸ mivel azok inkább a doktrínára, mint a törvénykönyvre jellemzőek (ez ugyanakkor meg is nehezítette a büntetőjog alkalmazhatóságát);
- A törvénykönyv hangsúlyozza minden hívő ember méltóságát, szabadságát, emberi jogait, és különösen pasztorális szempontból közelítette meg a kánonjogot, de emellett helyet kell adni az irgalmasságnak is, hogy a büntetés ne akadályozza, hanem inkább elősegítse a lelkipásztori célok megvalósulását. Ezért a büntetésnek a legvégső megoldásnak kell lennie, miután minden más lehetséges lelkipásztori és jogi módot kimerítettek, annak érdekében, hogy a botrányt helyrehozzák, az igazságosságot helyreállítsák, valamint a tettet megjavítsák;³⁶⁹
- A kánoni büntetés lelkipásztori jelentőséggel bír, mivel nemcsak az elkövető lelki üdvére irányul, hanem az egész Egyház lelki javát és épségét keresi. Ezért csak akkor éljenek a büntetés lehetőségével, ha az az egyházi fegyelem védelméhez szükséges;
- A büntetés általában utólag kimondandó (*ferendae sententiae*), és azt a külső fórumon (*forum externum*) kell kiszabni és elengedni. Az önmagától beálló (*latae sententiae*) büntetések számát csökkenteni kell, és azok csak az olyan büntetendő cselekmények szankcionálására alkalmazandók, amelyek különösen súlyosak, vagy amelyek nem büntethetők kellő hatékonysággal utólag kimondandó büntetésekkel. A büntetéseket, különösen a kiközösítést mértékkel, és csak a legsúlyosabb büntetendő cselekmények esetén kell kiszabni;
- A szubszidiaritás elve alapján a kódex csak azokat a büntetendő cselekményeket határozza meg, amelyek az egyetemes egyházat érintik. A részleges törvényhozásra van bízva az olyan tettek szankcionálása, amelyek a részegyházat vagy a részegyházi struktúrákat érintik. Az utóbbiak azonban nem állapíthatnak meg örökös jóvátevő büntetést, és nem szabhatják ki büntetesként a klerikusi állapotból való elbocsátást;
- A büntetőjog alkalmazásának helye a külső fórum (*forum externum*).³⁷⁰

³⁶⁸ „Praetera [...] maxima habita est cura ut praetermitterentur definitiones aliaque, quae ad doctorem magis quam ad legislatoris pertinent officium.”, in *Com 2* (1970) 101.

³⁶⁹ Vö. 1341. kán. CIC 1983

³⁷⁰ Vö.: Schema documenti quo disciplina sanctionum seu poenarum in Ecclesia latina denuo ordinatur, 1973.

Az 1917-es törvénykönyvhöz képest a legszembetűnőbb változás, hogy az új kódex nem három, hanem két részre lett felosztva (*De delictis et poenis in genere; De poenis in singula delicta*), valamint a büntetőjogi kodifikáció általános elveinek megfelelően jelentősen, 220-ról 89-re csökkent a kánonok száma. Ezáltal látszólag egyszerűbbé vált a büntetőjog, mondhatni egy teljesen új rendszer jött létre. Ahogy Arrieta fogalmazott, szinte a semmiből, *ad experimentum* vezették be, nem volt semmilyen előzetes tapasztalat.³⁷¹ A kódex büntetőjogi része minden előzetes összehasolítás vagy tapasztalat nélkül lépett hatályba 1983-ban, az 1917-es Törvénykönyvhöz képest jelentős technikai és tartalmi változásokkal.³⁷² Arrieta úgy fogalmazott erről, hogy szinte felmerül az emberben az a gondolat, hogy a büntetőjogról szóló könyvnek a kódexbe való felvétele csak azért történt meg, mert a jogalkotás esztétikai tényezői azt megkívánták, „meg kellett csinálni, és kész”.³⁷³ Ez azonban nem feltétlenül könnyítette meg a gyakorlati alkalmazást.

A VI. könyv első részében (*De delictis et poenis in genere*) már csak 53 kánon szerepel,³⁷⁴ nagy részüket egyszerűen törölték. Más eszközökhöz képest kiemelkedő szerepet játszik a szubszidiaritás és a decentralizáció elve, amivel a büntetés célja elérhető. Viszonylag nagy szabadsága volt az ordináriusoknak, megyéspüspököknek, valamint a püspöki konferenciáknak.³⁷⁵ A büntetőjogi tényállások száma a különösen súlyos cselekményekre korlátozódott, és az általános normával együtt összesen 36 kánont foglal magába a második rész (*De poenis in singula delicta*), amely a büntetendő cselekményeket hét kategóriába sorolja: a vallás és az Egyház egysége ellen; egyházi hatóság, Egyház szabadsága ellen; egyházi tisztségek bitorlása és a tisztségek gyakorlása során elkövetett tettek, hamisítás; különleges kötelezettségek elleni cselekedetek; emberi élet s szabadság elleni tevékenységek, végezetül az általános szabály. A büntetés gyakran meghatározatlan

³⁷¹ ARRIETA, J. I., *Kardinal Ratzinger und die Revision*, 110, valamint ARRIETA, J. I., *Il progetto di revisione del Libro VI. del Codice di Diritto Canonico*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 181 (2012) 66: „A differenza della altre parti del Codice, infatti, la disciplina penale non ebbe le opportunità di confronto e d’aggiustamento con le reali esigenze della società ecclesiale attraverso successivi cambiamenti normativi e disposizioni *ad experimentum* che, al di là di altre vauazioni, inviavano continuamente in quel periodo alla Commissione di Revisione del *Codex* concreti segnali su come rimodellare le norme in preparazione per il Codice”.

³⁷² ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 66.

³⁷³ *Ibid.*, 65: „Talvolta viene il pensiero che si ritenesse quasi un semplice fatto di estetica legislativa il bisogno di inserire nel Codice un Libro sulle sanzioni. Occorreva farlo, e basta”.

³⁷⁴ Vö.: „Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant: In recognitione iuris poenalis Ecclesiae, principium reducendi poenas in Codice stabilitas, nemo est qui non acceptet.”, in *Com 1* (1969) 84.

³⁷⁵ „One notable development in the 1983 code is its provision for greater latitude for infra-universal legislators, particularly individual bishops, in structuring an appropriate penal discipline.”, in GREEN, T.J., *Penal Law: A Review of Selected Themes*, in *The Jurist* 50 (1990) 238.

és fakultatív. Összességében tehát a büntetőjogról elmondható, hogy enyhített a szankciók szigorúságán, mérsékelte a büntetéseket, és nagyvonalúan fogalmazta meg a büntetés mérséklésének indokait.³⁷⁶

Bár a büntetőjogi tényállások itt tételesen fel vannak sorolva, ez nem zárja ki azt, hogy a törvénykönyvben máshol is megjelenjenek büntetendő cselekmények, és az ahhoz kapcsolódó büntetési tételek.³⁷⁷

Érdekes *Gerosa* álláspontja a kánoni büntető fegyelmet illetően. Szerinte az egyházi szankciók egy olyan rendszert alkotnak, amely nem definiálható tényleges büntetőjognak, sem kizárólagos fegyelmi rendnek, hanem inkább lelkipásztori-fegyelmi jellegű kánoni szankciók és vezeklések rendszereként értelmezhető.³⁷⁸

Excursus: Ratzinger bíboros és Castillo Lara bíboros levélváltása

Nagyon hamar, nem egészen öt évvel a kódex hatálybalépése után kiderült, hogy a kódex büntetőjoga a gyakorlatban nehézkesen alkalmazható, és bonyolult. 1988. február 18-án, a Hittani Kongregáció akkori prefektusa, Joseph Ratzinger, levélben kereste meg a Törvényszövegek Pápai Tanácsának elnökét, José Rosalio Castillo Lara bíborost. Ennek okát az adta, hogy a Hittani Kongregáció volt az illetékes azon ügyek vizsgálatában, ahol a felszentelésből fakadó kötelezettségek alóli felmentésüket kérték a klerikusok. Ezt a felmentést kegyelmi gesztusként kaphatta meg a kérvényező egy alapos, mindenre kiterjedő vizsgálat után. A felmentési kérelmek egy része azonban, ahogy Ratzinger bíboros a levélben fogalmaz, nem méltó erre a kegyelmi gesztusra, mivel olyan klerikusokról van szó, akik súlyos büntetendő cselekményt követtek el, melynél büntetésként a klerikusi állapotból való elbocsátást is kilátásba helyezi a kódex. Az ilyen esetekre előírt büntetőeljárás bonyolultsága nehézséget okozhat az ordináriusoknak és szerzetesi előjáróknak, így Ratzinger bíboros kérdése arra irányult, hogy van-e lehetőség egy egyszerűbb és gyorsabb eljárásra.³⁷⁹

Válaszában Castillo Lara bíboros osztotta a Hittani Kongregáció prefektusa által felhozott okokat, és abban is egyetértett, hogy a büntetés előnyösebb lenne az ilyen esetekben, mint a kegyelmi határozatok, ugyanakkor megerősítette, hogy a kódex

³⁷⁶ LÜDICKE, K. (Hrsg.), *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Essen 1992, Einleitung vor 1311/9.

³⁷⁷ Ilyen kánonok a CIC-ben, amelyek a bírósági személyzet vagy az ügyvéd kötelességzegéséről írnak, lásd: 1457., 1470., 1488., 1489. kánonok.

³⁷⁸ GEROSA, L., *Das Recht der Kirche*, Paderborn 1995, 235.

³⁷⁹ A levél szövegét lásd: ARRIETA, J. I., *Kardinal Ratzinger und die Revision*, 111.

rendelkezései alkalmazandóak ezekben az ügyekben.³⁸⁰ Egy udvarias válaszevélben Ratzinger bíboros biztosította Castillo Lara bíborost, hogy figyelembe fogják venni az általa leírtakat. A felmerült probléma megoldását a *Pastor bonus* apostoli konstitúció kihirdetése jelentette, aminek az 52. cikkelyében foglaltak szerint az erkölcs elleni súlyos büntetendő cselekmények esetében a Hittani Kongregáció az illetékes. Arrieta úgy véli, valószínűtlen, hogy a kongregáció hatáskörét kiterjesztették volna, ha a kódexben foglalt normák jól működtek volna.³⁸¹

2.2. Az 1983-as kódex büntetőfegyelmének értékelése és a reform mozgatórugói

Az előző pontban leírtakból láthatóvá válik, hogy a 83-as CIC büntetőjogáról már röviddel annak hatályba lépése után kiderült, hogy a gyakorlati alkalmazáskor problémák merülhetnek fel. Egyet kell értenünk azzal, hogy a törvénykönyv szövege, ahogy *Markus Graulich* is fogalmaz, nem éppen alkalmazásra ösztönöz.³⁸² A régi kódex megfogalmazásai azok számára is érthető útmutatóként szolgáltak, akiknek nem volt jártassága a büntetőügyekben, az új törvénykönyvben ezzel szemben, bár megtalálhatók voltak a szükséges elemek, de csak azok számára volt világos, akik jártasak voltak az ilyen jellegű ügyekben.³⁸³ A büntetés, mint legvégső megoldás, ha semmilyen más lelkipásztori eszköz nem segített, az egyes büntetendő cselekmények elkövetése esetén, *Lüdicke* szerint, önmagában véve nem rossz, sőt, az egy jó elképzelés. Ez azonban a büntetőjog alkalmazását megbénítja, ha nincsenek általánosan alkalmazandó kritériumok arra vonatkozóan, hogy a büntetőjogi célok mikor tekintendők elértnek.³⁸⁴ Az ordinárius diszkrecionális döntése, hogy indít-e vizsgálatot, vagy vádat emel-e az elkövetett büntetendő cselekmények esetében. Ennek legtöbbször az lehet a következménye, hogy nem indul büntetőeljárás, mivel sem az ordináriusnak, sem a bíróságnak nincs elég tapasztalata a büntetőügyekben.³⁸⁵

Az ordinárius nagy mozgástere a büntetéseket illetően az, hogy egyáltalán büntet-e (*iusta poena puniri potest*), szintén nem feltétlenül segíti a büntetőjog hatékonyságát.

³⁸⁰ Ibid., 112.

³⁸¹ Ibid., 114.

³⁸² GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform der Päpste Benedikt XVI. und Franziskus*, in Pulte, M. (Hg.), *Tendenzen kirchlicher Strafrechtsentwicklung*, Paderborn 2017. 11.

³⁸³ Vö. ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 66.

³⁸⁴ LÜDICKE, K., *Das kirchliche Strafrecht. Reformbedarf und Perspektiven*, in JEDRASZEWSKI, M., – SLOWINSKI, J. Z. (eds.), *Quod iustum est et aequum. Scritti in onore del Cardinale Zenone Grocholewski per il cinquantésimo di sacerdozio*, Poznan 2013. 226.

³⁸⁵ Ibid., 226.

Arrieta ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy bár a püspököknek ez a nagy mozgástere a büntetést illetően megfelel a Zsinat ekkelziológiájának, és annak, hogy a püspök hivatalát erősíteni kell, de ez ahhoz vezet, hogy a büntetőjog alkalmazásában nagy eltérések jelentkezhetnek.³⁸⁶

Ez a széles mozgástér más problémákat is felvet. A 221. kán. 3. § szerint a krisztushívőknek joga van arra, hogy csak a törvény előírásai szerint szankcionálják őket kánoni büntetésekkel. Ez, a törvény által előírt jogi védelem *Lüdicke* szerint azonban a büntetőjogi fogalmak nem teljesen világos voltától szenved.³⁸⁷

A kánoni büntetőjog viszonylag szűk keretek között alkalmazható. Az Egyház tagjainak többsége világi krisztushívő, kisebb részben klerikus. A kódexben leírtak az összes megkeresztelt katolikusra vonatkoznak, nemcsak a szent rendben részesültekre. Ugyanakkor a törvénykönyv büntetőjogi részében a büntetendő cselekmények nagy számban csak a klerikusokat vagy a megszentelt élet intézményeinek tagjait érintik. Vajon képes-e arra az Egyház, hogy kánoni büntetéssel sújtsa a laikusokat? Megvannak-e a megfelelő, reális eszközök ahhoz, hogy a világi híveket, akár jogfosztás által, arra kényszerítse, hogy az előírásoknak megfelelően viselkedjenek? Azon szankciók, melyekkel az egyszerű krisztushívők is büntethetők, többnyire kimerülnek a kiközösítésben (*excommunicatio*) vagy a tilalomban (*interdiktum*), csekélyebb büntetések nem nagyon találhatók a kánoni büntetőjogban. Ezek a szankciók ráadásul *Gerosa* szerint nem értelmezhetők igazi büntetésként.³⁸⁸ A kódexben megtalálható ugyan, hogy a keresztszülőségből kizárható valaki, de az nem egy önálló büntetés, hanem annak az egyik következménye.³⁸⁹ Joggal tehetjük fel a kérdést, hogy az ordinárius vállalja-e azt, hogy büntetőjogilag felelősségre vonja a világi krisztushívőket, például azokat, akik a gyermeküket nem a katolikus hitben neveltetik.³⁹⁰ Ha ezeket a kérdéseket alaposan körbejárjuk, a válasz minden valószínűség szerint az lesz, hogy bár elméletileg lehetséges a laikusok kánoni büntetése, a gyakorlatban azonban ez nehezen kivitelezhető, és csak nagyon kivételes esetekben történik meg.

Napjainkban egyre több világi krisztushívő áll az Egyház szolgálatában, végez pasztorális jellegű feladatot, valamint az egyházi fenntartású oktatási és karitatív

³⁸⁶ Vö. ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 63.

³⁸⁷ LÜDICKE, K. (Hrsg.), *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Essen 1992, Einleitung vor 1311/9.

³⁸⁸ A témához bővebben lásd: GEROSA, L., *La scomunica è una pena? Saggio per una fondazione teologica del diritto penale canonico*, Fribourg 1984 és GEROSA, L., *Ist die Exkommunikation eine Strafe?*, in *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 154 (1985) 83-120

³⁸⁹ Vö. 874. kán. 1. §, 4°.

³⁹⁰ Lásd: 1364. kán.

intézmények száma is jelentősen megnövekedett az elmúlt években. Ezekben az intézményekben előfordulhat olyan eset, hogy az ott dolgozók kiskorúakat, illetve kiszolgáltatott felnőtteket bántalmazhatnak. A kódex a hatodik parancs ellen elkövetett büntetendő cselekmény esetében csak és kizárólag a klerikusokat tartja szem előtt, a világi munkatársakra nem vonatkozik az 1395. kán. 2. §. Kérdéses az, hogy az ilyen tettek elkövetésekor vannak-e megfelelő eszközei az Egyháznak az elkövető laikus munkatársak szankcionálására.³⁹¹

A büntetéseket tekintve alapvetően két típust különböztet meg a kódex céljuk szerint: cenzúra (*poena medicinale*) és a jóvátévő büntetések (*poena expiatoria*). Ezek a szankciók kiszabásuk szerint lehetnek utólag kimondandó (*ferendae sententiae*) vagy önmagától beálló (*latae sententiae*)³⁹² büntetések. A latin egyház egyértelműen abból indul ki, hogy az automatikus büntetés hatásos eszköz egyes súlyos büntetendő cselekmények szankcionálására, sőt, abban az esetben, ha az elkövetett cselekmény olyan súlyos, hogy nem lehet késlekedni az intézkedéssel, a *poena latae sententiae* hatásosabb eszköz lehet, mint a *poena ferendae sententiae*. El kell ismerni, hogy elméletileg az automatikus büntetésekkel minden törvénysértés büntethető, amely esetében a törvény ilyen szankciót helyez kilátásba.³⁹³ Ugyanakkor kérdéses, hogy valóban alkalmazható-e a gyakorlatban. Egyrészt ezen büntetések esetében, amíg az nincs kinyilvánítva, csak maga a tettes tudja, hogy büntetés alatt van. Másrészt az automatikus büntetés ellentmond a legalapvetőbb jogi szabályoknak,³⁹⁴ mivel ugyanaz a személy az elkövető, a vádló, a védő, valamint a bíró is.

Az önmagától beálló büntetések esetében szükséges, hogy a tettes ne csak a tettéről tudjon, hanem arról is, hogy az általa elkövetett cselekmény jogellenes, és a büntetőjogi felelősségével is tisztában legyen. Ha az, aki a törvényt megszegte, önhibáján kívül nem tudta, hogy áthágott egy szabályt, nem vethető alá semmilyen büntetésnek.³⁹⁵ Vétlen tudatlanság esetén a büntetés enyhül, és ilyen körülmény fennállásakor a tettest nem sújtja automatikus büntetés.³⁹⁶ A kérdés továbbra is nyitott, ha a tudatlanság és a gondatlanság is kizárja a büntetőjogi felelősséget, akkor mennyire hasznosak az önmagától beálló büntetések? Különösen akkor igaz ez, ha egyszerű krisztushívőkről van szó, akik sok esetben nem is hallottak arról, hogy létezik egyházi törvénykönyv, így nem ismerik az

³⁹¹ LÜDICKE, K., *Das kirchliche Strafrecht*, 230.

³⁹² Az automatikus büntetések természetéről bővebben lásd: I. fejezet 3.2. pont.

³⁹³ LÜDICKE, K., *Das kirchliche Strafrecht*, 231.

³⁹⁴ ARTNER P., *A kánoni büntetések*, 51.

³⁹⁵ Vö. CIC 1323.kán.2°.

³⁹⁶ Vö. CIC 1324.kán.1.§ 9°, 3.§.

egyházi büntető normákat, valamint nincsenek tisztában azzal sem, hogy egyes cselekedetek elkövetéséért milyen szankciókat helyez kilátásba a törvényhozó.

Összefoglalva azokat a tényezőket, melyek az 1983-as kódex büntetőjogának alkalmazhatóságát nehezíti, a következő elemeket kell megemlíteni:

- A büntetőjogi normák szövege nehezen érthető azok számára, akik nem jártasak ezen a területen, a bíróságok nem rendelkeznek tapasztalattal a büntetőeljárások területén;
- Az ordinárius, megyéspüspök, szerzetesi előljáró túl nagy mozgástere a büntetés tekintetében;
- A büntetőjog viszonylag szűk keretek között alkalmazható, világi krisztushívők büntetése elméletileg lehetséges, a gyakorlatban azonban nem kivitelezhető;
- Egyes büntetendő cselekmények esetében csak a klerikusok érintettek,³⁹⁷ ugyanakkor egyházi szolgálatot végző laikusok is elkövethetik ezeket;
- Az önmagától beálló büntetések kérdése.

A kánoni büntetőjognak itt felsorolt gyenge pontjai, valamint az a már többször emlegetett tény, hogy egyre több olyan esetre derült fény, ahol klerikusok követtek el kiskorú személyek sérelmére szexuális jellegű büntetendő cselekményt, ismét egyértelművé tette, hogy a gyakorlatban nem működik megfelelően a büntetőjog, és szükség van az újragondolására, reformjára.

3. A LATIN EGYHÁZI BÜNTETŐJOG FEJLŐDÉSE A TÖRVÉNYKÖNYV KIHIRDETÉSE UTÁN

A Törvénykönyv hatálybalépése óta eltelt négy évtizedben többször előfordult, hogy a legfőbb törvényhozó szükségesnek látta, hogy bizonyos kérdésekben új szabályozást vezessen be. A változtatások, reformok oka többnyire a társadalom állandó, gyors fejlődésére, átalakulására vezethető vissza. Számos új szabályozás született a kódex kiadása óta. Az új, kiegészítő jogszabályok mellett vannak olyanok is, melyek magának a törvénykönyvnek a szövegét módosították. Ez utóbbiak közé tartozik a Szent II. János Pál pápa által kiadott *Ad tuendam fidem*³⁹⁸ kezdetű motu proprio, ami mind a latin, mind a keleti törvénykönyvet kiegészítette néhány szabállyal. XVI. Benedek pápa *Omnium in*

³⁹⁷ Lásd pl. CIC 1395. kán. 2.§.

³⁹⁸ IOANNES PAULUS PP. II, MP *Ad tuendam fidem* (18 Maii 1998.): AAS 90 (1998) 457-461.

*mentem*³⁹⁹ kezdetű motu proprio-jában megjelent változások szintén bekerültek a kódex szövegébe. Ezeken a szabályozásokon kívül más szentszéki előírások is megjelentek, de ezek nem magát a kódex szövegét módosították, hanem csak a rendelkezések hatályát vagy terjedelmét.

Ebben a részben azokat a dokumentumokat kívánjuk részletesen bemutatni, melyek a kódex hatálybalépése óta megjelentek, és a büntetőjogot érintik, valamint arra a kérdésre is választ keresünk, hogy a kódexen kívüli törvényhozás milyen mértékben kötelezi a keleti katolikus egyházakat.

3.1. A kódexen kívüli törvényhozás

Az 1983. január 25-én a *Sacrae Disciplinae Leges* kezdetű apostoli konstitúcióval kihirdetett törvénykönyvben a büntetőjogot tekintve nagy változások nem történtek, azonban több olyan szentszéki dokumentum (motu proprio, rescriptum, törvény módjára kiadott hivatalos törvénytárgyalások, értelmező rendelkezések) is napvilágot látott, amely a büntetőjoggal foglalkozott.

Általánosságban elmondható, hogy a legtöbb büntetőjogi szabályozás azért született, mert az egyes, klerikusok által elkövetett, súlyos büntetendő cselekmények száma növekedett. Ezen kívül egy bizonyos külső nyomás is nehezedett az Egyházra, mely elvárás azokra a tettekre terjedt ki, amelyeket a világi hatóság is büntetendőnek ítélt.⁴⁰⁰ Ebbe a kategóriába tartoznak a klerikusok, szerzetesek, valamint az egyház fenntartásában működő intézmények munkatársai által kiskorú vagy olyan személy, aki állapotszerűen nem rendelkezik értelme teljes használatával, sérelmére elkövetett szexuális jellegű büntetendő cselekmények.

A kánonjogban ugyanakkor a tisztaság ellen elkövetett súlyos tetteken kívül szintén a *delicta graviora*,⁴⁰¹ azaz a legsúlyosabb büntetendő cselekmények közé tartoznak az Eucharisztia és a bűnbánat szentsége ellen elkövetett cselekedetek, valamint a nők pappá szentelésének megkísérlése. Ezek azok a cselekedetek, amelyekkel a kódex hatálybalépése óta minden pápa foglalkozott.

³⁹⁹ BENEDICTUS PP. XVI, MP *Omnium in mentem* (26 Octobris 2009): AAS 102 (2010) 8-10.

⁴⁰⁰ SZUROMI SZ., *A legsúlyosabb büntetendő cselekmények a Katolikus Egyház büntetőjogában*, in *Allam és jogtudomány* 2012/2-3 (2012) 243.

⁴⁰¹ Bővebben a témához lásd: DE PAOLIS, V., *Normae de gravioribus delictis riservati alla congregazione per il dottrina della fede*, in *Periodica* 91 (2002) 273-312.

3.1.1. Szent II. János Pál pápa pontifikátusa

Az 1978-2005 közötti időben Karol József Wojtyła II. János Pál néven állt a katolikus egyház élén. Pápasága idején fejeződött be az 1917-es Egyházi Törvénykönyv revíziója, és lépett hatályba az új kódex, valamint a keleti egyházak törvénykönyve. Több olyan dokumentum is született a pontifikátusa alatt, melyek a büntetőjogot érintik. Ezek egyike, a már fentebb is említett *Ad tuendam fidem* kezdetű motu proprio. A dokumentum egy joghézag betöltésére hivatott, mely a CIC 750. illetve a CCEO 598. kánonjait érinti, valamint ennek megfelelően a vonatkozó büntetőjogi kánonokban – CIC 1371. kán., CCEO 1436. kán.⁴⁰² – is változás történt, amit a motu proprio szövege értelmében be kellett illeszteni mind a latin, mind pedig a keleti törvénykönyvbe.

A nők pappá szentelésének kérdésében az Egyház tanítása kezdettől fogva világos. Krisztus Péterre⁴⁰³ és az utódaira, valamint a velük egységben lévő püspökökre bízta az Egyház vezetését. A CIC 1024. valamint a CCEO 754. kánonjainak⁴⁰⁴ értelmében az egyházi rend szentségét kizárólag férfiak vehetik fel érvényesen. Az 1994-ben kiadott *Ordinatio Sacerdotalis* 4. pontja kimondja: „*declaramus Ecclesiam facultatem nullatenus habere ordinationem sacerdotalem mulieribus conferendi hancque sententiam ab omnibus Ecclesiae fidelibus esse definitive tenendam*”.⁴⁰⁵ Ezt 1995. október 28-án a Hittani

⁴⁰² Ad tuendam fidem 4. pont: „Az 1371. kánon 1. pontjában természetesen idézni kell a 750. kánon 2. §-át, s ezután a teljes 1371. kánon így szól:

Megfelelő büntetéssel büntetendő: 1. aki az 1364. kán. 1. §-ában említett eseten kívül a pápától vagy az egyetemes zsinattól elítélt tanítást tanít, vagy a 750. kán. 2. §-ában vagy a 752. kánonban említett tanítást makacsul elutasít, és az Apostoli Szentszéktől vagy az ordináriustól kapott figyelmeztetés után ezt nem vonja vissza;

2. aki az Apostoli Szentszék, az ordinárius vagy az előjárók törvényes parancsának vagy tilalmának más módon nem engedelmeskedik és figyelmeztetés után is kitart az engedetlenségben.

A CCEO 1436. kánon 1. pontjában természetesen idézni kell az 598. kánon 2. §-át, s ezután a teljes 1436. kánon így szól:

1436. kán. 1. §. Aki tagad vagy kétségbevon olyan hitigazságot, amelyet isteni és katolikus hittel kell hinni, vagy a keresztény hitet teljesen elutasítja és törvényes figyelmeztetésre sem tér jobb belátásra, mint eretneket vagy hitelhagyót nagyobb kiközösítéssel büntessék, a pap ezenkívül más büntetésekkel is sújtható, nem kizárva a letételt sem.”

2. §. Ezen eseteken kívül, aki olyan tanítást vall magáénak, amelyet a római pápa vagy a püspökök testületére hiteles tanítóhivatalt gyakorolva mint téveset elítélt, és törvényes figyelmeztetés után sem tér jobb belátásra, azt megfelelő büntetéssel kell büntetni.

⁴⁰³ Mt 16,18: Én is mondom neked: Péter vagy, erre a sziklára építem egyházamat, s az alvilág kapui sem vesznek rajta erőt.

⁴⁰⁴ CIC 1024. kán.: A szent egyházi rendet érvényesen csak megkeresztelt férfi veheti fel; CCEO 754. kán.: A felszentelést érvényesen egyedül megkeresztelt férfi veheti fel.

⁴⁰⁵ IOANNES PAULUS PP. II, Lit. Ap. *Ordinatio sacerdotalis*, (22 mai. 1994): AAS 86 (1994) 548, magyarul: „az Egyháznak semmilyen módon nincs jogképessége arra, hogy kiszolgáltassa a papszentelést nőknek, és hogy ezt az ítéletet az Egyházhhoz tartozó minden hívőnek véglegesnek kell tartani”.

Kongregáció a hitletéteményhez tartozónak nyilvánította.⁴⁰⁶ Ennek ellenére előfordult olyan eset, ahol nők pappá szentelését kísérelték meg.⁴⁰⁷ A Hittani Kongregáció 2007. december 9-én ismét megerősítette, hogy az Egyháznak nincs jogképessége arra, hogy nőknek kiszolgáltassa az egyházi rend szentségét, és az a hitletéteményhez tartozik. Ezen felül ezt a tettet kifejezetten büntetendő cselekménynek nyilvánította, és az Apostoli Szentszéknek fenntartott automatikus kiközösítés, a keleti egyházakban pedig szintén a Szentszéknek fenntartott nagyobb kiközösítés büntetését rendelte hozzá mind annak, aki megkísérel nőket pappá szentelni, mind azoknak, akik nőként az egyházi rend szentségét fel akarják venni.⁴⁰⁸

A *Pastor Bonus*⁴⁰⁹ kezdetű apostoli konstitúció 52. cikkelyének⁴¹⁰ értelmében a Hittani Kongregáció illetékes azon esetekben, ahol a szentségekkel, hitbeli kérdésekkel kapcsolatosan, valamint az erkölcs ellen követtek el büntetendő cselekményeket.

Az 1983-as kódex 1395. kán. 2. §-a szerint, ha egy klerikus a hatodik parancsolat ellen követ el 16. életévét be nem töltött kiskorúval szemben büntetendő cselekményt, azt megfelelő büntetéssel kell büntetni, nem kizárva a klerikusi állapotról való elbocsátást sem. Ezen büntetendő cselekmények kivizsgálásának módját és rendjét a Szent Officium Kongregáció által 1962-ben kiadott *Crimen sollicitationis* kezdetű utasítás szabályozta. A dokumentum értelmében az ilyen esetekben az eljárás az egyházmegyében zajlott az ordinárius előtt, a súlyosabb eseteket azonban fel lehetett terjeszteni a kongregációhoz.

1994-ben az Amerikai Egyesült Államok püspöki konferenciájának két büntetőjogi kánon esetében módosítást engedélyezett a Szentszék. A kiskorúak ellen elkövetett szexuális visszaélések esetén az életkort a betöltött 18. életévre emelték, valamint az elévülés idejét is kiterjesztették az áldozat 18. születésnapjától számított 10 évre. Az intézkedést öt évre vezették be.⁴¹¹ A püspököknek az egyházmegyéjükben kellett az

⁴⁰⁶ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Responsum ad dubium circa doctrinam in epistula apostolica „Ordinatio sacerdotalis” traditam* (28 oct. 1995): AAS 87 (1995) 1114.

⁴⁰⁷ 2002. június 29-én Romulo Antonio Braschi, egy szaka dárközség vezetője, Ausztriában megkísérelt 7 nőt pappá szentelni. A Hittani Kongregáció 2002. augusztus 5-én a hét nőt, miután azok a figyelmeztetés ellenére sem szálltak magukba és nem mutatták a megbánás legkisebb jelét sem, kiközösítéssel büntette, Braschi kiközösítését pedig megerősítette. A kiközösítés szövegét lásd: CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Premessa al Decreto di Scomunica és Decreto di Scomunia* (05 aug. 2002): AAS 94 (2002) 585.

⁴⁰⁸ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Decretum generale, De delicto attentate sacrae ordinationis mulieris* (19 dec. 2007): AAS 100 (2008) 403.

⁴⁰⁹ IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap., *Pastor Bonus de romana curia* (28 Iun. 1988): AAS 80 (1988) 841-930.

⁴¹⁰ „Delicta contra fidem necnon graviora delicta tum contra mores tum in sacramentorum celebratione commissa, quae ipsi delata fuerint, cognoscit atque, ubi opus fuerit, ad canonicas sanctiones declarandas a ut irrogandas ad normam iuris, sive communis sive proprii, procedit.”

⁴¹¹ ARTNER P., *Büntető- és fegyelmi jogi változások az 1983-as Codex Iuris Canonici kiadása óta*, in *Kánonjog* 22 (2020) 24.

eljárást lefolytatni. A fellebbezések a Rota, az adminisztratív felfolyamodások pedig a Kleruskongregáció hatáskörébe tartoztak. Ezt a módosítást 1996-ban Írországra is kiterjesztették. II. János Pál döntése következtében a klerikusok által 18. életévet be nem töltött kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális cselekmények a Hittani Kongregáció számára fenntartott büntetendő cselekmények közé kerültek, és az ilyen jellegű cselekmények elévülési ideje a 18. születésnaptól számított 10 év lett. 2001. április 30-án a *Sacramentorum sanctitatis tutela*⁴¹² kezdetű motu proprioval lettek kihirdetve a legsúlyosabb büntetendő cselekmények (*De gravioribus delictis*⁴¹³), melyek a Hittani Kongregációnak vannak fenntartva. Ezt követően 2001. május 18-án Joseph Ratzinger bíboros, valamint Tarcisio Bertone érsek, a Hittani Kongregáció prefektusa és titkára aláírásával ellátott levelet⁴¹⁴ küldtek minden katolikus püspöknek, amelyben tájékoztatták őket a *Crimen sollicitationis*-t felváltó új törvényről és eljárásokról.

A motu proprio értelmében a Hittani Kongregációnak fenntartott legsúlyosabb büntetendő cselekmények a következők:

1. Az Eucharisziát érintő büntetendő cselekmények:
 - A szent színek meggyalázása, vagy szentségtörő célzattal történő elvitele, vagy megtartása (CIC 1367. kán.; CCEO 1442. kán.);
 - Az eucharisztikus áldozat liturgikus cselekvésének megkísérlése vagy annak színlelése (CIC 1378. kán. 2. § 1. p., 1379. kán.; CCEO 1443. kán.);
 - Eucharisztikus áldozat ünneplése a katolikus egyházzal teljes közösségben nem lévő egyházi közösségek szolgálattévőivel (CIC 908. kán. és 1365. kán.; CCEO 702. kán. és 1440. kán.);
 - Az eucharisztikus színek átváltoztatása szentmisén kívül vagy egymástól elválasztva (CIC 927. kán).
2. A bűnbánat szentsége elleni büntetendő cselekmények:
 - Bűntárs feloldozása a hatodik parancs elleni bűnben (CIC 1378. kán. 1. §; CCEO 1457. kán.);

⁴¹² IOANNES PAULUS PP. II, M.P. *Sacramentorum Sanctitatis Tutela: Litterae Apostolicae Motu Proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei Reservatis Promulgantur* (30. apr. 2001): AAS 93 (2001) 737-739.

⁴¹³ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *De delictis gravioribus* (18 mai 2001): AAS 93 (2001) 785-788.

⁴¹⁴ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchas quorum interest: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis.* (18 maii 2001): AAS 93 (2001) 785-788.

- A gyónás folyamán, annak alkalmából vagy ürügyén a hatodik parancsolat elleni bűnre csábítás (CIC 1387. kán.; CCEO 1458. kán.);
 - A gyónási titok közvetlen megsértése (CIC 1388. kán. 1. §; CCEO 1456. kán. 1. §).
3. A hatodik parancs megsértése klerikus által 18. életévét be nem töltött kiskorúval szemben.

A *Normae de gravioribus delictis* a legsúlyosabb büntetendő cselekmények mellett, melyek a Hittani Kongregációnak vannak fenntartva, arról is rendelkezett, hogyan kell az eljárásokat lefolytatni. A *Normae* 6. cikkely 1. § kimondja: „*Congregatio pro Doctrina Fidei est Supremum Tribunal Apostolicum pro Ecclesia Latina necnon pro Ecclesiis Orientalibus Catholicis ad cognoscenda delicta articulis praecedentibus definita*”.⁴¹⁵

A rezervált ügyekben a kongregáció tagjai működnek közre bíróként, ugyanakkor lehetőség van arra, hogy hosszabb távra, vagy egyes ügyekre a kongregáció prefektusa kinevezzen más bírót.⁴¹⁶ A bírónak érett korú papnak kell lennie, tűnjön ki erkölcsösségével és okosságával, kánonjogi doktorátussal rendelkezzen, valamint legyen jogi tapasztalata.⁴¹⁷ 2003. február 7-én Szent II. János Pál pápa egy különleges felhatalmazást (*Dispensa dai titoli e dalla condizione di sacerdote*) adott a Hittani Kongregációnak, mely értelmében nem csak papok lehetnek a bírói kollégium tagjai, és a kánonjogi doktorátus követelménye alól is felmentést adhat a dikasztérium. Ezek alapján diakónusok, valamint laikusok is részt vehetnek bíróként az egyes eljárásokban.⁴¹⁸

Minden olyan esetben, amikor az ordinárius vagy hierarcha legalább valószínű tudomást (*notitiam saltem verisimilem habeat*) szerez arról, hogy valaki a rezervált súlyos büntetendő cselekmények valamelyikét elkövette, az előzetes vizsgálat⁴¹⁹ után köteles tájékoztatni a Hittani Kongregációt. A dikasztérium ezt követően különböző módokon járhat el: vagy magához ragadja az ügyet, ha súlyos körülmények álltak fenn, vagy a megyéspüspököt bízza meg az eljárás lefolytatásával. Az elsőfokú ítélet ellen csak a

⁴¹⁵ A PB 121. cikkelye és a CIC 1445. kán. értelmében az Apostoli Szigetűrá a legfelsőbb bíróság. A CCEO-ban nem található a CIC 1445. kánonjának megfelelő norma.

⁴¹⁶ Lásd: *Normae* 2001, 7. cikkely 3. §: Praefecti Congregationis est nominare etiam alios iudices stabiles vel deputatos.

⁴¹⁷ Lásd: *ibid.*, 8. cikkely: Iudices nominati sacerdotes sint oportet, maturaе aetatis, laurea doctorali in iure canonico praediti, bonis moribus, prudentia et iuris peritia praeclari, licet munus iudiciale vel consultivum apud aliud Dicasterium Romanae Curiae simul exercent.

⁴¹⁸ REES, W., *Delicta graviora im Recht der römisch-katholischen Kirche und der katholischen Ostkirchen in GÜTHOFF, E. (Hrsg.), Clarissimo Professori Doctori Carolo Giraldo Fürst: in memoriam Carl Gerold Fürst (Adnotationes in ius canonicum, 50), Frankfurt am Main 2013. 499.*

⁴¹⁹ Vö. CIC 1717. kán.; CCEO 1468. kán.

kongregációhoz van mód fellebbezni. A legsúlyosabb büntetendő cselekmények esetében az eljárás pápai titoktartás (*secretum pontificium*) alá esik.⁴²⁰

Kilenc évvel a *Sacramentorum sanctitatis tutela* mp. kihirdetése után szükségesnek látszott néhány változtatás bevezetése, mely módosításokat XVI. Benedek pápa engedélyezte.

3.1.2. XVI. Benedek pápa pontifikátusa

Joseph Ratzinger XVI. Benedek néven 2005-2013 között volt a katolikus egyház feje. Személye nagy jelentőséggel bír a kánoni büntetőjog revízióját tekintve. Már 1988-ban, a Hittani Kongregáció prefektusaként kérdéseket fogalmazott meg a büntetőjoggal, valamint annak hatékonyságával kapcsolatban.⁴²¹ Pontifikátusa alatt nagy hangsúly került a büntetőjog megújítására. Első lépés ezen az úton egy találkozó volt 2007. szeptember 28-án Castel Gandolfóban a Törvényszövegek Pápai Tanácsának képviselőivel. Itt a pápa felvetette a büntetőjog revíziójának kérdését. XVI. Benedek a kánonjog mellett a Vatikánvárosi Állam büntetőjogában is újításokat vezetett be, amiket 2010. december 30-án hoztak nyilvánosságra.⁴²²

2010. május 21-én a Szentszék közzétette a *Normae de gravioribus delictis*⁴²³ dokumentum változásait. Először lettek ezek a normák hivatalosan és nyilvánosan kihirdetve, ugyanis az eddig a dátumig érvényben lévő jogszabályok esetében, amiket 2001. április 30-án nyilvánított Szent II. János Pál pápa kihirdetettnek, ez nem történt meg.⁴²⁴ Az újítás azért is szükséges volt, mert Szent II. János Pál pápa a Hittani Kongregáció akkori prefektusának, Joseph Ratzingernek, 2002. november 7-én valamint 2003. február 7-én különleges meghatalmazásokat adott. Ezeket 2005. május 5-én XVI. Benedek pápa megerősítette, és bekerültek a 2010. május 7-én jóváhagyott normák közé is.⁴²⁵

⁴²⁰ Lásd: *Normae* 2001, 25. cikkely 1. §: *Huiusmodi causae secreto pontificio subiectae sunt.*

⁴²¹ A büntetőjoggal kapcsolatban megfogalmazott kérdésekről, melyeket a Hittani Kongregáció prefektusaként a Törvényszövegek Pápai Tanácsa elnökéhez intézett, bővebben lásd: fentebb (*Excursus: Ratzinger bíboros és Castillo Lara bíboros levélváltása*).

⁴²² GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform*, 16.

⁴²³ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis* (21 mai 2010) in AAS 102 (2010) 419-434.

⁴²⁴ REES, W., *Grundfragen des kirchlichen Strafrechts*, 1585.

⁴²⁵ REES, W., *Delicta graviora*, 471.

William Levada bíboros, a Hittani Kongregáció prefektusa 2010. július 15-én egy levélben⁴²⁶ tudatta a püspökökkel és más érintett ordináriusokkal, valamint hierarchákkal a változásokat. Ahogy az a levélben is olvasható, a 2001-es dokumentum nem teljes egészében lett megreformálva, annak egyes részei lettek átdolgozva mind az anyagi-, mind az eljárásjogot tekintve.

A 2001-es dokumentumhoz képest bővült azon büntetendő cselekmények köre, amelyek a Hittani Kongregációnak vannak fenntartva. Így a fentebb felsoroltakon kívül ide tartoznak még:

1. A hittel kapcsolatos büntetendő cselekmények:⁴²⁷
 - Hitehagyás, szakadárság, eretnokség esetén a fellebbezést kell a kongregációhoz beadni. Első fokon ilyen esetekben az ordinárius/hierarcha jár el (CIC 751. és 1364. kk., valamint CCEO 1436-1437. kk.);
2. A bűnbánat szentségét érintő büntetendő cselekmények:⁴²⁸
 - Szentségi feloldozás megkísérlése, vagy a gyónás tiltott meghallgatása (CIC 1378. kán. 2.§);
 - A szentségi feloldozás színlelése (CIC 1379. kán.; CCEO 1443. kán.);
 - Valódi vagy színlelt gyónás valamilyen technikai eszközzel történő felvétele és/vagy annak nyilvánosságra hozatala.
3. Nők pappá szentelésének megkísérlése:⁴²⁹ A CIC 1378. kán., valamint a CCEO 1443. kán. értelmében, aki megkísérli nők felszentelését, azt a latin kódex szerint a Szentszéknek fenntartott önmagától beálló kiközösítéssel, vagy a

⁴²⁶ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Lettera ai Vescovi della Chiesa Cattolica e agli altri Ordinari e Gerarchi interessati circa le modifiche introdotte nelle Normae de gravioribus delictis* (21 maggio 2010): AAS 102 (2010)431.

⁴²⁷Vö. *Normae* 2010, 2. cikk. § 2. In casibus de quibus in § 1 Ordinarii vel Hierarchae est, ad normam iuris, excommunicationem latae sententiae, si casus ferat, remittere, processum sive iudicalem in prima instantia sive per decretum extra iudicium agere, salvo iure appellandi seu recurrendi ad Congregationem pro Doctrina Fidei.

⁴²⁸ Vö. *ibid.*, 4. cikk. 1.§ 2° attentatio sacramentalis absolutionis vel vetita confessionis auditio de quibus in can. 1378 § 2 n. 2 Codicis Iuris Canonici; 3° simulatio sacramentalis absolutionis de qua in can. 1379 Codicis Iuris Canonici²⁴ et in can. 1443 Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium.

§ 2. Firmo praescripto § 1 n. 5, Congregationi pro Doctrina Fidei reservatur quoque delictum gravius quod consistit in captione quovis tecnico instrumento facta aut in evulgatione communicationis socialis mediis malitiose peracta rerum quae in sacramentali confessione, vera vel ficta, a confessario vel a paenitente dicuntur. Qui hoc delictum patriverit, pro gravitate criminis puniatur, non exclusa, si clericus est, dimissione vel depositione.

⁴²⁹ Vö. *ibid.*, 5. cikk. Congregationi pro Doctrina Fidei reservatur quoque delictum gravius attentatae sacrae ordinationis mulieris: 1° firmo praescripto can. 1378 Codicis Iuris Canonici, tum qui sacrum ordinem conferre attentaverit tum mulier quae sacrum ordinem recipere attentaverit, in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae reservatam incurrit; 2° si vero qui mulieri sacrum ordinem conferre vel mulier quae sacrum ordinem recipere attentaverit, christifidelis fuerit Codici Canonum Ecclesiarum Orientalium subiectus, firmo praescripto can. 1443 eiusdem Codicis, excommunicatione maiore puniatur, cuius remissio etiam reservatur Sedi Apostolicae; 3° si vero reus sit clericus dimissione vel depositione puniri poterit.

keleti katolikus egyházakban nagyobb kiközösítéssel kell büntetni. A büntetés azokra a nőkre is vonatkozik, akik megkísérlik felvenni az egyházi rend szentségét. Ha a tettes klerikus, akkor a klerikusi állapotból való elbocsátással (CIC) vagy letétellel (CCEO) büntethető.

4. Az erkölcs elleni büntetendő cselekmények:⁴³⁰

- Klerikus által 18. év alatti kiskorúval, vagy olyan személlyel, akinek állapotszerűen korlátozva van értelme használata, szemben a hatodik parancs ellen elkövetett bűn.
- A 14. év alatti kiskorúakról klerikus által készített pornográf felvételek, azok birtoklása vagy bármilyen formában való terjesztése.

Nemcsak a büntetendő cselekmények köre bővült, az egyes normákban is történtek változások. A dokumentum meghatározza azon személyek körét, akik esetében ezen büntetendő cselekmények elkövetésekor a kongregáció ítélkezik. Az 1. cikkely 2. § szerint ezek a bíborosok, pátriárkák, az Apostoli Szék küldöttei, a püspökök és más természetes személyek, akiket a CIC 1405. kán. 1. § és a CCEO 1061. kán. megnevez. A Hittani Kongregációnak rezervált büntetendő cselekmények esetében az elévülés ideje 20 évre emelkedett, mely időtartamtól a kongregáció eltérhet. A 18 év alatti kiskorú sérelmére elkövetett cselekmények elévülési ideje az áldozat 18. életének betöltésével kezdődik.⁴³¹ A 15. cikkely értelmében a bírói, ügyészi, valamint az ügyvédi feladatok ellátása esetében felmentést adhat a kongregáció a papszentelés és a kánójogi doktorátus követelménye alól. A bírósági eljárás alól is adhat felmentést a kongregáció, ebben az esetben bíróságon kívüli határozat által lehetséges az eljárás.⁴³² Megkapta azt a jogkört is, hogy közvetlenül a pápa elé terjessze azokat az ügyeket, ahol a klerikusi állapotból való elbocsátás vagy letétel (a cölibátus kötelezettsége alóli felmentéssel együtt) a büntetés.⁴³³ A 17. cikkely

⁴³⁰ Vö. *ibid.*, 6. cikk. § 1. *Delicta graviora contra mores, Congregationi pro Doctrina Fidei cognoscendo reservata, sunt: 1° delictum contra sextum Decalogi praeceptum cum minore infra aetatem duodeviginti annorum a clerico commissum; in hoc numero minori aequiparatur persona quae imperfecto rationis usu habitu pollet; 2° comparatio vel detentio vel divulgatio imaginum pornographicarum minorum infra aetatem quattuordecim annorum quovis modo et quolibet instrumento a clerico turpe patrata.*

⁴³¹ Vö. *ibid.*, 7. cikk. § 2. *Praescriptio decurrit ad normam can. 1362 § 2 Codicis Iuris Canonici 32 et can. 1152 § 3 Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium. 33 In delicto autem, de quo in art. 6 § 1 n. 1, praescriptio decurrere incipit a die quo minor duodevicesimum aetatis annum explevit.*

⁴³² Vö. *ibid.*, 21.cikk. § 2. *Attamen Congregationi pro Doctrina Fidei licet: 1° in singulis casibus, ex officio seu ex instantia Ordinarii vel Hierarchae, decernere ut per decretum extra iudicium de quo in can. 1720 Codicis Iuris Canonici et in can. 1486 Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium procedatur; ea tamen mente ut poenae expiatoriae perpetuae solummodo de mandato Congregationis pro Doctrina Fidei irrogentur.*

⁴³³ Vö. *ibid.*, 21.cikk. 2. § 2° *casus gravissimos, ubi, data reo facultate sese defendendi, de delicto patrato manifeste constat, directe ad decisionem Summi Pontificis quoad dimissionem e statu clericali vel depositionem una cum dispensatione a lege caelibatus deferre.*

tisztázza, hogy az előzetes vizsgálat a kongregáció által is lefolytatható, de ez nem kötelező. A dokumentumban foglaltak alapján lehetőség van arra, hogy az előzetes vizsgálat idejére óvintézkedéseket tegyenek a CIC 1722. kán. és a CCEO 1473. kán. szerint gyanúsítottal szemben azért, hogy megvédjék a tanúk szabadságát, valamint megelőzzék a botrányt.⁴³⁴ A 18. cikkely értelmében a kongregáció felhatalmazást kapott a jogorvoslati cselekményekre, ha alsóbb fokú bíróság az eljárási törvényeket megsértette. A 27. cikkely szerint lehetőség van a Hittani Kongregáció rendes üléséhez (*Feria IV*)⁴³⁵ folyamodni, ha a kongregáció alsóbb szervei által hozott vagy jóváhagyott adminisztratív intézkedésekkel szemben jogorvoslatot kérnek.

A Hittani Kongregáció prefektusa, Levada bíboros, 2011. május 3. dátummal körlevelet⁴³⁶ küldött a püspöki konferenciáknak, melyben pontosan ismerteti a megfelelő eljárást a kiskorúak sérelmére klerikusok által elkövetett szexuális jellegű büntetendő cselekmények esetén.

A legsúlyosabb büntetendő cselekmények esetében az eljárás továbbra is pápai titoktartás alá esik.⁴³⁷ Ez azért szükséges, hogy ezzel is védjék mind a vádlott, mind az áldozat személyiségi jogait. Aki megszegi a hivatali titoktartás kötelezettségét, legyen az akár gondatlanságból, és ezzel kárt okoz a vádlottnak, vagy a tanúknak, azt a sértett indítványára vagy akár hivatalból is a felsőbb bíróság megfelelő büntetéssel sújtja.⁴³⁸ Az egyházi eljárás nem zárja ki a hatodik parancs ellen elkövetett büntetendő cselekmények esetén, hogy az áldozat a civil hatóságoknál is feljelentést tegyen. A titoktartási kötelezettséget meg kell különböztetni a gyónási titoktól. A szentségi pecsét (*sigillum sacramentale*) megsértésének elkerülésére is gondot fordít a dokumentum. Azon súlyos

⁴³⁴ Vö. *ibid.*, 19. cikk. Firmo iure Ordinarii vel Hierarchae, ab investigatione praevia inchoata, imponendi quae in can. 1722 Codicis Iuris Canonici vel in can. 1473 Codicis Canonum Ecclesiarum Orientalium statuuntur, etiam Praeses Tribunalis pro Turno, ad instantiam Promotoris Iustitiae, eandem habet potestatem sub iisdem condicionibus in ipsis canonibus determinatis.

⁴³⁵ A fellebbezési jog tekintetében a 2014. november 3-án nyilvánosságra hozott *Rescriptum ex audientia* változást hozott. Létrejött egy bíróság, amely a kongregáció által a legsúlyosabb büntetendő cselekmények esetében hozott vagy kinyilvánított ítéletek elleni fellebbezéseket tárgyalja. A *Feria IV* a püspökök ügyeivel foglalkozik. A témához bővebben lásd: LLOBELL, J., „Il diritto al doppio grado di giurisdizione nella procedura penale amministrativa e la tutela della terza della „Feria IV” della Congregazione per la Dottrina della Fede”, in *Ius Ecclesiae* 27 (2015) 191-213.

A *rescriptum* szövegét lásd: PAPA FRANCESCO, *Rescriptum ex audientia Sanctissimi sulla istituzione di un Collegio, all'interno della Congregazione per la dottrina della Fede, per l'esame dei ricorsi di ecclesiastici per i delicta graviora, 3 novembre 2014*, in *L'Osservatore Romano*, 12 novembre 2014, 8.

⁴³⁶ A levél szövegét lásd: CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Lettera Circolare per la Conferenze Episcopali nell' preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici* (3. maggio 2011): AAS 103 (2011) 406-412.

⁴³⁷ Vö. SECRETARIA STATUS, *Rescriptum ex Audientia, Instructio de Secreto Pontificio* (04. februarii 1974): AAS 66 (1974) 89-92.

⁴³⁸ Vö. *Normae* 2001 25. cikk. 2. § és *Normae* 2010 30. cikk. 2. §.

büntetendő cselekmények esetében, melyek a bűnbánat szentségét érintik, a vádló kilétét sem a vádlottal, sem az ügyvédjével nem lehet megosztani, ha abba az kifejezetten nem egyezik bele.⁴³⁹ A dokumentum kimondottan felhívja arra a figyelmet, hogy ügyelni kell arra, hogy a gyónási titok megsértését elkerüljék.

*Excursus: Az egyes kongregációk különleges felhatalmazásai*⁴⁴⁰

A Hittani Kongregáció mellett más kongregációk is kaptak különleges jogosultságokat, melyek a büntetőjogot érintették. A Népek Evangelizációjának Kongregációja 1997-ben felhatalmazást kapott arra, hogy saját hatáskörben örökös büntetések adminisztratív úton is kiszabhatnak, ha nem *delicta graviora*ról van szó. 2008-ban a kongregációra ruházott jogkörök értelmében már nem csak a világi papság ügyeiben járhatott el a dikasztérium, azt a Szentatya kiterjesztette a kongregáció fennhatósága alá tartozó misszionárius társaságokra is, valamint azokra a megszentelt élet intézményeinek misszionárius tagjaira is, ha a mindenkori előjáró vonakodott betartatni az egyházi fegyelmet.⁴⁴¹ Először csak ott akarták ezeket a normákat alkalmazni, ahol nem volt rendes bíróság, de ahogy azt Markus Graulich megjegyezte, az egyházi bíróság tevékenysége nem jelent garanciát a kánoni büntetőjog megfelelő alkalmazására.⁴⁴²

A Klérus Kongregációja 2009. január 30. szintén megkapta a különleges meghatalmazást, amely a CIC 1342. kán. 2. §-át⁴⁴³ érinti, mely szerint örökös büntetést nem lehet határozat útján kimondani vagy kinyilvánítani. A különleges jogkör értelmében lehetőség volt az adminisztratív útra is, ha bizonyos feltételek fennálltak. Így ez a megoldás csak akkor volt megvalósítható, ha nem volt lehetőség rendes büntetőeljárás keretében kimondani a klerikusi állapotból való elbocsátást, vagy ha a tettes saját maga kérte azt.⁴⁴⁴ A kongregációknak adott különleges felhatalmazások a következő esetekre terjedtek ki:

⁴³⁹ Vö. *Normae* 2001 20. cikk. és *Normae* 2010 24. cikk.

⁴⁴⁰ A témához bővebben lásd ASTIGUETA, D. G., *Le facultà speciali concesse alla Congregazione per la Evangelizzazione dei Popoli e alla Congregazione per il Clero*, in *Questioni attuali di diritto penale canonico. Atti del XLIII Congresso Nazionale di Diritto Canonico, Verona, 5 - 8 settembre 2011* (Studi giuridici 96), Città del Vaticano 2010. 135-148.

⁴⁴¹ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 59.

⁴⁴² GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform*, 13. „[...] die Tätigkeit eines kirchlichen Gerichts keine Garantie für die entsprechende Anwendung des Strafrechts der Kirche darstellt.”.

⁴⁴³ CIC 1342. kán. 2. § Határozat útján nem lehet kimondani vagy kinyilvánítani örökre szóló büntetéseket, sem olyan büntetéseket, melyeknek határozat útján való alkalmazását az őket elrendelő törvény vagy parancs tiltja.

⁴⁴⁴ GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform*, 13.

1. A klerikusi állapotból való elbocsátással és a szentelésből fakadó kötelezettségek alóli felmentéssel kapcsolatban azon klerikusok esetében, akik házasságkötést kíséreltek meg, és a figyelmeztetés ellenére is kitarítottak cselekedetükben, vagy ha súlyos módon vétett egy klerikus a hatodik parancsolat ellen, a kongregáció eljárhatott az ügyben és a pápa elé terjeszthette azt döntés és jóváhagyás céljából.
2. Azon klerikusok ügyében való eljárás, akik önkéntesen és jogellenesen több mint öt évre elhagyták a papi szolgálatot.
3. Az 1399. kán. szerinti fellépés akkor, ha a törvény nagyon súlyos megszegéséről van szó, valamint a botrány elkerülésének szükségessége és sürgőssége miatt, ha a kongregáció közvetlenül jár el, vagy az illetékes ordinárius által hozott határozatot megerősíti, ha azt kéri.⁴⁴⁵

Az eljárás ezekben az esetekben az előzetes vizsgálatral kezdődik, majd a vádlott lehetőséget kap állásfoglalásra, ezt követően egyéb tanúk meghallgatására és dokumentumok gyűjtésére kerül sor, végül az összegyűjtött anyagot az ordinárius votumával eljuttatják az illetékes kongregációhoz döntéshozatal céljából.

Az, hogy a Kléruskongregáció is kérte és megkapta ezt a jogkört, rámutatott arra, hogy a fentebb jelzett probléma nem csak a missziós területeket érintette, ahol nagyobb eséllyel kevesebb olyan bírósági szakember állt rendelkezésre, aki megfelelő módon elő tudott volna készíteni egy büntetőeljárás, hanem más helyeket is.⁴⁴⁶

3.1.3. Ferenc pápa pontifikátusa⁴⁴⁷

Jorge Mario Bergoglio 2013 márciusától Ferenc néven áll a katolikus egyház élén. Folytatva elődei megkezdett munkáját, több büntetőjogi rendelkezést hozott az elmúlt 10 évben. Erre többek között azért volt szükség, mert egyre több olyan eset derült ki, ahol klerikusok követtek el kiskorúak sérelmére a hatodik parancs elleni súlyos büntetendő cselekményt.

Elődjéhez hasonlóan ő is foglalkozott a Vatikánvárosi Állam jogával és jobbiztonságával. Megválasztása után nem sokkal 2013. július 11-én az *Ai nostri tempi*⁴⁴⁸

⁴⁴⁵ Ibid., 13-14.

⁴⁴⁶ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 60.

⁴⁴⁷ Ferenc pápa büntetőjoggal kapcsolatos törvényhozásáról bővebben lásd: DAL CORSO, P., *Gli interventi legislativi di Francesco nel diritto penale canonico: valori e criticità*, in *Ephemerides iuris canonici* (60) 2020, 191-214.

kezdetű motu proprioan a XVI. Benedek pápa által 2010-ben már közzétett rendelkezéseket újjal egészítette ki. Ezzel a lépéssel XVI. Benedek pápával együtt a Vatikánvárosi Állam jogi helyzetét a nemzetközi normákhoz igazította.⁴⁴⁹

2016. június 4-én tették közzé a *Come una madre amorevole*⁴⁵⁰ kezdetű motu proprio, ami 2016. szeptember 5-én lépett hatályba. A dokumentum nem túl hosszú, mivel az SST-ben korábban már megjelentek a legsúlyosabb büntetendő cselekményekre vonatkozó normák, beleértve a szexuális visszaéléseket is. A m.p. megerősíti a már korábban hozott, kiskorúak és a kiszolgáltatott felnőttek szexuális zaklatására vonatkozó előírásokat. Továbbá rendelkezik arról, hogyan kell eljárni azon megyéspüspök vagy eparcha esetében, aki gondatlanságból vagy mulasztásból olyan cselekményt követett el, ami másoknak, legyen szó akár közösségről, akár egy személyről, súlyos kárt okoz.⁴⁵¹

Az Egyházon belüli, kiskorúak és a velük egyező elbírálás alá eső nagykorú személyek sérelmére elkövetett szexuális cselekmények megelőzése és megakadályozása céljából 2019. május 7-én adta ki Ferenc pápa a *Vos estis lux mundi*⁴⁵² kezdetű, motu proprio formában megírt apostoli levelét. Ebben a szentatya bővítette a kiskorúakkal és a kiszolgáltatott személyekkel szemben elkövetett, a tisztaság elleni büntetendő cselekményeket, valamint az alkalmazandó eljárást is konkretizálta. A hatodik parancs elleni büntetendő cselekmény:

- valakinek erőszak vagy fenyegetés, illetve tekintéllyel való visszaélés által arra kényszerítése, hogy szexuális cselekményt hajtson végre vagy szenvedjen el;
- szexuális cselekmény végrehajtása kiskorúval vagy kiszolgáltatott személlyel;
- gyermekpornográfiát tartalmazó anyag előállítása, felajánlása, forgalmazása vagy birtoklása, akár telekommunikációs és informatikai úton, csakúgy, mint

⁴⁴⁸https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20130711_organigiudiziari.html (letöltés ideje 2023. március 12.)

⁴⁴⁹ GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform*, 16.

⁴⁵⁰ A teljes szövegét lásd: https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160604_come-una-madre-amorevole.html (letöltés ideje 2023. március 12.)

⁴⁵¹ Vö. m.p. *Come una madre amorevole* 1. cikk. 1.§ Il Vescovo diocesano o l'Eparca, o colui che, anche se a titolo temporaneo, ha la responsabilità di una Chiesa particolare, o di un'altra comunità di fedeli ad essa equiparata ai sensi del can. 368 CIC e del can. 313 CCEO, può essere legittimamente rimosso dal suo incarico, se abbia, per negligenza, posto od omesso atti che abbiano provocato un danno grave ad altri, sia che si tratti di persone fisiche, sia che si tratti di una comunità nel suo insieme. Il danno può essere fisico, morale, spirituale o patrimoniale.

⁴⁵²https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html; magyarul: <https://katolikus.hu/dokumentumtar/vos-estis-lux-mundi> (letöltés ideje 2023. március 12.)

kiskorú vagy kiszolgáltatott személy pornográf bemutatásban való részvételre csábítása vagy rábírása.⁴⁵³

A dokumentum meghatározza azt is, hogy ki tekintendő kiskorúnak, kiszolgáltatott személynek, valamint mit kell gyermekpornográf anyagnak tekinteni:

- „kiskorú”: mindenki, aki a 18. életévét még nem töltötte be vagy a törvény erejénél fogva a kiskorúval egyenlő elbánás alá esik;
- „kiszolgáltatott személy”: az a személy, aki beteg, fizikailag vagy pszichésen korlátozott, vagy személyes szabadságától meg van fosztva, ami által ténylegesen akár alkalmilag, a felfogás és az akarás képességében, de legalábbis a sérelem elleni ellenállás képességében korlátozott;
- „gyermekpornográf anyag”: kiskorú személy bármely ábrázolása, függetlenül az eszköztől, amelyet felhasználtak a kifejezett szexuális cselekvés során, legyen az valós vagy szimulált, vagy kiskorúak nemi szerveinek ábrázolása túlnyomórészt szexuális célból.⁴⁵⁴

A korábbiakhoz képest fontos változás tehát, hogy a motu proprio már azokat a személyeket is kiszolgáltatottnak tekinti, akik csak átmenetileg veszítik el a felfogás és akarás képességét.

A jogszabályok hatályba lépését követően minden egyházmegyében és eparchiában kötelezően fel kell állítani egy állandó, nyitott és mindenki számára könnyen hozzáférhető rendszert, amely a bejelentéseket kezeli.⁴⁵⁵ Az így kapott információkat úgy kell kezelni, hogy azok a CIC 471. kán. 2. pontjában⁴⁵⁶, valamint a CCEO 244. kán. 2. § 2. pontjában⁴⁵⁷ foglaltaknak megfeleljenek.

Ha egy ordinárius tudomást szerez arról, hogy a hatodik parancs elleni vagy más, súlyos büntetendő cselekmény történt, vagy legalábbis megalapozott a gyanú, továbbítania kell azt haladéktalanul mind az elkövetés helyének, mind a feljelentett személy ordináriusának. A CIC 1548. kán. 2. § és a CCEO 1229. kán. 2. §-ban foglalt titoktartási kötelezettség eseteit leszámítva minden klerikusnak, férfinak és nőnek, aki a megszentelt élet intézményéhez vagy az apostoli élet társaságához tartozik, kötelessége jelenteni a fentebb említett ordináriusok egyikének, ha ilyen eset tudomására jut. Az útmutatás szerint a bejelentést tevő személynek a bejelentés tartalmára vonatkozóan nem szabad semmiféle

⁴⁵³ M.p. *Vos estis lux mundi* 1. cikk. 1. §.

⁴⁵⁴ Ibid., 1. cikk. 2.§.

⁴⁵⁵ Vö. ibid., 2. cikk. 1. §.

⁴⁵⁶ „[...] a titoktartásra azok között a határok között és azon a módon, ahogyan a jog vagy a püspök meghatározta.”

⁴⁵⁷ „[...] a titoktartásra a jog vagy az eparchiás püspök által meghatározott korlátok között és módon.”

hallgatási kötelezettséget elrendelni.⁴⁵⁸ Az egyházi hatóságok fordítsanak különös figyelmet arra, hogy a sértettel és családjával méltósággal bánjanak, és ajánljanak fel nekik segítséget (lelki, orvosi, pszichológiai stb.).

A püspököket érintő visszaélések esetén a dokumentum úgy rendelkezik, hogy azt azonnal jelezni kell a Szentszék, és azon egyháztartomány metropolitája felé, ahol a feljelentett személy lakóhelye van. Ha a metropolita követett el büntetendő cselekményt, a legidősebb szufragáneus püspök vagy közvetlenül a Szentszék felé kell továbbítani a jelentést.

A keleti katolikus egyházak esetében, ha a feljelentett személy egy pátriárkai, nagyérseki vagy sajátjogú metropolitai egyház püspöke, a jelentést az illetékes pátriárka, nagyérsek vagy metropolita felé kell továbbítani. Ha a jelentés egy pátriárkai vagy nagyérseki egyház metropolitáját érinti, azt az illetékes pátriárkának vagy nagyérseknek kell továbbítani abban az esetben, ha a metropolita a hivatalát ezen egyház területén gyakorolja. Minden fentebb említett esetben a Szentszéknek is el kell küldeni a jelentést. Azonban ha az érintett püspök vagy metropolita a pátriárkai, nagyérseki vagy sajátjogú metropolitai egyház területén kívül van, a Szentszék felé kell a jelentést benyújtani. Amennyiben egy pátriárkát, nagyérseket, sajátjogú metropolitai egyház metropolitáját vagy egyéb sajátjogú egyház püspökét jelentették fel, azt a Szentszéknek kell továbbítani.

A fenntartott büntetendő cselekmények esetében az illetékes dikasztérium a Hittani Kongregáció. Minden más esetben a következő kongregációk bírnak illetékességgel a saját területükön:

- Keleti Egyházak Kongregációja;
- Püspöki Kongregáció;
- Népek Evangelizációjának Kongregációja;
- Klérus Kongregációja;
- Megszentelt Élet Intézményeinek és az Apostoli Élet Társaságainak Kongregációja.

Az ügy vizsgálása az illetékes metropolita joga. A *motu proprio* rendelkezik arról is, mik a metropolita kötelezettségei, és hogyan kell a vizsgálatot lefolytatni.⁴⁵⁹ Most először határidőt is megszab a dokumentum. Lehetőség van pártatlan, elfogultság nélküli, szakképzett világiak bevonására is.

⁴⁵⁸ M.p. *Vos estis lux mundi* 4. cikk. 3. §.

⁴⁵⁹ Előzetes kötelezettségekről lásd: *ibid.*, 10. cikk., a vizsgálat lefolytatásáról lásd: *ibid.*, 12. cikk.

A motu proprioan kiadott jogszabályokat az adott állami jog sérelme nélkül kell alkalmazni, különös tekintettel azokra az előírásokra, melyek a civil hatóságok felé történő esetleges bejelentési kötelezettségre vonatkoznak.⁴⁶⁰

A *Vos estis lux mundi* m.p.-ban foglalt jogszabályok 2019. június 1-jén léptek hatályba, és három évre, *ad experimentum* lettek jóváhagyva.

A szexuális visszaélésekkel kapcsolatos büntetendő cselekményekkel és az eljárásokkal kapcsolatban még ugyanebben az évben két rescriptumot is kiadott Ferenc pápa. 2019. december 17-én tették közzé a két dokumentumot. Az első 2019. december 3. dátummal⁴⁶¹ a m.p. *Sacramentorum sanctitatis tutela*-t egészíti ki következőképpen: a kiskorúakról készült pornográf képek rosszhiszemű megszerzése, megőrzése és terjesztése, bármilyen formában vagy eszközzel büntetendő cselekmény esetében a korhatárt 14-ről a 18. életévre emelte; valamint a szexuális visszaélésekkel kapcsolatos cselekmények esetén az egyházi eljárásban azok a világi krisztushívők is, akik kánonjogi doktorátussal rendelkeznek, közreműködhetnek ügyvédként vagy ügyészként. A rendelkezések 2020. január 1-jén léptek hatályba. A másik rescriptum 2019. december 6. dátummal⁴⁶² a pápai titoktartás részbeni eltörléséről rendelkezik a kiskorúakkal szemben a hatodik parancs ellen elkövetett büntetendő cselekmények ügyében.

2021. október 11-én egy újabb rescriptum⁴⁶³ lett közzétéve. Ezzel a leirattal a 2001-ben Szent II. János Pál pápa által kihirdetett, majd 2010-ben XVI. Benedek pápa által módosított és kihirdetett *Sacramentorum sanctitatis tutela* kezdetű motu proprio a Hittani Kongregáció számára fenntartott legsúlyosabb büntetendő cselekményekről módosult, ami 2021. december 8-án lépett hatályba.⁴⁶⁴ A *Normae de gravioribus delictis* első részében csak kisebb változások történtek, leginkább a megfogalmazásban azért, hogy az új büntetőjoggal összhangba kerüljön a dokumentum szövege. A második rész – ami négy titulusra van felosztva – az eljárásokról szól, és teljesen át lett rendezve. Az első titulusban a bíróságok illetékességéről szóló normák találhatóak, a másodikban a büntetőeljárásról szóló cikkelyek. A harmadik az adminisztratív eljárásokról tartalmaz normákat, amit a zárórendelkezések követnek.

⁴⁶⁰ Ibid., 19. cikk.

⁴⁶¹ https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191203_rescriptum_ge.html (letöltés ideje 2023. március 12.)

⁴⁶² https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191206_rescriptum_ge.html (letöltés ideje 2023. március 12.)

⁴⁶³ https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_rescriptum-delittiriserwati-cfaith_la.html (letöltés ideje 2023. augusztus 1.)

⁴⁶⁴ <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/12/07/0825/01733.html#it> (letöltés ideje 2023. augusztus 1.)

A *Normae 2021*-ben megváltozott a cikkelyek, paragrafusok sorrendje, valamint nyelvi pontosítások, újrafogalmazások is történtek a normák szövegében, a korábban kiadott módosításokat pedig beépítették. A 2019. december 3-án kelt rescriptum által a kiskorúakról készült pornográf képek megszerzése, megőrzése és terjesztése esetében 14-ről 18-ra emelte a kiskorúak esetében a korhatárt. Ez a 6. cikkely 2. pontjában található. Ezen cikk. 1. pontja pedig kimondja, hogy a klerikus tudatlansága, tévedése a kiskorú személy életkorát illetően nem minősül enyhítő vagy felmentő körülménynek.⁴⁶⁵ Ugyanezen dokumentum szerint a kánonjogi doktorátussal rendelkező világi krisztushívők is közreműködhetnek ügyvédként a Hittani Kongregáció számára fenntartott ügyekben. A *Normae* 13. cikkelye alapján ezentúl már a kánonjogi licenciátus is elég, hogy ezekben az ügyekben részt vehessen valaki bíróként és ügyészként, ha az illető klerikus. Ügyvédként laikusok is közreműködhetnek a perben, ha legalább kánonjogi licenciátussal rendelkeznek, és a Kollégium elnöke engedélyezi.⁴⁶⁶ A 2019. december 6-án kelt rescriptum a pápai titoktartásról a 28. cikkely 1.§-ban jelenik meg.⁴⁶⁷

A 7. cikkely szigorítást tartalmaz, amely alapján a *Normae 2021* 2-6. cikkelyekben felsorolt büntetendő cselekmények esetében az előírt büntetéseken felül a tett súlyosságával arányos szankciókkal kell még büntetni az elkövetőt, nem kizárva klerikusok esetén a letételt/klerikusai állapotból való elbocsátást sem.⁴⁶⁸

Kiegészítésként került be a dokumentum szövegébe, hogy a Hittani Kongregáció eltérhet az elévülési időtől akkor is, ha a büntetendő cselekményt jelen normák hatályba lépése előtt követték el.⁴⁶⁹

⁴⁶⁵ Art. 6. Delicta graviora contra mores, Congregationi pro Doctrina Fidei iudicio reservata, sunt: 1° delictum contra sextum Decalogi praeceptum cum minore infra aetatem duodeviginti annorum a clerico commissum vel cum eo, qui habitualiter rationis usum imperfectum habet; ignorantia vel error ex parte clerici circa aetatem minoris non constituit circumstantia gravitatem delicti deminuens vel eximens; 2° comparatio, detentio, exhibitio vel divulgatio, libidinis vel lucri causa, imaginum pornographicarum minorum infra aetatem duodeviginti annorum quovis modo et quolibet instrumento a clerico patrata.

⁴⁶⁶ Art. 13. In omnibus Tribunalibus in causis, de quibus in his Normis agitur, valide adimplere possunt munus: 1° Iudicis et Promotoris Iustitiae sacerdotes tantum laurea doctorali vel saltem licentia in iure canonico praediti, bonis moribus, prudentia et iuris peritia praeclari. 3° Advocati et Procuratoris christifideles laurea doctorali vel saltem licentia in iure canonico praediti, qui a Praeside Collegii admittuntur.

⁴⁶⁷ Art. 28 § 1 Exceptis denuntiationibus, processibus et decisionibus ad delicta, de quibus in art. 6, attentibus, secreto pontificio subiectae sunt causae de delictis his Normis rectis.

⁴⁶⁸ Art. 7 Qui delicta, de quibus in artt. 2-6, pataverit, praeter quae pro singulis delictis in CIC et in CCEO, necnon in his Normis praevidentur, iusta poena, si casus fert, puniatur pro gravitate criminis; si de clerico agitur, etiam dimissione vel depositione a statu clericali puniri potest.

⁴⁶⁹ Art. 8 § 3 Congregatio pro Doctrina Fidei ius habet praescriptioni derogandi pro omnibus et singulis casibus delictorum reservatorum, etiam si ad delicta pertineant antequam hae Normae vim obtinuerunt patrata.

A 2010-es dokumentumhoz képest változás, hogy a fellebbezés ideje 1 hónapról 60 napra emelkedett, valamint nem lehetséges fellebbezni vagy felfolyamodni a kongregációhoz, ha az ítélet vagy határozat kizárólag a 9. cikk. 2.§ szerinti egyéb büntetendő cselekményekre vonatkozik.⁴⁷⁰

A 20. cikkely az adminisztratív eljárásról szól, amit vagy a Hittani Kongregáció, vagy az ordinárius/hierarcha vagy egy általuk delegált személy folytat le, akinek papnak kell lennie, és legalább kánonjogi licenciátussal rendelkeznie. Az ülnök feladatát világi krisztushívó is végezheti.⁴⁷¹ Teljesen átfogalmazták a 23. és 25., valamint a 24. cikk. 2-3.§-t, ezek azonban nem tartalmaznak új szabályokat, hanem a latin és keleti kódex eljárási kánonjaira hivatkoznak. Az egyes normák esetében a bennük szereplő kánonokra való hivatkozást a megreformált büntetőjognak megfelelő új számozáshoz igazították.

A *Vos estis lux mundi*, ahogy az fentebb látható, *ad experimentum* három év időtartamra lett kihirdetve. A kijelölt idő letelte után, Ferenc pápa a püspöki konferenciáktól és a Római Kúria Dikasztériumaitól kapott véleményeket és tapasztalatokat figyelembe véve aktualizálta a kiskorúak és a kiszolgáltatott felnőttekkel szembeni szexuális cselekmények leküzdésére és megelőzésére vonatkozó szabályokat. A *Vos estis lux mundi* motu proprio formában megírt és kiadott apostoli levél új verziója 2023. március 25-én⁴⁷² lett közzé téve, és 2023. április 30-án lépett hatályba, mely dátummal a korábbi, 2019. május 7-én kihirdetett motu proprio hatályát veszítette.

Jelentős változás, hogy a következő személyekkel bővült azok köre, akikre a dokumentum normái vonatkoznak: azok a klerikusok, akik egy klerikusi egyesületet vezetnek, vagy vezettek és inkardinációs joggal bírnak, valamint azok a világi krisztushívók, akik számára az Apostoli Szentszék által elismert vagy létesített nemzetközi társulásainak vezetői vagy volt vezetői hivatali idejük alatt. Fontos újítás továbbá, hogy korábban kiskorúval vagy kiszolgáltatott személlyel szemben elkövetett szexuális cselekmény állt a szövegben, most a Tízparancsolat hatodik parancsolata elleni

⁴⁷⁰ Art. 16 § 2 Ad Tribunal appellationis provocari possunt, intra terminum peremptorium sexaginta dierum utilium a sententia primae instantiae publicatione, accusatus et Promotor Iustitiae Supremi Tribunalis Congregationis pro Doctrina Fidei. § 4 Non admittitur appellatio coram Supremo Tribunali Congregationis contra sententiam, si modo ad alia delicta attinet, de quibus in art. 9 § 2; Art. 23 § 4 Recursus non admittitur ad Congressu Congregationis pro Doctrina Fidei contra decretum, quod tantum ad alia delicta, de quibus in art. 9 § 2, attinet.

⁴⁷¹ Art. 20 § 1 Processus extrajudicialis agi potest a Congregatione pro Doctrina Fidei vel ab Ordinario seu Hierarcha vel ab eorum Delegato. § 2 Munere Delegati fungi possunt sacerdotes tantum laurea doctorali vel saltem licentia in iure canonico praediti, bonis moribus, prudentia et iuris peritia praeclari. § 3 Ad normam can. 1720 CIC, in hoc processu quoad munus Assessoris requisita valent, de quibus in can. 1424 CIC.

⁴⁷² https://www.vatican.va/content/francesco/la/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-lux-mundi-aggiornato.html (letöltés ideje 2023. április 20.)

bűncselekmény elkövetéséről szól kiskorúval vagy olyan személlyel, aki tartósan nem rendelkezik értelme használatával vagy egy kiszolgáltatott felnőttel szemben. A bejelentések fogadására minden egyházmegyének és az eparchiáknak, külön vagy közösen, könnyen hozzáférhető szerveket vagy hivatalokat kell biztosítani nyilvánosan. A vizsgálatra vonatkozóan, hacsak a két ordinárius másként nem állapodik meg, az események állítólagos megtörténtének helye szerinti ordinárius köteles eljárni az adott esetre vonatkozó jogszabályoknak megfelelően. A korábbi szöveg szerint csak a bejelentést tevő személyre nem lehetett hallgatási kötelezettséget kiszabni, ezt kiterjesztették a sértettre és a tanúkra is. A dokumentum nemcsak a kiskorúakat és kiszolgáltatott személyeket védi, hanem a hatalommal való visszaélés esetére is kiterjed.

A jelenleg hatályos latin és keleti kódex kiadása óta eltelt több évtizedben, ahogy az látható, jelentős változások történtek a büntetőjog területén, ha csak a kódexen kívüli törvényhozást vesszük figyelembe. Ennek oka, hogy egyre több olyan súlyos, egyházi személy által elkövetett büntetendő cselekmény került a felszínre, amelyre az Egyháznak reagálni kellett. Már Szent II. János Pál pápánál elindult ez a folyamat, melyet XVI. Benedek is továbbvitt, végül Ferenc pápánál csúcsosodott ki. A pápák által kiadott jogszabályok szinte kivétel nélkül a legsúlyosabb büntetendő cselekményekre (*delicta graviora*) fókuszálnak, ugyanakkor az idő előrehaladtával egyre inkább bizonyossá vált az is, hogy szükséges a latin kódex VI. könyvének teljes reformja, melyről részletesebben szó lesz a későbbiekben.

3.1.4. A kódexen kívüli törvényhozás kötelező ereje a keleti katolikus egyházakra

Az Egyház, ahogy azt Szent II. János Pál pápa a *Sacri canones* kezdetű apostoli konstitúcióban írja „[...] az egyetlen Lélek által összegyűlve, két – Kelet és Nyugat – tüdőlebennyel lélegzik [...]”.⁴⁷³ Ennek értelmében a különböző rítusok egyenrangúak, egyik sincs alárendelve a másiknak. Azonban a keleti és a latin hagyomány sok esetben eltérést mutat, ezért szükséges volt két törvénykönyv kidolgozása. A CIC 1. kán.⁴⁷⁴ kategórikusan kimondja, hogy a latin törvénykönyv csak a latin egyházra vonatkozik. A CCEO 1. kán.⁴⁷⁵ értelmében a keleti kódex kizárólag a keleti katolikus egyházakra

⁴⁷³ IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap., *Sacri canones qua Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium recognitus promulgatur* (18 oct.1990): AAS 82 (1990) 1037.

⁴⁷⁴ CIC 1. kán. Ennek a törvénykönyvnek a kánonjai csak a latin egyházra vonatkoznak.

⁴⁷⁵ CCEO 1. kán. Ennek a törvénykönyvnek a kánonjai az összes keleti katolikus egyházra és csak azokra vonatkoznak, hacsak a latin egyházzal való kapcsolatukat illetően kifejezetten másként nem rendelkeznek.

vonatkozik, hacsak kifejezetten másképp nem rendelkeznek. A kodifikált jog kötelező ereje így egyértelmű. Ugyanakkor, a kodifikáció óta eltelt időben szép számban születtek a büntetőjog vonatkozásában is kódexen kívüli jogszabályok. Joggal merülhet fel a kérdés, hogy a kódexen kívüli törvények mennyiben kötelezik a keleti katolikus egyházakat.

A Szentszék által kiadott dokumentumokban egyértelműen jelezve van, hogy azok kire vonatkoznak. A kódexek hatályba lépése óta kihirdetett új jogszabályok esetében a szöveg mindig egyértelműen fogalmaz abban a tekintetben, hogy kikre vonatkoznak az új törvények. Ezek alapján egyértelműen elmondható, hogy a már említett,⁴⁷⁶ motu proprio formájában kiadott kódexen kívüli normák kötelező erővel bírnak a keleti katolikus egyházakra is. Az adott esetben a keleti törvénykönyvben előforduló joghézag betöltésére is szolgálhat. Ilyen eset például a következő: a latin törvénykönyv bünteti, ha egy klerikus a hatodik parancs ellen büntetendő cselekményt követ el kiskorúval szemben (1395. kán. 2. §). A keleti kódexben nem található ennek megfelelő norma, aminek következtében probléma keletkezhetett az ilyen esetekben. A nem megfelelő szabályozás manapság még inkább gondot okozhat, hiszen ez a kérdés jelenleg is nagy aktualitással bír. Ezt a hiányosságot a *Sacramentorum sanctitatis tutela*⁴⁷⁷ kezdetű motu proprio kihirdetésével sikerült pótolni, melyből egyértelműen kiderül, hogy a tisztaság ellen elkövetett cselekmények a keleti katolikus egyházakban is *delicta graviora*-nak minősülnek, és büntetendők.

3.2. A CIC VI. könyvének 2011-es revíziója – a reform menete, a szövegek elemzése

A kódex VI. könyvének revíziója egy hosszú folyamat volt. A reform elindulásában nagy szerepet játszott XVI. Benedek pápa, aki már a Hittani Kongregáció prefektusaként megtapasztalhatta, hogy a törvénykönyv büntetőjogi részében található normák alkalmazása nehézkes, és lassú eljárási folyamatot eredményez. Nem véletlen, hogy pápaként nagy gondot fordított a büntető fegyelem megújítására. XVI. Benedek pápa pontifikátusa alatt vette kezdetét a kódex VI. könyvének revíziója. A reform folyamata Ferenc pápa regnálása alatt fejeződött be azzal, hogy 2021. május 23-án aláírta a *Pascite*

⁴⁷⁶ A következő motu proprio: *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* (2001; 2010), *Come una madre amerovole* (2016), *Vos estis lux mundi* (2019; 2023).

⁴⁷⁷ IOANNES PAULUS PP. II, Litt. Ap. MP. *Sacramentorum sanctitatis tutela* (30. Aprilis 2001): AAS 93 (2001) 737-739.; *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, (21. Mai 2010): AAS 102 (2010) 419-434;

*gregem Dei*⁴⁷⁸ kezdetű apostoli konstitúciót, mellyel megreformálta az Egyházi Törvénykönyv VI. könyvét. A rendelkezést 2021. június 1-jén hirdették ki, és 2021. december 8-án lépett hatályba az új latin büntetőjog.

3.2.1. A reform menete

A büntetőjogi reform megindulását három dolog ösztönözte. Az első egy találkozó volt, amelyen a Szentatya és a Törvényszövegek Pápai Tanácsának elöljárói vettek részt Castel Gandolfóban 2007. szeptember 28-án. A jelenlévők megvitatták a büntetőjog helyzetét a Szentatyával, aki nagy személyes tapasztalattal rendelkezett ezen a téren, és támogatta a kódex VI. könyvének felülvizsgálatát.⁴⁷⁹ A második jelentős alkalomra 2008 januárjában került sor, a latin törvénykönyv kihirdetésének 25. évfordulóján.⁴⁸⁰ Ezen az eseményen XVI. Benedek pápa, valamint Tarcisio Bertone akkori bíboros államtitkár utalt a Törvényszövegek Pápai Tanácsának feladatára, amely a jogszabályok aktualizálására és a joghézagok megszüntetésére vonatkozott.⁴⁸¹ A harmadik dolog, ami a reformfolyamat elindulását ösztönözte az volt, hogy azokat a rendelkezéseket, melyeket a kódex hatályba lépése óta hoztak, az egyetemes egyház büntetőjogi normáiban is rögzítsék.⁴⁸²

Ahogy Arrieta fogalmazott, a büntetőjog felülvizsgálatának kiindulópontja az volt, hogy a Szentszéknek tíz év leforgása alatt több olyan rendkívüli intézkedést⁴⁸³ kellett meghoznia, melyek jelentős mértékben megváltoztatták a kódex büntető fegyelmi rendszerét, és nyilvánvalóvá vált a törvény hiányossága is.⁴⁸⁴

2009 márciusa és 2010 májusa között a *Pontificium Consilium de Legum Textibus* kidolgozta az első tervezetet, melynél kezdetben az volt a cél, hogy ne legyen túl sok változtatás, és vegyék figyelembe azokat a rendeleteket, amiket már korábban bevezettek.

⁴⁷⁸ A konstitúció és az új büntetőjogszövege 2021. június 1-jén lett közzétéve a *L'Osservatore Romano*-ban. A teljes szöveget lásd: <https://www.osservatore Romano.va/it/news/2021-06/quo-122/pascite-gregem-dei.html> (letöltés ideje 2023.június 12.)

⁴⁷⁹ Vö. ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 61.

⁴⁸⁰ Vö. *ibid.*, és GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform*, 17.

⁴⁸¹ Ehhez bővebben lásd: PONTIFICIO CONSIGLIO PER I TESTI LEGISLATIVI, *La legge canonica nella vita della Chiesa. Indagini e prospettive nel segno del recente Magistero Pontificio. Atti del Convegno di Studio tenutosi nel XXV anniversario della promulgazione del Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 2009. 13-45.

⁴⁸² GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform*, 17.

⁴⁸³ Ezek az intézkedések a következők voltak: a *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* m.p. kihirdetése, a Népek Evangelizációja, valamint a Klérus Kongregációjának adott különleges felhatalmazások. Ezekről bővebben lásd: 3.1.1. és 3.1.2. fejezetekben.

⁴⁸⁴ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 58: „Si tratta di tre provvedimenti, possiamo dire "di eccezione", che nell'arco di appena dieci anni la Santa Sede ha dovuto adottare, e che hanno ridisegnato in maniera rilevante il sistema penale del Codice del 1983, evidenziando al tempo stesso le carenze della disciplina vigente.”

Ezt követően 2010 októberében elküldték több mint harminc kánonjogásznak, hogy véleményezzék.⁴⁸⁵ A beérkezett javaslatok alapján 2011 júliusában egy új *Schema*-t⁴⁸⁶ dolgoztak ki, amit elküldtek a konzultációs testületeknek⁴⁸⁷ azzal a megkötéssel, hogy észrevételeiket 2012 februárjáig küldjék vissza. A Törvényszövegek Pápai Tanácsának akkori elnöke, *Francesco Coccopalmerio* érsek (később bíboros) konzultorokhoz intézett levelében különböző kérdések szerepeltek, amik a következő témákat foglalták magukba:

1. a metropoliták megerősített szerepének megfontolása a szuffragánjaik bizonyos közigazgatási büntető határozatainak engedélyezésénél;
2. annak a veszélye, hogy a pásztorokat megzavarja a VI. könyv II. részének az egyes büntetendő cselekmények esetében megváltozott stuktúrája;
3. a törvényekben szereplő definíciók meghatározásának megfelelő volta;
4. a szerzetesi intézményből való elbocsátás módja.⁴⁸⁸

A levélben megfogalmazott kérés volt, hogy a *Schemara* adott válaszok foglalkozzanak a tervezet egészének megfelelő voltával, a VI. könyv különböző címeivel és az egyes kánonokkal is.⁴⁸⁹ 2012 márciusáig 110 vélemény érkezett be a Törvényszövegek Pápai Tanácsához.⁴⁹⁰

Az új büntetőjog kidolgozásához különböző elveket, kritériumokat állítottak fel, amiket a reform munkálatai során követtek, és igyekeztek azokat végrehajtani. A revízió legfőbb célja a büntetőjog hatékonyságának és értékének erősítésére,⁴⁹¹ és annak a felfogásnak a leküzdésére irányult, hogy a büntetés alkalmazása összeegyeztethetetlen a szeretet egyháza képpel és a lelkipásztorkodásból fakadó felebaráti szeretettel. A lelkek üdvössége megkívánja, hogy az ordinárius tettekre váltsa a jogban előírtakat, ha valamilyen súlyos cselekmény történt, mely a közösségre nézve is komoly hatással bír.

Az első általános kritérium az volt, hogy kifejezzék a törvényi rendelkezésekben, hogy a büntető fegyelem hozzátartozik a kormányzati tevékenységhez, ennek megfelelően

⁴⁸⁵ REES, W., *Grundfragen des kirchlichen Strafrechts*, 1589.

⁴⁸⁶ PONTIFICIO CONSIGLIO PER I TESTI LEGISLATIVI, *Schema recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici*, Roma 2011. A tervezet két részből áll. Az első rész a Praenotanda, amelyben a PCLT a Schema elkészítésének legfontosabb céljait és annak főbb jellemzőit jelöli meg. A második részben a CIC VI. könyvének átdolgozása, valamint a 695. kán. és a büntető eljárások közül az 1717-1718. kk. és az 1720. kán. szövegének módosításait tartalmazza, párhuzamba állítva a CIC-ben szereplő normákkal.

⁴⁸⁷ Ide tartoztak többek között a Római Kúria dikasztériumai, a püspöki konferenciák, kánonjogi intézetek és fakultások, a nagyobb szerzetesi előjárók konferenciája, a Törvényszövegek Pápai Tanácsának tagjai és konzultorai.

⁴⁸⁸ Vö. GREEN, T. J., *Initial Reflections on the Schema Recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici*, in *Studia canonica* 50 (2016), 6.

⁴⁸⁹ *Ibid.*, 7.

⁴⁹⁰ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 67.

⁴⁹¹ GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform*, 17.

kell azt használni, és vissza kell azt vezetni az Egyház lelkipásztori tevékenységébe. A büntetések használata a lelkipásztori szeretet követelménye, és a lelkek üdve (*salus animarum*) érdekében nem szabad halogatni annak alkalmazását.⁴⁹² Egyértelműbbé kell tenni, hogy a büntetőjogot használni kell, ezt lehetőség szerint nem szabad elkerülni.⁴⁹³

A kódex egyes kifejezéseinek módosítása, az egyes szövegek egyszerű és világos megfogalmazása abból a célból történt, hogy segítse az egyházi elöljárókat a büntetőjog használatában.⁴⁹⁴

Az ordinárius vagy elöljáró büntetőjogi mérlegelési jogkörének csökkentése szintén azon kritériumok egyike, melyeknek az új szövegben meg kell jelennie.⁴⁹⁵ A nagy mozgástér, amit a törvény a püspök számára biztosított, sok esetben ahhoz vezethetett, hogy teljesen más módon jártak el ugyanazon büntetendő cselekmény esetében. A mérlegelési jogkör korlátozása ugyanakkor nem jelentheti azt, hogy teljes mértékben megfosztják az egyházi hatóságot a büntetések kiszabásához szükséges mérlegelési jogától. Ehhez szükséges meghatározni azokat a körülményeket is, amelyek között el kell járni a pásztoroknak, irányítani kell a munkájukat és pontosan kell jelezni, hogy milyen intézkedéseket hozhatnak. Emiatt a tervezet szövegében annak érdekében történtek változtatások, hogy az ordináriusok mozgásterét – amit bizonyos mértékig tiszteletben kell tartani – a büntetések kiszabása területén korlátozzák.⁴⁹⁶

A büntetés kiszabásának megkönnyítése érdekében a közigazgatási út lehetővé tétele is szerepelt a reform kritériumai között, mely mód szakértők hiánya esetén is lehetővé teszi szankciók kiszabását, akár örökös büntetést is.⁴⁹⁷ Mivel a legtöbb helyen nagyon nehéz a büntetőeljárást lefolytatni a bíróságok csekély tapasztalata miatt, az adminisztratív út jelenthetné a megoldást.

Az említetteken kívül fontos szempont volt, hogy a Hittani Kongregációnak fenntartott büntetendő cselekmények, melyek a törvénykönyv kihirdetése után kerültek ennek a dikasztériumnak a hatáskörébe, szintén bekerüljenek a VI. könyvbe,⁴⁹⁸ hogy ezek

⁴⁹² ARRIETA, J. I., *Il nuovo diritto penale canonico. Motivazioni della riforma, criteri e sintesi dei lavori. Le principali novità del Libro VI CIC* in SABBARESE, L. (a cura di), *Legalità e pena nel diritto penale canonico*, Roma 2021. 44.

⁴⁹³ GÜTHOFF, E., *Ein Überblick über die im ersten Teil des Strafrechts des CIC (cc.1311-1363) geplanten Änderungen*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 181 (2012) 76.

⁴⁹⁴ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 68.

⁴⁹⁵ ARRIETA, J. I., *Il nuovo diritto penale canonico*, 48.

⁴⁹⁶ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 70.

⁴⁹⁷ GÜTHOFF, E., *Ein Überblick I.*, 76-77.

⁴⁹⁸ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 70.

a normák ne csak külön szabályozásokban, hanem az egyetemes jogban is jelen legyenek. A következőkben kerül sor a tervezet bemutatására és elemzésére.

3.2.2. *De delictis poenis in genere*

A Törvényszövegek Pápai Tanácsa 2011-ben hozta nyilvánosságra a *Schema recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici*-t, ami a hatályos kódex VI. könyvének reformjavaslatait tartalmazza. A *Schema* szövegét tekintve az első részben (*De delictis et poenis in genere* - A büntetendő cselekményekről és a büntetésekről általában) számos nyelvi pontosítás, tartalmi változás és újítás történt. A kánonok sorrendje két norma kivételével⁴⁹⁹ változatlan. A módosítások és újítások leginkább az I-V. címekben találhatók, míg a VI-ban néhány nyelvi és szisztematikus pontosítást hajtottak végre.⁵⁰⁰

A *Schema* több olyan kánont tartalmaz, amelynél a szöveghez az 1917-es törvénykönyv szolgált alapul, valamint arról is döntés született, hogy az 1917-es CIC egyes rendelkezéseit visszaállítják.

CIC/1917	Schema 2011
Can. 2364 - Minister qui ausus fuerit Sacramenta administrare illis qui iure sive divino sive ecclesiastico eadem recipere prohibentur, suspendatur ab administrandis Sacramentis per tempus prudenti Ordinarii arbitrio definiendum aliisque poenis pro gravitate culpae puniatur, firmis peculiaribus poenis in aliqua huius generis delicta iure statutis.	Can. 1379 - § 5. Qui sacramentum administrat illis qui recipere prohibeantur, puniatur suspensione, cui aliae poenae ex. can. 1336 addi possunt.

A tervezet 1379. kán. mellett az 1388. kán. alapjául az 1917-es CIC 2372-2374. kánonjai szolgáltak.

A büntetőjogi rész bevezető kánonjának (1311. kán.) 2. §-hoz szintén az 1917-es kódex szövegét hívták segítségül a kodifikátorok. Ennek a kánonnak a *Schema* szerinti 2. §-a nem újdonság, mivel az 1917-es CIC 2214. kán. 2. §-ban is szerepelt a Trentoi Zsinat egyik dokumentumából (XIII. ülés a reformról, 1. fejezet) átvett részlet.

⁴⁹⁹ A CIC 1336. kán. 2. §-t áthelyezték a *Schema* 1338. kán. 4. §-ba; az 1336.kán. 1. § 3° a *Schema* 1338. kán. 5. §-ba került.

⁵⁰⁰ Statisztikai adatokat a *Schema* I. részéről lásd: GÜTHOFF, E., *Ein Überblick I.*, 75-76.

CIC/1917	CIC/1983	Schema 2011
<p>Can. 2214 § 1. - Nativum et proprium Ecclesiae ius est, independens a qualibet humana auctoritate, coercendi delinquentes sibi subditos poenis tum spiritualibus tum etiam temporalibus.</p> <p>§2. Prae oculis autem habeatur monitum Conc. Trid., sess. XIII, de ref., cap. 1: «Meminerint Episcopi aliique Ordinarii se pastores non percussores esse, atque ita praeesse sibi subditis oportere, ut non in eis dominantur, sed illos tanquam filios et fratres diligant elaborantque ut hortando et monendo ab illicitis deterreant, ne, ubi deliquerint, debitis eos poenis coercere cogantur; quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa Apostoli est ab eis servanda praeceptio ut illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate et patientia, cum saepe plus erga corrigendos agat benevolentia quam austeritas, plus exhortatio quam comminatio, plus caritas quam potestas; sin autem ob delicti gravitatem virga opus erit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia iudicium, cum lenitate severitas adhibenda est, ut sine asperitate disciplina, populis salutaris ac necessaria, conservetur et qui correcti fuerint, emendentur aut, si</p>	<p>Can. 1311 - Nativum et proprium Ecclesiae ius est christifideles delinquentes poenalibus sanctionibus coercere.</p>	<p>Can. 1311 - § 1. Nativum et proprium Ecclesiae ius est christifideles delinquentes poenalibus sanctionibus coercere.</p> <p>§ 2. Qui in Ecclesia praeest bonum ipsius communitatis singulorumque in es christifidelium tueri ac promovere debet caritate pastoralis, exemplo vitae, consilio et adhortatione et, si opus sit, etiam poenarum canonicarum irrogatione, iuxta legis praescripta et semper animo pastoralis, prae oculis habendo iustitiae restitutionem, rei emendationem et scandalis reparationem.</p>

resipiscere noluerint, ceteri, salubri in eos animadversionis exemplo, a vitiis deterreantur».		
---	--	--

A zsinat szövegrészletének az újbóli bekerülése a törvénykönyvbe abból a szempontól bír jelentőséggel, hogy emlékeztet arra, hogy az Egyházban a büntetés egy lekipásztori eszköz, amelyet hivatali kötelessége alkalmazni a pásztoroknak a közösség és a javulásra szoruló elkövető iránti felebaráti szeretetből kifolyólag.⁵⁰¹ Azaz a szankciókhoz való folyamodás nem tekinthető az ordinárius vagy előjáró személyes választásának, olyan jognak, amelyről, ha akar, lemondhat, sokkal inkább hivatali kötelesség.⁵⁰² A büntetőjog ismeretével, megfelelő időben történő alkalmazásával a pásztorok megelőzhetik, hogy valami rosszabb történjen, és hozzájárulnak az Egyház legfőbb céljához, a lelkek üdvösségéhez (*salus animarum*).⁵⁰³ A szöveg tükrözi azt a felfogást, hogy az egyházi hatóság feladatai közé tartozik, hogy lekipásztori szeretettel, élet példájukkal, tanácsokkal és buzdítással védjék és segítsék a közösség és a benne élő személyek javát.⁵⁰⁴ A második paragrafusnak a szövegbe való beillesztése ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy a kánoni büntetések alkalmazása során a gyengédség is legyen jelen. Ezzel a kiegészítéssel nem csak az Egyház kényszerítő erejének megerősítése történik, egyúttal felszólítja a pásztorokat, hogy támogassák a közösség, és benne az egyén javát, ha szükséges, büntetések kiszabásával is.⁵⁰⁵

A tervezet felülvizsgálati munkálatai során azonban elvetették az 1917-es kódexben szereplő normák új büntetőjogba való visszahozatalát.⁵⁰⁶ Az 1311. kán. 2.§-a lényegesen lerövidítve, de szellemiségét tekintve megmaradt.

A *Schema* I. részében több kánonban történt nyelvi pontosítás,⁵⁰⁷ többek között az 1314., valamint az 1319. kán. szövegében:

⁵⁰¹ ARRIETA, J. I., *Il nuovo diritto penale canonico*, 45.

⁵⁰² ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 68.

⁵⁰³ GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform*, 17.

⁵⁰⁴ GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 8.; Ehhez kapcsolódik a 392. kán. is, ami a püspök azon kötelezettségéről szól, hogy az egyházi törvények betartásának sürgetésével védje az Egyház fegyelmét, különös figyelmet fordítva az ige szolgálatára; szentségek, szentelmények kiszolgáltatására,

⁵⁰⁵ *Ibid.*, 8.

⁵⁰⁶ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 69.

⁵⁰⁷ Az 1312., 1314-1316., 1319., 1324., 1327., 1331-1333., 1335., 1336., 1338., 1343., 1345., 1348., 1352., 1355., 1356. és az 1362. kánonok.

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1314 - Poena plerumque est ferendae sententiae, ita ut reum non teneat, nisi postquam irrogata sit; est autem latae sententiae, ita ut in eam incuratur ipso facto commissi delicti, si lex vel praeceptum id expresse statuatur.	Can. 1314 - Poena ordinarie et ferendae sententiae, ita ut reum non teneat, nisi postquam irrogata sit; est autem, si lex vel praeceptum id expresse statuatur , latae sententiae, ita ut reum teneat ipso facto commissi delicti.
Can. 1319 - §1. Quatenus quis potest vi potestatis regiminis in foro externo praecepta imponere, eatenus potest etiam poenas determinatas, exceptis expiatoriis perpetuis, per praeceptum comminari. §2. Praeceptum poenale ne feratur, nisi re mature perpensa, et iis servatis, quae in cann. 1317 et 1318 de legibus particularibus statuuntur.	Can. 1319 - §1. Quatenus quis potest vi potestatis regiminis in foro externo praecepta imponere, iuxta praescripta cann. 48-58 , eatenus potest etiam poenas determinatas, exceptis expiatoriis perpetuis, per praeceptum comminari. §2. Si praeceptum poenale, re mature perpensa, imponendum sit, servantur quae statuuntur in cann. 1317 et 1318 [...].

Ahogy az a *Schema* normáinak megfogalmazásából látszik, a nyelvi pontsítások, kifejezések módosulásának a célja, hogy a büntetőjog használatára ösztönözzenek. Az 1319. kán. esetében a szöveg pozitívan fogalmaz, és egyben azt is kifejezi, hogyan kell eljárni, ha szükségesnek tartja a hatóság a büntetés alkalmazását.⁵⁰⁸

A *Schema* 1341. kánonjában is hasonló figyelhető meg: amíg a kódex szövege úgy fogalmaz, hogy csak akkor kezdjen az ordinárius eljárást, ha megállapította, hogy semmi más nem járt eredménnyel, ezzel szemben a *Schema* már határozottan kijelenti, hogy meg kell indítani az eljárást. Az 1341. kán. szövegét tehát úgy kell értelmezni, hogy az kihangsúlyozza az ordinárius azon kötelezettségét, hogy komolyan kell venni a büntető szerepet, de talán annak a fontosságát is jobban nyomatékosítani kellene, hogy először ne a büntető eszközökhöz folyamodjon, a büntetés csak végső megoldás legyen.⁵⁰⁹ A szövegben megfigyelhető még egy változás. A büntetés hármaskénti céljának sorrendjében is módosulás történt. A büntetendő cselekmény elkövetőjének megjavítása a második helyre, a botrány helyrehozatala a szöveg végére került a *Schemában*. A változtatás okai nem ismertek.

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1341 - Ordinarius proceduram iudicalem vel administrativam ad poenas irrogandas vel declarandas tunc tantum	Can. 1341 – Ordinarius proceduram iudicalem vel administrativam ad poenas irrogandas vel declarandas promovere

⁵⁰⁸ Vö. ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 68-69.

⁵⁰⁹ GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 16.

promovendam curet, cum perspexerit neque fraterna correctione neque correptione neque aliis pastoralis sollicitudinis viis satis posse scandalum reparari, iustitiam restitui, reum emendari.	debet, attento etiam can.1376, cum persppexerit neque monitione neque correptione neque aliis pastoralis sollicitudinis viis satis posse iustitiam restitui, reum emendari, scandalum reparari.
---	---

Tartalmi változás és kiegészítés is történt a tervezet több normájában⁵¹⁰, többek között az 1350. kán. esetében. A CIC 1350. kán. 2. § értelmében az ordináriusnak igyekeznie kell a lehető legjobb módon gondoskodni arról a kerikusi állapotból elbocsátott személyről, aki szükségét szenved a büntetés miatt. A tervezet szövegében ez a paragrafus kiegészítéssel bővült, amely szerint azért, hogy a hívek körében ne okozzon zűrzavart, az ilyen személyt nem lehet olyan feladattal megbízni, ami valamilyen hivatallal, szolgálattal (*officium docendi*) jár.

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1350 - §1. In poenis clerico irrogandis semper cavendum est, ne iis quae ad honestam sustentationem sunt necessaria ipse careat, nisi agatur de dimissione e statu clericali. §2. Dimisso autem e statu clericali, qui propter poenam vere indigeat, Ordinarius meliore quo fieri potest modo providere curet.	Can. 1350 - §1. In poenis clerico irrogandis semper cavendum est, ne iis quae ad honestam sustentationem sunt necessaria ipse careat, nisi agatur de dimissione e statu clericali. §2. Dimisso autem e statu clericali, qui propter poenam vere indigeat, Ordinarius meliore quo fieri potest modo providere curet, exclusa vero collatione officii, ministerii et muneris praesertim docendi, cuiusvis generis.

A törvénykönyv 1331. kán. 1. §-ban a kiegészítés mellett terminológiai változások is felfedezhetők. A kódex szerint a kiközösítés beállta után tilos bármilyen szolgálati részvétel (*participatio ministerialis*) a liturgikus ünneplésen, de a tevékeny részvétel (*participatio actuosa*⁵¹¹) nem tiltott. Ezzel szemben a *Schema* szerint az aktív részvétel

⁵¹⁰ A *Schema* 1321., 1325., 1331., 1336., 1341., 1342., 1345., 1348-1350., valamint az 1356. kánonjai.

⁵¹¹ A *participatio actuosa* az SC 48. pontja szerint a liturgikus ünneplés alapelve: „Itaque Ecclesia sollicitas curas eo intendit ne christifideles huic fidei mysterio tamquam extranei vel muti spectatores intersint, sed per ritus et preces id bene intellegentes, sacram actionem conscie, pie et actuose participant, verbo Dei instituantur, mensa Corporis Domini reficiantur, gratias Deo agant, immaculatam hostiam, non tantum per sacerdotis manus, sed etiam una cum ipso offerentes, seipsos offerre discant, et de die in diem consummentur, Christo Mediatore, in unitatem cum Deo et inter se, ut sit tandem Deus omnia in omnibus.” A konstitúció teljes szövegét lásd: SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitution Sacrosanctum Concilium*, (4. decembris 1963): AAS 56 (1964) 97-138.

(*pars activa*) tilos, azaz semmilyen feladatot nem vállalhat, akit *excommunicatio*-val büntettek.

CIC/1983	Schema 2011
<p>Can. 1331 - §1. Excommunicatus vetatur: 1° ullam habere participationem ministerialem in celebrandis Eucharistiae Sacrificio vel quibuslibet aliis cultus caerimoniis; 2° sacramenta vel sacramentalia celebrare et sacramenta recipere; 3° ecclesiasticis officiis vel ministeriis vel muneribus quibuslibet fungi vel actus regiminis ponere.</p>	<p>Can. 1331 - § 1. Excommunicatus prohibetur: 1° Eucharistiae Sacrificium et reliqua sacramenta celebrare; 2° sacramenta recipere; 3° sacramentalia vel reliquas cultus caeremonias celebrare; 4° in celebrationibus antea recensitis ullam partem activam habere; 5° officia, munera, ministeria, functiones exercere; 6° actus potestatis regiminis ponere.</p>

Ezek alapján jogosan teszi fel *Güthoff* a kérdést, vajon a kiközösített személynek is meg kell-e tiltani a büntetés kiszabása/kinyilvánítása után a *participatio actiosa*-t, ami a törvénykönyv szerint nem tiltott számára?⁵¹²

A kiegészítések mellett egyes kánonok esetében töröltek bizonyos részt a szövegből, ahogy a CIC 1331. kán. 2. §-ból is. Aki formálisan kiközösített, annál meg kell akadályozni, hogy bármilyen liturgikus cselekményt végezzen. A *Schema* szerint ezt a rendelkezést törölni kell a visszaélések elkerülése végett. Hozzá kell tenni azonban, hogy liturgikus cselekményt csak akkor kell visszautasítani, ha a hivatalosan kiközösített személy figyelmeztetés ellenére liturgikus szolgálatot kíván végezni.⁵¹³

CIC/1983	Schema 2011
<p>Can. 1331 - §2. Quod si excommunicatio irrogata vel declarata sit, reus: 1° si agere velit contra praescriptum §1, n. 1, est arcendus aut a liturgica actione est cessandum, nisi gravis obstet causa; 2° invalide ponit actus regiminis, qui ad normam §1, n. 3, sunt illiciti; 3° vetatur frui privilegiis antea concessis; 4° nequit valide consequi dignitatem, officium aliudve munus in Ecclesia</p>	<p>Can. 1331 - § 2. Quod si excommunicatio irrogata vel declarata sit, reus: 1° si agere velit contra praescriptum § 1, nn. 1-4, nec monitus recedat, a liturgica actione est cessandum, nisi gravis obstet causa; 2° invalide ponit actus potestatis regiminis, qui ad normam § 1, n. 6, sunt illiciti; 3° prohibetur exercere iura vel privilegia antea concessa;</p>

⁵¹² GÜTHOFF, E., *Ein Überblick I.*, 88.

⁵¹³ *Ibid.*, 84-85.

5° fructus dignitatis, officii, muneris cuiuslibet, pensionis, quam quidem habeat in Ecclesia, non facit suos.	4° retributiones, quae ob titulum mere ecclesiasticum habeat, non acquirit; 5° inhabilis est ad consequenda officia, munera, ministeria, functiones, iura, privilegia, titulos honorificos.
--	--

Egyes kánonok esetében a szisztematikát⁵¹⁴ javították, és vannak olyan normák is, melyek szövegében semmilyen változás nem található.⁵¹⁵

A tervezet egyik érdekes pontja az 1336. kán., mely a jóvátevő büntetésekről (*poena expiatoria*) szól. Ez a norma kiváló példája a szisztematikai változásnak, és tartalmilag is jelentős újítások figyelhetők meg ebben a kánonban. A különböző jóvátevő büntetések érthetőbben lettek rendszerezve, és jobban megkülönböztethetők egymástól. Lényeges kiegészítések is szerepelnek a kánonban, a 83-as törvénykönyv 1336. kán. két paragrafusa helyett a *Schemában* hat van. A kánonban megjelenik néhány új büntetés, és a meglévők is kibővülnek. Ehhez a PCLT az 1917-es kódex 2291. és 2298. normáit hívta segítségül. A 1917-es CIC-ben is megtalálható volt mások mellett a 2. §-ban leírt pénzbüntetés vagy pénzüsszeg fizetése az egyház céljaira.⁵¹⁶ Az 5. §-ban teljesen új büntetésként jelenik meg az *inhabilitatio*, ami a 83-as kódexben nincs benne. A szankciók öt csoportját különbözteti meg a kánon. A már említett *inhabilitatio* mellett a normában megtalálható még: kötelezés (*praescriptio*), eltiltás (*prohibito*), megfosztás (*privatio*), klerikusi állapotról való elbocsátás (*dimissio e statu clericali*). Az 1336. kán. a *Schema* több normájában is említésre kerül.⁵¹⁷

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1336 - §1. Poenae expiatoriae, quae delinquentem afficere possunt aut in perpetuum aut in tempus praefinitum aut in tempus indeterminatum, praeter alias, quas forte lex constituerit, hae sunt: 1° prohibitio vel praescriptio commorandi in certo loco vel territorio; 2° privatio potestatis, officii, muneris,	Can. 1336 - § 1. Poenae expiatoriae, quae delinquentem afficere possunt aut in perpetuum aut in tempus praefinitum aut in tempus indeterminatum, praeter alias, quas forte lex vel praeceptum constituerit, sunt praescriptiones, prohibitiones, privationes, inhabitationes, dimissiones, quae praesertim in §§ sequentibus

⁵¹⁴ A tervezet 1315., 1331-1332., 1336., 1338., és 1355. kánonjai.

⁵¹⁵ Változatlanok a 1313, 1317., 1318., 1320, 1322., 1323., 1328-1330., 1334., 1340., 1347., 1351., 1353., 1354., 1357-1361., 1363. kánonok.

⁵¹⁶ Vö. CIC/1917 2291. kán. 12°; 2297. kán.

⁵¹⁷ Lásd a következő kánonokat: 1312. 1.§ 2°; 1336.; 1338. 1.§; 1344. 2.§; 1349.; 1364. 1.§; 1365.; 1371. 1. és 4.§§; 1372.; 1376. 2.§; 1377. 1.§; 1378. 1.§; 1379. 5.§; 1380. 1.§; 1383.; 1385.; 1390. 2.§; 1391; 1392. 2-3.§§.; 1393; 1395. 4.§; 1397.

<p>iuris, privilegii, facultatis, gratiae, tituli, insignis, etiam mere honorifici; 3° prohibitio ea exercendi, quae sub n. 2 recensentur, vel prohibitio ea in certo loco vel extra certum locum exercendi; quae prohibitiones numquam sunt sub poena nullitatis; 4° translatio poenalis ad aliud officium; 5° dimissio e statu clericali. §2. Latae sententiae eae tantum poenae expiatoriae esse possunt, quae in §1, n. 3 recensentur.</p>	<p>recensentur. § 2. Praescriptiones: 1° commorandi in certo loco vel territorio; 2° solvendi mulctam pecuniariam seu summam pecuniae in fines Ecclesiae, iuxta rationes ab Episcoporum conferentia definitas et Status legibus consentaneas. § 3. Prohibitiones: 1° commorandi in certo loco vel territorio; 2° exercendi omnia vel aliqua officia aut munera vel aliquas tantum functiones officiis aut muneribus inhaerentes; 3° ponendi omnes vel aliquos actus potestatis ordinis; 4° ponendi omnes vel aliquos actus potestatis regiminis; 5° exercendi ministeri a lectoris vel acolythi; 6° peragendi functiones in sacra liturgia vel in aliis cultus caeremoniis; 7° explendi alias functiones, ut sunt praesertim: praedicare verbum Dei, impartiri catechetica instructionem, docere scientias sacras, administrare bona ecclesiastica; 8° exercendi officia, munera, ministeria, functiones vel ponendi actus potestatis in certo loco vel territorio aut extra illa; 9° exercendi aliquod ius vel privilegium aut utendi insignibus vel titulis; 10° exercendi functionem patrini in baptismo aut in confirmatione; 11° adstandi ut testis in celebratione canonica matrimonii; 12° partem habendi in consiliis ecclesialibus; 13° utendi voce activa vel passiva in electionibus ecclesialibus. § 4. Privationes: 1° omnium vel aliquorum officiorum aut munerum vel aliquarum tantum functionum officiis aut muneribus inhaerentium;</p>
---	---

	<p>2° facultatis absolvendi; 3° potestatis regiminis delegatae; 4° ministerii lectoris vel acolythi; 5° alicuius iuris vel privilegii aut insignium vel tituli; 6° totius vel partis remunerationis ecclesiasticae, iuxta rationes ab Episcoporum conferentia statutas et Status legibus consentaneas.</p> <p>§ 5. Inhabilitationes: 1° consequendi omnia vel aliqua officia aut munera; 2° recipiendi ordines sacros; 3° recipiendi facultatem absolvendi; 4° recipiendi potestatem regiminis delegatam; 5° consequendi functiones in sacra liturgia vel in cultus celebrationibus vel in aliis vitae ecclesialis ambitibus; 6° recipiendi institutionem ad lectoratum vel acolythatum; 7° consequendi aliquod ius, privilegium, titulum honorificum.</p> <p>§ 6. Dimissio e statu clericali.</p>
--	---

Arrieta szerint ez a jelentős mértékű növekedése a büntetéseknek talán túlzott is.⁵¹⁸ Emiatt a *Schema* elkészülte után a konzultorokhoz intézett egyik kérés az volt, hogy mondjanak véleményt arról, hogy célszerű-e egy, a büntetés alkalmazására vonatkozó ilyen norma megjelenése a büntető fegyelemben, vagy inkább egy speciális direktóriumban kerüljön kiadásra.⁵¹⁹

Ami a szankciókat illeti, kiszabásuk szerint továbbra is megtalálhatóak a tervezetben az utólag kimondandó (*poena ferendae sententiae*) mellett az önmagától beálló büntetések (*poena latae sententiae*) is.

A tervezet elkészítése előtt felállított kritériumok egyike volt, hogy akár örökös büntetést is ki lehessen szabni közigazgatási úton, ezzel is megkönnyítve a büntetőjog alkalmazását. A *Schema* normáiban ez meg is jelent, többek között az 1342. kán. 2. §-ban, mely szerint örökös büntetés határozat által is kiróható, de a klerikusi állapotból való elbocsátás esetében szükséges az Apostoli Szentszék határozat általi megerősítése.

⁵¹⁸ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 71.

⁵¹⁹ *Ibid.*, 71.

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1342 - §2. Per decretum irrogari vel declarari non possunt poenae perpetuae, neque poenae quas lex vel praeceptum eas constituens vetet per decretum applicare.	Can. 1342 - §2. Decretum quo irrogatur vel declaratur poena perpetua inhabilitationis vel dimissionis, ut efficax fiat, confirmandum est per decretum ab Apostolica Sede.

A tervezetben több kánonban⁵²⁰ (pl. 1333. kán.) szerepel, hogy kánoni büntetések közigazgatási úton is kiszabhatók. A kódex szerint szintén lehetséges határozattal szankciókat kiróni, így ennek említése inkább pontosító jellegű, és a büntetőjog könnyebb alkalmazását szolgálja.⁵²¹ Ezen felül a közigazgatási út nagyobb diszkréciót tesz lehetővé, mert ahogy *Gefaell* fogalmazott, nem olyan „hangos”, mint egy bírói eljárás.⁵²²

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1333 - §2. In lege vel praecepto statui potest, ut post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam actus regiminis suspensus valide ponere nequeat.	Can. 1333 - §2. In lege vel praecepto statui potest, ut post sententiam vel decretum, quae poenam irrogant vel declarant, actus regiminis suspensus valide ponere nequeat.

Ha jogos okok miatt nem lehetséges bírósági eljárást lefolytatni, akkor a büntetés kiszabható vagy kinyilvánítható peren határozattal is, figyelembe véve az 1720. kánonban előírtakat.⁵²³

Az 1983-as törvénykönyv normáiban nem szerepelnek definíciók, magyarázatok, ami a büntetőjog alkalmazhatóságát megnehezítette. *Rees* szerint kívánatos lenne, hogy vagy magában a törvény szövegében, vagy az új büntető normák kiadása utánra tervezett direktóriumban világos meghatározások legyenek.⁵²⁴ A definíciók nem tartoznak hozzá egy törvénykönyvhöz, a *Schema*-ba a büntető fegyelem könnyebb alkalmazásának elősegítése érdekében mégis bekerült néhány. Példa erre az 1346. kán., amely egy új paragrafussal bővült, ami már a 17-es CIC 2224. kán. 1. §-ban is szinte szó szerint szerepelt. *Güthoff* szerint a tervezet ilyen jellegű részei inkább hasonlítanak egy

⁵²⁰ A Schema következő kánonjai: 1321-1324., 1326., 1328., 1333. § 2.

⁵²¹ GÜTHOFF, E., *Ein Überblick I*, 77.

⁵²² Vö. GEFAELL, P., *Specificità*, 610. „[...] la via amministrativa è meno „chiassosa” di quella giudiziale [...]”.

⁵²³ A kánon előírása szerint különös figyelmet kell szentelni arra, hogy a vádlottnak megadják ebben az esetben is a védekezés lehetőségét.

⁵²⁴ REES, W., *Grundfragen des kirchlichen Strafrechts*, 1590.

tankönyvhöz, ami a büntetőjog alkalmazását segíti elő, és kevésbé kelti egy jogi szöveg látszatát.⁵²⁵

CIC/1917	CIC/1983	Schema 2011
Can. 2224 - §1. <i>Ordinarie tot poenae quot delicta.</i>	Can. 1346 - <i>Quoties reus plura delicta patriverit, si nimius videatur poenarum ferendae sententiae cumulus, prudenti iudicis arbitrio relinquitur poenas intra aequos terminos moderari.</i>	Can. 1346 – §1. Ordinarie valet principium tot poena quot delicta. §2. <i>Quoties reus plura delicta patriverit, si nimius videatur poenarum ferendae sententiae cumulus, prudenti iudicis arbitrio relinquitur poenas intra aequos terminos moderari.</i>

Ide sorolható még a tervezet 1343. kán. 2. §-a (új, kiegészítő paragrafus), mely egy útmutatóként is értelmezhető arról, hogyan kell megfelelően eljárni a meghatározatlan büntetések esetében.

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1343 - <i>Si lex vel praeceptum iudicet potestatem applicandi vel non applicandi poenam, iudex potest etiam, pro sua conscientia et prudentia, poenam temperare vel in eius locum paenitentiam imponere.</i>	Can. 1343 - §1. <i>Si lex vel praeceptum iudicet facultatem concedat applicandi vel non applicandi poenam, iste, salvo praescripto can. 1326, § 3, rem definiat, pro sua conscientia et prudentia, iuxta id quod expostulant iustitiae restitutio, rei emendatio et scandali reparatio; iudex autem his in casibus potest etiam, si res ferat, poenam temperare vel in eius locum paenitentiam imponere.</i> §2. Quoties lex vel praeceptum iudicet facultatem concedat poenam definiendi, iste, inspectis necessitatibus in § 1 recensitis, decernat poenam magis aptam ad delictum commissum puniendum, et sese remittat praesertim ad unam ex illis in can. 1336 statutis, haud exclusis etiam aliis poenis vel aliis remediis poenalibus vel paenitentiis, definiendo etiam gradum atque diuturnitatem poenae, necnon aestimando circumstantias quae in casu minuunt vel augent imputabilitatem.

⁵²⁵ GÜTHOFF, E., *Ein Überblick I.*, 79.

A tervezetben több olyan kánon is szerepel, aminek nincs megfelelője a CIC-ben.⁵²⁶ Ezek közül egyesek kiegészítik a már meglévő normát, mások szigorításként kerültek be. A fentebb már említett 1311. kán. – ami kibővült egy paragrafussal – mellett ide sorolható a *Schema* 1356. kánonja is. A szövegben található kiegészítés nem tekinthető szigorításnak, sokkal inkább egy olyan bővítés, ami egy hiányt pótol.⁵²⁷ A tervezet szövege szerint nemcsak az az ordinárius engedheti el büntetést, aki elindította a pert a büntetés kimondására vagy kinyilvánítására, vagy azt kimondta/kinyilvánította vagy az elkövető tartózkodási helyének ordináriusa, hanem az is, aki a parancsot kiadta.

CIC/1983	Schema 2011
<p>Can. 1356 - §1. Poenam ferendae vel latae sententiae constitutam praecepto quod non sit ab Apostolica Sede latum, remittere possunt:</p> <p>1° Ordinarius loci, in quo delinquens versatur;</p> <p>2° si poena sit irrogata vel declarata, etiam Ordinarius qui iudicium ad poenam irrogandam vel declarandam promovit vel decreto eam per se vel per alium irrogavit vel declaravit.</p>	<p>Can. 1356 - § 1. Poenam ferendae vel latae sententiae praecepto constitutam, quod non sit ab Apostolica Sede latum, remittere possunt:</p> <p>1° praecepti auctor;</p> <p>2° Ordinarius qui iudicium ad poenam irrogandam vel declarandam promovit vel decreto eam per se vel per alium irrogavit vel declaravit;</p> <p>3° Ordinarius loci, in quo delinquens versatur.</p>

Szigorításként értelmezhető a tervezet 1344. kán. 2. §. A CIC 1344. kán. 1° értelmében a büntetés kimondása alkalmasabb időre halasztható bizonyos körülmények között. Előfordulnak azonban olyan esetek, amikor ez nem lehetséges. A *Schema*-ban szereplő 2. § meghatározza azokat az eseteket, amikor a büntetés semmiképpen sem halogatható (ha pl. a károsult feljelentést tett).

CIC/1983	Schema 2011
<p>Can. 1344 - Etiam si lex utatur verbis praeceptivis, iudex pro sua conscientia et prudentia potest:</p> <p>1° poenae irrogationem in tempus magis opportunum differre, si ex praepropera rei punitione maiora mala eventura praevideantur;</p> <p>2° a poena irroganda abstinere vel poenam</p>	<p>Can. 1344 – §1. Etiam si lex utatur verbis praeceptivis, iudex pro sua conscientia et prudentia potest:</p> <p>1° poenae irrogationem in tempus magis opportunum differre, si ex praepropera rei punitione maiora mala eventura praevideantur;</p> <p>2° a poena irroganda abstinere vel poenam</p>

⁵²⁶ Kánonok, a *Schema* I. részben, melyek szövegrésszel bővültek: 1311., 1319., 1326., 1332., 1336., 1337., 1339., 1343., 1344., 1346., 1356.

⁵²⁷ GÜTHOFF, E., *Ein Überblick I.*, 83.

<p>mitiorem irrogare aut paenitentiam adhibere, si reus emendatus sit et scandalum reparaverit, aut si ipse satis a civili auctoritate punitus sit vel punitum iri praevideatur;</p> <p>3° si reus primum post vitam laudabiliter peractam deliquerit neque necessitas urgeat reparandi scandalum, obligationem servandi poenam expiatoriam suspendere, ita tamen ut, si reus intra tempus ab ipso iudice determinatum rursus deliquerit, poenam utrique delicto debitam luat, nisi interim tempus decurrerit ad actionis poenalis pro priore delicto praescriptionem.</p>	<p>mitiorem irrogare aut paenitentiam adhibere, si reus emendatus sit et scandalum reparaverit, aut si ipse satis a civili auctoritate punitus sit vel punitum iri praevideatur;</p> <p>3° si reus primum post vitam laudabiliter peractam deliquerit neque necessitas urgeat reparandi scandalum, obligationem servandi poenam expiatoriam suspendere, ita tamen ut, si reus intra tempus ab ipso iudice determinatum rursus deliquerit, poenam utrique delicto debitam luat, nisi interim tempus decurrerit ad actionis poenalis pro priore delicto praescriptionem.</p> <p>§2. Non licet autem poenae irrogationem differre, si agitur de delicto ex quo ortum est publicum scandalum aut a parte laesa illud denintiatum est.</p>
--	--

Szigorításként jelenik meg a tervezetben, hogy a CIC meghatározatlan büntetéseiből meghatározottak, a fakultatívból pedig kötelezőek lesznek. Erre példa a *Schema* 1326. kán. 3. § is, ami nem szerepelt a kódexben. Az új, 3. § arra is példa, hogy csökken az ordinárius mérlegelési jogköre, mivel az előírt fakultatív büntetés kötelezővé válik. A norma szövegének szándéka, hogy megmutassa a pásztoroknak azokat a magatartásformákat (mindig a súlyos büntetendő cselekmények esetében), amelyekre reagálniuk kell.⁵²⁸ Szigorításként értelmezhető ezen kánon esetében az is, hogy a kódexben az 1326. kán. 1. §-ban csak három súlyosbító körülmény szerepel, a *Schema* szövegébe azonban bekerült egy negyedik is.

CIC/1983	Schema 2011
<p>Can. 1326 - §1. Iudex gravior punire potest quam lex vel praeceptum statuit:</p> <p>1° eum, qui post condemnationem vel poenae declarationem ita delinquere pergat, ut ex adiunctis prudenter eius pertinacia in mala voluntate conici possit;</p> <p>2° eum, qui in dignitate aliqua constitutus est, vel qui auctoritate aut officio abusus est ad delictum patrandum;</p> <p>3° reum, qui, cum poena in delictum culposum constituta sit, eventum praevideat et nihilominus cautiones ad eum vitandum</p>	<p>Can. 1326 - §1. Iudex gravior punire debet quam lex vel praeceptum statuit:</p> <p>1° eum, qui post condemnationem vel poenae declarationem ita delinquere pergat, ut ex adiunctis prudenter eius pertinacia in mala voluntate conici possit;</p> <p>2° eum, qui in dignitate aliqua constitutus est, vel qui auctoritate aut officio abusus est ad delictum patrandum;</p> <p>3° reum, qui, cum poena in delictum culposum constituta sit, eventum praevideat et nihilominus cautiones ad eum vitandum</p>

⁵²⁸ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 71.

omisit, quas diligens quilibet adhibuisset. §2. In casibus, de quibus in §1, si poena constituta sit latae sententiae, alia poena addi potest vel paenitentia.	omisit, quas diligens quilibet adhibuisset; 4° reum, qui deliquerit ob ebrietatem aliasve mentis perturbationes, quae sint de industria ad delictum patrandum vel excusandum quaesitae, aut ob passionem voluntarie excitatam vel nutritam. § 2. In casibus, de quibus in § 1, si poena constituta sit latae sententiae, alia poena addi potest vel paenitentia. § 3. In iisdem casibus, si poena constituta sit ut facultativa, fit obligatoria.
---	--

A fentebb leírtakat összefoglalva, a reform munkálatok kezdetén a PCLT felállított néhány kritériumot a büntetőfegyelem átdolgozására. A *Schema* első részében, ahol a büntetendő cselekményekről és a büntetésekről általánosságban szólnak a normák, a következő újítások történtek:

- A tervezet egyes kánonjaiban definíciók, magyarázatok találhatóak annak érdekében, hogy megkönnyítsék az értelmezést;
- A normák szövege alapján az ordináriusok mérlegelési jogköre csökken a büntetés kiszabás tekintetében;
- Meghatározatlan büntetések meghatározottá, egyes fakultatív szankciók kötelezővé válnak a *Schema* szerint;
- Örökös büntetések határozat útján való kiszabásának lehetősége megjelenik a tervezetben;
- A kánonok szövegében újítások, kiegészítések, nyelvi finomítások történtek.

A *Schemában* megvalósulni látszanak azok a kitűzött célok, melyeket a tervezet kidolgozása során a PCLT felállított. A meglévő büntető fegyelem finomodott annak érdekében, hogy az alkalmazása egyszerűbb legyen.⁵²⁹

3.2.3. *De singulis delictis deque poenis in eadem constitutis*

A *Schema* második részében (*De singulis delictis deque poenis in eadem constitutis* – Az egyes büntetendő cselekmények és az értük rendelt büntetések) is jelentős változások történtek a kódex VI. könyvéhez képest. Már a címben is újítás fedezhető fel, aminek a célja jobban kifejezésre juttatni azt, hogy az ebben a részben található normák elsősorban a büntetendő cselekményekre vonatkoznak, melyeknek megfelelően büntetéseket is

⁵²⁹ GÜTHOFF, E., *Ein Überblick I.*, 89.

megállapítanak.⁵³⁰ Ezek a módosítások igazodnak a jelen körülményekhez, melyek az utóbbi években kihívás elé állították az Egyházat. Az egyes címek, részek más nevet kaptak, a kánonok sorrendjében is történtek változások. A kódex büntető fejeleméhez képest a *Schemában* megjelentek tartalmi újítások, valamint új szabályozások (büntetendő cselekmények) is. Az I-IV. címek is megváltoztak, ami magával hozta számos kánon helyének módosulását is.⁵³¹ A *Schema* második részében egyes kánonok más sorrendben találhatók a CIC-hez képest. Jelen részben a *Schema* azon kánonjai lesznek kiemelve, amelyek esetében jelentős változás történt a kódexben lévő normákhoz képest. Már a VI. könyv első részében is megjelent tartalmi változások a büntetések mértékét tekintve a második részben is fontos szerepet kapnak, az egyes büntetendő cselekmények⁵³² esetében a *Schemában* meghatározatlan büntetésből meghatározott lett:

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1391 - Iusta poena pro delicti gravitate puniri potest: 1° qui ecclesiasticum documentum publicum falsum conficit, vel verum mutat, destruit, occultat, vel falso vel mutato utitur; 2° qui alio falso vel mutato documento utitur in re ecclesiastica; 3° qui in publico ecclesiastico documento falsum asserit.	Can. 1391 – Poenis de quibus in can. 1336 pro delicti gravitate puniatur : 1° qui ecclesiasticum documentum publicum falsum conficit, vel verum mutat, destruit, occultat, vel falso vel mutato utitur; 2° qui alio falso vel mutato documento utitur in re ecclesiastica; 3° qui in publico ecclesiastico documento falsum asserit.

Szintén ilyen jelentős módosulás, hogy az eddig fakultatív büntetések kötelezővé váltak:⁵³³

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1393 – Qui obligationes sibi ex poena impositas violat, iusta poena puniri potest.	Can. 1393 – Qui obligationes sibi ex poena impositas violat, sanctionibus de quibus in can. 1336 puniatur .

⁵³⁰ GÜTHOFF, E., *Ein Überblick über die im zweiten Teil des Strafrechts des CIC (cann. 1364-1399) geplanten Änderungen*, in GÜTHOFF, E., (Hrsg.) *Clarissimo Professore Doctori Carolo Giraldo Fürst: in memoriam Carl Gerold Fürst* (Adnotationes in ius canonicum 50), Frankfurt am Main 2013. 158.

⁵³¹ Ehhez statisztikai adatokat lásd: *ibid.*, 158.

⁵³² Az 1365. kán. 1371. kán. 1.§, 1372. kán., 1376. kán. 2. §, 1377. kán. 1. §, 1378. kán. 1. §, 1383. kán., 1390. kán. 2. §, 1391. kán., 1392. kán. 2. §, melyek közül a többségnek a helye is változott a *Schemában* a kódexhez képest.

⁵³³ *Schema* 1372. kán., 1389. kán., 1390. kán. 2. §, 1391. kán., 1393. kán., 1394. kán. 1. §.

A *Schema* második részében több új szabályozás is megjelenik. Egyes normák új büntetendő cselekményeket tartalmaznak, néhány kánon esetében bővítés figyelhető meg, valamint több kánonban szigorítás történt.

A tervezetben több, mint tíz olyan kánon található, amelynek nincs megfelelője a CIC-ben. Ezen normák közül több esetében a 17-es törvénykönyvet vették alapul. A szövegeket összehasonlítva látható, hogy a 17-es kódex inkább mintaként szolgált a *Schemához*, nem a kánonok szó szerinti átvételéről van szó, ahogy az a következő kánonoknál tapasztalható is:

CIC/1917	Schema 2011
Can. 2408. <i>Taxas consuetas et legitime approbatas ad normam can. 1507, auentes aut ultra eas aliquid exigentes, gravi mulcta pecuniaria coerceantur, et recidivi ab officio suspendantur vel removeantur pro culpae gravitate, praeter obligationem restituendi quod iniuste perceperint.</i>	Can. 1377 - § 3. Qui ad ministerium exercendum aliquid illegitime petit vel qui in ministerio exercendo stipem ultra definitam aut summas adiunctivas requirit, congruenti mulcta pecuniaria vel aliis poenis puniatur.
Can. 2364 - <i>Minister qui ausus fuerit Sacramenta administrare illis qui iure sive divino sive ecclesiastico eadem recipere prohibentur, suspendatur ab administrandis Sacramentis per tempus prudenti Ordinarii arbitrio definiendum aliisque poenis pro gravitate culpae puniatur, firmis peculiaribus poenis in aliqua huius generis delicta iure statutis.</i>	Can. 1379 - § 5. Qui sacramentum administrat illis qui recipere prohibentur, puniatur suspensione, cui aliae poenae ex can. 1336 addi possunt.
Can. 2374. <i>Qui sine litteris vel cum falsis dimissoriis litteris, vel ante canonicam aetatem, vel per saltum ad ordines malitiose accesserit, est ipso facto a recepto ordine suspensus; qui autem sine litteris testimonialibus vel detentus aliqua censura, irregularitate aliove impedimento, gravibus poenis secundum rerum adiuncta puniatur.</i>	Can. 1388 - § 3. Qui ad sacros ordines accedit innodatus quadam censura vel irregularitate, voluntarie reticita, est ipso facto a recepto ordine suspensus et insuper puniri debet pro delicti gravitate.

A tervezetbe öt olyan büntetendő cselekmény lett felvéve, ami a Hittani Kongregációnak van fenntartva, és a kódexben még nem szerepel. Ezek a cselekmények a következők:

- nők pappá szentelésének megkísérlése (1379. kán. 3. §)⁵³⁴,
- az eucharisztikus színek átváltoztatása szentmisén kívül vagy egymástól elválasztva (1382. kán. 2. §)⁵³⁵,
- valódi vagy színlelt gyónás valamilyen technikai eszközzel történő felvétele és/vagy annak nyilvánosságra hozatala (1386. kán. 3. §)⁵³⁶,
- klerikus által a hatodik parancs ellen elkövetett cselekmény 18 év alatti kiskorúval, vagy olyan személlyel szemben, akinek állapotszerűen korlátozva van értelme használata (1395. kán. 2. §)⁵³⁷,
- 14 év alatti kiskorúakról klerikus által készített pornográf felvételek, azok birtoklása vagy bármilyen formában való terjesztése (1395. kán. 3. §).⁵³⁸

A kánonokban nincs arra vonatkozó utalás, hogy ezen büntetendő cselekmények a Hittani Kongregációnak vannak fenntartva. *Güthoff* úgy véli, hogy a rezerváció tényének a normák szövegében való megjelenése elősegíthetné a büntetőjog alkalmazhatóságának javítását.⁵³⁹

A *Schema* 1386. kán. 3. §-ban egy komoly szigorítás fedezhető fel a kiszabható büntetést tekintve a *Normae 2010*⁵⁴⁰ 4. cikk. 2. §-hoz képest, mivel eddig a tett súlyossága szerint kellett büntetni az illetőt, a tervezet szövege alapján önmagától beálló kiközösítéssel kell sújtani azt a személyt, aki a kánonban jelzett büntetendő cselekményt elköveti:

⁵³⁴ *Schema* 1379. kán. 3.§ Tum qui sacrum ordinem mulieri conferre attentaverit, tum mulier quae sacrum ordinem recipere attentaverit, in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae reservatam incurrit; si vero reus sit clericus dimissione e statu clericali puniri potest.

⁵³⁵ *Schema* 1382. kán. 2.§ Qui delictum patrat quod consistit in consecratione in sacrilegum finem unius materiae vel utriusque in eucharistica celebratione aut extra eam pro gravitate criminis puniatur non exclusa dimissione e statu clericali.

⁵³⁶ *Schema* 1386. kán. 3.§ Firmis praescriptis §§ 1 et 2, quicumque quovis tecnico instrumento ea quae in sacramentali confessione, vera vel ficta, a se vel ab alio peracta, a confessario vel a poenitente dicuntur, captat, aut communicationis socialis instrumentis evulgat, in excommunicationem latae sententiae incurrit; aliae poenae pro delicti gravitate addi possunt, non excepta, si de clerico agatur, dimissione e statu clericali.

⁵³⁷ *Schema* 1395. kán. 2.§ Clericus qui aliter contra sextum Decalogi praeceptum deliquerit, si quidem delictum vi vel minis vel publice vel cum minore infra aetatem duodeviginti annorum patratum sit, iustis poenis puniatur, non exclusa, si casus ferat, dimissione e statu clericali. In hac paragrapho minori aequiparatur persona quae imperfecto rationis usu habitu pollet.

⁵³⁸ *Schema* 1395. kán. 3.§ Iisdem poenis de quibus in § 2 puniatur clericus qui comparat vel tenet vel divulgat imagines pornographicas minorum infra aetatem quattuordecim annorum quovis modo et quolibet instrumento turpe patrata.

⁵³⁹ GÜTHOFF, E., *Ein Überblick über die im zweiten Teil*, 161.

⁵⁴⁰ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis* (21 mai 2010): AAS 102 (2010) 419-434.

Normae 2010	Schema 2011
<p>Art. 4. § 2. Firmo praescripto § 1 n. 5, Congregationi pro Doctrina Fidei reservatur quoque delictum gravius quod consistit in captione quovis tecnico instrumento facta aut in evulgatione communicationis socialis mediis malitiose peracta rerum quae in sacramentali confessione, vera vel ficta, a confessario vel a paenitente dicuntur. Qui hoc delictum patraverit, pro gravitate criminis puniatur, non exclusa, si clericus est, dimissione vel depositione.</p>	<p>Can. 1386 - § 3. Firmis praescriptis §§ 1 et 2, quicumque quovis tecnico instrumento ea quae in sacramentali confessione, vera vel ficta, a se vel ab alio peracta, a confessario vel a poenitente dicuntur, captat, aut communicationis socialis instrumentis evulgat, in excommunicationem latae sententiae incurrit; aliae poenae pro delicti gravitate addi possunt, non excepta, si de clerico agatur, dimissione e statu clericali.</p>

Az említett normákon kívül olyan, teljesen új szabályozások is bekerültek a *Schemaba*, melyeknek szintén nincs megfelelőjük a kódexben, és nem vezethetők vissza a 17-es törvénykönyvre, valamint a *Normae 2010*-ben sem található meg.

Három kánonba lett olyan büntetendő cselekmény felvéve, melyek a fentebb említett dokumentumok egyikében sem szerepeltek. A *Schema* 1371. kán. 3. §-ban⁵⁴¹ egy egyházi végrehajtási ítélet végrehajtási kötelezettségének elmulasztása, és a kiszabandó büntetési tétel szerepel. Nincs konkrétan meghatározva, hogy milyen szankciót kell kiróni az elkövetőre, csak maga a tény, hogy valamilyen igazságos büntetéssel kell büntetni (*iusta poena puniatur*). Ugyanezen kánon 4. §-ba is egy új cselekedet került be, melyet a *Schema* szankcionálni rendel: ha a pápai titoktartás megtartásának kötelezettségét valaki megsérti, az az 1336. kánonban szereplő büntetések valamelyikével sújtandó.

A *Schema* 1379. kán. 4. §-ban⁵⁴² is egy olyan tett található, ami eddig ugyancsak nem szerepelt a kódexben: ugyanis az, aki megfelelő fakultás nélkül (*sine debita facultate*) az önmagától beálló kiközösítés alól felment valakit, az az Apostoli Szentszéknek fenntartott automatikus kiközösítéssel büntetendő.

A tervezet 1396. kán. 2. §⁵⁴³ is egy új büntetendő cselekményt tartalmaz, melyben a hivataból fakadó kötelességek súlyos elhanyagolásának tetteről és az azzal járó

⁵⁴¹ *Schema* 1371. kán. 3.§ Qui non servaverit officium exsequendi sententiam executoriam iusta poena puniatur, non exclusa censura, et salva semper damnorum et iustitiae reparatione.

⁵⁴² *Schema* 1379. kán. 4.§ Firmo praescripto can. 1357, absolvere praesumentes sine debita facultate ab excommunicatione latae sententiae, incurrunt in excommunicationem latae sententiae Apostolicae Sedi reservatam.

⁵⁴³ *Schema* 1396. kán. 2.§ Qui, praeter casum de quo in § 1, in muoeribus sui officii propriis obeundis graviter negligens sit, iusta poena pro delicti gravitate puniatur; quod si post monitionem in delicto persistat aliae poenae addi possunt usque ad officii privationem.

büntetésről (ami meghatározatlan, de cselekmény súlyának megfelelő - *iusta poena pro delicti gravitate puniatur*) szól a szöveg.

A törvénykönyv büntetőjogával szembeni egyik kritika az volt, hogy bár a benne foglalt normák alapvetően minden krisztushívőre vonatkoznak, a büntetendő cselekmények nagy része csak a klerikusokat, szeretéseket érinti.⁵⁴⁴ A CIC-hez képest újdonság, hogy a *Schema* 1364. kán. értelmében a hitehagyás, eretnokség, szakadárság esetében az önmagától beálló kiközösítésen felüli egyéb büntetésekkel ezentúl laikusok is büntethetők:

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1364 - § 1. Apostata a fide, haereticus vel schismaticus in excommunicationem latae sententiae incurrit, firmo praescripto can. 194, § 1, n. 2; clericus praeterea potest poenis, de quibus in can. 1336, § 1, nn. 1, 2 et 3, puniri.	Can. 1364 - § 1. Apostata a fide, haereticus vel schismaticus in excommunicationem latae sententiae incurrit, firmo praescripto can. 194, § 1, n. 2; praeterea poenis, de quibus in can. 1336, puniri potest.

A *Schema* 1395. kánonja is bővült egy új paragrafussal, ami szintén a laikusokat érinti.⁵⁴⁵ A norma szerint azok a világi krisztushívők, akik az Egyházban valamilyen méltósággal, tisztséggel vagy beosztással bírnak, és a kánon 1-3. §-ban található, a hatodik parancs elleni büntetendő cselekményt követnek el, az 1336. kánonban szereplő szankciók egyikével büntetendők. Ha azonban 18. életévét még be nem töltött, vagy olyan személlyel, aki a kiskorúakkal azonos elbírálás alá esik, szemben valósul meg az említett cselekmény, az elkövetőt méltóságától, hivatalától, funkciójától meg kell fosztani, emellett más büntetés is kiszabható.

A klerikusok megkísérelt házassága esetén, ahogy azt a CIC 1394. kán. előírja, a büntetés eddig csak a klerikust érintette, mivel az önmagától beálló felfüggesztés a tettestársra laikusként nem terjedt ki. Az örökfogaldalmas szerzetesek esetében az önmagától beálló egyházi tilalom a büntétársat is sújthatná, a kánon azonban nem említi ezt kifejezetten. Ezért a *Schemában* egy új paragrafus került beillesztésre, ami által egyértelművé válik, hogy a tettestárs is büntetendő mind a két esetben:

⁵⁴⁴ Többek közt Lüdicke is rámutatott erre a tényre, lásd: LÜDICKE, K., *Das kirchliche Strafrecht*, 230.

⁵⁴⁵ *Schema* 1395. kán. 4.§ Alia quaelibet persona, dignitatem, officium vel munus habens in Ecclesia, quae a aliqua delicta de quibus in §§ 1-3 patrat, puniri debet ad normam can. 1336; si vero delictum ab ea patratum sit cum minore infra aetatem duodeviginti annorum vel persona ei aequiparata, qualibet dignitate vel officio a liove munere privetur. In iis omnibus casibus pro delicti gravitate aliae poenae addi possunt.

CIC/1983	Schema 2011
<p>Can. 1394 - §1. Firmo praescripto can. 194, §1, n. 3, clericus matrimonium, etiam civiliter tantum, attentans, in suspensionem latae sententiae incurrit; quod si monitus non resipuerit et scandalum dare perrexerit, gradatim privationibus ac vel etiam dimissione e statu clericali puniri potest.</p> <p>§2. Religiosus a votis perpetuis, qui non sit clericus, matrimonium etiam civiliter tantum attentans, in interdictum latae sententiae incurrit, firmo praescripto can. 694.</p>	<p>Can. 1394 - § 1. Firmo praescripto can. 194, § 1, n. 3, clericus matrimonium, etiam civiliter tantum, attentans, in suspensionem latae sententiae incurrit; quod si monitus non resipuerit et scandalum dare perrexerit, gradatim privationibus ac vel etiam dimissione e statu clericali puniri debet.</p> <p>§ 2. Religiosus a votis perpetuis, qui non sit clericus, matrimonium etiam civiliter tantum attentans, in interdictum latae sententiae incurrit, firmo praescripto can. 694.</p> <p>§ 3. Correat delicti de quo in §§ 1 vel 2 incurrit in interdictum latae sententiae.</p>

A tervezetben számos olyan kánon található, amiben új büntetendő cselekmények jelennek meg, amelyeket a hivatali feladatok ellátása során követnek el.⁵⁴⁶ Mivel ezek a tettek súlyosan aláássák az Egyház hármas küldetésének hatékonyságát,⁵⁴⁷ fontos szempont az elszámoltathatóság, amivel a CIC csak minimálisan foglalkozik.

A *Cocopalmerio bíboros* által küldött levélben kérdésként szerepelt a *Schemával* kapcsolatban, hogy a kánonok sorrendjének módosulása összezavarná-e a törvényt végrehajtó ordináriusokat. *Green* szerint ez kezdetben gondot okozhat, de a folyamatos továbbképzés segíthet leküzdeni ezt a problémát.⁵⁴⁸

Az általános norma (1399. kán.⁵⁴⁹) szövegében is módosulás tapasztalható a *Schemában*. Ennek az átdolgozásnak a célja, hogy a pásztoroknak megadja azt a

⁵⁴⁶ Vö. pl. 1376. kán. 2.§, 1378. kán., 1392. kán. 3.§, 1395. kán. 4.§, 1396. kán. 2°.

⁵⁴⁷ GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 20.

⁵⁴⁸ GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 21.

⁵⁴⁹ Az általános normáról és a törvényesség elvéről bővebben lásd: a keleti büntető fegyelemről szóló fejezetben (46-57. old.) valamint ADAMI, F.E., *Il diritto penale canonico e il principio nullum crimen, nulla poena sine lege*, in *Ephemerides Iuris Canonici* 45 (1989) 137-173.; AUSTIN, B. T., *Nullum crimen, nulla poena sine lege. The Principle of Penal Legality in the Ius Vigens*, in *Studia canonica* 54 (2020) 5-29.; BERNARDINI, C., *Osservazione sul canone 1399*, in *Monitor Ecclesiasticus* 114 (1989) 143-145.; CORTES D., *De principio «Nullum crimen, nulla poena sine lege» in iure canonico*, München 1953.; D'AURIA, A., *Il principio di legalità nel sistema penale canonico*, in SABBARESE, L. (a cura di), *Legalità e pena nel diritto penale canonico*, Roma 2021. 55-99.; DI MATTIA, G., *Equità e riserva di legge nel diritto penale canonico (Cann. 221 § 3 e 1399)*, in GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO (a cura di), Aa.Vv., *Le sanzioni nella Chiesa. XXIII incontro di studio Abbazia di Maguzzano - Lonato (Brescia) 1-luglio - 5 luglio 1996* (Quaderni della Mendola 5), Milano 1997. 89-111.; DIZ PINTADO, M. E., *El principio de legalidad en el derecho canónico en el Código de 1917 y en el de 1983*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 42 (1985) 401-419.; EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege” im kanonischen Recht, insbesondere in c. 1399 CIC/1983* (Adnotationes in ius canonicum 39), Frankfurt am Main 2006.; GOTTERO, R., *La norma generale del diritto penale canonico (can.1399)*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 10 (1997) 343-354.; LIPINSKI, F. H., *Il principio di legalità e riserva di legge nel diritto penale canonico del 1983*, Roma 2000.; MELILLO, A., *Il can.1399 CIC nella definizione del*

mérlegelési lehetőséget, amelyre szükségük van, hogy megfelelően tudjanak reagálni az igazságszolgáltatás követelményeire. Az új szöveg célja továbbá, hogy tisztázza és megjelölje azt a magatartásformát is, ami a nemzetközi joggyakorlattal is összhangban van.⁵⁵⁰ A kánon lehetővé tenné azoknak a súlyos magatartásoknak a szankcionálását, amelyek az isteni vagy az egyházi joggal ellentétesek.⁵⁵¹ A *Schema* nem új büntetendő cselekményt és büntetést jelez előre. Így továbbra is megkérdőjelezhető módon szabályozza az általános norma a törvényesség elvét.

CIC/1983	Schema 2011
Can. 1399 - Praeter casus hac vel aliis legibus statutos, divinae vel canonicae legis externa violatio tunc tantum potest iusta quidem poena puniri, cum specialis violationis gravitas punitorem postulat, et necessitas urget scandala praeveniendi vel reparandi.	Can. 1399 - Praeter casus hac vel aliis legibus statutos, divinae vel ecclesiasticae legis externa violatio tunc tantum potest iusta poena puniri cum violatio eiusque gravitas ex ipsa Ecclesiae doctrina clare et certe innotescat proindeque quaedam sanctio rationabiliter praevideri possit et dummodo necessitas urgeat dammum et scandalum reparandi.

A tervezet tanulmányozását követően egyértelművé válik, hogy a CIC VI. könyvének második része nagyon erőteljesen át lett dolgozva. Ebben a részben is megvalósult az a kitűzött cél, hogy az ordinárius mérlegelési jogkörét csökkentsék. Ezen felül több olyan büntetőjogi tényállás szerepel benne, aminek nincs megfelelője a kódexben. A szövegben megjelent finomításokkal, kiegészítésekkel, törlésekkel igyekeztek a kodifikátorok egyértelművé tenni a kánonokat, ezáltal is segítve a büntetőjog alkalmazását. A *Schemában* található új büntetendő cselekmények felvételével az Egyház azokra a súlyos tettekre reagál, amelyek az utóbbi időben felszínre kerültek.

A büntetőjogi tervezetet tanulmányozva fellelhetők pozitív változások, ugyanakkor véleményünk szerint még mindig maradt néhány nyitott kérdés. Pozitív módosulások a *Schemában*:

Sistema penale canonico, in *Il Diritto Ecclesiastico* 113 (2002) I. 694-714.; SADOWSKI, P., *Il principio di legalità nel diritto penale canonico*, Roma 1999.; SANCHIS, J., *Il can. 1399: Alcuni aspetti della sua portata e incidenza nel sistema penale canonico*, in GUTIÉRREZ, A. (ed.), *Vitam impendere megisterio*, Roma 1992.; SZABÓ P., *Nullum crimen nulla poena sine praevia lege poenali? Evaluation of c.1399/CIC in the Light of the ius vigens orientale*, in *Eastern Canon Law* 7 (2018) 1-2, 321-341.; TAMBASCO, D., *Nullum crimen, nulla poena sine lege nella codificazione piobenedettina*, in *Il diritto ecclesiastico* I (2002) 245-286.

⁵⁵⁰ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 72.

⁵⁵¹ *Ibid.*, 72.

- az 1311. kán. új paragrafusa egyrészt hangsúlyozza az egyházi hatóság szerepét a közösség javának védelmében és elősegítésében, másrészt emlékeztet arra is, hogy a büntetés egy lelkipásztori eszköz;
- nyomatékosítja, hogy az ordináriusoknak komolyan kell venniük a büntető szerepüket;
- azáltal, hogy a meghatározatlan büntetések sok esetben meghatározottak lettek, erősíthetik az egyházi hatóságokat kötelezettségük teljesítésében a büntetést illetően;⁵⁵²
- több a büntetési lehetőség;
- a hivatali elszámoltathatóság fontosságát hangsúlyozza a tervezet;
- a VI. könyv II. részében a kánonok helyét illetően történt változások átláthatóbbá teszik a büntetőjogot;
- az ordinárius mérlegelési jogkörének csökkentése⁵⁵³.

A tervezet szövegét tanulmányozva további megfontolásra érdemes területek:

- a büntetés elrettentő hatása valamivel nagyobb hangsúlyt kap a korábinál;⁵⁵⁴
- a *Schema* nem fektet elég nagy hangsúlyt a büntetés medicinális jellegére, annak ellenére, hogy a büntetés pasztorális jellegét nyomatékosítja;
- az önmagától beálló szankciók továbbra is a büntető fegyelem részét képezik, kérdéses azonban, hogy mennyire hasznosak az automatikus büntetések;
- az 1399. kán. szövegén is változtatott a PCLT, ennek ellenére marad a törvényesség elvének (*nulla poena sine lege*) a nem túl szigorú értelmezése, ami továbbra is több kérdést felvet.⁵⁵⁵

A pozitív és negatív faktorokat együtt figyelembe véve összességében úgy tűnik, hogy a tervezett változások segítségével a gyakorlatban egyszerűbbé válhat a büntető fegyelem alkalmazása. *Güthoff* szerint ugyanakkor nem minden változás vezet a könnyebb használathoz, mivel egyes újítások megnehezítik a büntetőjog alkalmazását annak ellenére, hogy nem annak szánták.⁵⁵⁶

⁵⁵² GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 27.

⁵⁵³ Green azon a véleményen van, hogy az ordináriusok mérlegelési jogköre a *Schema* normái szerint túlságosan be van szűkítve, ahhoz, hogy jól gyakorolhassák feladatukat a büntetés területén, valamivel nagyobb térre lenne szükségük, mint amit a tevezetben lévő kánonok megengednek. Vö. GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 28.

⁵⁵⁴ *Ibid.*, 28.

⁵⁵⁵ Green szerint pozitívként értelmezhető, hogy az általános norma megmaradt, mivel így a hatóságok továbbra is kezelni tudnak minden olyan problémás helyzetet, ami veszélyezteti az Egyház küldetését, de nem szerepel a törvénykönyvben. Vö. GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 27.

⁵⁵⁶ GÜTHOFF, E., *Ein Überblick I.*, 89.

Nem elég azonban a törvény megreformálása, szükséges, hogy ténylegesen használják is azt. Ehhez olyan szemléletváltásra van szükség az Egyházon belül, amit pusztán a jog megújításával nem lehet elérni.⁵⁵⁷

A megreformált büntetőjog hatékonysága azon is múlik, hogy az ordináriusok mennyire fogják ismerni azt, illetve a szükséges és megfelelő eszközöket használni a büntetésre akkor, amikor még van idő az igazságot visszaállítani és a botrányt helyrehozni.

A *Schema* az anyagi jog mellett a büntetőjoggal összefüggésben a büntető eljárásokról szóló rész három normájában (1717., 1718., 1720. kk.) is tartalmaz változást, bár nem tartozik a VI. könyvhöz. A módosítás az előzetes vizsgálatot, valamint az adminisztratív eljárást érinti.

Az előzetes vizsgálatról szóló rész az 1917-es CIC-hez (1933-1959. kk.) képest lényegesen lerövidült az 1983-as kódexben (1717-1719. kk.), ezért Green szerint bővítésre szorul túlságosan vázlatos volta miatt.⁵⁵⁸

Összevetve a kódex normáit a *Schema* kánonjaival látható, hogy kiegészítették a fentebb említett kánonok szövegét. A közigazgatási eljárást szabályozó 1720. kán. különösen figyelmet érdemel, mivel a *Schema* szerint örökös büntetések is kiszabhatók határozat útján, akár a klerikusi állapotból való elbocsátás is. A tervezet 1342. kán. 2.§ értelmében ilyen büntetés kiszabásához szükség van az Apostoli Szentszék megerősítésére. Az egyéb örökös szankciók esetében a PCLT helyénvalónak tartotta, hogy valamilyen felsőbb hatóság előzetes jóváhagyásával lehessen büntetést kiszabni,⁵⁵⁹ azt azonban el akarta kerülni, hogy ez a Szentszék legyen. Az 1438. kán. 1^o⁵⁶⁰ szerint a metropolita bírósága illetékes másodfokon a szuffragáneus püspök bírósági ügyeiben. Ennek megfelelően egészítették ki a *Schema* 1720. kán. 2. §-t, mely szerint örökös büntetés esetén a határozat érvényességéhez szükséges a metropolita (akivel az ügyet két tanácsadó segítségével ismertetni kell) előzetes megerősítése. A metropolita ilyen jellegű bevonásával a centralizáció érzését akarták elkerülni, ezért az Egyház hagyományos szervezetén belül igyekeztek megfelelő hatóságot létrehozni.⁵⁶¹ Ez a megoldás Green szerint a püspökök elszámotathatóságának szorosabb nyomonkövetését célozza meg a

⁵⁵⁷ GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform*, 21.

⁵⁵⁸ GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 22.

⁵⁵⁹ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 73.

⁵⁶⁰ CIC 1438.kán. 1°: Az 1444. kán. 1. § 1. sz. előírásának tiszteletben tartásával: 1. a szuffragáneus püspök bíróságátóla metropolita bíróságához lehet fellebbezni, épségben hagyva az 1439. kán. előírását.

⁵⁶¹ ARRIETA, J. I., *Il progetto*, 73.

CIC-hez képest, ahol a megyéspüspök alapevetően közvetlenül csak a pápának és a Kúria megfelelő dikasztériumainak van alárendelve.⁵⁶²

CIC/1983	Schema 2011
<p>Can. 1720 - Si Ordinarius censuerit per decretum extra iudicium esse procedendum: 1° reo accusationem atque probationes, data facultate se defendendi, significet, nisi reus, rite vocatus, comparere neglexerit; 2° probationes et argumenta omnia cum duobus assessoribus accurate perpendat; 3° si de delicto certo constet neque actio criminalis sit extincta, decretum ferat ad normam cann. 1342-1350, expo si ti s, breviter saltem, rationibus in iure et in facto.</p>	<p>Can. 1720 - § 1. Si Ordinarius censuerit per viam extra iudicium seu administrativam esse procedendum: 1° accusato imputationes atque probationes notas faciat; 2° det accusato facultatem sese defendendi, statuto etiam tempore utili decem dierum ad probationes exhibendas; 3° probationes et argumenta omnia cum duobus assessoribus accurate perpendat. § 2. Peracta quae in § I recensentur, si de delicto certo constet neque actio criminalis sit extincta, Ordinarius decretum ferat ad normam cann. 1342-1350, expositis, breviter saltem, rationibus in iure et in facto. Si tamen censeat poenam perpetuam infligendam esse, ad validitatem decreti requiritur ut obtineat consensum praeivium Metropolitanae aut, si agatur de Metropolitana, antiquioris suffraganei, aut, in ceteris casibus, Ordinarii a Sancta Sede ad hoc deputati; ii omnes causam cognoscere debent cum auxilio duorum consultorum.</p>

Ezek a kiegészítések végül nem kerültek be a törvénykönyvbe, az előzetes vizsgálatot és a közigazgatási eljárást szabályozó kánonok változatlanok maradtak.

3.3. A hatályos büntetőjog

Az 1983-as kódex VI. könyve teljes mértékben átdolgozásra került. A 2021. december 8. óta hatályban lévő büntetőjogban az 1983-as CIC VI. könyvének 89 kánonjából összesen 17 maradt változatlan, a többi norma esetében történt valamilyen módosítás.

Az új büntetőjogban egyértelműen erősödött a büntetés pasztorális-medicinális jellege, ami az 1311. kán. 2. §-ban kifejeződésre is jut. Az 1341. kánonban a büntető

⁵⁶² GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 25.

fegyelem célja is megmutatkozik: az igazságosság helyreállítása, a tettes megjavítása, a botrány helyrehozatala. Azaz a szankcióknak gyógyító és jóvátételi funkciója van, és a lelkek üdvösségére irányul.

Számos újítás fedezhető fel a jelenleg hatályos büntetőjogban. Az egyes büntetendő cselekmények típusai jobban körül lettek írva, valamint egyértelműen meg lettek határozva a büntetések, és az alkalmazásuk. Az ártatlanság védelme, mi szerint mindenki ártatlannak számít mindaddig, amíg az ellenkezőjét be nem bizonyítják, eddig is a büntetőjog részét képezte, de először jelenik meg kifejezetten a törvénykönyvben.⁵⁶³ A peren kívüli eljárások során a védelemhez való jog sem tekinthető újdonságnak, de ez is most tűnik fel először explicit módon az 1342. kán. 1.§-ban.

CIC/1983	CIC/2021
Can. 1342 - §1. Quoties iustae obstent causae ne iudicialis processus fiat, poena irrogari vel declarari potest per decretum extra iudicium; remedia poenalia autem et paenitentiae applicari possunt per decretum in quolibet casu.	Can. 1342 - §1. Quoties iustae obstent causae ne iudicialis processus fiat, poena irrogari vel declarari potest per decretum extra iudicium, servato can. 1720, praesertim quod attinet ad ius defensionis atque ad moralem certitudinem in animo eius qui decretum fert ad normam can. 1608. Remedia poenalia et paenitentiae applicari possunt per decretum in quolibet casu.

Jelentős módosulás, hogy az ordinárius/bíró mérlegelési jogköre szűkült. Amit eddig a bíró mérlegelési jogkörére bízott a törvényhozó, azt most sokkal szigorúbban fogalmazzák meg a normák: a *iusta poena puniri potest* (büntethető)⁵⁶⁴ helyett *iusta poena puniatur* (büntetendő)⁵⁶⁵, vagy a *puniatur* (büntetendő)⁵⁶⁶ szerepel. Ezáltal a büntetés kiszabása egységesebbé vált.

CIC/1983	CIC/2021
Can. 1390 - §2. Qui aliam ecclesiastico Superiori calumniosam praebet delicti denuntiationem, vel aliter alterius bonam famam laedit, <i>iusta poena</i> , non exclusa censura, <i>puniri potest</i> .	Can. 1390 - §2. Qui aliam ecclesiastico Superiori calumniosam praebet delicti denuntiationem, vel aliter alterius bonam famam illegitime laedit, <i>iusta poena puniatur ad normam can. 1336, §§ 2-4,</i>

⁵⁶³ CIC 1321. kán. 1.§.

⁵⁶⁴ Az 1983-as CIC VI. könyvében 1390. kán. 2.§; 1391. kán.; 1393. kán.; 1394. kán. 1.§.

⁵⁶⁵ Vö. CIC új VI. könyv 1390. kán. 2.§; 1393. kán. 1.§; 1371. kán. 3-6.§.

⁵⁶⁶ Vö. pl. CIC új VI. könyv 1371. kán. 1-2.§; 1391. kán.; 1393. kán. 2.§.

cui praeterea censura addi potest.

A jóvátevő büntetések köre jelentősen bővült.⁵⁶⁷ Új szankciók is kiszabhatók az új büntetőjog 1336. kán. szerint, mint pl. pénzbüntetés vagy pénzösszeg fizetése az Egyház céljaira,⁵⁶⁸ az egyházi díjazás egészétől vagy egy részétől való megfosztás,⁵⁶⁹ a gyóntatási és prédikálási felhatalmazástól való megfosztás.⁵⁷⁰

Felfüggesztés korábban csak klerikusok esetében volt kiszabható büntetésként. A jelenleg hatályos büntetőjog szerint az 1333. kán. 1.§-ban már nem szerepel, *a quae clericos tantum afficere potest*, így már világi krisztushívők is szankcionálhatók felfüggesztéssel.

CIC/1983	CIC/2021
Can. 1333 - §1. Suspensio, quae clericos tantum afficere potest , vetat...	Can. 1333 - § 1. Suspensio prohibet...

Az egyes kánonok számozása a II. részben (*De singulis delictis deque poenis in eadem constitutis*) eltér az 1983-as kódex VI. könyvétől. Az új számozás a régihez képest a következő módon alakult:

CIC/1983	CIC/2021
	<i>Titulus I: De delictis contra fidem et ecclesiae unitatem</i>
Can. 1371	Can. 1365
Can. 1372	Can. 1366
Can. 1366	Can. 1367
Can. 1369	Can.1368
Can.1376	Can. 1369
	<i>Titulus II: De delictis contra ecclesiasticam auctoritatem et munerum exercitium</i>
Can. 1393	Can. 1371 §2.
Can. 1368	Can. 1371 §3.
Can. 1375	Can. 1372
Can. 1381	Can. 1375
Can. 1377	Can. 1376
Can. 1386	Can. 1377
Can. 1389	Can. 1378

⁵⁶⁷ Vö. CIC új VI. könyv 1336. kán.

⁵⁶⁸ Ibid., 2.§ 2°.

⁵⁶⁹ Ibid., 4.§ 5°.

⁵⁷⁰ Ibid.,4.§ 2°.

	<i>Titulus III: De delictis contra sacramenta</i>
Can. 1378 §2.	Can. 1379 §1.
Can. 1378 §3.	Can. 1379 §2.
Can. 1379	Can. 1379 §5.
Can. 1365	Can. 1381
Can. 1367	Can. 1382
Can. 1385	Can. 1383
Can. 1378	Can. 1384
Can. 1387	Can. 1385
Can. 1388	Can. 1386
Can. 1382	Can. 1387
Can. 1383	Can. 1388
Can. 1384	Can. 1389
	<i>Titulus V: De delictis contra speciales obligationes</i>
-	Can. 1392
Can. 1392	Can. 1393
	<i>Titulus VI: De delictis contra hominis vitam, dignitatem et libertatem</i>
Can. 1397	Can. 1397 §1.
Can. 1398	Can. 1397 §2.
-	Can. 1398

Új büntetőjogi tényállások⁵⁷¹ is bekerültek a törvénykönyvbe. A hatodik parancs ellen elkövetett büntetendő cselekmények⁵⁷² esetében is változások történtek. A 2021. óta hatályos latin büntetőjog 1398. kán. 2. §-a értelmében már nem csak klerikusok büntethetők ilyen esetekben, hanem megszentelt élet intézményének vagy az apostoli élet társaságának tagjai és azok a világi krisztushívők is, akik valamilyen egyházi funkciót, tisztséget töltenek be.⁵⁷³

Az új büntetőjog 1398. kán. teljes egészében a fokozottan védett személyek – kiskorú vagy olyan személy, aki állapotszerűen nem rendelkezik értelmének teljes használatával, vagy aki számára a jog ugyanilyen gyámságot ismer el – sérelmére elkövetett szexuális büntetendő cselekményekkel foglalkozik.

A törvénykönyvbe bekerültek azok a szentségekkel kapcsolatos büntetendő cselekmények is, melyeket a Hittani Kongregáció *Normae de gravioribus delictis* dokumentuma tartalmaz. Ezek a normák beépültek a kódexbe, bár a kánonok

⁵⁷¹ Az új latin büntetőjogban ilyen pl. pápai titok megtartási kötelezettségének megsértése CIC 1371. kán. 4.§; az egyházi vagyon jogtalan eltulajdonítása CIC 1376. kán.; korrupció 1377. kán.

⁵⁷² Vö. CIC 1395. és 1398. kán.

⁵⁷³ Can. 1398 - § 2. Sodalis instituti vitae consecratae vel societatis vitae apostolicae, et fidelis quilibet aliqua dignitate gaudens aut officio vel functione in Ecclesia fungens, si delictum committat de quo in § 1 vel in can. 1395, § 3, puniatur ad normam can. 1336, §§ 2-4, adiunctis quoque aliis poenis pro delicti gravitate.

megfogalmazása nem teljesen egybevágó a Hittani Kongregáció dokumentumának szövegével.

Az elévülési időt a hatályos büntetőjog sokkal részletesebben szabályozza a korábbiaknál. Az 1362. kán. alapján a bűnvádi kereset három év alatt évül el, az 1376., 1377., 1378. kánonokban, az 1393. kán. 1. §-ban, az 1394., 1395., 1397. kánonokban és az 1398. kán. 2. §-ban említett büntetendő cselekmények esetében hét év, az 1398. kán. 1. §-ban szereplő tetteknel hús év az elévülési idő. Az 1362. kán. tartalmaz egy új paragrafust, mely az elévülés felfüggesztését szabályozza.

A kártérítés is többször megjelenik az új büntetőjogban, több kánonban is beépítették, pl.: 1344. kán. 2°; 1347. kán. 2.§; 1361. kán. 4.§; 1376-1378. kánonok; 1393. kán. 2.§.

A CIC VI. könyve lényegesen megváltozott. A büntetendő cselekmények, a büntetések és alkalmazásuk egyértelműen meg vannak határozva. Az új büntetőjog 2021. december 8. hatálybalépésével a korábbi VI. könyvet hatályon kívül helyezték.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

Az Egyházban a kezdetektől fogva jelen vannak a büntető fegyelmi intézkedések, melyek különböző rendeletekben jelentek meg. Az első tudományos alapokon nyugvó kódex kidolgozása csak a 20. században történt meg.

Egyes szerzők véleménye szerint 1917-es CIC büntetőjogi része már a kódex megjelenésekor elavultnak számított, nagyon kevés újítás volt benne, valamint a törvénykönyv hatályba lépése után a büntetőjog nem, vagy alig fejlődött.

A II. Vatikáni Zsinat után elindult revízió eredményeként adták ki 1983-ban az új kódexet. A büntetőjogi rész lényegesen rövidebb lett, a kódex nem használ definíciókat, a szubszidiaritás elve erőteljesen érvényesül, a belső és külső fórum jobban szét lett választva. A gyakorlatban ugyanakkor nehezen használható, a büntető eljárások sok időt vettek igénybe, valamint azok számára, akik nem voltak jártasak benne, nehezen értelmezhető volt.

Ezek mellett sok olyan, egyházi személyek által elkövetett súlyos cselekmény került felszínre, ami a törvénykönyvben nem szerepelt, vagy nem volt megfelelően szabályozva. Ezekre a problémákra válaszolva több, *motu proprio* formájában megjelent szabályozást adott ki a Szentszék. Az egyik legfontosabb ezek közül Szent II. János Pál pápa 2001-ben megjelent *Sacramentorum sanctitatis tutela* kezdetű *motu proprio*ja, ami a

Hittani Kongregációnak rezerválja a *delicta graviora* eseteit. XVI. Benedek pápa 2010-ben ezt megerősítette, és a kongregációnak fenntartott legsúlyosabb büntetendő cselekmények köre is bővült. XVI. Benedek pontifikátusa alatt vette kezdetét a CIC VI. könyvének reformja. Ferenc pápa folytatva elődei munkáját szintén nagy hangsúlyt fektetett a büntetőjogra. Egyre több olyan eset látott napvilágot, ahol klerikusok kiskorúakkal szemben követtek el a hatodik parancsolat elleni büntetendő cselekményt, amire az Egyháznak válaszolnia kellett. 2019. május 9-én tették közzé Ferenc pápa *Vos estis lux mundi* kezdetű motu proprioját, ami az Egyházon belül elkövetett, kiskorúak és kiszolgáltatott személyek ellen elkövetett szexuális visszaéléseket volt hivatott megelőzni és megakadályozni.

A 2011-ben elkészült a CIC VI. könyvének tervezete a *Schema recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici*, mely jelentős változásokat tartalmaz a kódex büntető fegyelméhez képest. Erősödik a büntetőjog pasztorális jellege; kiemeli az ordinárius felelősségét és szerepét a büntetőjog alkalmazásában; büntetés kiszabása közigazgatási úton akár örökös büntetések esetében is; a Hittani Kongregációnak fenntartott legsúlyosabb büntetendő cselekmények bekerültek a VI. könyvbe. A tervezetben található változások a pozitív és negatív faktorokat is figyelembe véve egy, a gyakorlatban egyszerűbben alkalmazható büntetőjog képe rajzolódott ki.

Az új, 2021. december 8. óta hatályos büntetőjog hatékonysága leginkább azon fog múlni, hogy az előjárók mennyire fogják ismerni és használni a fegyelmi eszközöket.

III. A KELETI BÜNTETŐ FEGYELEM LEHETSÉGES HATÁSAI A LATIN BÜNTETŐJOG REFORMJÁRA

Szent II. János Pál pápa szavaira emlékezve az Egyház két tüdőlebennyel – kelet és nyugat – lélegzik, és bár ugyanannak az Egyháznak a tagjai mind a latin, mind a keleti rítusú krisztushívők, az eltérő hagyományokból fakadóan több jelentős különbség fedezhető fel nemcsak liturgikus téren, hanem a krisztushívők életét meghatározó egyetemes jogban is. Elkerülhetetlen, hogy az egymás mellett élés során a különböző tradíciók kisebb-nagyobb mértékben hatással legyenek egymásra. Ez a kölcsönhatás azonban nem hátrány, ugyanis elősegítheti a fejlődést.

1. A KELETI BÜNTETŐJOG LEHETSÉGES SZEREPE A LATIN FEGYELEM MEGÚJÍTÁSÁBAN

A keleti büntető fegyelmet bemutató fejezetben törekedtünk néhány olyan terület kiemelésére is, melyeknél a büntetőjogi szabályozás, –úgy tűnik, önmagán túlmutató relevanciával is rendelkezik. Egyes szerzők szerint ugyanis a latin egyházfegyelem némely nyitott kérdésére a keleti katolikus fegyelem alternatíváiból kiindulva kereshető válasz. Ez utóbbi felismerés rávilágít arra, hogy a keleti büntetőjogról szóló részben taglalt kérdések nemcsak az önmagában vett összehasonlító módszertan szemszögéből indokoltak, hanem a hosszú ideig tartó latin büntetőjogi reform szempontjából sem voltak érdektelenek.

A keleti büntető fegyelem legjellegzetesebb, saját hagyományokon alapuló vonásai között a legfontosabbak, mint láthattuk az első fejezetben, a büntetés pasztorális-medicinális jellegének hangsúlyozása, valamint az automatikus szankciók kiiktatása. Az egyházi büntetőjognak – a büntetőjogi törvényesség következetes alkalmazhatóságának kérdése mellett – ezek azok a területei, melyek a leginkább különböznek a latin fegyelemtől, és melyek az elmúlt évek során a legtöbb muníciót adták a szakmai vitákhoz. E szakmai vitákra azért is érdemes odafigyelni, mert értelemszerűen hozzásegítenek a doktrína elmélyítéséhez, s ennek köszönhetően akár a hatályos szabályozás finomításához is.

A keleti törvénykönyv hét évvel a latin kódex hatályba lépése után került kihirdetésre. Ez idő alatt már megmutatkozhattak a latin törvénykönyvben lévő

megoldások hiányosságai, problémás pontjai.⁵⁷⁴ A latin büntetőjog nehézségeivel kapcsolatosan kialakuló negatív tapasztalatokból is meríthettek a kodifikátorok, melyek átgondolásával olyan büntetőjogi normák megfogalmazására törekedtek, amik hatékonyá és könnyen alkalmazhatóvá tehetik a büntető fegyelmet. Több szerző véleménye szerint a CCEO nagy segítség lehet a latin törvénykönyvben előforduló hiányosságok, az esetlegesen felmerülő kérdések megoldásában.

A CCEO-t kiválóan ismerő, és a keleti büntetőjog kodifikációjában nagy szerepet játszó kánonjogász, *Fürst*, úgy fogalmazott, hogy a keleti kódex a CIC fontos kiegészítése és részben alternatívája is, és az ökumenikus nyitottság jellemzi.⁵⁷⁵ A CCEO egyes esetekben kiegészíti, olykor ki is javítja a latin törvénykönyvet.⁵⁷⁶

Rees egyrészt *Fürst* kijelentésére – a CCEO megmutatja azt, hogy a katolikus egyházon belül lehetséges ugyanazon probléma megoldására ugyanazon törvényhozó által kiadott eltérő jogi eszközöket használni, és a CCEO-nak, mint "katolikus alternatívának", lesz-e konkrét hatása a latin kánonjog jövőbeli fejlődésére is, és milyen mértékben⁵⁷⁷ – másrészt Szent II. János Pál pápa *Sacri canones* kezdetű apostoli konstitúciójában megfogalmazottakra – két tüdőlebeny, kelet és nyugat – hivatkozva felteszi a kérdést, hogy az Egyházban tapasztalható sokféleség nem nyerhetne-e a latin egyházon belül is egyes területek ösztönzőjeként jelentőséget?⁵⁷⁸

Pampara meglátása szerint, bár a két büntető fegyelem között különbségek vannak, ha nyitottan szemléljük a két kódex normáit, az nagyban hozzájárulhat a büntetőtörvények javulásához, valamint szemléltethetik is az egyházi fegyelem sokszínűségének szépségét.⁵⁷⁹ Az önmagától beálló büntetések esetében a latin fegyelem az ilyen szankciók csökkentése terén eljuthat odáig, hogy teljesen kiiktassa a törvénykönyvből az automatikus büntetéseket.

Coccopalmerio bíboros a Szardíniai Egyházi Bíróság bírósági évének megnyitóján, Cagliariiban mondott beszédében az egyházi büntetőjog reformjával kapcsolatban két olyan dolgot is megemlített, aminél a keleti büntető fegyelem megoldásait hozta

⁵⁷⁴ Lásd pl. Ratzinger bíboros levele Castillo Lara bíboroshoz 88-89. oldal.

⁵⁷⁵ Vö. FÜRST, C. G., *Katholisch ist nicht gleich lateinisch*, 136, „[...] der Ostkirchenkodex ist eine wichtige Ergänzung und teilweise auch Alternative zum CIC und zeichnet sich durch ökumenische Offenheit aus.”

⁵⁷⁶ Vö. *ibid.*, 139.

⁵⁷⁷ Lásd: 18. lábjegyzet.

⁵⁷⁸ REES, W., *Unterschiedliche Strafen in der einen katholischen Kirche*, 958: „[...] Könnte diese Tatsache nicht auch als Anregung für einzelne Bereiche innerhalb der lateinischen Kirche Bedeutung gewinnen...?”

⁵⁷⁹ Vö. PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law*, 293: „At the same time, each code can sometimes profit by looking with an openmind into the parallel norms in the other code. [...] Hence these differences in the penal laws can contribute to the amelioration of the penal laws of the Catholic Church and at the same time illustrate the beauty of the diversity in ecclesiastical discipline.”

példaként.⁵⁸⁰ Egyrészt a felfüggesztés világi krisztushívókra való kiterjesztését, mivel a latin jog szerint csak klerikusok voltak ezzel a szankcióval büntethetők.⁵⁸¹ Másrészt a nagyobb kiközösítés, ami az Egyházzal való közösség elvesztését jelenti, és a kisebb kiközösítés, ami lényegében az egyházi tilalomnak felel meg, latin kódexbe való bevezetését.

2. A KELETI KÓDEX MEGOLDÁSAI, MELYEK SEGÍTSÉGET NYÚJTHATNAK A LATIN BÜNTETŐJOG MEGÚJÍTÁSÁHOZ

2.1. A büntetés medicinális jellegének erősítése

Az Egyházban az apostoli időktől kezdve jelen voltak büntetőjogi intézkedések, ezek létjogosultságát mégis időről időre megkérdőjelezték. A büntetés a bűnös gyógyításának eszközeként van jelen a Szentírásban is. Az Egyházban a szankciók célja egyrészt a nevelés, a jóvátétel, másrészt a büntetendő cselekmény által okozott sebek meggyógyítása, végső soron a *salus animarum*.

Elengedhetetlen, hogy az Egyház büntessen, bár vonakodik ettől, ugyanakkor be is látja a szükségességét, mert nem lehet figyelmen kívül hagyni azokat a cselekedeteket, amelyek az egyénre vagy a közösségre nézve ártalmasak.⁵⁸² Nagy Szent Gergely pápa rámutat arra, hogy a büntetés használatakor a nélkülözhetetlen szigor mellett meg kell jelennie a gyengédségnek is.⁵⁸³

A keleti gondolkodás a büntetésre orvosságként tekint, ami a büntetőjogi rész bevezető kánonjában (1401. kán.) mély bibliai képekkel meg is fogalmazódik. Az 1401. kán. szövegéből erősen kirajzolódik a pasztorális jelleg is. Ebben a normában megmutatkozik, hogy a jog és a lelkipásztorkodás nem áll egymással szemben. Az Egyháznak ugyanis minden tevékenysége pasztorális jellegű, legyen az a kormányzás, tanítás vagy a megszentelés, mert minden Krisztusra irányul.⁵⁸⁴

⁵⁸⁰ Coccopalmerio bíboros beszédében a büntetőjog reformja kapcsán elhangzottokról bővebben a Törvénysszövegek Pápai Tanácsának honlapján lehet olvasni: <https://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/interventi-art175-182PE/interventi-del-presidente-emerito/riforma-del-diritto-penale-il-card-coccopalmerio-fa-il-punto-della-situazione.html> (letöltés ideje 2023. július 20.)

⁵⁸¹ Vö. CIC 1333. kán.

⁵⁸² ASTIGUETA, D. G., *Medicinalità*, 285.

⁵⁸³ Vö. 58. lábjegyzet.

⁵⁸⁴ ASTIGUETA, D. G., *Medicinalità*, 285.

Amikor a büntetés gyógyító jellegéről beszélünk, akkor feltételezzük, hogy a büntetendő cselekmény jelenti a betegséget, amelyre a terápia az egyházi hatóság büntetés formájában történő beavatkozása, a gyógyulást pedig a büntetés céljának elérése hozza. Ide sorolható az elkövető megtérése, a botrány és a károk helyrehozatala, valamint a közjó helyreállítása.⁵⁸⁵ A keleti fegyelemben a büntetés sokkal inkább a tettes számára gyógyszer, mint az okozott károokra.⁵⁸⁶

A jog szerint a büntetés előtt más lelkipásztori eszközök segítségével kell megpróbálni a tettetést megjavítani, az igazságosságot helyreállítani. Ha ezek a pasztorális eszközök nem vezetnek célra, akkor a gyógyítás valamilyen szankció kiszabásával történik. Ezeket figyelembe véve még inkább érthetővé válik, hogy a büntetés, mint terápia a rend helyreállítására irányul, valamint az elkövető és a közösség végső célja (*salus animarum*) felé való terelés.⁵⁸⁷

A büntetendő cselekmény elkövetésével a tettes megszegi a törvényt, ezáltal az Egyház célja – *salus animarum* – és a saját üdvösségének elérése ellen is cselekszik, azaz sebet ejt az Egyház közösségén és magán is. Ebben az értelemben kell a büntetendő cselekményre, mint betegségre tekintenünk. A gyógyulás folyamata a büntetés kiszabásával kezdődik. A hatóságnak nagyon komoly feladata van, ami abból áll, hogy a

⁵⁸⁵ Ibid., 286.

⁵⁸⁶ Vö. LODA, N., *Il canone 1401 CCEO quale "ianua" dell'ordinamento penale canonico ed il superamento del modello retribuzionistico: semantica e valutazione delle fonti*, in *Apollinaris* 80 (2007) 241-331; COPPOLA, R., „Carattere della pena nel 'Codex Iuris Canonici' e nel 'Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium'”, in *Ius in vita et in missione Ecclesiae: Acta Symposii Internationalis Iuris Canonici: occurrente X anniversario promulgationis Codicis iuris diesbus 19-24 aprilis 1993 in Civitate Vaticana celebrati*, Città del Vaticano 1994. 773-783.

⁵⁸⁷ Vö. ASTIGUETA, D. G., *Medicinalità*, 289, valamint BASTIANEL, S., *Pena di morte. Considerazioni etiche*, in *Gregoriani* 88 (2007) 147: „Quando il danno è riparabile, ripararlo non è propriamente una pena, ma un semplice dovere di giustizia. Nella misura in cui il colpevole non fosse in grado di farlo, non potrebbe esimersi da questo compito la società che non ha saputo evitare il male provocato. Colpito, colpevole e società hanno il dovere di costruire umanità di relazioni a partire dalla condizione concreta in cui si sono verificate relazioni umanamente fallite o contraddette. Non è possibile cancellare ciò che è accaduto, si tratta di riconoscerlo e di fare ora, nelle condizioni che si sono create, il bene concretamente possibile. Quando il danno non è riparabile, colpevole e società hanno il dovere di costruire il bene umano possibile, riconoscendo che un bene è stato distrutto e che le conseguenze di ciò non possono essere direttamente sanate. Anche in questa condizione il colpevole è chiamato ad essere persona, in quanto dipende da lui. Non è che, siccome ha provocato dei guai, siccome è diventato delinquente, egli debba rimanere delinquente. Per non rimanere delinquente, anche egli ha bisogno di cercare e fare il bene nella ricerca e nell'attuazione di quel bene che è per lui concretamente possibile. Del resto, appartiene precisamente all'interesse per la sua umanità il capire e il sapere che c'è un bene a lui possibile, che, dunque, gli è chiesto oggi in coscienza. Il male causato a se stesso dal colpevole è sempre superabile, ma solo a partire dalla sua libertà, che tuttavia può essere aiutata o abbandonata a se stessa, o perfino resa più difficile ed ostacolata. Si tratta sempre del suo interiore riconoscersi colpevole e voler realmente assumersi la responsabilità di vivere onestamente, cosa che ha bisogno di esprimersi in qualche forma di visibilità e riconoscibilità sociale, come è stato per il comportamento delittuoso.”

megfelelő terápiát – azaz büntetést – válassza meg az elkövető számára, olyat, ami segít belátni a hibáit, és visszasegíti őt a helyes útra.

A két törvénykönyvet (CIC, CCEO) összehasonlítva, első látásra azt gondolhatnánk, hogy jelentős különbségek vannak a latin és a keleti kódex között a büntetőjog céljának tekintetében. A normák szövegét összevetve érdekes képet kapunk. A keleti büntető fegyelemben az elsődleges cél mindig az elkövető megjavítása. Emellett megjelenik a botrány helyrehozatala és az igazságosság helyreállítása is. A büntetendő cselekmény elkövetőjének megjavítása a 17-es és a 83-s kódexben is szerepel, de utóbbiban csak a harmadik helyen. A szöveg alapján úgy tűnik, hogy a latin fegyelemben nem a tettes gyógyulása az elsődleges.

CIC 1917	CIC 1983
Can. 2215. Poena ecclesiastica est privatio alicuius boni ad delinquentis correctionem et delicti punitionem a legitima auctoritate inflictia.	Can. 1341 - Ordinarius proceduram iudicalem vel administrativam ad poenas irrogandas vel declarandas tunc tantum promovendam curet, cum perspexerit neque fraterna correctione neque correptione neque aliis pastoralis sollicitudinis viis satis posse scandalum reparari, iustitiam restitui, reum emendari.

Szükséges lenne ezért, hogy a latin kódex jobban tükrözze a CCEO 1401. kánonját⁵⁸⁸, hangsúlyozva azt, hogy „*a büntetendő cselekmény okozta sebeket úgy orvosolják, hogy se a bűnelkövetőket ne taszítsák a reménytelenség szakadékaiba, se a korlátokat ne lazítsák a könnyelmű életvitelig és a törvény megvetéséig.*”⁵⁸⁹

A keleti törvénykönyvvel ellentétben, mely ahogy már láttuk a büntetések bibliailag megalapozott gyógyító-lelkipásztori jellegére helyezi a hangsúlyt, az 1983-as latin kódex büntetőjogi részének bevezető, 1311. kánonja az Egyháznak a büntetéshez való veleszületett jogát és kötelességét emeli ki. Az 1983-as CIC szintén beszél a szankciók medicinális vonatkozásáról is, amennyiben gyógyító büntetéseket (*censurae*) is alkalmaz, de emellett ismer egy másik kategóriát, a jóvátévő büntetéseket (*poena expiatoriae*).⁵⁹⁰ A cenzúrák bizonyos lelki javaktól fosztják meg az elkövetőket addig, amíg a makacssággal fel nem hagynak, a jóvátévő büntetések közvetlenül az elkövetett

⁵⁸⁸ GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 10.

⁵⁸⁹ CCEO 1401. kán.

⁵⁹⁰ Vö. 1983-as CIC 1312. kán.

cselekmények jóvátételére irányulnak. Azaz a gyógyító büntetések esetében a törvényhozó inkább az egyénre helyezi a hangsúlyt, a jóvátévő büntetéseknél a közösség (*communio*) védelmére.⁵⁹¹

Ez a differenciálás hiányzik a keleti törvénykönyvből, mivel a CCEO szerint a büntetések elsősorban medicinális és csak másodsorban jóvátévő jellegűek, így a keleti fegyelem kizárólag gyógyító büntetéseket ismer.⁵⁹² Másrészt a keleti kódex büntetésként valamilyen pozitív cselekedet kiszabását (*impositio actus boni*) is lehetővé teszi, mint meghatározott imádságok, zarándoklat, böjt, alamizsnálkodás, lelkipátlakorlat elvégzése.⁵⁹³ A CIC az ilyen pozitív cselekedeteket nem tekinti a büntetés részének, annak ellenére, hogy a latin törvénykönyvben is szerepelnek vezeklések.⁵⁹⁴

A latin kódex a bírósági eljárást bizonyos előnyben részesíti, de annak eldöntését, hogy milyen módon szabják ki a büntetést, az illetékes hatóság mérlegelésére bízza, és csak az örökös büntetések esetében nem lehetséges a közigazgatási út.⁵⁹⁵ Ez is azt tükrözi, hogy milyen alapvető nézetbeli különbségek vannak a büntetés tekintetében a két kódex között.

Megvizsgálva a törvénykönyvek normáit arra a megállapításra juthatunk, hogy az 1983-as latin törvénykönyv büntetőjogi részében nem található olyan kánon, amely konkrétan kifejezné a gyógyító célt, jelleget. Az 1917-es kódex 2214. kán. 2. §-ában⁵⁹⁶, még olvasható a Trentói Zsinat egyik értelme, mely a lelkipátlaktori jelleget hangsúlyozza a büntetések esetén. Ez az 1983-ban hatályba lépett törvénykönyvben már nem szerepel. Ugyanakkor a latin kódexben a kánoni büntetőjog alapelve⁵⁹⁷ azt fogalmazza meg, hogy az ordinárius csak akkor kezdjen büntető eljárást, ha semmilyen más eszköz segítségével

⁵⁹¹ REES, W., *Unterschiedliche Strafen in der einen katholischen Kirche*, 945.

⁵⁹² *Ibid.*, 945.

⁵⁹³ Vö. CCEO 1426. kán. 1. §.

⁵⁹⁴ Vö. CIC 1340. kán.

⁵⁹⁵ Vö. CIC 1342. kán.

⁵⁹⁶ CIC/1917 2214. kán. 2. § Szem előtt kell tartani azonban a tridenti zsinat értelmét, *XIII. ülés a reformról, I. fejezet*: „Emlékezzenek meg a püspökök s más ordináriusok, hogy pátlakorok és nem fenyítők s úgy kell alattvalóik élén állniuk, hogy ne uralkodjanak rajtuk, hanem mint gyermekeiket és testvéreiket szeressék őket s azon fáradozzanak, hogy buzdítva és intve tartsák vissza őket a tilalomtól, nehogy, amint vétkeztek, őket kellő büntetéssel fenyíteni kényszerüljenek; hogyha azonban mégis emberi gyarlóságból vétkeztek volna, tartsák be az Apostolnak azt a z óhaját, hogy, dorgálják, kérve-kérjék, feddjék őket minden jószággal és türelemmel, hisz gyakran többet ér a korholandókkal szemben a jóindulat, mint a zordság, a buzdítás többet, mint a fenyegetődzés, a szeretet többet, mint a hatalom; de ha a bűn súlyossága miatt a büntető eszközöz kell nyúlni, akkor szelídséggel enyhítsék a szigort, irgalommal az ítéletet, kedvességgel a fegyelmet, hogy sértetlenül őrizték meg a népnek annyira üdvös és szükséges rendet s akiket megbüntettek, azok megjavuljanak vagy ha nem akarnak észre térni, a többiek visszariadjanak a büntőtől, látva üdvös példájukat.”

⁵⁹⁷ CIC 1341. kán. Az ordinárius csak akkor gondoskodik a büntetések kimondására vagy nyilvánítására irányuló bírói vagy közigazgatási eljárás megindításáról, ha megállapította, hogy sem a testvéri figyelmeztetés, sem a dorgálás, sem a lelkipátlaktori gondoskodás más útjai révén nem lehet eléggé a botrányt helyrehozni, az igazságosságot helyreállítani, a tettest megjavítani.

nem sikerült a botrányt helyrehozni, a tetteit megjavítani. Az 1983-as CIC 1344. kánonja a CCEO 1409. kánonjához hasonlóan azt mondja ki, hogy a bíró jogosult arra lelkiismerete és józan belátása szerint, hogy a büntetés kimondásától tartózkodjon, vagy a büntetés kimondását elhalassza, vagy éppen enyhébb büntetést szabjon ki.

CIC/1983	CCEO
<p>Can. 1344 - Etiam si lex utatur verbis praeceptivis, iudex pro sua conscientia et prudentia potest:</p> <p>1° poenae irrogationem in tempus magis opportunum differre, si ex praepropera rei punitione maiora mala eventura praevideantur;</p> <p>2° a poena irroganda abstinere vel poenam mitiorem irrogare aut paenitentiam adhibere, si reus emendatus sit et scandalum reparaverit, aut si ipse satis a civili auctoritate punitus sit vel punitum iri praevideatur;</p> <p>3° si reus primum post vitam laudabiliter peractam deliquerit neque necessitas urgeat reparandi scandalum, obligationem servandi poenam expiatoriam suspendere, ita tamen ut, si reus intra tempus ab ipso iudice determinatum rursus deliquerit, poenam utrique delicto debitam luat, nisi interim tempus decurrerit ad actionis poenalis pro priore delicto praescriptionem.</p>	<p>Can. 1409 - § 1. In lege poenali applicanda, etsi lex utitur verbis praeceptivis, iudex pro sua conscientia et prudentia potest:</p> <p>1° poenae irrogationem in tempus magis opportunum differre, si ex praepropera rei punitione maiora mala eventura praevidentur;</p> <p>2° a poena irroganda abstinere vel poenam mitiorem irrogare, si reus emendatus est necnon de reparatione scandali et damni congrue provisum est aut si ipse reus satis ab auctoritate civili punitus est aut punitum iri praevideatur;</p> <p>3° poenas intra aequos limites moderari, si reus plura delicta commisit et nimius videtur poenarum cumulus;</p> <p>4° obligationem servandi poenam suspendere in favorem eius, qui omni probitate vitae hucusque commendatus primum deliquit, dummodo scandalum reparandum non urgeat; poena suspensa prorsus cessat, si intra tempus a iudice determinatum reus iterum non deliquit, secus tamquam utriusque delicti debitor gravius puniatur, nisi interim actio poenalis pro priore delicto extincta est.</p>

Ezeket figyelembe véve kijelenthetjük, hogy bár a két büntetőrendszer eltérő ekkleziológiai és társadalmi kontextusból fakad⁵⁹⁸, és a saját jogi hagyománya más-más terminológiában és jogi helyzetben mutatkozik meg⁵⁹⁹, bennfoglaltan a latin

⁵⁹⁸ REES, W., *Unterschiedliche Strafen in der einen katholischen Kirche*, 944.

⁵⁹⁹ RIEDEL-SPANGENBERGER, I., *Qui homicidium patrat...Inwieweit ahndet die Kirche Menschenrechtsverletzungen?*, in PUZA, R. – WEIß, A. (Hrsg.), *Iustitia in caritate: Festgabe für Ernst Rößler zum 25jährigen Dienstjubiläum als Offizial der Diözese Rottenburg-Stuttgart* (Annotationes In Ius Canonicum 3), Frankfurt am Main 1997. 650: „Für die orientalischen Kirchen blieb die biblisch begründete medizinal-pastorale Auffassung und Anwendung kirchlicher Sanktionen durch die Träger der Binde- und Lösevollmacht im Bußsakrament prägend für die Normierung ihres eigenen Strafrechtssystems.“

törvénykönyvben is jelen van a gyógyító jelleg, ha nem is fektet rá akkora hangsúlyt, mint a keleti kódex.

Az Egyháznak irgalmasnak és megbocsátónak kell lennie, ugyanakkor szükség van arra is, hogy a vétkest megjavítsa az üdvözülése elősegítése érdekében.⁶⁰⁰ Ebből kifolyólag a büntetések medicinális jellegének erősítése mindenképpen megfontolandó a latin büntetőjogi reform kapcsán. Ahhoz, hogy a büntetés célja jobban kidomborodjon, és ne negatív eszközként tekintsünk a szankciókra, a lelkipásztori jelleg megfelelőbb hangsúlyozása elengedhetetlen. Ezért célszerű lenne egyrészt a Trentói Zsinat intelmét visszavezetni, ahogy az a 2011-ben kidolgozott büntetőjogi reform⁶⁰¹ tervezetében is szerepel, másrészt megfontolandó egy, a CCEO 1401. kánonjához hasonló új norma. Ezáltal ismét „pozitív lelkipásztori eszközként”⁶⁰² tekinthetnénk a büntetőjogra, ami így az aktív szeretet megnyilvánulásának kézzelfogható eszközévé válhat, ezzel is erősítve azt a nézetet, hogy a büntetőjog a szeretet kifejezésének egyik kelléke az Egyházban.

2.2. Az automatikus büntetések a latin fegyelemben

Az önmagától beálló büntetés (*poena latae sententiae*) a katolikus egyház sajátos jogintézménye, melyhez hasonló nem található egy modern világi jogrendben sem. Ahogy a keleti büntető fegyelemről szóló részben⁶⁰³ olvasható, a büntetésnek ez a fajtája idegen a keleti hagyománytól⁶⁰⁴, így nem is került be a keleti egyházak törvénykönyvébe. Ennek a szankciónak a különlegessége abban áll, hogy nem az illetékes hatóság szabja ki ítélet vagy határozat útján, hanem az a büntetendő cselekmény elkövetése következtében beáll,⁶⁰⁵ ha törvény vagy parancs ezt kifejezetten elrendeli.⁶⁰⁶ Az automatikus büntetések esetében abban a pillanatban, amikor az elkövetőben tudatosul az általa elkövetett büntetendő cselekmény, a büntetés is beáll.

A *latae sententiae* büntetések megjelenésének idejében nincs egyetértés. Néhány szerző szerint az ilyen típusú szankciók eredete a Szentírásra⁶⁰⁷ vezethető vissza, mások

⁶⁰⁰ KOKKARAVAYIL, S., *The Guidelines*, 435.

⁶⁰¹ REES, W., *Grundfragen des kirchlichen Strafrechts*, 1589-1590.

⁶⁰² REES, W., *Einzeln Straftaten*, in HAERNG, S. – REES, W. – SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* 3.ed., Regensburg 2015. 1643.

⁶⁰³ Lásd: I. fejezet 3.2.

⁶⁰⁴ Ennek ellenére latin hatásra több keleti katolikus egyházban bevezették az automatikus büntetéseket a 18. századtól kezdődően.

⁶⁰⁵ Vö. PAPAIE, C., „La pena *latae sententiae* nel *Codex Iuris Canonici*”, in SABBARESE, L. (a cura di), *Legalità e pena nel diritto penale canonico*, Roma 2021. 102.

⁶⁰⁶ Vö. CIC 1314.kán.

⁶⁰⁷ Lásd pl.: Jn 3,18; Tit 3, 10-11.

szerint a 4. századtól kezdve jelen vannak, de a többség legkorábban a 7-8. századra vagy még későbbre, a 10. századra datálja az önmagától beálló büntetések megjelenését az Egyházban.⁶⁰⁸

Az önmagától beálló büntetések részletes szabályozása először az állam által több alkalommal támadott *In coena Domini* bullában (a pápának fenntartott kiközösítések jegyzéke) jelent meg a 13. században. Az évszázadok folyamán kétely támadt a bulla érvényességével kapcsolatban, mivel a 18. század végétől kezdve már nem hirdették ki minden évben. Ezt a bizonytalanságot IX. Piusz pápának 1869. október 12-én kelt *Apostolicae Sedis* apostoli konstitúciójával sikerült eloszlatni, melyben a kiközösítéseket megerősítette⁶⁰⁹

Az 1917-es törvénykönyvben sok cselekmény⁶¹⁰ büntetési tételeként szerepelt valamilyen automatikus szankció. Ezek közül a revíziót követően sok esetben utólag kimondandó (*poena ferendae sententiae*) büntetéssé változott az önmagától beálló, vagy maga a cselekmény, mint olyan, már nem került be a kódexbe.⁶¹¹

Az automatikus büntetéseket már akkor is kritikával illették néhányan, amikor a 17-es törvénykönyv volt hatályban. A kódex reform munkálatai során is foglalkoztak a kodifikátorok az önmagától beálló büntetésekkel, több mellette és ellene szóló indokot is felsorakoztattak. Az automatikus büntetések ellen szóló érvek:

- a *latae sententiae* büntetések esetében a büntetést a jogalkotó szabja ki, aki nem ismeri az elkövetőt, így nincs arra lehetőség, hogy a büntetést az adott helyzethez, a tettes felelősségének mértékéhez igazítsa a bíró;
- az elkövető lesz saját maga bírója, és neki kell a saját ügyében ítéletet mondani, ami nehézséget jelent;
- személytelenséget és formalizmust hordoz magában;
- az automatikus büntetések alkalmazásakor a külső és a belső fórum nincs kellőképpen szétválasztva;⁶¹²

⁶⁰⁸ Vö. HERMAN, E., *Hat die byzantinische Kirche*, 259.; PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law*, 272.

⁶⁰⁹ REES, W., *Unterschiedliche Strafen in der einen katholischen Kirche*, 947.

⁶¹⁰ Ilyen cselekmény volt például, ha valaki nem katolikus szolgálattevő előtt kötött házasságot; úgy kötött házasságot, hogy gyermekeit a katolikus Egyházon kívül neveli; tudatosan nem katolikusnak keresztelte gyermekeit vagy nem katolikus hitben taníttatja gyermekeit (2319. kán. 1. § 1-4°).

⁶¹¹ PAPAŁE, C., *La pena latae sententiae*, 103.

⁶¹² Vö. DE PAOLIS, V. - CITO, D. (eds.), *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Città del Vaticano 2000. 129: „L'ordinamento penale canonico prevede da secoli e secoli una pena che ha l'automatismo dello stesso peccato, tanto che non è sempre facile distinguere nella storia della distinzione delle pene *latae* e *ferendae sententiae*, se si tratta di un residuo della disciplina penitenziale o una vera e propria pena canonica.”

- az ilyen szankció esetében az egyházi hatalom inkább dominál, mint szolgál. Mivel a tettes már a büntetendő cselekmény elkövetésével el lett ítélve, nem érvényesül eléggé a büntetés medicinális aspektusa, úgy tűnik, hogy a hatóság jobban törődik a saját biztonságával, mint a *bonum iustitiae*-vel.⁶¹³

Az automatikus büntetések melletti érvek:

- ez a büntetés a leghatékonyabb eszköz az olyan, titokban elkövetett büntetendő cselekmények szankcionálására, melyek nagy károkat okozhatnak a közösségnek;⁶¹⁴
- az önmagától beálló büntetések igazságosabbak, mert mindenkit egyformán büntet ugyanazon tett elkövetéséért;⁶¹⁵
- az ilyen típusú szankciókkal való büntetés módja közelebb áll ahhoz, ahogy a vétkezőt bünteti Isten, és ez a kánonjog sajátossága;⁶¹⁶
- a büntetés összhangban van a II. Vatikáni Zsinat szellemével, mivel az egyházi felelősség érzését váltaná ki a hívőkben, mert az elkövetőnek kell megítélnie, hogy terheli-e őt a büntetést, és hogy ezért viselnie kell-e vagy sem a kánonjog által előírt következményeket.⁶¹⁷

Az 1917-es kódex büntetőjogi revíziójának egyik irányelve volt, hogy a büntetés általában utólag kimondandó legyen, és azt külső fórumon kell kiszabni és elengedni. Az automatikus büntetések megszüntetését nem javasolták, de szükségesnek látszott azoknak a legsúlyosabb büntetendő cselekményekre való redukálása.⁶¹⁸ Annak ellenére, hogy heves viták övezték az önmagától beálló büntetések kérdését, mégis az a döntés született,

⁶¹³ Vö. DE PAOLIS, V., *De legitimitate et oportunitate poenarum latae sententiae in iure poenale canonico*, in *Periodica* 62 (1973), 324: „In poenis latae sententiae facile percipitur sensus iniustitiae, cum auctoritas, illis mediantibus videtur magis dominare quam servire. Per poenas latae sententiae enim videtur quos auctoritas velit damnare iam delinquentem, timore ducta ne noceat; videtur praevalere aspectus vindicativus poenae, potius quam medicinalis; videtur potius de propria securitate praeoccupata esse quam de bono iustitiae.”

⁶¹⁴ Vö. *ibid.*, 329: „Poenae latae sententiae est medium efficacissimum ad puniendam delicta occulta, quae simpliciter non possunt oblivioni relinqui, cum haec delicta, data natura ipsius Ecclesiae, nocere maxime possint ipsi communitati.”

⁶¹⁵ Vö. *ibid.*, 329: „Immo videtur quod punitio per poenas latae sententiae in Ecclesia est magis conformis iustitiae, quia videtur medium unicum ad omnes delinquentes sine distinctione, attingendos et sine acceptatione personarum; est praeterea modus qui sua utilitatem habet, cum tollat odium, quod aliter forte sse oriri posset contra auctoritatem poenas infligentem.”

⁶¹⁶ Vö. *ibid.*, 327: „In poenis i.s. videtur adesse specificum iuris poenalis canonici relate ad ius poenale civile: modus puniendi ex parte Ecclesiae per poenas latae sententiae est propinquior modo puniendi ex parte Ecclesiae per poenas latae sententiae est propinquior modo puniendi peccatorem ex parte Dei.”

⁶¹⁷ PAPAIE, C., *La pena latae sententiae*, 106.

⁶¹⁸ *Com 1* (1969) 84-85.: „In recognitione iuris poenali Ecclesiae, principium reducendi poenas in Codice stabilitas, nemo est qui non acceptet. [...] Mens est ut poenae generatim sint ferendae sententiae et in solo foro externo irogentur et remittantur. Quod ad poenas latae sententiae attinet, etsi a non paucis earum abolitio proposita sit, mens est ut illae ad paucos omnino casus reducantur, imo ad paucissima eaque gravissima delicta.”

hogy továbbra is maradnak⁶¹⁹ a kódexben az automatikus büntetések, de számukat jelentősen csökkentették⁶²⁰, és valóban csak a legsúlyosabb büntetendő cselekményekre korlátozódnak.

A *latae sententiae* büntetés kiszabásához az 1983-as CIC 1318. kán. szerint három feltételnek kell meglegnie: szándékosan elkövetett büntetendő cselekményről legyen szó, melynek nagyon komoly botrányt kell okoznia, és *ferendae sententiae*, azaz utólag kimondandó büntetéssel nem büntethető hatékonyan.

Felvetődik a kérdés, hogy mit értünk nagyon súlyos botrány alatt. Az 1983-as CIC-ben azon cselekedeteket szankcionálja a törvényhozó valamilyen önmagától beálló büntetéssel (ez többnyire kiközösítés vagy felfüggesztés), melyek a szentségeket érintik vagy olyan tetről van szó, ami bizonyos mértékig arra készíthet más hívőket is, hogy hasonló dolgokat kövessenek el.⁶²¹ Ha az 1983-as CIC 1318. kán. szerint csak akkor büntessenek automatikus büntetéssel, ha azok a cselekedetek „...igen súlyos botrányt okozhatnak...” joggal tehetjük fel a kérdést, vajon a szándékos emberölés vagy a kiskorúak sérelmére a hatodik parancs ellen elkövetett visszaélés⁶²² nem okoz-e botrányt? Ezen kánon logikáját követve az említett két cselekedetet, mivel azok mindig skandallumnak minősíthetők, szintén önmagától beálló büntetéssel kellene szankcionálni. Ezek alapján némi ellentmondás érzékelhető az 1318. kánonban leírtak és a gyakorlat között.

Az automatikus büntetések megléte a latin büntető fegyelemben azt mutatja, hogy az ilyen szankciókat hatásos eszköznek ítéli a törvényhozó. Ismét fel kell tennünk azonban a kérdést, valóban célravezetőek-e a *latae sententiae* büntetések? Az elkövető vajon mindig tisztában van azzal, hogy a tette büntetendő cselekmény?

A feltett kérdések arra ösztönöznek bennünket, hogy újra átgondoljuk a keleti egyházak gyakorlatát, ahonnan kiiktatták az automatikus büntetéseket, és visszatértek az eredeti keleti bűnbánati fegyelemhez, ami a fenntartott bűnök intézményéhez hasonlít.⁶²³ Ennek lényege abban áll, hogy a bűnbevallás után a feloldozás addig halasztható, amíg az

⁶¹⁹ *Com 8* (1976) 171.: „Consultores censent unanimiter poenas latae sententiae, quamvis restringi possint ad paucos tantum casus, uti factum est in schemate, non posse penitus supprimi in Ecclesia, quia unicum praebent medium aptum ad tutandum bonum animarum quod in descrimen venire potest per quaedam delicta occulta.”

⁶²⁰ A 83-as CIC-ben összesen 11 kánonban szerepel önmagától beálló büntetés: 1364. kán. 1.§, 1367. kán.; 1370. kán. 1-2.§; 1378. kán. 1-2.§; 1382. kán.; 1383. kán.; 1387. kán.; 1388. kán. 1.§; 1390. kán. 1.§; 1394. kán.; 1398. kán.

⁶²¹ PAPAŁE, C., *La pena latae sententiae*, 112.

⁶²² *Ibid.*, 113.

⁶²³ A fenntartott bűnök intézménye az 1917-es CIC-ben még megtalálható, az 1983-as kódexben azonban már nem.

okozott károk helyre nem hozták, és a tettes meg nem javult. Az erre vonatkozó normák azonban értelemszerűen nem a büntetőjogi részben, hanem a gyónás szentségéről szóló fejezetben találhatók.

A két törvénykönyv büntetőjogi normáinak vonatkozásában az utólag kimondandó büntetések és a fenntartott bűnök intézményének kombinációja, valamint az automatikus büntetések egy olyan pont, ahol eltérő véleményeket fogalmaznak meg a kánonjogászok. Összehasonlítva ezen két intézményt mindenképp azelőtt kell szem előtt tartanunk, hogy a fenntartott bűn nem egyenlő a büntetéssel. Ez azt jelenti, hogy a büntetés elengedése, mely a külső fórumra tartozik, a CCEO 1419-1425. kánonjai szerint történik.

Azt látjuk, hogy a két jogrendszer más-más úton próbálja elérni ugyanazt az eredményt. Ezek után azonban adódik a kérdés, hogy melyik megoldás lehet jobb? A válasz nem könnyű, hiszen mind a két megoldás mellett és ellen is szólnak érvek.

Reinhold Sebott szerint, ha az önmagától beálló büntetéseket a latin kódexből is kiiktatnák, akkor vissza kellene vezetni a fenntartott bűnök intézményét.⁶²⁴ Ezen álláspontját *Wilhelm Rees* is osztja.⁶²⁵

A keleti kódex két olyan cselekményt említ, melyek alól a feloldozás az Apostoli Szentszéknek van fenntartva: a szentségi pecsét közvetlen megsértése és a bűntárs feloldozása a 6. parancs ellen elkövetett bűn alól.⁶²⁶ Ezen cselekmények elkövetése a latin jog szerint nem fenntartott bűn, de önmagától beálló kiközösítéssel jár, ami a Szentszéknek rezervált. Ezek a büntetendő cselekmények az esetek többségében titkosak, ebből kifolyólag külső fórumon nehéz büntetést kiszabni. Ám ahogy arra *Pampara* rávilágít, a bűn fenntartása is hasonló nehézséget okoz a tettes számára, hogy figyelmen kívül hagyja az elkövetett cselekményét és normális egyházi életet éljen.⁶²⁷

Sebott és *Demel* meglátása szerint a fenntartott bűnök a CCEO-ban és az önmagától beálló büntetések a CIC-ben hasonló hatással bírnak. A cél mind a két esetben ugyanaz: hangsúlyozni az elkövetett cselekmény súlyát, és ezáltal az elkövető lelkiismeretére hatni.⁶²⁸ *Pampara* azonban úgy látja, egy ilyen összehasonlítás a fenntartott bűnök és a fenntartott automatikus büntetések tekintetében megtévesztő lehet, ugyanis azt

⁶²⁴ „Würde man die Tatstrafen abschaffen, müsste man wieder den Vorbehalt von Sünden einführen.” in SEBOTT, R., *Das kirchliche Strafrecht*, 32. lábjegyzet 14.

⁶²⁵ Vö. REES, W., *Unterschiedliche Strafen in der einen katholischen Kirche? Ein Vergleich zwischen CCEO und CIC*, in ZAPP, H. – WEIB, A. – KORTA, S. (Hrsg.), *Ius canonicum in Oriente et Occidente Festschrift für Carl Gerold Fürst zum 70. Geburtstag* (Adnotationes in ius canonicum 25), Frankfurt am Main 2003. 948.

⁶²⁶ CCEO 728. kán. 1. § 1°-2°

⁶²⁷ PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law*, 289.

⁶²⁸ SEBOTT, R., *Das kirchliche Strafrecht*, 32. vö. DEMEL, S., *Tatstrafe contra Spruchstrafe*, 112-113.

gondolhatnánk, hogy elméletileg ugyan eltérnek, gyakorlatilag azonos a hatásuk.⁶²⁹ Ez az esetek többségében helytálló, azonban vannak kivételek, mivel a keleti jog szerint a 729. kán. alapján, bizonyos esetekben a rezerváció automatikusan megszűnik.⁶³⁰ A büntetések elengedését illetően a latin kódexben nem található olyan kánon, ami a megfelelne a CCEO 729. kánonjának.

A kérdés, hogy a keleti fegyelemben használt, utólag kimondandó büntetések és a fenntartott bűnök intézményének kombinációja, vagy a latin jogban jelen lévő automatikus büntetések jelentenek-e jobb megoldást bizonyos büntetendő cselekmények esetén, úgy tűnik továbbra is nyitott marad. Néhány szempontot azonban érdemes megfontolni a válasz keresése közben:

1. nem lenne-e célszerű valamennyi büntetést a külső fórumra hagyni;
2. bizonyos feltételek mellett az önmagától beálló büntetés a gyónás szentségével megszüntethető, ezért a külső és belső fórum között összefonódás jelentkezhet;⁶³¹
3. a latin törvénykönyvben a legsúlyosabb büntetendő cselekményeket szankcionálja automatikus büntetéssel a törvényhozó, de az ilyen bűncselekmények esetén is lehetőség van arra, hogy azt nagyon súlyos, utólag kimondandó (*ferendae sententiae*) büntetéssel szankcionáljuk;⁶³²
4. az önmagától beálló büntetések esetén a vádlott számára nem biztosított a védekezés lehetősége, mely egy alapvető emberi jog;⁶³³
5. a latin kódex is úgy fogalmaz, hogy csak legvégső esetben indítson az ordinárius büntetések kimondására, kinyilvánítására irányuló eljárást, ha sem a testvéri figyelmeztetés, sem a dorgálás, és semmilyen más lelkipásztori eszköz nem segített (CIC 1341. kán.). Ezért megfontolandók lehetnek Carl Gerold *Fürst* szavai: ha a büntetést „figyelmeztetés, majdnem a javulásra való

⁶²⁹ PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law*, 289.

⁶³⁰ CCEO 729. kán. A bűn alóli feloldozás bármilyen fenntartása teljesen érvényét veszti: 1. ha a gyónást olyan beteg személy végzi, aki nem tud kilépni a házából, vagy a jegyes [végzi] a házasságkötés előtt; 2. ha a gyónató józan megítélése szerint a feloldozásra való felhatalmazás nem kérhető az illetékes hatóságtól a gyónó súlyos nehézsége vagy a gyónási titok megsértésének veszélye nélkül; 3. azon terület határán kívül, amely fölött a fenntartó hatóság a hatalmát gyakorolja.

Ehhez a témához bővebben lásd SZABÓ P., *A keleti egyházak szentségi joga* (Collectanea Athanasiana), Nyíregyháza 2012. 247-248.

⁶³¹ REES, W., *Grundfragen des kirchlichen Strafrechts*, 1581.

⁶³² Vö. *Nuntia* 30 (1990) 69.

⁶³³ Vö. PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law*, 274.; BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica*, 286. Mind a két kódex elismeri a krisztushívők önvédelemhez való alapvető jogát a CCEO 24. és a CIC 221. kánonjaiban, de a védekezés joga az automatikus büntetések esetén úgy tűnik nincs biztosítva.

könyörgés előzi meg, hol van itt még hely egy önmagától beálló büntetésnek?”⁶³⁴

2.3. A büntetőjogi törvényesség elvének következetesebb érvényesítése a latin jogban

A törvényesség elve⁶³⁵ egy büntetőjogi alapelv, aminek a kezdetleges formája már a római jogban is megtalálható. *Calabrese* szerint már a 12. századtól jelen volt mind a civil, mind az egyházi törvényhozásban.⁶³⁶ A civil jogban teljes mértékben a felvilágosodás korában fejlődött ki ez az alapelv, ami garantálja a jogegyenlőséget és a jogbiztonságot az önkényel szemben. Az önkényes büntetések alóli mentességre sokan az emberi jogok átfogó megfogalmazásának szerves részeként tekintettek, ami számos polgári büntető fejelemben nélkülözhetetlenné vált.⁶³⁷

Vitatott, hogy a kánonjogban ténylegesen érvényesült-e a kodifikációt megelőzően is a törvényesség elve, azonban úgy tűnik, hogy a püspök akkor is kiróhatottbüntetést, ha erről nem volt törvény.⁶³⁸ Eszerint feltételezhetően nem figyeltek a *nullum crimen nulla poena sine lege* elvre az Egyházban a szankciók kiszabásánál.

A 17-es törvénykönyvben a 2195. kán. 1.§ szerint a büntetendő cselekmény az, ha a törvényt külsőleg megsértjük, és amihez legalább meghatározatlan büntetés kapcsolódik. Ezek alapján a törvényesség elve is megvalósulni látszik. A 2222. kán. 1. §⁶³⁹ azonban szabad kezet biztosít a törvényhozó számára abban, hogy akkor is lehessen büntetni, ha nincs törvény róla.

A 83-as kódex kodifikációja során a *Schema* 73. kánonját (általános norma) a konzultációs szakaszban a konzultorok nem vitatták meg, hanem a Plenária elé terjesztették 1977-ben azzal a kérdéssel, hogy maradjon-e meg.⁶⁴⁰ A kánon megtartása

⁶³⁴ „Wenn der Strafe die Ermahnung, ja nahezu das 'Flehen' um Besserung vorauszugehen hat – wo ist da...noch Platz für eine *poena latae sententiae*” idézi REES, W., *Unterschiedliche Strafen in der einen katholischen Kirche*, 947.

⁶³⁵ A törvényesség elvéhez bővebben lásd: DANIEL, W. L., *The Principle of Legality in Canon Law*, in *The Jurist* 70 (2010) 29-85.

⁶³⁶ CALABRESE, A., *Diritto penale*, 347.

⁶³⁷ Vö. GREEN, T. J., *Penal Law: A Review*, 245.

⁶³⁸ EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege”*, 34.

⁶³⁹ CIC/1917 Can. 2222. §1. Licet lex nullam sanctionem appositam habeat, legitimus tamen Superior potest illius transgressionem, etiam sine praevia poenae comminatione, aliqua iusta poena punire, si scandalum forte datum aut specialis transgressionis gravitas id ferat; secus reus puniri nequit, nisi prius monitus fuerit cum comminatione poenae latae vel ferendae sententiae in casu transgressionis, et nihilominus legem violaverit.

⁶⁴⁰ A kérdés így hangzott: „Utrum conveniat introducere applicationem magis strictam principii legalitatis - ut aiunt (nullum crimen nullaque poena sine lege) - in iure poenali canonico, ita ut supprimendus sit canon 73 schematicus (cf. can. 2222 CIC).” lásd: in *Com* 9 (1977), 80.

mellett foglaltak állást, de a szövegen többször változtattak, mire elnyerte a végleges formáját.⁶⁴¹ Úgy tűnik, hogy már a kodifikáció során is többekben felmerült, hogy célszerű lenne-e bevezetni a törvényesség elvének szigorúbb alkalmazását.

A CIC 1321. kán. értelmében, mely általánosságban beszél a törvény vagy parancs megsértéséről, a büntetés nem korlátozódhat csak azokra a büntetendő cselekményekre, melyekre már az elkövetéskor is meg volt állapítva valamilyen szankció. Ez az úgynevezett általános szabályban (1399. kán.) is megjelenik, mely norma a kánonjogászok számára még mindig nyitott kérdés.

Sokan egyetértenek abban, hogy a törvényesség elve a kánoni büntetőjogi rendszer kiindulópontja, de a *nullum crimen nulla poena sine lege* elv nem érvényesülhet korlátlanul, mivel azzal az Egyház alapja kerülne veszélybe.

Az általános norma szerint a kánonokban már megállapított eseteken kívül, ha valaki súlyosan megsérti az isteni vagy kánoni törvényt, akkor büntethető az elkövető, ha szükséges a botrány megelőzése, helyrehozatala. A büntetés kilátásba helyezése bizonyos cselekedetekért a törvényhozó feladata, nem a törvényt használóé. Ha megadjuk azt a jogot a büntetést alkalmazó személynek, hogy büntessen, az azt jelenti, hogy ő dönt egyénileg arról egyes cselekmények esetén, amiről a törvényhozónak elfogulatlanul kell döntenie.⁶⁴²

A büntető kánonokat mindig szorosan kell értelmezni,⁶⁴³ ami azt jelenti, hogy a szükséges legkevesebbet kell érteni a kifejezések sajátos jelentésén, azaz csak azt érthetjük rajta, amit a kánon megfogalmazása határozottan lefed. A 14. kán. értelmében jogkétség esetén a törvények nem kötelezőek. Az 1399. kán. azonban a büntetés követelményeit nem határozza meg úgy, hogy azok az említett normák (14. és 18. kán.) betartása mellett egyáltalán végrehajthatók legyenek.⁶⁴⁴

A 221. kán. 3. § értelmében ahhoz, hogy a hatóság büntethessen, szükséges az előzetes büntető törvény.

CIC Can. 221 - § 3. Christifidelibus ius est, ne poenis canonicis nisi ad normam legis plectantur.	CIC Can. 1399 - Praeter casus hac vel aliis legibus statutos, divinae vel canonicae legis externa violatio tunc tantum potest iusta quidem poena puniri, cum specialis violationis gravitas punitionem postulat, et
--	---

⁶⁴¹ A szöveget lásd: *Com 9* (1977) 318, 321.

⁶⁴² LÜDICKE, K. (Hrsg.), *Münsterischer Kommentar*, Can. 1399/3.

⁶⁴³ Vö. CIC 18. kán.

⁶⁴⁴ LÜDICKE, K. (Hrsg.), *Münsterischer Kommentar*, Can. 1399/3.

	necessitas urget scandala praeveniendi vel reparandi.
--	---

A 221. kán. 3. § előírása az 1399. kánonban formálisan meg is valósul, mivel az általános norma büntető törvénynek tekintendő. A kánon szövegét megvizsgálva azonban felmerülhet az önkényesség veszélye, mivel azok a megnevezett sajátosságok, amik lehetővé teszik a büntetést, a hatóság mérlegelési jogkörébe esnek.

Az 1324. kán. 1. § 9° szerint, ha olyan követett el büntetendő cselekményt, aki önhibáján kívül nem tudott a törvényhez vagy parancshoz fűzött büntetésről, akkor mérsékelni kell a normában vagy parancsban megállapított büntetést. Az 1399. kán. általános tényállását tekintve felmerül a kérdés, hogyan lehetséges olyan tényállás, amely alapján minden törvénytörés büntethető?⁶⁴⁵

A szerzők véleménye is megoszlik az általános normát illetően. Egyesek szerint mindenképpen szükséges az általános norma, mert lehetetlen minden büntetendő cselekményt listázni.⁶⁴⁶ Mások ugyanakkor a gyakorlati hatékonyságát kérdőjelezik meg, valamint a fentebb említett hatósági önkényt említik.

Rees szerint szükség van az 1399. kánonra, mert az az Egyház, valamint a kánonjog spirituális jellege miatt elengedhetetlen, és mint egy olyan közösség, mely célja az üdvösség, nem engedheti meg, hogy minden egyes olyan cselekedet, amit nem tilt kifejezetten egy büntető norma, büntetlenül maradjon.⁶⁴⁷

De Paolis a szigorú törvényesség elvét nem tekinti természetes emberi jognak, mert számára a *nulla poena sine culpa* elv jelenti azt, ezzel igazolja az általános norma jelenlétét a kódexben és annak szükségességét.⁶⁴⁸

Strigl szintén azon a véleményen van, hogy a *nulla poena sine lege* elvet nem fogadhatja el az Egyház, helyette a *nulla poena sine culpa* elvet tartja megfelelőnek.⁶⁴⁹

Calabrese úgy véli, hogy az általános norma egyensúlyt kíván teremteni a törvényesség elve által szentesített jogbiztonság követelményei, valamint az Egyház

⁶⁴⁵ Vö. *ibid.*

⁶⁴⁶ Többek közt Green is hangsúlyozza, hogy nem lehetséges minden büntetendő cselekményt előre látni, vö. GREEN, T. J., *Penal Law: A Review*, 246.

⁶⁴⁷ REES, W., *Die Strafgewalt der Kirche. Das geltende kirchliche Strafrecht – dargestellt auf der Grundlage seiner Entwicklungsgeschichte* (Kanonistische Studien und Texte Bd. 41), Berlin 1993. 486: „Diese dem heutigen Rechtsempfinden nicht leicht verständliche Allgemeine Norm steht im Zusammenhang mit dem geistlichen Charakter der Kirche und des Kirchenrechts. Die Kirche als Heilsgemeinschaft kann nicht zulassen, dass jede Handlung oder Unterlassung, die nicht ausdrücklich durch eine mit einer Strafe bewehrte Norm verboten ist, straffrei bleiben solle.”

⁶⁴⁸ Vö. DE PAOLIS, V., *De sanctionibus in Ecclesia*, 122-123.

⁶⁴⁹ STRIGL, R. A., *Die einzelne Straftaten*, in LISTL, J. – MÜLLER, H. – SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983. 948-950.

legfőbb célja, a *salus animarum* között, amit minden esetben meg kell védeni, mert ezt megköveteli az Egyház sajátos természete.⁶⁵⁰

Green szerint, ha az Egyház természetének tiszteletben tartását és a küldetése előtt álló nehézségek kezelését helyezük szem elé, akkor rá kell jönnünk, hogy meglehetősen nehéz a törvényesség elvének szigorú alkalmazása.⁶⁵¹ Előfordulhat, hogy a közösség java gyors eljárást igényel, mégis egy megfelelő büntetőparancs kiadásával⁶⁵² megoldható lenne bármilyen problémás helyzet anélkül, hogy az általános normához kellene nyúlni. Az Egyház a kezdetektől fogva különböző lelkipásztori és jogi intézkedéseket alkalmazott, hogy megővja és fenntartsa a rendjét, ezért attól függetlenül, hogy egy bizonyos viselkedést a törvény tilt-e vagy sem, az erkölcsileg kifogásolható és bomlasztó magatartás büntetőjogi következményekkel járhat. Emiatt *Green* szerint az 1399. kánonra inkább elméleti elvként kell tekintenünk, mint gyakorlati büntetőjogi normára.⁶⁵³

A másik oldalon több szerző⁶⁵⁴ úgy véli, hogy az általános normának nincs helye a büntetőjogban, mivel véleményük szerint, a kánonjogban is alkalmazni kell a törvényesség elvének szigorú formáját a hívők jogainak hatékony védelméhez.⁶⁵⁵

Primetshofer sem elméleti, sem gyakorlati szükségét nem látja az 1399. kánonnak. Lelkipásztori okokból kifolyólag azt szeretné, hogy a törvényesség elve a kánoni büntetőjogban is következetesen érvényesüljön.⁶⁵⁶ Számára elképzelhetetlen, hogy az üdvösség érdekében indokolt lenne a büntetés előzetes büntető törvény vagy parancs nélkül.⁶⁵⁷ Kemény kritikát fogalmaz meg az általános normával kapcsolatban, ami szerint az 1399. kán. azt a benyomást kelti, hogy az Egyház nem veszi komolyan azt, amit a saját törvénykezésében megfogalmazott.⁶⁵⁸

⁶⁵⁰ CALABRESE, A., *Diritto penale*, 347: „Questa norma intende stabilire un giusto equilibrio tra le esigenze della certezza del diritto, sancita dal principio 'nulla poena sine lege', [...] e quella cui spesse volte abbiamo fatto riferimento in questo nostro lavoro, la 'salus animarum', che deve essere tutela anche quando l'ordinamento canonico non ha considerato delitto un determinato comportamento illecito, contrario alla legge divina o canonica, o, pur avendoloprevisto e proclamato illecito, non vi annesso pene. Lo richiede la natura particolare della Chiesa, che non è una società come quella statale, ma ha come esigenza e fine primario proprio la *salus animarum*.”

⁶⁵¹ GREEN, T. J., *Penal Law: A Review*, 245.

⁶⁵² Vö. CIC 1319.kán.

⁶⁵³ GREEN, T. J., *Penal Law: A Review*, 247.

⁶⁵⁴ Rees többeket is említ monográfiájában, akik ellenzik az 1399. kánont, pl. Bruno Primetshofer, Corrado Bernardini, Alexander Dordett, vö. REES, W., *Die Strafgewalt der Kirche*, 485-486.

⁶⁵⁵ GOTTERO, R., *La norma generale*, 350.

⁶⁵⁶ PRIMETSHOFER, B., *Vom Geist des Codex Iuris Canonici/1983*, in *Ecclesia peregrinans: Josef Lenzenweger zum 70. Geburtstag*, Wien 1986. 416.

⁶⁵⁷ Ibid., 416: „[...] im Interesse des Seelenheiles wessen immer eine Strafe i. e. S. ohne vorausgehendes Strafgesetz oder zumindest vorausgehenden Strafbefehl gerechtfertigt wäre.”

⁶⁵⁸ Ibid., 416: „Die Generalnorm des c. 1399 CIC/1983 erweckt aber unzweifelhaft den Eindruck, die Kirche nehme in ihrer eigenen Gesetzgebung das nicht ernst, was sie selbst als Grundrecht formuliert hat.”

Az általános normával szemben legtöbbet hangoztatott kritika, hogy a gyakorlatban nehezen alkalmazható, és csak utólag kimondandó, kisebb jóvátévő büntetések szabhatók ki.⁶⁵⁹

A törvényesség elve, ahogy azt már láthattuk⁶⁶⁰, mind a két kódexben jelen van, de míg a keleti fegyelemben a szigorúan vett elv (*nulla poena sine praevia lege poenali*) érvényesül, a latin jog az 1399. kán. által nem ragaszkodik teljes mértékben ehhez.

Több szerző is azon a véleményen van, hogy sokkal inkább a *nulla poena sine culpa* (nincsen büntetés bűnösség nélkül) elv az, ami a latin büntetőjogra jellemző. *De Paolis* azt mondja, hogy a természetes emberi jog nem a szigorú törvényesség, hanem a *nulla poena sine culpa* elve.⁶⁶¹ *Green*⁶⁶² és *Sebott*⁶⁶³ is úgy vélik, hogy sokkal inkább ez az elv érvényesül a latin fegyelemben. Egyes szerzők szerint egy, az 1399. kánonhoz hasonló szabály nélkülözhetetlen, mivel nem lehetséges az összes büntetendő cselekményt előre látni, mások ezzel szemben úgy vélik, hogy egy ilyen norma gyakorlati hatékonysága erősen megkérdőjelezhető.

Megvizsgálva, hogy milyen módon valósul meg a két törvénykönyvben a *nulla poena sine praevia lege poenali* elve, valamint a két kódex eltérő megoldása mennyire egyeztethető össze az Egyház legfőbb törvényével, az alábbi következtetésekre juthatunk:

1. a CIC 1399. kánonnal szemben, melyben a szerzők véleménye szerint inkább a *nulla poena sine culpa* elv érvényesül, és nem a szigorú értelemben vett törvényességé, a legsúlyosabb kritika, hogy nincs valódi gyakorlati haszna, mivel csak kisebb jóvátévő büntetések szabhatók ki általa;
2. az „általános norma” célját elérhetjük büntető parancsok kiadása útján is;
3. a CIC 1399. kánonhoz hasonló norma nélkül is garantálni lehet a büntetőjog hatékonyságát és az egyházi közösség (*communio ecclesiastica*) védelmét, ahogy azt a keleti fegyelem esetén láthattuk, például azáltal, hogy a büntetés elengedése nagyobb hatóságnak van fenntartva;

⁶⁵⁹ Ehhez bővebben lásd: I. fejezet 3.6.2.

⁶⁶⁰ Vö. I. fejezet 3.6.

⁶⁶¹ DE PAOLIS, V., *De sanctionibus in Ecclesia*, 122-123.: „In Statibus moderni generatim, quoad systema poenale, admittitur principium: nulla poena sine lege (poenali praevia). Nemo puniri potest nisi punito iam praevista sit in lege poenali et secundum ipsam legem poenalem. Hoc principium introductum est praesertim contra absolutismum principium; ad defendenda iura civium. Ita hodie principium acceptatur inter principia iurium hominis fundamentalium. Tamen non est dicendum principium esse iuris naturalis. Iuris naturalis est potius aliud principium: nulla poena sine culpa.”

⁶⁶² GREEN, T. J., *Penal Law in the Code of Canon Law and in the Code of Canons of the Eastern Churches*, 441.

⁶⁶³ SEBOTT, R., *Das kirchliche Strafrecht*, 235.

4. az egyes büntetőtörvények annyira átfogóak, hogy a legsúlyosabb esetekben büntetéseket lehet kiszabni,⁶⁶⁴ így felvetődik a kérdés, hogy valóban szükséges-e azon néhány eset miatt, amit a büntetőjog nem szabályoz egy ilyen általános rendelkezés.

Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy a keleti kódexben érvényesülő szigorú törvényesség elve betartásával nem szenved csorbát az egyházi közösség, és a legfőbb törvény: a *salus animarum*. Úgy tűnik, hogy ugyanazon törvényhozó, a később kiadott CCEO-ban már világosan elutasítja a törvényesség elvének jelenlétét a kánoni jogrenddel való összeegyeztetlenséggel.⁶⁶⁵

2.3. Az egyes büntetések

A két törvénykönyvet összehasonlítva a büntetéseket tekintve is kisebb-nagyobb eltérések figyelhetők meg. A keleti törvénykönyv nem tesz különbséget a gyógyító, és jóvátevő büntetések között; megkülönböztet nagyobb (*excommunicatio maior*) és kisebb (*excommunicatio minor*) kiközösítést, felfüggesztéssel nem csak klerikusok büntethetők, hanem világiak és szerzetesek is, valamint olyan szankciók is szerepelnek a CCEO-ban, ami a latin kódexben nem (*correctio, vigilancia, reductio*). Megvizsgálva bizonyos büntetendő cselekményeket, az elkövető személyét (klerikus vagy laikus), valamint a büntetéseket, melyeket a kódex előír, megfontolásra érdemesek lehetnek a következők:

1. A felfüggesztést (*suspensio*) mind a két törvénykönyv ismeri és használja. Az 1917-es CIC-ben még megtorló (jóvátevő) büntetésként szerepelt, ma már viszont gyógyító büntetés. Ezzel a szankcióval a latin kódex normái értelmében csak klerikusokat lehet sújtani.⁶⁶⁶ A felfüggesztés részben vagy teljesen eltilt a rendi és/vagy egyházkormányzati hatalom, valamint valamilyen hivatallal járó feladatok, jogok gyakorlásától. A felfüggesztés nagyon széles skálán mozog, és ez az egyetlen büntetés, aminek a hatása osztható. A CCEO-ban a *suspensio* kiszabható világi krisztushívőkre és szerzetesekre is, ha valamilyen egyházi hivatal töltenek be.⁶⁶⁷ A CCEO 1432. kán. 3. § szerint a felfüggesztés nem érinti a tettes által végzett cselekmények érvényességét. Ahogy azt *Cocopalmerio bíboros* megjegyezte, az 1983-as CIC 1331. kánonjában még az

⁶⁶⁴ EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege”*, 157.

⁶⁶⁵ GOTTERO, R., *La norma generale del diritto penale canonico (can.1399)*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 10 (1997) 354.

⁶⁶⁶ Vö. 1331. kán. 1. §.

⁶⁶⁷ CCEO 1432. kán.

a régi szemlélet tükröződik, hogy egyházi hivatalt csak a klérus tagjai tölthetnek be.⁶⁶⁸ A rendi hatalommal kapcsolatos cselekmények a klerikusoknak vannak fenntartva, azonban bizonyos hivatalokat laikusok is betölthetnek. Éppen ezért célszerűnek tűnik, hogy a hivatalból való felfüggesztést, a keleti gyakorlathoz hasonlóan, a latin fegyelemben is kiterjesszék a világi krisztushívőkre, szerzetesekre is.

2. A kiközösítés (*excommunicatio*) az 1917-es CIC 2257. kán. 1. § szerint „*az a cenzúra, mely kirekeszt valakit a hívek közösségéből, a következő kánonokban felsorolt hatásokkal, melyek elválaszthatatlanok.*” Az 1983-as CIC nem definiálja a kiközösítést, de egy olyan kánoni büntetés, amely jogok és kötelességek gyakorlásának tilalmaiból áll, amik által az elkövetőt teljesen kizárja az Egyház lelki javaiból.⁶⁶⁹

A kiközösítés hatásai,⁶⁷⁰ amik a még ki nem nyilvánított önmagától beálló kiközösítés esetén is fellépnek:

- tilos szolgálati részvételt vállalni;
- tilos a szentségek és szentelmények végzése, valamint a szentségek felvétele;
- tilos bármilyen egyházi hivatal vagy tisztség gyakorlása és egyházkormányzati intézkedés.

Ha a kiközösítést utólag kimondandó büntetésként kiszabták, vagy kinyilvánították az automatikus kiközösítést, a fentebbiekhez még további hatások is társulnak:

- liturgikus cselekményekben való szolgálati részvételtől el kell utasítani a tettet;
- érvénytelen minden egyházkormányzati intézkedés;
- korábban engedélyezett kiváltságoktól való eltiltás;
- nem nyerhető el érvényesen egyházi hivatal;
- az egyházi hivatalból, méltóságból, tisztségből fakadó jövedelem nem lesz a tettesé.

A keleti fegyelem megkülönböztet nagyobb és kisebb kiközösítést. A nagyobb kiközösítés hatásait tekintve megfelel a latin büntetőjog kiközösítésének, a kisebb kiközösítés az egyházi tilalomnak (*interdictum*).

⁶⁶⁸ Coccopalmerio bíboros a Szardíniai Egyházi Bíróság bírósági évének megnyitóján Cagliari-ban mondott beszédében az egyházi büntetőjog reformjával kapcsolatban, ahol többek között a felfüggesztés kiterjesztésének lehetőségéről is beszélt. A beszédben elhangzottakról bővebben a Törvényszövegek Pápai Tanácsának honlapján lehet olvasni: <https://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/interventi-art175-182PE/interventi-del-presidente-emerito/riforma-del-diritto-penale-il-card-coccopalmerio-fa-il-punto-della-situazione.html> (letöltés ideje: 2023. július 20).

⁶⁶⁹ ERDŐ P., *Egyházjog*, 625.

⁶⁷⁰ Vö. 1983-as CIC 1331. kán.

Az latin fegyelem szerint ugyanaz a kiközösítés sújtja azt, aki az Egyház egysége ellen (eretnység, hitehagyás, szakadárság) követett el büntetendő cselekményt, vagy az abortusz büntetettébe esett. Szakadárság vagy eretnőség esetén a kiközösítés az Egyházzal való közösség automatikus megszakadását eredményezi. Az abortusz esetében azonban az elkövetőnek nem áll szándékában megszakítani az Egyházzal való közösséget. Ebben a két esetben teljesen más szándék áll a két cselekedet hátterében, a büntetés mégis ugyanaz a kiközösítés mind a két elkövető számára. Ezért megfontolásra érdemes, hogy a keleti törvénykönyvhöz hasonlóan a latin törvénykönyv is megkülönböztesse a kisebb kiközösítést, ami lényegében ugyanaz, mint az egyházi tilalom; valamint a nagyobb kiközösítést, ami *communio*⁶⁷¹ elvesztésével jár.

3. A latin kódexben a törvényhozó megkülönbözteti a gyógyító büntetéseket, azaz cenzúrákat, valamint a jóvátévő büntetéseket. Az 1917-es törvénykönyvben is létezett már ez a differenciálás, de a jóvátévő büntetések elnevezése megtorló büntetés (*poena vindicativa*) volt. Ahogy azt már láthattuk, a cenzúra, melynek három típusa van – kiközösítés, egyházi tilalom, felfüggesztés –, inkább az elkövető megjavulását célozza meg, és addig áll fenn, amíg a tettes fel nem hagyja a makacssággal. Ezzel szemben a jóvátévő büntetések arra irányulnak, hogy visszaállítsák a közösségben a rendet, azaz elsődleges céljuk az egyházi közösség java: a botrány helyrehozatala, valamint az igazságosság helyreállítása.⁶⁷² A cenzúra és jóvátévő büntetések természetét jobban megvizsgálva rá kell jönnünk, hogy a szankció ezen két típusa mégsem választható ennyire élesen szét. Minden büntetésnek van egyszerre engesztelő,⁶⁷³ valamint gyógyító jellege is. Azaz a jóvátévő büntetésnek is lehet a tettes gyógyulását segítő célja,⁶⁷⁴ és valamilyen szinten a cenzúra is a közösség javát szolgálja. Ezek alapján véleményünk szerint megfontolandó, hogy valóban szükséges-e a szankcióknak a céljuk szerinti ilyen jellegű megkülönböztetése. Nem lenne célszerű ebben a tekintetben is átgondolni a keleti büntető fegyelem gyakorlatát?

Az 1983-as CIC büntetőjogának kidolgozásánál erőteljesen érvényesültek a latin, a CCEO-nál a keleti hagyomány jellemzői. Világosan látható, hogy a különböző tradíciókból kifolyólag lényeges eltérések mutatkoznak a két kódexben, vannak ugyanakkor hasonlóságok is. A keleti kódex hét évvel a latin törvénykönyv után került

⁶⁷¹ A kiközösítés nem jelenti azt, hogy az elkövető már nem tartozik az Egyház teljes közösségéhez (*plena communio*), csak az 1331. kánonban felsorolt jogokat veszti el.

⁶⁷² ARTNER P., *A kánoni büntetések*, 140.

⁶⁷³ Engesztelő abban az értelemben, hogy minden büntetésnek van egy olyan rendeltetése is, hogy a büntetendő cselekményt elítélje végső soron a tettes is.

⁶⁷⁴ ARTNER P., *A kánoni büntetések*, 140.

kiadásra, így már volt némi gyakorlati tapasztalat az 1983-as CIC büntetőjogának alkalmazhatóságát illetően. Az elmúlt években lezajlott latin büntetőjogi reform során a keleti kódex egyes megoldásai segítséget jelenthettek a CIC VI. könyvének megújításához. Ebben a részben azokra a pontokra helyeztük a hangsúlyt, ahol a keleti szabályozás hozzájárulhatna egy, a gyakorlatban is jól működő latin büntetőjog kialakításához. A következő fejezetben azt vizsgáljuk, hogy a keleti kódexből kiolvasható lehetséges megoldások mennyire jelentek meg az új latin büntetőjog tervezetében, és hogyan alakult ennek tükrében a már kihirdetett és hatályban lévő megreformált VI. könyv.

3. A KELETI BÜNTETŐ FEGYELEM ÉS AZ ÚJ LATIN BÜNTETŐJOG

A keleti büntetőjog bemutatása és a latin büntető fegyelem fejlődésének ismertetése után ebben a részben azt vizsgáljuk, hogy a keleti jogból kiolvasható megoldások mennyire jelentek meg a *Schemában*, valamint az új latin büntetőjogban.

Az 1983-as CIC VI. könyv reformjának legfőbb célja a büntetőjog hatékonyságának elősegítése volt. További kritériumként jelent meg annak kifejezése, hogy a büntető fegyelem az Egyház pasztorális tevékenységéhez tartozik, a szankciók használata a lelkipásztori szeretet kifejező eszköze. A célkitűzések között szerepelt az ordinárius mérlegelési jogkörének csökkentése, nem utolsósorban a reform által segíteni kívánták az egyházi elöljárókat a büntetőjog használatában. A *Schema* az 1983-as CIC VI. könyvéhez képest sok változást tartalmazott, melyek többsége pozitív irányba viszik a büntetőjogot. Maradt azonban néhány olyan téma is, ami további megfontolásokat igényelhet.

A 2011-ben kiadott tervezetet, miután a konzultációra kijelölt szervek visszaküldték észrevételeiket, átdolgozták és elkészült egy újabb javaslat. A *Schemába* bedolgozták az időközben kiadott kódexen kívüli törvényeket is. Az újabb felülvizsgálatok után összeállt a végleges szöveg, amit Ferenc pápa 2021. május 3-án hirdetett ki a *Pascite gregem Dei*⁶⁷⁵ apostoli konstitúcióval, és 2021. december 8-án lépett hatályba az új büntetőjog.⁶⁷⁶

⁶⁷⁵ <https://www.osservatoreromano.va/it/news/2021-06/quo-122/pascite-gregem-dei.html> (letöltés ideje 2023. június 12.)

⁶⁷⁶ Az új büntetőjogban 14 olyan kánon van, amiben az 1983-as CIC VI. könyvéhez képest nem történt változás: 1313., 1320., 1322., 1328., 1329., 1330., 1337., 1340., 1348., 1353., 1363., 1374., 1396., 1399. kk.

3.1. A keleti jogból kiolvasható lehetséges megoldások megjelenése az új latin büntetőjogban

A keleti büntető fegyelem jelen fejezet 2. pontjában már ismertetett olyan megoldásokat kínál, ami a latin büntetőjog megújításában segítség lehetett. Azt vizsgáljuk a következő pontokban, hogy ezek valóban megjelentek-e az új, 2021.december 8. óta hatályban lévő, büntetőjogban.

1. A szankciók sokat hangoztatott medicinális jellege a keleti büntető fegyelemben nagyon erősen jelen van, ami rögtön a büntetőjogi rész első kánonjában (CCEO 1401. kán.) meg is jelenik. Annak ellenére, hogy alapvetően minden büntetésnek van jóvátevő jellege, mert a közösséget ért sérelem helyreállítása elemi követelmény, a CCEO a büntetés elsődleges céljának az elkövető, valamint a tette által okozott sebek gyógyulását tekinti.⁶⁷⁷

Bizonyos módon a latin fegyelemben is megtalálható volt a gyógyító jelleg, de kevésbé hangsúlyosan. A *Schema* 1311. kán. 2.§-a szinte szó szerint megjelenik az új büntetőjogban. Ez a norma teljes mértékben tükrözi az 1917-es CIC 2214. kán. 2.§ szemléletét. A kánonban megfogalmazódik az a hosszú út, amit a lelkipásztori szeretet, valamint a példamutató élet kell, hogy jellemezzon, és amit az eljárónak meg kell tennie, mielőtt büntetést szabna ki. A norma felhívja a pásztorok figyelmét arra, hogy csak szükség esetén alkalmazzák a szankciókat, ami a testvéri szeretet cselekedeteként értendő, nem bosszúként, megtorlásként. Ezt hangsúlyozza Ferenc pápa is a *Pascite gregem Dei* apostoli konstitúcióban:

„A szeretet ugyanis megkívánja, hogy a főpásztorok a büntetőjogi szisztémához folyamodjanak, valahányszor erre szükség van arra a három célra tekintettel, amely ezt megköveteli az egyházi társadalomban, vagyis az igazságosság követelményeinek helyreállítására, a tettes megjavítására és a botrányok helyrehozására.”⁶⁷⁸

Schema 2011	CIC/2021	CCEO
Can. 1311 - § 1. Nativum et proprium Ecclesiae ius est christifideles delinquentes poenalibus	Can. 1311 - §1. Nativum et proprium Ecclesiae ius est christifideles poenalibus sanctionibus coercendi qui	Can. 1401 - Cum omnem rationem inquit Deus, ut errantem ovem reducat, illi, qui ab Eo solvendi et

⁶⁷⁷ FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches*, 58.

⁶⁷⁸ A konstitúciót magyar nyelven lásd: <https://katolikus.hu/dokumentumtar/pascite-gregem-dei> (letöltés ideje 2023.július 28.)

<p>sanctionibus coercere. § 2. Qui in Ecclesia praeest bonum ipsius communitatis singulorumque in ea christifidelium tueri ac promovere debet caritate pastorali, exemplo vitae, consilio et adhortatione et, si opus sit, etiam poenarum canonicarum irrogatione, iuxta legis praescripta et semper animo pastorali, prae oculis habendo iustitiae restitutionem, rei emendationem et scandali reparationem.</p>	<p>delicta commiserint. §2. Qui Ecclesiae praeest bonum ipsius communitatis singulorumque christifidelium tueri ac promovere debet caritate pastorali, exemplo vitae, consilio et adhortatione et, si opus sit, etiam poenarum irrogatione vel declaratione, iuxta legis praecepta semper cum aequitate canonica applicanda, prae oculis habens iustitiae restitutionem, rei emendationem et scandali reparationem.</p>	<p>ligandi potestatem acceperunt, morbo eorum, qui deliquerunt, convenientem medicinam afferant, eos arguant, obsecrent, increpent in omni patientia et doctrina, immo poenas imponant, ut vulneribus a delicto illatis medeatur ita, ut neque delinquentes ad desperationis praecipitia impellantur neque frena ad vitae dissolutionem et legis contemptum relaxentur.</p>
--	---	---

A kánon szövegét elemezve elsődleges szempontként jelenik meg a közösség java, ami a lelkek üdvösségére irányul. Az üdvösséget kereső krisztushívőket vezetik a pásztorok életpéldájukkal, buzdítással, valamint, ha szükséges, büntetések kiszabásával, amivel megtérésre hívják azokat, akik valamilyen büntetendő cselekményt követtek el.⁶⁷⁹ Bár megjelenik a kánonban az individuum (jelen esetben az elkövető) is, de csak a második helyre kerül a közösséggel szemben, amíg a CCEO-ban mindig elsődleges a tettes gyógyulása.

Az új latin büntetőjog 1311. kán. 2.§-át tekintve mindenképpen meg kell említenünk az 1341. kánont is, ugyanis ott szintén megjelenik a büntetés hármasság célja: az igazságosság helyreállítása, a tettes megjavítása, a botrány helyrehozatala. Pusztán a szövegeket figyelembe véve, még mindig azt láthatjuk, hogy nem az elkövető gyógyulása (azaz megjavítása) van megjelölve az első helyen célként, de az 1983-as CIC VI. könyvéhez képest apróbb változás figyelhető meg. A *Schemában* és az új VI. könyvben is

⁶⁷⁹ A *Vos estis lux mundi* bevezetője szintén hangsúlyozza a pásztorok felelősségét, hogy vezessék, irányítsák a rájuk bízottakat: „Ez a felelősség elsősorban az apostolotódokat illeti, akikre Isten saját népének lelkipásztori vezetését bízta, és azt az elköteleződést kívánja meg tőlük, hogy az isteni Mester nyomdokait közelebről is kövessék. Hivatalukból adódóan ugyanis ők 'Krisztus helyetteseiként és követeiként kormányozzák a rájuk bízott részegyházakat, mégpedig nemcsak tanáccsal, meggyőzéssel és jó példával, hanem tekintéllyel és szent hatalommal is, csak arra használva azt, hogy nyájuk igazságban és szentségben gyarapodjék, megemlékezve arról, hogy aki nagyobb, olyan legyen, mint a kisebb, s aki előljáró, mint a szolga' (II. Vatikáni Zsinat, *Lumen gentium* dogmatikai konstitúció 27). Ami az apostolotódokra különösen is vonatkozik, vonatkozik mindazon személyekre is, akik különféle módokon szolgálatokat töltenek be az Egyházban, az evangéliumi tanácsok szerint élnek vagy arra vannak meghívva, hogy a keresztény népnek szolgáljanak.”

a következőképpen alakul a sorrend: az igazságosság helyreállítása, az elkövető megjavítása és a botrány helyrehozása.

CIC/1983	Schema 2011	CIC/2021
Can. 1341 - Ordinarius proceduram iudicalem vel administrativam ad poenas irrogandas vel declarandas tunc tantum promovendam curet, cum perspexerit neque fraterna correptione neque correptione neque aliis pastoralis sollicitudinis viis satis posse scandalum reparari, iustitiam restitui, reum emendari.	Can. 1341 - Ordinarius proceduram iudicalem vel administrativam ad poenas irrogandas vel declarandas promovere debet, attento etiam can. 1376, cum perspexerit neque monitione neque correptione neque aliis pastoralis sollicitudinis viis satis posse iustitiam restitui, reum emendari, scandalum reparari.	Can. 1341 - Ordinarius proceduram iudicalem vel administrativam ad poenas irrogandas vel declarandas promovere debet cum perspexerit neque pastoralis sollicitudinis viis, praesertim fraterna correptione, neque monitione neque correptione satis posse iustitiam restitui, reum emendari, scandalum reparari.

Az 1341. kán. állítása, mely szerint szankció csak legvégső esetben szabható ki, ha semmilyen más módszer – dorgálás, testvéri figyelmeztetés – nem segített, implicit módon magában foglalta a büntetés medicinális jellegét.

Az új latin büntetőjog 1344. kánonjában továbbra is megjelenik a gyógyító karakter,⁶⁸⁰ azonban a *Schemához* képest változás, hogy nem került be a tervezet 2.§-a⁶⁸¹ a törvénykönyvbe. Kiegészítésként szerepel az 1°-ban, hogy a büntetés kimondása elhalasztható alkalmasabb időre, hacsak nem sürget a botrány helyrehozatalának szüksége, valamint a 2° szerint tartózkodni lehet a büntetés kimondásától, vagy enyhébb büntetést alkalmazni, ha amellet, hogy a tettes megjavult, a botrányt és az esetlegesen okozott kárt helyrehozta.⁶⁸²

Összegezve az eddigieket megállapíthatjuk, hogy a jelenleg hatályos latin büntetőjog 1311. kán. új paragrafusa által kétségtelenül lényegesen nyomatékosabbá válik a büntetőjog lelkipásztori jellege. Az új büntetőjog kiemeli, hogy a szeretet megkívánja,

⁶⁸⁰ A kánon szerint a büntetés kimondása alkalmasabb időre halasztható; tartózkodni lehet a büntetés kimondásától vagy enyhébb büntetés alkalmazható. Az 1344. kán. párhuzamos helye a CCEO-ban az 1409. kán.

⁶⁸¹ Schema 1344. kán. 2.§: Non licet autem poenae irrogationem differre, si agitur de delicto ex quo ortum est publicum scandalum aut a parte laesa illud denuntiatum est.

⁶⁸² CIC 1344. kán. 1°: poenae irrogationem in tempus magis opportunum differre, si ex praepropera rei punitione maiora mala eventura praevideantur, **nisi necessitas urgeat scandalum reparandi**; 2° a poena irroganda abstinere vel poenam mitiorem irrogare aut paenitentiam adhibere, si reus emendatus sit, **ne non scandalum et damnium forte illatum** reparaverit, aut si ipse satis a civili auctoritate punitus sit vel punitum iri praevideatur.

hogy szükség esetén az ordinárius büntessen. A CIC új VI. könyvét kihirdető apostoli konstitúcióban megfogalmazódik, hogy „*a kánoni büntetésnek van javító és orvosló szerepe is, és főként magának a hívőnek a javát keresi, ezért <pozitív eszköz Isten Országának elérésére és az igazságosság helyreállítására a hívők közösségében, akiknek a hivatása a személyes és közös megszentelődésre szól> (Ad participes sessionis plenariae Pontificii Consilii de Legum Textibus, 2020. február 21)*”⁶⁸³, a medicinális karakter azonban véleményünk szerint továbbra sem kap olyan meghatározó szerepet a latin büntetőjogban, mint a keleti fegyelemben annak ellenére, hogy lényegesen erőteljesebben jelenik meg, mint a korábbi VI. könyvben.⁶⁸⁴

2. A keleti törvénykönyvben nem szerepelnek önmagától beálló büntetések. A *latae sententiae* szankciók már az 1917-es CIC revíziója idején is vita tárgyát képezték, és bár az automatikus büntetések számát drasztikusan csökkentették, mégis megmaradtak az 1983-as CIC-ben is. Az önmagától beálló büntetéseket ért kritikák ellenére a 2011-es *Schemában* is megjelennek ezek a szankciók.⁶⁸⁵ Az 1983-as kódex szerint a büntetés többnyire utólag kimondandó, a *Schema* és a CIC új VI. könyv 1314. kán. szövegében már a rendszerint (*ordinarie*) szó szerepel.

CIC/1983	Schema 2011	CIC/2021
Can. 1314 Poena plerumque est ferendae sententiae, ita ut reum non teneat, nisi postquam irrogata sit; est autem latae sententiae, ita ut in eam incurratur ipso facto commissi delicti, si lex vel praeceptum id expresse statuatur.	Can. 1314 - Poena ordinarie est ferendae sententiae, ita ut reum non teneat, nisi postquam irrogata sit; est autem, si lex vel praeceptum id expresse statuatur , latae sententiae, ita ut reum teneat ipso facto commissi delicti.	Can. 1314 Poena ordinarie est ferendae sententiae, ita ut reum non teneat, nisi postquam irrogata sit; est autem latae sententiae si lex vel praeceptum id expresse statuatur , ita ut in eam incurratur ipso facto commissi delicti.

⁶⁸³ Vö. Const. Ap. *Pascite gregem Dei*, <https://katolikus.hu/dokumentumtar/pascite-gregem-dei> (letöltés ideje 2023. augusztus 1.)

⁶⁸⁴ A *Schemat* tanulmányozva Green is megjegyzte, hogy a büntetés medicinális jellege kaphatna nagyobb hangsúlyt: „There might well be a somewhat greater emphasis on the healing, reconciling dimensions of penal discipline with a somewhat more balanced approach to the relative value of censures and expiatory penalties.” in. GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 28.

⁶⁸⁵ Az önmagától beálló büntetések kapcsán Rees megállapítja, hogy a probléma érintetlenül maradt vö. Rees, W., *Grundfragen des kirchlichen Strafrechts*, 1590; Güthoff is megjegyzi, hogy nem változott semmi a *latae sententiae* büntetésekkel kapcsolatban vö. GÜTHOFF, E., *Ein Überblick über die im zweiten Teil*, 164; Lüdicke már bővebben foglalkozik az automatikus büntetések problémájával vö. LÜDICKE, K., *Das kirchliche Strafrecht*, 230-231; Green felteszi a kérdést, vajon az önmagától beálló büntetések fenntartása bölcs dolog-e. vö. GREEN, T. J., *Initial Reflections*, 28.

Az 1318. kán. a *Schemában* nem tért el a CIC szövegétől, a jelenleg hatályos szabályozás szerint a norma egyértelműen megfogalmazza, hogy ne hozzanak önmagától beálló büntetést és automatikus cenzúrát, csak különösen súlyos büntetendő cselekmények esetén.

CIC/1983	Schema 2011	CIC/2021
Can. 1318 - Latae sententiae poenas ne comminetur legislator, nisi forte in singularia quaedam delicta dolosa, quae vel graviori esse possint scandalo vel efficaciter puniri poenis ferendae sententiae non possint; censuras autem, praesertim excommunicationem, ne constituat, nisi maxima cum moderatione et in sola delicta graviora	Latae sententiae poenas ne comminetur legislator, nisi forte in singularia quaedam delicta dolosa, quae vel gravi ori esse possint scandalo vel efficaciter puniri poenis ferendae sententiae non possint; censuras autem, praesertim excommunicationem, ne constituat, nisi maxima cum moderatione et in sola delicta graviora.	Can. 1318 Latae sententiae poenae ne constituentur , nisi forte in singularia quaedam delicta dolosa, quae vel graviori esse possint scandalo vel efficaciter puniri poenis ferendae sententiae non possint; censurae autem, praesertim excommunicatio, ne constituatur , nisi maxima cum moderatione et in sola delicta specialis gravitatis .

Az önmagától beálló szankciók továbbra is a latin büntető fegyelem részét képezik, csak az automatikus büntetéseket tárgyaló kánonok szövegében történtek kisebb változások.

Az hatályos latin büntetőjog 1341. kán. értelmében akkor kell az ordináriusnak büntetés kimondására vagy kinyilvánítására irányuló eljárást indítania, „*ha megállapította, hogy sem lelkipásztori gondoskodás, főként testvéri feddés útján, sem figyelmeztetéssel, sem dorgálással nem lehet eléggé az igazságosságot helyreállítani, a tettet megjavítani, a botrányt helyrehozni.*”⁶⁸⁶ Ezek alapján *Fürst* szavai így továbbra is aktuálisak: ha a büntetést figyelmeztetés, javulásra való kérés előzi meg, akkor valóban szükség van az önmagától beálló büntetésekre?⁶⁸⁷

3. A törvényesség elve a keleti fegyelemben azáltal, hogy hiányzik egy, az 1399. kánonnak megfelelő norma, következetesebben érvényesül. A *Schema* 1399. kán. szövege a kódexhez képest bővült, végül ez a változás nem került be az új VI. könyvbe, az általános norma teljesen megegyezik az 1983-as CIC-ben található kánonnal, így az továbbra is a latin büntető fegyelem részét képezi.

⁶⁸⁶ CIC 1341. kán.

⁶⁸⁷ Idézi: REES, W., *Unterschiedliche Strafen in der einen katholischen Kirche*, 947.

CIC/1983	Schema 2011	CIC/2021
Can. 1399 - Praeter casus hac vel aliis legibus statutos, divinae vel canonicae legis externa violatio tunc tantum potest iusta quidem poena puniri, cum specialis violationis gravitas punitionem postulat, et necessitas urget scandala praeveniendi vel reparandi.	Can. 1399 - Praeter casus hac vel aliis legibus statutos, divinae vel ecclesiasticae legis externa violati o tunc tantum potest iusta poena puniri cum violatio eiusque gravitas ex ipsa Ecclesiae doctrina clare et certe innotescat proindeque quaedam sanctio rationabiliter praevideri possit et dummodo necessitas urgeat damnum et scandalum reparandi.	Can. 1399 - Praeter casus hac vel aliis legibus statutos, divinae vel canonicae legis externa violatio tunc tantum potest iusta quidem poena puniri, cum specialis violationis gravitas punitionem postulat, et necessitas urget scandala praeveniendi vel reparandi.

A latin fegyelemben, ahogyan azt fentebb kifejtettük, több szerző véleménye szerint nem a *nulla poena sine lege*, hanem a *nulla poena sine culpa* elv érvényesül.⁶⁸⁸ A CIC új VI. könyvében az előzőekhez képest több, új büntetendő cselekmény jelenik meg, ezáltal még inkább igaz *Eicholt* azon megállapítása, miszerint az egyes büntetőtörvények annyira átfogóak, hogy a legsúlyosabb esetekben büntetés kiszabása lehetséges.⁶⁸⁹ Az 1399. kán. valódi gyakorlati haszna továbbra is kétségbe vonható. A kérdés így nyitott marad ugyanis, ha a CCEO, ami a kódex után hét évvel jelent meg, a törvényesség elvét nem tekinti a kánoni jogrenddel összeegyeztethetetlennek,⁶⁹⁰ valóban szükség van-e erre a kánonra?

4. A katolikus egyházban a kánoni büntetőjog minden krisztushívőre vonatkozik, de a gyakorlatban a legtöbbször klerikusokat és/vagy szerzeteseket érintett, egyrészt azért, mert vagy csak ők lehetnek bizonyos büntetendő cselekmények elkövetői, másrészt az ordináriusok csak akkor intézkedtek büntetendő cselekmények esetén, ha azt klerikus követte el. A CIC új VI. könyvében alapvetően nagyobb hangsúlyt kap a laikus hívők büntethetősége a korábbiakhoz képest, bizonyos büntetendő cselekmények esetében a

⁶⁸⁸ Vö. többek között DE PAOLIS, V., *De sanctionibus in Ecclesia*, 122-123; GREEN, T. J., *Penal Law in the Code of Canon Law and in the Code of Canons of the Eastern Churches*, 441; SEBOTT, R., *Das kirchliche Strafrecht*, 235; STRIGL, R. A., *Die einzelne Straftaten*, 948-950;

⁶⁸⁹ EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege”*, 157.

⁶⁹⁰ GOTTERO, R., *La norma generale*, 354.

büntető norma konkrétan említi a laikusokat és szerzeteseket, vagy nincs a kánonba konkrétan belefoglalva, hogy csak klerikusok büntethetők bizonyos szankciókkal.⁶⁹¹

Az egyes büntetések esetében a keleti kódex megoldásai a gyakorlatban nagyban hozzájárulhatnak a latin büntetőjog hatékonyabbá tételéhez. Felfüggesztéssel (*suspensio*) a CCEO szerint a bíró a klerikusok mellett egyházi hivatalt betöltő, világi krisztushívőket, valamint szerzeteseket is sújthat.

Az 1983-as CIC 1333. kán. 1.§ ki is emeli, hogy csak klerikust lehet felfüggesztéssel büntetni (*quae clericos tantum afficere potest*), a *Schema* nem változtatott ezen.

CIC/1983	Schema 20011	CIC/2021	CCEO
Can. 1333 - § 1. Suspensio, <i>quae clericos tantum afficere potest</i> , vetat: 1° vel omnes vel aliquos actus potestatis ordinis; 2° vel omnes vel aliquos actus potestatis regiminis; 3° exercitium vel omnium vel aliquorum iurium vel munerum officio inhaerentium.	Can. 1333 - § 1. Suspensio, <i>quae clericos tantum afficere potest</i> , prohibet: 1 ° [...] omnes vel aliquos actus potestatis ordinis; 2° [...] omnes vel aliquos actus potestatis regiminis; 3° exercitium [...] omnium vel aliquorum iurium vel munerum officio inhaerentium.	Can. 1333 - § 1. Suspensio prohibet: 1° omnes vel aliquos actus potestatis ordinis; 2° omnes vel aliquos actus potestatis regiminis; 3° exercitium omnium vel aliquorum iurium vel munerum officio inhaerentium.	Can. 1432 - § 1. Suspensio potest esse vel ab omnibus vel aliquibus actibus potestatis ordinis aut regiminis, ab omnibus vel aliquibus actibus vel iuribus cum officio, ministerio vel munere conexis; eiusdem vero extensio ipsa sententia vel decreto, quo poena irrogatur, definiatur, nisi iure iam determinata est.

Az új büntetőjogból azonban kikerült ez a rész, így ennek értelmében azokra a világi krisztushívőkre is alkalmazható ez a szankció, akik valamilyen egyházi hivatalt töltenek be. A II. Vatikáni Zsinat óta ugyanis laikus hívek is viselhetnek bizonyos egyházi hivatalokat, például egyházi bíróságokon, valamint szolgálhatnak akolitusként, lektorként is, és megfelelő megbízással világi krisztushívő is gyakorolhatja az ige szolgálatát,

⁶⁹¹ Lásd pl.: 1364. kán. 1.§, mely értelmében már nem csak klerikus büntethető egyéb büntetésekkel hitehagyás, szakadárság, eretnokség esetén; 1398. kán. 2.§, ami szerint a megszentelt élet intézményének vagy az apostoli élet társaságának tagja, vagy bármely hívő, aki valamilyen hivatalt, funkciót tölt be az Egyházban, kiskorúakkal és kiszolgáltatott személyekkel szemben a tisztaság ellen elkövetett büntetendő cselekmények esetén büntethető.

liturgikus imádságot vezethet, kiszolgáltathatja a keresztség szentségét és rendkívüli kiszolgáltatóként áldoztathat.⁶⁹²

5. A keleti fegyelem ismeri a kisebb és nagyobb kiközösítést. A latin jogban a kiközösítésnek csak egy fogalma létezik, de a hatásai különböző esetekben eltérőek lehetnek. Ezért ezen büntetés felülvizsgálata és a keleti büntetőjogban jól ismert megkülönböztetése, azaz a kisebb és nagyobb kiközösítésnek a visszaállítása, hasznos megoldás lehetett volna a latin büntető fegyelem számára. Az exkommunikáció büntetésének ilyen jellegű differenciálását a CIC új VI. könyve továbbra is nélkülözi.

6. A latin büntető fegyelem szemben a keletivel, ami csak gyógyító büntetéseket ismer, különbséget tesz a cenzúra (gyógyító) valamint a jóvátevő büntetések között. A cenzúrák és jóvátevő büntetések rendszere nem változott az új büntetőjogban, de a különböző büntetésfajták rendszertani és tartalmi szempontból is átdolgozásra kerültek, az egyes jóvátevő büntetéseket pontosabban megkülönbözteti a kódex és átláthatóbban rendszerezi azokat.

A CIC új VI. könyvének normáit tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy a keleti büntető fegyelem által kínált megoldások csak minimális mértékben jelennek meg a latin büntetőjogban. A 2011-es *Schemában* a büntető fegyelem pasztorális jellegének erősödése figyelhető meg, ez megmaradt az új büntetőjogban is. A büntetés medicinális jellege ugyanakkor még mindig nem olyan hangsúlyos, mint a keleti fegyelemben, bár kétségtelenül erősödött az új büntetőjogban.

Az egyes szankciók terjedelmét tekintve a 2011-es tervezetben nem volt változás az 1983-as kódex büntetőjogához képest, a 2021-ben kihirdetett büntetőjogban a felfüggesztés büntetésként már laikusokra is kiszabható. A legtöbb vitatott kérdések – önmagától beálló büntetések, a törvényesség elvének következetesebb betartása – vonatkozásában nem történt változás. Az automatikus büntetések nem lettek átdolgozva, nincs módosulás ebben a tekintetben, az általános norma (1399. kán.) szövege változatlan, nincs benne pontosítás.

3.2. Kitekintés: az új keleti büntetőjog

A CIC VI. könyvének megújítását követően elindult a keleti büntető fegyelem felülvizsgálata is. A 2023. március 20-án aláírt és április 5-én közzétett *Vocare*

⁶⁹² Vö. CIC 230. kán. 3.§, 910. kán. 2.§.

*peccatores*⁶⁹³ kezdetű motu proprioval lettek kihirdetve a keleti katolikus egyházak törvénykönyvében bevezetett büntetőjogi változások. Az új keleti büntetőjog 2023. június 29-én lépett hatályba.

Jelen dolgozat, ahogy az a bevezető részben is említésre került, még a régi keleti büntetőjogot veszi alapul, azt vizsgálta. Ahhoz azonban, hogy még világosabb képet kapjunk arról, hogy a keleti fegyelem van-e hatással a latinra, vagy éppen fordítva, elengedhetetlen, hogy az új keleti büntetőjoggal is foglalkozzunk egy keveset.

A reform a keleti hagyomány és kánonjog sajátosságait figyelembe véve zajlott. Az új büntetőjogot kihirdető motu proprioan Ferenc pápa megerősítette, hogy az Egyházban a büntetés célja az igazságosság helyreállítása, a bűnös megjavítása, valamint a botrány és kár jóvátétele. Hangsúlyozza azt is, hogy a büntetés elsősorban az elkövető számára a gyógyuláshoz szükséges orvosság,⁶⁹⁴ valamint kiemeli a pásztorok felelősségét is Isten népének rájuk bízott részéért.

A CCEO XXVII. titulusának 22 kánonjában,⁶⁹⁵ valamint az 1152. kánonban történt módosítás, ami vagy a szöveget érinti, vagy új paragrafussal bővült a norma. A megújult büntetőjog sokkal pontosabban és egyértelműbben meghatározza, mikor kell az egyházi hatóságnak közbeavatkozni büntetendő cselekmények esetén.

A CCEO büntetőjogi részének bevezető kánonja változatlan maradt. Az 1402. kán. egy új paragrafussal egészült ki, ami a latin fegyelemhez hasonlóan a büntetőeljárás megindítását rendeli el, ha semmilyen más lelkipásztori eszközzel nem lehet az igazságot helyreállítani, a tettet megjavítani és a botrányt helyrehozni.

CCEO/2023	CIC/2021
Can. 1402 § 1. Hierarcha proceduram ad poenas irrogandas promovere debet , quando neque reprehensione, neque obsecratione, neque increpatione satis possit iustitia restitui, reus ad poenitentiam duci et sese emendare, scandalum et damnum reparari.	Can. 1341 - Ordinarius proceduram iudicialem vel administrativam ad poenas irrogandas vel declarandas promovere debet cum perspexerit neque pastoralis sollicitudinis viis, praesertim fraterna correctione, neque monitione neque correptione satis posse iustitiam restitui, reum emendari, scandalum reparari.

⁶⁹³ https://www.vatican.va/content/francesco/la/motu_proprio/documents/20230320-motu-proprio-vocare-peccatores.html (letöltés ideje 2023. augusztus 3.)

⁶⁹⁴ Vö. m.p. *Vocare peccatores* „Recta enim canonicarum legum poenaliu applicatio dilectionis erga gregem dominicum tuendum praecipuus est fructus ac benevolentiae erga eundem christifidelem, qui delictum patra verit, cuius poena imprimis remedium est eius sanationis.”

⁶⁹⁵ A következő kánonokban történt változás: 1402, 1406, 1407, 1409, 1410, 1414, 1416, 1424, 1429, 1430, 1436, 1442, 1443, 1446, 1449, 1453, 1456, 1459, 1463, 1464, 1466, 1467.

Az új büntetőjog kiemeli, hogy mindaddig ártatlannak tekintendő valaki, amíg be nem bizonyosodik az ellenkezője.⁶⁹⁶ Ez eddig nem szerepelt a törvénykönyv XXVII. titulusában.

Szigorításként jelenik meg, hogy azokat, akik ittas állapotban követtek el büntetendő cselekményt, és ezt az állapotot a cselekmény elkövetése érdekében idézték elő, súlyosabban kell büntetni, mint ahogy azt a törvény megszabja.⁶⁹⁷ Ebben az esetben a fakultatív büntetés kötelezővé válik.⁶⁹⁸

Az egyes cselekmények esetében kiszabandó szankciók világosabban meg vannak határozva, a büntetések pontosítása mellett azok kiterjesztése is megjelenik. A klerikusokkal szemben alkalmazott szankciókat precízebben meghatározza a megreformált büntetőjog, valamint olyan új büntetések is bekerültek a törvénykönyvbe, amelyek eddig nem képezték a keleti büntető fegyelem részét:

CCEO/2023	CIC/2021
Can. 1430 - § 3. Privatio etiam dari potest: 1° facultatis confessiones excipiendi vel praedicandi; 2° potestatis regiminis delegatae; 3° totius vel partis remunerationis ecclesiasticae, secundum ius particulare determinatae, salvo quoque praescripto can. 1410.	Can. 1336 - § 4. Privatio: 2° facultatis confessiones excipiendi vel praedicandi; 3° potestatis regiminis delegatae; 4° alicuius iuris vel privilegii aut insignium vel tituli; 5° totius vel partis remunerationis ecclesiasticae, iuxta rationes ab Episcoporum conferentia statutas, salvo quoque praescripto can. 1350, § 1.

Az 1429. kánonban a büntetések három csoportra osztva jelennek meg: megfosztás, eltiltás, valamint kötelezés.⁶⁹⁹ A szankciók továbbra is ítélettel (bizonyos esetben határozattal) szabhatók ki, mivel a keleti hagyomány, a latin fegyelemmel ellentétben, nem ismeri az önmagától beálló büntetések intézményét.

A büntetőjogi tényállások száma megnövekedett a megreformált büntető fegyelemben, több új büntetendő cselekmény került be a törvénykönyvbe, amelyeket

⁶⁹⁶ CCEO 1414. kán. 1.§ Quilibet innocens censetur, donec contrarium probetur. Vö. CIC 1321. kán. 1.§ Ez a norma nemcsak a keletiben, hanem a latin büntetőjogban is teljesen új, eddig nem képezte a büntetőjog részét.

⁶⁹⁷ Vö. CCEO 1416. kán. 1. §; CIC 1326. kán. 1.§ 4°.

⁶⁹⁸ Vö. CCEO 1416. kán. 2.§; CIC 1326. kán. 3.§.

⁶⁹⁹ A kánon latin megfelelője: CIC 1336. kán., mely kánonban a jóvátevő büntetések találhatók.

eddig a különböző motu propriok kiadásával szabályoztak.⁷⁰⁰ Ezen kánonok mindegyikének van megfelelő normája a jeleneg hatályos latin büntető fegyelemben:

a pápa intézkedése ellen a püspökök testületéhez folyamodni	CCEO 1436. kán. ⁷⁰¹	CIC 1366. kán.
az eucharisztikus színek szentségtörő célra való átváltoztatása (egyik vagy mindkettő) az Isteni Liturgián, vagy azon kívül	CCEO 1442. kán. 2.§ ⁷⁰²	CIC 1382. kán. 2.§
pápai titok megtartásának megsértése	CCEO 1446. kán. 2.§ ⁷⁰³	CIC 1371. kán. 4.§
a szent szolgálat szándékos és törvénytelen elhagyása	CCEO 1446. kán. 5.§ ⁷⁰⁴	CIC 1392. kán.
valódi vagy színlelt szentségi gyónás bármilyen technikai eszközzel való felvétele és rosszindulatú terjesztése tömegtájékoztatási eszközökben	CCEO 1456. kán. 3.§ ⁷⁰⁵	CIC 1386. kán. 3.§
nők pappászentelésének megkísérlése	CCEO 1459. kán. 3.§ ⁷⁰⁶	CIC 1379. kán. 3.§
gazdasági téren elkövetett büntetendő cselekmény	CCEO 1466. kán. 2.§ ⁷⁰⁷	CIC 1393. kán. 2.§
aki megkísérli az Isteni	CCEO 1443. kán. 1.§ 2 ^o ⁷⁰⁸	CIC 1379. kán. 1.§ 1 ^o

⁷⁰⁰ Vö. *Sacramentorum sanctitatis tutela, Vos estis lux mundi.*

⁷⁰¹ CCEO 1436. kán. 3.§ Qui contra Romani Pontificis actum ad Collegium Episcoporum recurrit congrua poena puniatur.

⁷⁰² CCEO 1442. kán. 2. § Reus consecrationis in sacrilegum finem utriusque sacri doni vel unius in celebratione Divinae Liturgiae aut extra eam pro gravitate delicti puniatur non exclusa depositione.

⁷⁰³ CCEO 1446. kán. 2.§ Qui obligationem secreti pontificii servandi violaverit poenis, de quibus in cann. 1429 et 1430, puniatur.

⁷⁰⁴ CCEO 1446. kán. 5.§ Clericus qui ministeria sacra voluntarie et illegitime relinquerit, per sex menses continuos, cum animo sese subducendi a competenti Ecclesiae auctoritate, pro delicti gravitate, suspensione vel etiam poenis in cann. 1429 et 1430, statutis puniatur, et in casibus gravioribus depositione.

⁷⁰⁵ CCEO 1456. kán. 3.§ Firmis praescriptis §§ 1 et 2, quicumque quovis tecnico instrumento captavit aut malitiose in communicationis socialis mediis vel aliquo alio modo evulgavit quae in sacramentali confessione, vera vel ficta, a confessario vel a paenitente dicuntur, pro gravitate delicti puniatur, non exclusa, si de clerico agatur, depositione.

⁷⁰⁶ CCEO 1459. kán. 3.§ Tum qui sacramentalem ordinationem mulieri ministrare attentaverit, tum mulier quae sacram ordinationem recipere attentaverit, excommunicatione maiore Sedi Apostolicae reservata puniantur; clericus praeterea depositione puniri potest.

⁷⁰⁷ CCEO 1466. kán. 2.§ Clericus, religiosus vel sodalis societatis vitae communis ad instar religiosorum, qui praeter casus iure iam praevistos, in re oeconomica delictum committit, vel graviter violat praescriptiones, quae in can. 385 § 3, recensentur, congrua poena puniatur, firma damnum reparandi obligatione.

⁷⁰⁸ CCEO 1443. kán. 1.§ 2° qui ad ordinem sacerdotalem non promotus Divinae Liturgiae celebrationem attentaverit.

Liturgia bemutatását anélkül, hogy pappá lenne szentelve		
szándékos szentség kiszolgáltatás olyanok számára, akik attól el vannak tiltva	CCEO 1443. kán. 2.§ ⁷⁰⁹	CIC 1379. kán. 4.§

Az említett cselekményeken kívül bekerültek a kódexbe a kiskorúakkal vagy kiszolgáltatott személyekkel szemben, a tisztaság ellen elkövetett büntetendő cselekmények. Ez magában foglalja a gyermekpornográfiát is.⁷¹⁰ A szexuális büntetendő cselekmények elkövetése esetén, ahogy az 1453. kán. 7. §-a is kimondja, ezentúl nemcsak klerikusok, hanem egyházi hivatalt, tisztséget betöltő világi krisztushívők és szerzetesek is büntethetők. Az elévülési idő a kiskorúak sérelmére elkövetett tisztaság elleni büntetendő cselekmény esetén húsz évre emelkedett.⁷¹¹

Több kánon esetében szinte szó szerinti egyezés tapasztalható az új latin büntetőjog és CCEO büntetőjogi normái között. Ez leginkább a törvénykönyvekben megjelenő új büntetendő cselekmények esetében igaz:

CCEO/2023	CIC/2021
Can. 1459 - §3. Tum qui sacramentalem ordinationem mulieri ministrare attentaverit, tum mulier quae sacram ordinationem recipere attentaverit, excommunicatione maiore Sedi Apostolicae reservata puniantur; clericus	Can. 1379 - §3. Tum qui sacrum ordinem mulieri conferre attentaverit, tum mulier quae sacrum ordinem recipere attentaverit, in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae reservatam incurrit; clericus praeterea dimissione e statu

⁷⁰⁹ CCEO 1443. kán. 2.§ Qui deliberate sacramentum ministraverit illis qui recipere prohibentur, puniatur suspensione, cui aliae poenae addi possunt.

⁷¹⁰ CCEO 1453. kán. 3.§ Clericus qui aliter contra castitatem deliquerit, si quidem delictum publice patratum sit, congruis poenis puniatur, non exclusa, si casus ferat, depositione. Vö. CIC 1395. kán. 2.§.

4.§ Eadem poena, de qua in § 3, puniatur clericus qui vi, minis vel abusu suae auctoritatis delictum committit contra castitatem aut aliquem cogit ad actus sexuales exsequendos vel subeundos. Vö. CIC 1395. kán. 2.§.

5.§ Privatione officii et aliis congruis poenis, non exclusa depositone, si casus id secumferat, puniatur clericus: 1° qui delictum committit contra castitatem cum minore vel cum persona quae habitualiter usu rationis caret vel cui ius parem tutelam agnoscit; 2° qui sibi devincit aut inducit minorem aut personam quae habitualiter usu rationis caret aut eam cui ius parem tutelam agnoscit, ut pornographice sese ostendat vel exhibitiones pornographicas, sive veras sive simulatas, participet; 3° qui contra bonos mores sibi comparat, detinet, exhibet vel divulgat, quovis modo et quolibet instrumento, imagines pornographicas minorum vel personarum quae habitualiter usum rationis carent. Vö. CIC 1398. kán. 1.§ 1-3°.

7.§ Religiosus vel sodalis societatis vitae communis ad instar religiosorum et laicus quilibet aliqua dignitate gaudens aut officio vel munere in Ecclesia fungens, si delictum committat, de quo in §§ 3-5, congrua poena pro delicti gravitate puniatur. Vö. CIC 1398. kán. 2.§.

⁷¹¹ Az elévülési időt CCEO 1152. kán. szabályozza, mely norma a büntetőjog reformja során szintén megújult, és a CIC új VI. könyvének 1362. kánonjához lett hozzáigazítva.

praeterea depositione puniri potest.	clericali puniri potest.
--------------------------------------	--------------------------

Különbség a keleti és latin hagyomány szerint használatos kifejezések esetén látható (lásd pl.: *depositione/dimissione e statu clericali*), de lényegében ugyanazt jelentik.

Az új keleti büntetőjogban vannak olyan kánonok, amelyek a CIC büntető normáin alapulnak, de a latin kódexhez képest módosulás tapasztalható, a keleti fegyelem sajátos vonásainak figyelembevételé miatt. A CCEO 1429-1430. kk. ugyanazokat a büntetéseket – megfosztás, eltiltás, kötelezés – tartalmazza, mint a CIC 1336. kán., de a pénzbüntetés vagy az egyház céljaira való pénzösszeg fizetésének, mint büntetésnek kiszabása esetén a keleti katolikus egyházakban a részleges jogra bízva a törvényhozó, hogy milyen szabályokat kell ilyen helyzetekben követni, mivel a CCEO nem ismeri a püspöki konferenciát:

CCEO/2023	CIC/2021
Can. 1429 - §2. 2 ^o solvendi summam pecuniae in fines Ecclesiae, iuxta rationes iure particulari determinatas.	Can. 1336 - §2. 2 ^o solvendi mulctam pecuniariam seu summam pecuniae in fines Ecclesiae, iuxta rationes ab Episcoporum conferentia definitas.

Az egyházi díjazás egészétől vagy egy részétől való megfosztás esetén⁷¹² a CCEO szerint szintén a részleges jogban leírtak alapján kell cselekedni. A CCEO 1436. kán. új paragrafusa szerint büntetendő cselekmény, ha a pápa intézkedése ellen valaki a püspöki kollégiumhoz fordul. A CIC párhuzamos kánonja (1366. kán.) a püspöki kollégium mellett az ökumenikus zsinatot is említi. Az egyházi rend szentségének kiszolgáltatását érintő büntetendő cselekmények⁷¹³ elkövetésekor a keleti törvénykönyv szerint csak ítélettel kiszabott büntetés lehetséges, mivel ahogy az fentebb is olvasható, a CCEO nem ismeri az önmagától beálló büntetéseket.

Az előzőek alapján egyértelműen látható, hogy a *Vocare peccatores* motu proprioval Ferenc pápa megszigorította a keleti katolikus egyházak büntetőjogát. Megjelennek olyan körülmények a kódexben, melyek, ha fennáltak, szigorúbban kell büntetni az elkövetőt. A büntetéseket pontosítják az új normák, valamint a klerikusokkal szembeni lehetséges szankciók listája jobban, részletesebben kidolgozásra került. A

⁷¹² Lásd: CCEO 1430. kán. 3.§ 3°; CIC 1436. kán. 4.§ 5°.

⁷¹³ Lásd: CCEO 1459. kán. 3-4.§; CIC 1379. kán. 3.§, 1388. kán. 2.§.

jövőben kiszabható büntetésként az egyházi díjazás egészétől vagy egy részétől, a gyóntatástól, prédikálástól való megfosztás.⁷¹⁴ Új büntetendő cselekmények is bekerültek a törvénykönyvbe, melyeket a 2001-ben és 2010-ben kiadott *Sacramentorum sanctitatis tutela* motu proprio szabályozott. A kiskorúak és a kiszolgáltatott személyek sérelmére elkövetett szexuális büntetendő cselekmények ezentúl szintén a keleti büntetőjog részét képezik.⁷¹⁵

Az új latin és keleti büntetőjogot párhuzamosan tanulmányozva egyértelműen kiderül, hogy a keleti egyházfegyelmet összehangolták a latin büntető fegyelemmel,⁷¹⁶ a változtatások nagy része a *Pascite gregem Dei*-ben foglaltakon alapul. A keleti büntetőjog sajátos vonásai megmaradtak, de a reform által lényegesen nagyobb egység tapasztalható a két törvénykönyv büntető fegyelme között, mint korábban.

*

A keleti és latin büntető fegyelem normáit alaposan elemezve, a fentebb megfogalmazottak alapján arra a kérdésre, hogy a keleti jogból kiolvasható lehetséges megoldások mennyire jelennek meg az új latin büntetőjogban, úgy tűnik egyértelmű válasz adható. A latin büntető fegyelem revíziójának folyamata során *Cocopalmerio bíboros* utalt a keleti büntetőjogban megjelenő egyes megoldások latin büntető fegyelemben való alkalmazására, például a keleti jogban széles körben alkalmazott kisebb és nagyobb kiközösítés büntetésként való használatának átvételére.⁷¹⁷

A latin büntetőjogi reform munkálatai során elkészített 2011-es *Schema* normáinak elemzésekor azt tapasztaltuk, hogy a keleti megoldásokat csak nagyon minimális mértékben alkalmazták meg a tervezetben. Egyedül a büntetés pasztorális-medicinális jellegének hangsúlyozása erősödött a korábbihoz képest. A *Schemában* sokkal inkább megfigyelhető volt az 1917-es kódex normáinak megjelenése, ami különösen igaz azon büntetendő cselekmények esetében, amelyek az 1983-as kódexből kimaradtak,⁷¹⁸ de szankcióként a pénzbüntetés is bekerült a tervezetbe, és az új büntető fegyelemben is megtalálható.

⁷¹⁴ Vö. CCEO 1430. kán. 3.§.

⁷¹⁵ Az ilyen jellegű büntetendő cselekmények a CCEO büntetőjogának reformjáig nem képezték a kódex részét. Ez a joghézag a *Sacramentorum sanctitatis tutela* mp. kihirdetésével megoldódott. A büntető fegyelem reformja által pedig már a törvénykönyvben is benne van, vö. CCEO 1453. kán.

⁷¹⁶ A CIC és CCEO új büntetőjogi részének párhuzamos helyeit lásd a függelékben.

⁷¹⁷ Ehhez bővebben lásd: <https://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/interventi-art175-182PE/interventi-del-presidente-emerito/riforma-del-diritto-penale-il-card-cocopalmerio-fa-il-punto-della-situazione.html> (letöltés ideje 2023. augusztus 10.)

⁷¹⁸ Ilyen például a szentségek kiszolgáltatása olyan személyek számára, akik attól el vannak tiltva, a gazdasági téren elkövetett büntetendő cselekmények, vagy a korrupció hivatalgyakorlása során.

A CIC új VI. könyvében nagyon kis mértékben figyelhetők meg a keleti büntető fegyelem megoldásai. A büntetés gyógyító-lelkipásztori jellege éppúgy megjelenik az új büntetőjogban, mint ahogy azt a tervezetben előirányozták. Ezen kívül a felfüggesztés a továbbiakban már nem csak klerikusok esetében szabható ki szankcióként, hanem világi krisztushívők is büntethetők ilyen módon.⁷¹⁹

A megreformált keleti büntetőjogot is elemezve megállapíthatjuk, hogy az új latin büntető fegyelmet vették alapul a revízió során azért, hogy a két törvénykönyv normáit összehangolják.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A később kihirdetett keleti törvénykönyvet a latin kódex kiegészítéseként és alternatívájaként jellemezték egyes szerzők. Mivel a CCEO-t hét évvel a CIC után adták ki, az nagy mértékben profitálhatott a latin kódexszel kapcsolatos negatív tapasztalatokból a kodifikáció során. A két törvénykönyv büntető fegyelmeét összehasonlító tanulmányok konklúziójaként több szerző felhívta arra a figyelmet, hogy a keleti büntetőjog megoldásai segítséget nyújthatnak a latin büntető fegyelem alkalmazhatóbbá tételében.

A keleti jogban több olyan megoldás is megjelenik, ami a latin büntetőjog reformja során megfontolandónak tűnhetett a büntető fegyelem könnyebb alkalmazhatóságának, jó működésének elősegítésében, megóvva ezáltal a hitet, a szentségeket, az Egyház örökségét.

A büntetés medicinális-pasztorális jellegének erősítése, az önmagától beálló büntetések kiiktatása, a tövényesség elvének (*nullum crimen nulla poena sine lege*) következetesebb betartása mellett a szankciók területén is kínált jól alkalmazható megoldásokat a CCEO, mint például a felfüggesztés világi krisztushívőkre való kiterjesztése, valamint a kisebb és nagyobb kiközösítés használata.

A CIC új VI. könyvében a keleti fegyelemből kiolvasható lehetséges megoldások közül csak kettő jelent meg. A büntetés lelkipásztori jellegének hangsúlyozása a hatályos büntetőjog 1311. kán. új paragrafusában⁷²⁰ egyértelműen kifejeződésre jut. A büntető fegyelem pasztorális-medicinális karakterét a törvénykönyvön kívül a *Pascite gregem Dei*

⁷¹⁹ Vö. CIC 1333. kán. 1.§.

⁷²⁰ CIC 1311. kán. 2. § Annak, aki az egyház élén áll, meg kell őriznie és elő kell mozdítania magának a közösségnek és minden egyes krisztushívőnek a javát a lelkipásztori szeretet, az életpéldaadás, a tanácsadás és a buzdítás, valamint szükség esetén a büntetések kimondása vagy kinyilvánítása révén is, a törvény rendelkezéseivel összhangban, amelyeket mindig kánoni méltányossággal kell alkalmazni, szem előtt tartva az igazságosság helyreállítását, a tettes megjavítását és a botrány helyrehozatalát.

apostoli konstitúció is hangsúlyozza, ezzel is rámutatva arra, hogy a büntetés a *caritas* egyik kifejező eszköze lehet, habár a gyógyító jelleg még mindig nem kap akkora nyomatékot, a latin jogban, mint a keleti fegyelemben.

A másik, keleti fegyelemből átvett lehetőség az egyik büntetést, a felfüggesztést érinti. Ezentúl az egyházi hivatalt, funkciót betöltő világi krisztushívők esetében is alkalmazható lesz büntetésként a latin fegyelemben is.

Összegezve a fentebb leírtakból az derült ki számunkra, hogy a keleti büntetőjogi szabályozás, mint alternatíva, csak nagyon csekély mértékben járult hozzá a latin büntető fegyelem finomításához.

KONKLÚZIÓ

Az Egyház társadalomként szerveződik, ezért szükséges, hogy saját törvényekkel, szabályokkal rendelkezzen, amely normák a tagjai életét irányítják. A kezdetektől fogva jelen van az Egyházban a törvénykezés, amit mindig igyekeztek a különböző kultúrákból fakadó igényekhez igazítani.

A Bibliában olvasható, hogy Isten, választott népének megmentése érdekében, büntetéssel sújtotta azt, hogy rávezesse népét a megtérésre, a hozzá való visszatérésre. A büntetés által a bűnös rádöbben, hogy eltávolodott Istentől. Az Egyház célja és legfőbb törvénye a lelkek üdvössége (*salus animarum*), mely eléréséhez különböző eszközöket alkalmaz. A kánonjog, azon belül a büntetőjog is segítségére van a cél elérésében, mely által az Egyház szeretete, törődése is kifejezésre jut. Minden egyes tagjának az üdvössége fontos számára, ezért, ha semmilyen eszköz nem segített, a kényszerítő erejét használja, hogy visszavezesse az eltévelyedett gyermeket a helyes útra, és helyreállítsa az egyensúlyt a közösségben.

A katolikus egyház mindkét törvénykönyvében (CCEO, CIC) található büntetőjogi rész. A keleti hagyomány sok esetben különbözik a latin fegyelmi tradíciótól. Ebből adódóan a kódexek több területen is eltérést mutatnak, s ez különösen is igaz a büntetőjogra.⁷²¹ Ezek a differenciák a törvénykönyvekben természetesek, mivel a két kódex más forrásokból és hagyományokból táplálkozik.

Jelen értekezésünk írása közben az alábbi kérdések megválaszolására törekedtünk:

4. Melyek a keleti büntetőjog sajátos vonásai?
5. Mik a latin büntető fegyelem sajátosságai, valamint milyen fejlődésen ment keresztül?
6. Milyen szerepe lehetett a keleti büntető fegyelemnek a latin büntetőjog megújításában, és mely, a keleti jogból kiolvasható lehetséges megoldások jelentek meg az új latin büntetőjogban?

Egyrészt a keleti büntető fegyelem sajátos vonásait mutattuk be, szem előtt tartva a latin jogot is, hogy jobban megérthessük az eltérő hagyományokon alapuló különbségeket. Másrészt a latin büntető fegyelem fejlődésébe és a CIC VI. könyvének reform folyamatába nyújtottunk betekintést, megpróbálva kiemelni azokat a keleti sajátosságokat,

⁷²¹ A büntetőjog mellett a szentségi jog az a terület, ahol lényeges különbségek mutatkoznak a latin és a keleti fegyelemben.

amelyek a reform oldaláról megközelítve relevanciával bírhattak, és segíthettek egy, a gyakorlatban könnyebben alkalmazható latin büntetőjog kidolgozásában.

*

1. A kánoni jog megértése szempontjából elengedhetetlen bemutatni a **büntetőjog célját**, megmagyarázva többek között bűn és a büntetendő cselekmény közti különbséget. Világossá vált számunkra, hogy míg a bűn morális, addig a büntetendő cselekmény jogi kategória, és nem minden erkölcsi értelemben vett bűn minősül jogilag büntetendő cselekménynek. A büntetőjog célja mind a két jogrend esetében ugyanaz: a lelkek üdvössége. Ez a keleti kódexben nem jelenik meg olyan kimondottan, mint a latinban (CIC 1752. kán.), de utalás történik rá, és Szent II. János Pál pápa is megfogalmazta ezt a célt a keleti törvénykönyv vonatkozásában a *Sacri canones* kezdetű apostoli konstitúciójában, mellyel a keleti törvénykönyvet hirdette ki.

A CCEO kidolgozása, amelyen belül értelemszerűen a büntetőjog kodifikációs folyamatára koncentráltunk, elengedhetetlen ahhoz, hogy megérthessük a keleti büntető fegyelmet. A teljes egészében ki nem hirdetett *Codex Iuris Canonici Orientalis* felülvizsgálata során három kodifikációs irányelvet fogalmaztak meg a büntetőjog felülvizsgálatával foglalkozó csoport tagjai: az önmagától beálló (*latae sententiae*) büntetések kiiktatása a keleti törvénykönyvből; nagyobb hangsúly fektetése a kánoni figyelmeztetésre (*monitio canonica*); a javaktól való megfosztás (*privatio alicuius boni*), mint büntetés felülvizsgálata.

A keleti büntető fegyelem legfőbb jellemzője a **gyógyító jelleg**. A bűnre úgy tekint, mint betegségre, a büntetésre pedig úgy, mint orvosságra. Ez a bibliai alapokon nyugvó pasztorális-medicinális jelleg rögtön a büntetőjogi rész első kánonjában (1401. kán.) megjelenik, mely norma a Trullósi Zsinat 102. kán. modern adaptációjának tekinthető. A gyógyító jelleget nyomatékosítja a kánoni figyelmeztetés fontosságának hangsúlyozása is, mivel semmilyen büntetés nem szabható ki nélküle. Az, hogy valamilyen pozitív cselekedet is kiróható büntetésként, szintén hozzájárul ahhoz, hogy a kódex ezen jellege erősödjön. A büntetőjog a tevékeny szeretet eszközeként (*vehiculum caritatis*) jelenik meg a kódexben. A medicinális jelleget emeli ki továbbá az is, hogy a CCEO nem alkalmazza a szankciók gyógyító (*censura*) és jóvátévő büntetésekre (*poenae expiatoriae*) való felosztását, ahogy az a latin törvénykönyvre jellemző. A hatályos keleti kódexben elvileg minden büntetés medicinális jellegűnek tekintendő.

Egy másik fontos jellemzője a keleti büntetőjognak az **automatikus büntetések** (*poena latae sententiae*) **kiiktatása**, ugyanis ezek nem tartoznak az eredeti keleti

hagyományhoz. Azért beszélünk ezen büntetések kiiktatásáról, mert latin hatásra a keleti katolikus egyházak korábbi fegyelmebe is bekerültek az önmagától beálló büntetések. Bár ilyenek immár a keleti kódexben magában nem szerepelnek, a legfőbb törvényhozónak mégis lehetősége maradt arra, hogy a keletiek számára is automatikus büntetést rendeljen el (CCEO 1408. kán.). Azáltal, hogy az önmagától beálló büntetéseket kiiktatták a keleti törvénykönyvből, szükségessé vált azok funkcióit pótolni. Ennek biztosítására az eredeti keleti bűnbánati fegyelemnek jobban megfelelő megoldáshoz folyamodtak, amit a „fenntartott bűnök” intézménye jelent. (Ez utóbbi típus a latin kódexben már nem jelenik meg.)

A keleti kódexben nincsenek örökös büntetések. Ez azonban egy kisebb elvi önellentmondást eredményez. A keleti jogban minden büntetés gyógyító jellegű, ami azt jelenti, hogy ideiglenes. Vannak azonban olyan szankciók, melyek rendszerint véglegesek (pl. hivataltól való megfosztás). A CCEO nem használja a beszámíthatóság (*imputabilitas*) kifejezését, a latin törvénykönyvben azonban jelen van. Sok vita előzte meg a kodifikációs bizottság ezen döntését. A keleti kódex szándékosságot feltételez a cselekedet mögött, ha valaki megsérti a törvényeket.

A keleti büntetőjog egy másik kiemelkedő jellemzője a **törvényesség elvének szigorúbb betartása**. A keleti kódexszel szemben a latin nem ragaszkodik olyan szigorúan ezen alapelvhez, amennyiben az utóbbiban létezik egy, ezt az elvet jelentősen kitágító (kiiktató?) szabály (CIC 1399. kán.). E norma hiánya a keleti törvénykönyvben sok szerző számára felveti a kérdést, hogy vajon mit lehet tenni akkor, ha a keleti törvényekben megállapított büntetőjogi tényállásokon túli esetben sértik az isteni vagy kánoni jogot. A fentiekben igyekeztünk kimutatni, hogy a törvényesség elvének szigorú megtartása és az Egyház küldetésének feltétlen védelme nem összeegyeztethetetlen. Ez a CIC 1399. kán. szerinti általános büntetőjogi záradék mellőzése esetén is megfelelően biztosítható, elsősorban büntető parancsok kiadása révén. Ezen felül a keleti fegyelemben szélesebb az egyházi hatóság mozgástere a büntetések kiszabására és gyógyító büntetések időbeli fenntartására. Így megállapíthatjuk, hogy a törvényesség elvének szigorúbb formai érvényesítése nem érinti hátrányosan az keleti katolikus egyházak fegyelmi életét és egyetérthetünk azzal, hogy a *nulla poena sine praevia lege poenali* elv – a túlzó formalizmus kerülése esetén – egyházi közegben is érvényesíthető.

A CCEO-ban megjelennek olyan büntetések, melyek csak a keleti fegyelemre jellemzőek: felügyelet alá helyezés, valamilyen pozitív cselekedet kiszabása büntetésként,

klerikus lefokozása, a kisebb és nagyobb kiközösítés megkülönböztetése. A dorgálás a latin kódexben is szerepel, de nem büntetésként, hanem büntető óvintézkedésként.

Láthattuk, hogy az egyes, sajátosan keleti és latin fegyelemre jellemző büntetendő cselekmények milyen büntetést vonhatnak maguk után. Kizárólag a CCEO-ban megtalálható büntetendő cselekmény a hierarcháról való megemlékezés szándékos elhagyása az Isteni Liturgiából vagy zsolozsmából (CCEO 1438. k.), világi hatósághoz fordulni felszentelés vagy egyházi hivatal elnyerése céljából (CCEO 1460. k.), rábírní egy krisztushívót, hogy lépjen át egy másik sajátjogú egyházba (CCEO 1465. k.). Jelentős különbség, hogy a keleti kódexben nem szerepelt a CIC 1395. kán. 2. §-nak megfelelő norma, mely a klerikusok kiskorúak ellen elkövetett szexuális visszaéléseit bünteti. Ezt a hiányosságot azonban pótolta *Sacramentorum sanctitatis tutela* kezdetű motu proprio valamint a 2023. június 29. óta hatályban lévő új keleti büntetőjogban szintén megtalálható.

Az összehasonlító módszertan révén a **büntetőjogi eljárás** téren is igyekeztünk a két törvénykönyv közötti eltéréseket kiemelni. A keleti kódex a XXVIII. címben „*büntetéskezabási eljárásról*” beszél, ezzel is jelezve, hogy a keleti fegyelem csak utólag kimondandó büntetéseket ismer. Ahogy a latin büntetőeljárásban, itt is két út lehetséges: a peres, valamint a peren kívüli közigazgatási út. Egyetértünk azokkal a szerzőkkel, akik szerint a keleti büntetőeljárásokban jobban előtérbe kerül a közvetlen védekezés lehetősége. Ezt az biztosítja, hogy a CCEO a peres utat részesíti előnyben, mely a vádlottnak több lehetőséget biztosít a védekezésre; szigorúbban érvényesíti a büntetőjogi törvényesség elvét; és éppen annak köszönhetően, hogy nincsenek automatikus büntetések, ez utóbbiak kiszabásához mindig hatósági közreműködést igényel.

2. A latin büntető fegyelem fejlődésének áttekintését mindenképpen az 1917-es törvénykönyv büntetőjogával kell kezdenünk. Az **1917-es CIC** kiadása mérföldkőnek tekinthető az egyházi törvénykezésben, mert a kódex elkészítése előtt bullákban vagy apostoli rendelkezésekben adták ki a büntetőjogi szabályozásokat. Az 1917-es CIC büntető fegyelmében megjelenik az Egyház lelkipásztori hatalma is (2214. kán. 2. §), és kifejezésre jut, hogy a püspökök pásztorok, és nem fenyítő, valamint ott van az a felhívás is, hogy atyai, testvéri szeretettel forduljanak a rájuk bízottak felé, ez a törekvés azonban nem mindig jelent meg a kódex normáiban. A társadalom egyre gyorsabb fejlődésére az Egyháznak is válaszolni kellett, ezért elkerülhetetlenné vált a nagyrészt elavult kánonok megreformálása.

Az **1983-ban kiadott új törvénykönyv** VI. könyve, melyben a II. Vatikáni Zsinat szellemisége tükröződik, jelentősen eltér az elődjétől. A kánonok száma drasztikusan lecsökkent, kiemelkedő szerepet játszott a szubszidiaritás és a decentralizáció elve a kódexben, a büntetések szigorúsága pedig enyhült. A kánonok nagy része homályosan lett megfogalmazva, aminek az volt a célja, hogy az ordinárius maga tudja meghatározni minden esetben, hogy hogyan jár el. A kódex kihirdetése után nagyon hamar kiderült, hogy a büntetőjog nem működik. A VI. könyv normáinak gyakorlatban való alkalmazása problémás volt, a törvények szövege nehezen érthető, a büntetőeljárás hosszadalmas, az ordinárius mérlegelési jogköre túl nagy, a büntetőjog viszonylag szűk keretek között alkalmazható és továbbra is megmaradt az önmagától beálló büntetések kérdése. Ezek mellett az egyházi személyek által elkövetett szexuális jellegű büntetendő cselekmények is rávilágítottak arra, hogy szükség van egy jól alkalmazható büntető fegyelemre. A büntetőjogi reform elindulásáig *motu proprio* formájában jelentek meg olyan rendelkezések, amelyek az időközben felmerült kérdésekre és problémákra adnak választ, iránymutatást. A legfontosabbak ezek közül a *Sacramentorum sanctitatis tutela*, ami a Hittani Kongregációnak fenntartott legsúlyosabb büntetendő cselekményekről rendelkezik, valamint a *Vos estis lux mundi*, amely célja, hogy megakadályozza a szexuális visszaéléseket a kiskorúakkal és a kiszolgáltatott személyekkel szemben az Egyházon belül.

Az 1983-as latin kódex büntető fegyelmének kidolgozásakor, a II. Vatikáni Zsinat után olyan légkör uralkodott, ami kétségbe vonta, hogy van-e egyáltalán helye a büntetőjognak az Egyházban. Ez, ahogyan Ferenc pápa is megfogalmazta a már új büntetőjogot kihirdető *Pascite gregem Dei* apostoli konstitúcióban, ahhoz vezetett, hogy „...nem érzékelték a bensőséges kapcsolatot, amely az Egyházban fennáll a szeretet gyakorlása és a büntetőjogi fegyelem alkalmazása között, valahányszor a körülmények megkívánják”⁷²², és ennek sok negatív következménye volt. Éppen a közösség és a megjavítandó személy iránti szeretetből fakadóan kell a büntetőjogot alkalmazni szükség esetén.

A **CIC VI. könyv reformjának** elindulásában XVI. Benedek pápa nagy szerepet játszott. A 2007-ben elkezdődött folyamat eredményeként született meg 2010 májusára egy tervezet, amit elküldtek véleményezésre a püspöki konferenciáknak, a Római Kúria dikasztériumainak, a szerzetes intézmények nagyobb előjáróinak, a kánonjogi

⁷²² *Pascite gregem Dei*, magyar fordítást lásd: <https://katolikus.hu/dokumentumtar/pascite-gregem-dei> (letöltés ideje 2023. augusztus 10.)

fakultásoknak, valamint számos kánonjogásznak és büntető jogásznak. A visszaküldött javaslatok alapján 2011-re elkészült a *Schema recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici*, ami az 1983-as CIC büntetőjogának reformjavaslatait tartalmazza. A revízió legfőbb célja a kánoni büntetőjog hatékonyra tétele, valamint a pasztorális jelleg erősítése. A tervezetben kifejezésre kívánták juttatni, hogy a büntető fegyelem az Egyház lelkipásztori tevékenységéhez tartozik, és a büntetőjogot alkalmazni kell.

A normák egyszerűbb megfogalmazásának célja az egyházi elöljárók segítése a büntető fegyelem alkalmazásában. Az ordináriusok mérlegelési jogkörének korlátozása is megfigyelhető, melynek a célja, hogy ugyanazon büntetendő cselekmény esetében ne fordulhasson elő, hogy teljesen más módon járnak el az egyházi elöljárók. A tervezetben jelentős változtatások figyelhetők meg az 1983-as kódex VI. könyvéhez képest:

- a szövegek finomítása;
- tartalmi változtatások, újítások;
- új paragrafusok felvétele;
- szigorítások.

Néhány normánál megfigyelhető, hogy a kodifikátorok az 1917-es törvénykönyvet vették alapul, benne található törvények inspirációként szolgáltak. Az egyes kánonok sorrendjének megváltoztatásával is a jobb érthetőség volt a cél. A büntetőjogi tényállásokat felsoroló második részbe (*De singulis delictis deque poenis in eadem constitutis*) több új büntetendő cselekmény bekerült, többek között a Hittani Kongregációnak fenntartott *delicta graviora* esetei. A büntetőeljárások esetében az előzetes vizsgálat, valamint az adminisztratív eljárásokat szabályozó kánonokban vetített előre változásokat a *Schema*, melyek végül nem kerültek be a CIC VI. könyvébe.

A 2021. december 8-án hatályba lépett büntetőjog számos újítást tartalmaz az elődjéhez képest. A **jelenleg hatályos VI. könyv** legfontosabb jellemzői:

- a pasztorális-medicinális jelleg erősödése;
- ordinárius/bíró mérlegelési jogkörének szűkülése;
- a jóváteendő büntetések körének jelentős bővülése;
- felfüggesztés büntetésének kiterjesztése a világi krisztushívókra is;
- új büntetőjogi tényállások kerültek a törvénykönyvbe;
- a szentségekkel kapcsolatos büntetendő cselekmények, melyeket eddig a *Normae de gravioribus delictis* dokumentumok tartalmaztak, ezentúl a kódexben is megtalálhatók;

- a hatodik parancs ellen elkövetett büntetendő cselekmények esetében a büntetés kiterjesztése egyházi tisztséget betöltő világi krisztushívókra;
- az elévülési idő részletes szabályozása.

3. A keleti törvénykönyvet Fürst „*katolikus alternatívaként*” és a CIC részbeni kiegészítéseként⁷²³ jellemezte, ami lehetséges megoldásokat kínálhat a latin büntetőjog megújításához. Több olyan sajátos vonása van a keleti büntető fegyelemnek, amely segíthet egy jól alkalmazható latin büntetőjog kidolgozásában a következő területeken: a büntetés medicinális-pasztorális jellegének erősítése, az automatikus büntetések kiiktatása, a törvényesség elvének következetesebb érvényesítése. A szankciókat tekintve megfontolásra érdemesnek tűnt a felfüggesztés kiterjesztése az egyházi hivatalt betöltő világi krisztushívókra, a kiközösítés büntetésének újragondolása a keleti fegyelem megoldásának (nagyobb és kisebb kiközösítés) tükrében, valamint a gyógyító és jóvátévő büntetéseknek a latin büntetőjogra jellemző éles szétválasztásának szükségessége.

A *Pascite gregem Dei* kezdetű apostoli konstitúcióval 2021. május 23-án kiadott és 2021. december 8-án hatályba lépett új latin büntetőjog normáinak szövegét elemezve megállapíthatjuk, hogy a keleti kódexből kiolvasható lehetséges megoldások csak nagyon minimális mértékben jelentek meg az új latin büntető fegyelemben.

A hatályos latin büntetőjog 1311. kán. új paragrafusa által hangsúlyossá válik a büntető fegyelem lelkipásztori jellege, valamint megfogalmazódik, hogy a büntetés összeegyeztethető a szeretet Egyházával, mert az a *caritas* egyik kifejező eszköze. Vitathatatlan, hogy a gyógyító karakter is erőteljesebbé vált az új büntetőjogban, azonban ennek továbbra sincs olyan kiemelkedő szerepe, mint a keleti fegyelemben.

A *latae sententiae* szankciókat a latin büntető fegyelem úgy tűnik, hogy továbbra is hatásosabb eszköznek tekinti bizonyos esetekben, mint a *ferendae sententiae* büntetéseket, így az önmagától beálló büntetéseket illetően nem történt változás a CIC korábbi VI. könyvéhez képest. Ez azonban továbbra is kérdéseket eredményez az automatikus büntetések kapcsán, különösen a CIC 1318. kánonjában foglaltakat tekintve.⁷²⁴

Az CIC új VI. könyvében változtatás nélkül szerepel az általános normaként is emlegetett 1399. kán. A büntető törvények korábban is annyira átfogóak voltak, hogy a legsúlyosabb büntetendő cselekmények esetére büntetés kiszabását írták elő. Azáltal, hogy a megreformált büntetőjogban sok új büntetendő cselekmény jelenik meg, továbbra is

⁷²³ Vö. FÜRST, C. G., *Katholisch ist nicht gleich lateinisch*, 136.

⁷²⁴ Lásd például: PAPAŁE, C., *La pena latae sententiae*, 113.

nyitott marad a kérdés, hogy az általános normának van-e valódi haszna a latin büntető fegyelemben.

A büntetések tekintetében az új latin büntetőjog a felfüggesztés esetében hasonlóan jár el a keleti fegyelemhez, mivel már nem csak klerikusokra, hanem egyházi hivatalt, tisztséget viselő világi krisztushívőkre is kiszabható ilyen szankció. A kiközösítés, valamint a gyógyító és jóvátévő büntetések megkülönböztetésének esetében továbbra is a korábbi gyakorlat maradt meg a latin büntető fegyelemben.

A *Vocare peccatores* kezdetű motu proprioval 2023. április 5-én kihirdetett és 2023. június 29. óta hatályos keleti büntetőjogot megvizsgálva megállapítható, hogy a CCEO XXVII. titulusa az átdolgozás során, amely 22 kánont érintett, nagyobb összhangba került a latin büntetőjoggal. Lényeges változások:

- pontos és egyértelmű meghatározása annak, hogy mikor kell a hatóságnak büntetendő cselekmény esetén közbelépni;
- büntetések pontosítása, kiterjesztése;
- új büntetendő cselekmények és büntetések megjelenése;
- a kiskorúak és a kiszolgáltatott személyek sérelmére elkövetett szexuális büntetendő cselekmények ezentúl szintén a keleti büntetőjog részét képezik;
- elévülési idő részletes szabályozása.

A két büntető fegyelmet összehasonlítva egyértelműen megállapítható, hogy a keleti büntetőjog átdolgozása során a CIC új VI. könyvét vették alapul.

*

A bevezetésben feltett kérdésre, hogy milyen szerepe lehet a keleti büntető fegyelemnek a latin büntetőjog megújításában, és mely, a keleti jogból kiolvasható lehetséges megoldások jelentek meg az új latin büntetőjogban, a két törvénykönyv elemzése és összehasonlítása után egyértelmű választ adhatunk.

A két kódexet párhuzamosan tanulmányozva megmutatkozott, hogy ugyanarra a problémára ugyanazon törvényhozó meglehetősen eltérő jogi megoldásokat alkalmazhat.⁷²⁵ Ez a különbözőség egy revízió során segítséget nyújthat a doktrína elmélyítéséhez, ezáltal a hatályos szabályozás finomításához is hozzájárulhat.

A keleti jog által nyújtott lehetőségek a CIC VI. könyvének reformja során adottak voltak, azonban csak minimális szerep jutott ezen megoldásoknak. Sokkal inkább az 1917-

⁷²⁵ Vö. FÜRST, C. G., *Katholisch ist nicht gleich lateinisch*, 139.

es CIC büntetőjogát vették figyelembe a megújulás folyamán, mint a keleti fegyelmet. A büntetés medicinális-pasztorális jellegének erősödésén kívül a felfüggesztés kiterjesztése a világi krisztushívókra jelenik meg a keleti megoldások közül az új latin büntetőjogban

A CCEO átdolgozott, XXVII. titulusát is tanulmányozva azt látjuk, hogy a hatályos latin büntetőjogot vették alapul, ahhoz igazították a keleti kódex büntető fegyelmét. Ezek alapján kijelenthetjük, hogy sokkal inkább van hatással a latin jog a keletre, mint fordítva.

Az új kánoni büntető fegyelem egyértelműen meghatározza a büntetendő cselekményeket, a hozzájuk kapcsolódó szankciókat és az alkalmazásukat. Kifejezésre jut, hogy a büntetőjog a lekipásztori szeretet egyik kifejező eszköze, melynek használata szükséges, hogy a pásztorok a rájuk bízott közösségeket megfelelően tudják irányítani. Hogy valóban elérte-e a célját a reform és hatékony-e az új büntetőjog, az csak a későbbiekben fog kiderülni, ha az előjárók ténylegesen használni is fogják a törvénykönyvben foglaltakat.

ZUSAMMENFASSUNG

Die möglichen Alternativen des kanonischen Rechts der katholischen Ostkirchen zur Reform des lateinischen Strafrechts

Die Kirche begleitet den Gläubigen sein ganzes Leben lang, sie ist im Leben eines Gläubigen gegenwärtig, von dem Moment an, in dem er durch die Taufe Mitglied der Kirche wird. Da die Kirche als Gesellschaft organisiert ist, muss sie über eigene Gesetze und Regeln verfügen, die das Leben ihrer Mitglieder regeln. Die Gesetzgebung war in der Kirche von Anfang an präsent und die Kirche hat immer versucht, die Gesetze an die Bedürfnisse verschiedener Kulturen und Zeiten anzupassen. Das Leben der Gläubigen wird, unabhängig davon, welchen Lebensstand sie wählen, innerhalb der Kirche durch das kanonische Recht geregelt. Ein Bereich dieses Rechts ist das Strafrecht, dessen Existenz im Laufe der Geschichte mehrfach beanstandet wurde, und es wurde auch die Frage gestellt, ob die Kirche die Macht hat, Strafen zu verhängen, und ob die Kirche überhaupt Strafrecht braucht. Durch einige schwerwiegende Straftaten, die von Klerikern begangen wurden, wurde in den letzten Jahren erneut deutlich, dass das Strafrecht einen Platz und eine Rolle in der Kirche hat.

In der Bibel ist zu lesen, dass Gott das auserwählte Volk bestrafte, um es zu retten, um sein Volk zur Umkehr und Rückkehr zu ihm zu bewegen. Durch die Strafe erkennt der Sünder, dass er sich von Gott entfernt hat. Das Ziel und das Hauptgesetz der Kirche ist das Heil der Seelen (*salus animarum*). Das kanonische Recht, einschließlich des Strafrechts, hilft bei der Erreichung dieses Ziels, durch das die Liebe und Fürsorge der Kirche zum Ausdruck kommt. Der Kirche liegt die Rettung jedes einzelnen ihrer Mitglieder am Herzen, und wenn keine Mittel geholfen haben, nutzt sie ihre Zwangskraft, um ihr verirrttes Kind wieder auf den richtigen Weg zu führen und das Gleichgewicht in der Gemeinschaft wiederherzustellen.

In beiden Gesetzbüchern der katholischen Kirche (*Codex canonum Ecclesiarum Orientalium* und *Codex Iuris Canonici*) gibt es einen Abschnitt, der sich mit dem Strafrecht beschäftigt. In vielen Fällen unterscheidet sich die östliche Tradition von der lateinischen. Dadurch gibt es in mehreren Bereichen der Gesetzbücher Unterschiede, insbesondere im Strafrecht. Diese Differenzen sind natürlich, da die beiden Gesetzbücher auf unterschiedlichen Quellen und Traditionen basieren.

Beim Verfassen dieser Dissertation haben wir versucht, die folgenden Fragen zu beantworten:

1. Was sind die Besonderheiten des Strafrechts der katholischen Ostkirchen?
2. Was sind die typischen Merkmale der Strafdisziplin der lateinischen Kirche und welche Entwicklung hat das Strafrecht erlebt?
3. Welche Rolle hätte die östliche Strafdisziplin bei der Erneuerung des lateinischen Strafrechts spielen können und welche Lösungsansätze, die sich aus dem östlichen Recht ablesen lassen, tauchten im neuen lateinischen Strafrecht auf?

1. Das Hauptmerkmal der östlichen Strafdisziplin ist ihr medizinischer Charakter. Sie betrachtet Sünde als Krankheit und Strafe als Medizin. Dieser biblisch begründete pastoral-medizinische Charakter erscheint bereits im ersten Kanon des XXVII. Titulus (can. 1401 CCEO). Diese Norm wird als moderne Adaption der can. 102 des Konzils von Trullo angesehen. Der medizinische Charakter wird hervorgehoben, indem die Bedeutung der kanonischen Warnung (*monitio canonica*) hervorgehoben wird, da ohne *monitio canonica* keine Strafe verhängt werden kann. Auch die Tatsache, dass bestimmte positive Maßnahmen als Strafe verhängt werden können, trägt ebenfalls zur Stärkung dieses Charakters des Kodex bei. Das Strafrecht erscheint im Gesetzbuch als Instrument der aktiven Liebe (*vehiculum caritatis*). Der medizinische Charakter wird auch dadurch unterstrichen, dass das CCEO die für das lateinische Gesetzbuch typische Aufteilung der Sanktionen nämlich Zensuren (*censura*) und Sühnenstrafen (*poena expiatoriae*) nicht anwendet. Grundsätzlich gelten alle Strafen im geltenden Gesetzbuch der Ostkirchen als medizinische Strafen.

Ein weiteres wichtiges Merkmal des östlichen Strafrechts ist die Abschaffung der Tatstrafen (*poena latae sententiae*), da diese Strafen nicht zur ursprünglichen östlichen Tradition gehören. Wir sprechen von der Abschaffung, weil aufgrund des lateinischen Einflusses die Tatstrafen auch in die frühere Disziplin der katholischen Ostkirchen aufgenommen wurden. Obwohl diese Strafen nicht mehr im CCEO enthalten sind, hat der oberste Gesetzgeber weiterhin die Möglichkeit, auch für die Mitglieder der katholischen Ostkirchen Tatstrafen anzuordnen (can. 1408 CCEO). Aufgrund der Streichung der Tatstrafen aus dem Gesetzbuch der katholischen Ostkirchen wurde es notwendig, deren Funktion zu ersetzen. Um dies zu gewährleisten, griffen sie auf eine Lösung zurück, die eher der ursprünglichen östlichen Bußdisziplin entsprach, nämlich der Einrichtung „vorbehaltener Sünden“. (Letzterer Typ erscheint im lateinischen Kodex nicht mehr.)

Im CCEO gibt es keine Strafen für immer. Allerdings führt dies zu einem kleinen prinzipiellen Selbstwiderspruch. Im östlichen Recht haben alle Strafen medizinischen Character, sie sind also vorübergehend. Allerdings gibt es Sanktionen, die in der Regel endgültig sind (z. B. die Entlassung aus dem Klerikerstand). Das CCEO verwendet den Begriff *imputabilitas* nicht, er ist jedoch im lateinischen Gesetzbuch enthalten. Der Kodex der katholischen Ostkirchen geht davon aus, dass hinter der Tat eine Absicht steckt, wenn jemand gegen das Gesetz verstößt.

Ein weiteres herausragendes Merkmal des östlichen Strafrechts ist die strengere Einhaltung des Legalitätsprinzips (*nulla poena sine praevia lege poenali*). Im Gegensatz zum Ostkodex hält sich der lateinische Kodex nicht so streng an dieses Grundprinzip, sofern der CIC eine Regel enthält, die dieses Prinzip wesentlich erweitert (can. 1399 CIC). Das Fehlen dieser Norm im CCEO wirft für viele Autoren die Frage auf, was getan werden kann, wenn göttliches oder kanonisches Recht in Fällen, die über die in den östlichen Gesetzen festgelegten Straftatbestände hinausgehen, verletzt wird. Die strikte Einhaltung des Legalitätsprinzips und der bedingungslose Schutz der Mission der Kirche sind nicht unvereinbar. Dies kann auch bei Unterlassung der allgemeinen Strafrechtsklausel von can. 1399 CIC ausreichend sichergestellt werden, vor allem durch den Erlass von Strafbefehlen. Darüber hinaus verfügt die kirchliche Autorität in der östlichen Disziplin über einen größeren Ermessensspielraum für die Verhängung von Strafen und die Aufrechterhaltung der Zensuren im Laufe der Zeit. Daraus können wir schließen, dass die strengere formale Durchsetzung des Legalitätsprinzips keine negativen Auswirkungen auf das Disziplinarleben der katholischen Ostkirchen hat, und wir können zustimmen, dass das Prinzip *nulla poena sine praevia lege poenali* auch in einem kirchlichen Umfeld durchgesetzt werden kann.

Im CCEO gibt es Strafen, die nur für die östliche Disziplin typisch sind: Unter Aufsicht stellen (can. 1428), eine positive Handlung als Strafe verhängen, ein Kleriker in einen niedrigeren Stand zurückstufen (can. 1433), die Unterscheidung zwischen kleriker und großer Exkommunikation (cann. 1431; 1434).

Es gibt Straftaten, die ausschließlich im CCEO vorkommen: vorsätzliche Unterlassung des vorgeschriebenen Gedenkens des Hierarchen im göttlichen Liturgie und im Stundengebet (can. 1438); sich direkt oder indirekt an die weltliche Autorität wenden, um auf ihr Betreiben hin die heilige Weihe, ein Amt, einen Dienst oder eine andere Aufgabe in der Kirche zu erlangen (can. 1460); irgendeinen Christgläubigen auf

irgendeine Weise zum Übertritt in eine andere eigenberechtigte Kirche zu veranlassen (can. 1465).

Im Titel XXVIII spricht der CCEO von einem „Verfahren bei der Verhängung von Strafen“ und weist damit darauf hin, dass die östliche Disziplin nur Spruchstrafen anerkennt. Wie im lateinischen Strafprozess sind auch hier zwei Wege möglich, der gerichtliche und der außergerichtliche Verwaltungsweg. Wir stimmen mit jenen Autoren überein, die glauben, dass die Möglichkeit einer direkten Verteidigung in östlichen Strafverfahren stärker im Vordergrund steht. Dafür sorgt die Bevorzugung des CCEO für den Prozess, der dem Angeklagten mehr Möglichkeiten gibt, sich zu verteidigen; setzt den Legalitätsgrundsatz im Strafrecht strenger durch; und gerade weil es keine Tatstrafen gibt, erfordert die Verhängung von Strafen immer die Mitarbeit der Behörden.

2. Die Veröffentlichung des CIC im Jahr 1917 kann als Meilenstein der Kirchengesetzgebung angesehen werden, da strafrechtliche Regelungen vor der Ausarbeitung des Kodex in Bullen oder apostolischen Dekreten erschienen. In der Strafdisziplin des CIC/1917 kommt auch die pastorale Macht der Kirche zum Ausdruck (can. 2214 § 2 CIC/1917), und es kommt zum Ausdruck, dass Bischöfe Hirten sind, und es wird auch dazu aufgerufen, sich mit väterlicher und brüderlicher Liebe an die ihnen anvertrauten Menschen zu wenden. Dieser Anspruch kam aber nicht immer in den Normen des Kodex zum Ausdruck. Auch die Kirche musste auf die immer schnellere Entwicklung der Gesellschaft reagieren, weshalb es unumgänglich wurde, die weitgehend veralteten Kanones zu reformieren.

Das Buch VI des 1983 erschienenen neuen Gesetzbuchs, das die Geistigkeit des Zweiten Vatikanischen Konzils widerspiegelt, unterscheidet sich deutlich von seinem Vorgänger. Die Zahl der Kanones wurde drastisch reduziert, das Subsidiaritäts- und Dezentralisierungsprinzip spielte im Kodex eine wichtige Rolle und die Härte der Strafen wurde gelockert. Die meisten Kanones waren unklar formuliert. Nach der Promulgation des Gesetzbuches wurde bald klar, dass das Strafrecht nicht funktioniert. Die Anwendung der Normen des Strafrechts war in der Praxis problematisch. Der Gesetztext war schwer verständlich, das Strafverfahren war langwierig, der Ermessensspielraum des Ordinarius war zu groß, das Strafrecht konnte in einem relativ engen Rahmen angewendet werden, und die Frage der Tatstrafen blieb bestehen. Darüber hinaus machten auch die von den Klerikern begangenen schweren Straftaten die Notwendigkeit einer angemessenen Strafdisziplin deutlich. Bis zum Beginn der Strafrechtsreform wurden Vorschriften in Form von *Motu Proprios* veröffentlicht, die Antworten und Leitlinien auf die

zwischenzeitlich aufgetretenen Fragen und Probleme gaben. Die wichtigsten davon sind das *Sacramentorum santitatis tutela*, das über die schwersten strafbaren Handlungen Bestimmungen enthält, die der Kongregation für die Glaubenslehre vorbehalten sind, und das *Vos estis lux mundi*, das darauf abzielt, sexuellen Missbrauch von Minderjährigen und schutzbedürftigen Personen innerhalb der Kirche zu verhindern.

Als nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil das Strafrecht des lateinischen Kodex von 1983 erarbeitet wurde, herrschte eine Atmosphäre, die Zweifel daran aufkommen ließ, ob das Strafrecht überhaupt einen Platz in der Kirche hatte. Dies führte, wie Papst Franziskus in der Apostolischen Konstitution *Pascite gregem Dei* feststellte, dazu, dass die innige Beziehung, zwischen der Ausübung der Liebe und der Anwendung des Strafrechts innerhalb der Kirche besteht, nicht wahrgenommen wurde, wann immer es die Umstände erforderten und das hatte viele negative Folgen. Gerade aus Liebe zur Gemeinschaft und zur Person, die verbessert werden sollte, sollte bei Bedarf das Strafrecht angewendet werden.

Papst Benedikt XVI spielte eine wichtige Rolle bei der Einleitung der Reform des lateinischen Strafrechts. Als Ergebnis des 2007 begonnenen Prozesses entstand bis Mai 2010 ein Entwurf, der zur Kommentierung an die Bischofskonferenzen, die Dikasterien der Römischen Kurie, die Oberen der klösterlichen Institutionen, die Fakultäten für Kirchenrecht sowie zahlreiche Kirchenrechtler geschickt wurde. Auf der Grundlage der zurückgesandten Vorschläge wurde bis 2011 *das Schema Recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici* fertiggestellt, das die Reformvorschläge des Strafrechts des Kodex von 1983 enthält. Das Hauptziel der Revision bestand darin, das kanonische Strafrecht wirksamer zu machen und seinen pastoralen Charakter zu stärken. In dem Entwurf wollte zum Ausdruck gebracht werden, dass das Strafrecht zur pastoralen Tätigkeit der Kirche gehört und es angewendet werden soll.

Ziel der einfacheren Formulierung der Normen ist es, den Kirchenoberen bei der Anwendung des Strafrechts zu helfen. Zu beobachten ist auch die Einschränkung des Ermessensspielraums der Ordinarien, die verhindern soll, dass kirchliche Obere bei der gleichen Straftat völlig anders handeln. Im Entwurf sind gegenüber Buch VI des Kodex von 1983 wesentliche Änderungen zu beobachten:

- Verfeinerung der Texte;
- Inhaltliche Änderungen, Neuerungen;
- Hinzufügen neuer Paragraphen;

- Verschärfungen.

Bei manchen Normen lässt sich erkennen, dass man sich am Kodex von 1917 orientierte, die darin enthaltenen Gesetze dienten als Inspiration. Durch die Änderung der Reihenfolge der einzelnen Kanones sollte die Verständlichkeit verbessert werden. In das zweite Teil (*De singulis delictis deque poenis in eadem constitutis*) wurden mehrere neue Straftaten aufgenommen, darunter die Fälle von *delicta graviora*, die der Glaubenskongregation vorbehalten waren. Im Schema wurden bezüglich des Strafverfahrens die Kanones der Voruntersuchung und des außergerichtlichen Verfahrens geändert, diese Änderungen wurden jedoch nicht ins neue Buch VI des CIC aufgenommen.

Das am 8. Dezember 2021 in Kraft getretene Strafrecht enthält viele Neuerungen gegenüber seinem Vorgänger. Die wichtigsten Merkmale des derzeit geltenden Strafrechts sind folgende:

- die Stärkung des pastoral-medizinischen Charakters;
- kleiner Ermessensspielraum des Ordinarius/Richters;
- eine deutliche Ausweitung der Sühnenstrafen;
- Ausweitung der Suspendierung auch auf Laien;
- neue Straftatbestände;
- die Straftaten im Zusammenhang mit den Sakramenten, die bisher in den Dokumenten *Normae de gravioribus delictis* enthalten waren, finden sich nun auch im Kodex;
- bei Straftaten gegen das sechste Gebot die Ausweitung der Strafe auf Laien, die ein kirchliches Amt innehaben;
- detaillierte Regelung der Verjährungsfrist.

3. Das Gesetzbuch der katholischen Ostkirchen wurde von Carl Gerold Fürst als katholische Alternative und teilweise als Ergänzung vom CIC charakterisiert, das mögliche Lösungen für die Erneuerung des lateinischen Strafrechts bieten könnte. Die Strafdisziplin der katholischen Ostkirchen hat mehrere Besonderheiten, die bei der Entwicklung des lateinischen Strafrechts hilfreich sein können. Diese sind die Stärkung des medizinisch-pastoralischen Strafcharakters, die Abschaffung der Tatstrafen und die konsequentere Durchsetzung des Legalitätsprinzips. Im Hinblick auf die Sanktionen erschien es erwägenswert, die Suspendierung auf Laien, die kirchlichen Ämter innehaben, auszudehnen; die Überlegung der Exkommunikation im Lichte der Lösung der östlichen

Disziplin (größere und kleinere Exkommunikation) und die Notwendigkeit einer strengeren Trennung von Zensuren und Sühnenstrafen.

Aus dem *Schema* und dem geltenden lateinischen Strafrecht kann man schlussfolgern, dass die, aus dem Gesetzbuch der katholischen Ostkirchen ablesbaren Lösungsmöglichkeiten in dem neuen lateinischen Strafrecht nur in sehr geringem Umfang auftauchten.

Der neue Paragraph des can. 1311 des lateinischen Kodex betont den pastoralen Charakter des Strafrechts und stellt fest, dass die Strafe mit der Kirche der Liebe vereinbar ist, da sie ein Ausdrucksmittel von *caritas* ist.

Die *latae sententiae* Sanktionen scheinen von der lateinischen Strafdisziplin in bestimmten Fällen immer noch als wirksameres Instrument angesehen zu werden als die *ferendae sententiae* Strafen, weshalb im Vergleich zum vorherigen Buch VI keine Änderungen hinsichtlich der Tatstrafen vorgenommen wurden. Dies wirft jedoch immer noch Fragen zu den Tatstrafen auf, insbesondere im Hinblick auf can. 1318 des lateinischen Kodex.

Im neuen Buch VI des CIC ist die auch als allgemeine Norm bezeichnete can. 1399 unverändert übernommen. Früher waren die Strafgesetze so umfangreich, dass für die schwersten Verbrechen Strafen vorgesehen waren. Mit der Einführung vieler neuer Straftaten in das reformierte Strafrecht bleibt die Frage offen, ob die allgemeine Norm einen echten Nutzen für die lateinische Strafdisziplin hat.

Bezüglich der Strafen verhält sich das neue lateinische Strafrecht bei der Suspendierung ähnlich wie das orientalische, da eine solche Sanktion nicht nur gegen Kleriker, sondern auch gegen Laien, die kirchliche Ämter innehaben, verhängt werden kann. Bei der Exkommunikation und der Unterscheidung zwischen Zensuren und Sühnenstrafen blieb die bisherige Praxis in dem neuen lateinischen Strafrecht.

Analysiert man das neue Strafrecht der katholischen Ostkirchen, das mit dem *Motu Proprio Vocare peccatores* am 5. April 2023 verkündet wurde und seit dem 29. Juni 2023 in Kraft ist, kann man feststellen, dass die Revision der Titel XXVII von CCEO 22 Kanones betraf, und diese Kanones mit dem lateinischen Strafrecht in Einklang gebracht wurden. Bedeutsame Änderungen sind folgende:

- genaue und klare Festlegung, wann die Behörde im Falle einer strafbaren Handlung eingreifen muss;
- Präzisierung und Erweiterung der Strafen;
- die Aufnahme von neuen Straftaten und Strafen in das Gesetzbuch;

- sexuelle Missbrauch gegen Minderjährige und schutzbedürftige Personen sind mittlerweile auch Teil des Strafrechts des katholischen Ostkirchenrechts;
- detaillierte Regelung der Verjährungsfrist.

Beim Vergleich der beiden Strafdisziplinen lässt sich eindeutig feststellen, dass das neue Buch VI des CIC als Grundlage für die Revision des Strafrechts der katholischen Ostkirchen herangezogen wurde.

*

Die in der Einleitung gestellte Frage, welche Rolle die östliche Strafdisziplin bei der Erneuerung des lateinischen Strafrechts spielen kann und welche aus dem östlichen Recht ablesbaren Lösungsmöglichkeiten danach im neuen lateinischen Strafrecht auftauchen, lässt sich klar beantworten.

Die parallele Untersuchung der beiden Gesetzbücher zeigte, dass derselbe Gesetzgeber ganz unterschiedliche rechtliche Lösungen für dasselbe Problem anwenden kann. Dieser Unterschied kann dazu beitragen, die Doktrin bei einer Überarbeitung zu vertiefen und so zur Verfeinerung der aktuellen Regelung beizutragen.

Die rechtlichen Lösungen, die bei der Reform des Buches VI von CIC hätten nützlich sein können, waren gegeben. Diese Lösungen spielten jedoch nur eine untergeordnete Rolle bei der Erneuerung des lateinischen Strafrechts. Bei der Reform wurde vielmehr das Strafrecht des CIC von 1917 und nicht von dem CCEO berücksichtigt. Von den östlichen Lösungen wurden neben der Stärkung des medizinisch-pastoralen Charakters die Ausweitung der Suspendierung auf Laien im neuen lateinischen Strafrecht erschienen.

Wenn wir den überarbeiteten Titel XXVII des CCEO studieren, sehen wir, dass das geltende lateinische Strafrecht als Grundlage genommen wurde und die Strafdisziplin des Kodex der katholischen Ostkirchen daran angepasst wurde. Auf dieser Grundlage können wir sagen, dass das lateinische Recht einen viel größeren Einfluss auf das Recht der Ostkirchen hat als umgekehrt.

Die neue kanonische Strafdisziplin regelt klar die strafbaren Handlungen, die damit verbundenen Sanktionen und ihre Anwendung. Das Strafrecht ist ein Ausdrucksinstrument der pastoralen Liebe, dessen Anwendung notwendig ist, damit die Ordinarien die ihnen anvertrauten Gemeinden ordnungsgemäß verwalten und führen können.

Ob die Reform tatsächlich ihr Ziel erreicht hat und ob das neue Strafrecht wirksam ist, wird sich erst später zeigen, wenn die Vorgesetzten die Gesetzbestimmungen tatsächlich anwenden.

FÜGGELÉK

A CIC és CCEO új büntetőjogi részének párhuzamos helyei

CCEO 2023	CIC 2021
Can. 1402 - §1. Hierarcha proceduram ad poenas irrogandas promovere debet, quando neque reprehensione, neque obsecratione, neque increpatione satis possit iustitia restitui, reus ad poenitentiam duci et sese emendare, scandalum et damnum reparari.	Can. 1341 Ordinarius proceduram iudicalem vel administrativam ad poenas irrogandas vel declarandas promovere debet cum perspexerit neque pastoralis sollicitudinis viis, praesertim fraterna correctione, neque monitione neque correptione satis posse iustitiam restitui, reum emendari, scandalum reparari.
Can. 1407 - §3. Si monitiones vel correptiones frustra alicui factae sint, Hierarcha det praeceptum poenale, in quo accurate praescribat quid agendum vel vitandum sit.	Can. 1339 - §4. Si, semel vel pluries, monitiones vel correptiones inutiliter alicui factae sint, vel si ex iis effectus exspectare non liceat, Ordinarius det praeceptum poenale, in quo accurate praescribat quid agendum vel vitandum sit.
Can. 1409 - §2. Si poena est indeterminata neque aliter lex cavet, iudex in poenis determinandis eas eligat quae inducto scandalo et damni gravitati proportionatae sint; tamen poenas in can. 1402, § 3 recensitas irrogare non potest.	Can. 1349 Si poena sit indeterminata neque aliud lex caveat, iudex in poenis determinandis eas eligat quae inducto scandalo et damni gravitati proportionatae sint; poenas tamen graviores ne irroget, nisi casus gravitas id omnino postulet; perpetuas autem poenas irrogare non potest.
Can. 1410 In poenis clerico irrogandis ei salva esse debent, quae ad congruam sustentationem sunt necessaria, nisi agitur de depositione, quo in casu Hierarcha curet, ut deposito, qui propter poenam vere indiget, quo meliore fieri potest modo, provideatur, exclusa vero collatione officii, ministerii vel muneris, et salvis semper iuribus ortis circa praecaventiam et securitatem socialem necnon assistentiam sanitariam in favorem eius eiusque familiae, si coniugatus est.	Can. 1350 - §1. In poenis clerico irrogandis semper cavendum est, ne iis quae ad honestam sustentationem sunt necessaria ipse careat, nisi agatur de dimissione e statu clericali. §2. Dimisso autem e statu clericali, qui propter poenam vere indiget, Ordinarius meliore quo fieri potest modo providere curet, exclusa vero collatione officii, ministerii vel muneris.
Can. 1414 - §1. Quilibet innocens censetur, donec contrarium probetur.	Can. 1321 - §1. Quilibet innocens censetur donec contrarium probetur.
Can. 1416 - §1. Si delictum a recidivo commissum est vel ab eo qui versatur in statu ebrietatis aliusve mentis perturbationis, quae sint ad delictum patrandum vel excusandum consulto	Can. 1326 - §1. Iudex gravius punire debet quam lex vel praeceptum statuit: 4º eum, qui deliquerit in statu ebrietatis aliusve mentis perturbationis, quae sint de industria ad delictum patrandum vel

<p>quaesitae, aut ab eo qui agit ob passionem voluntarie excitatam vel nutritam vel si alia adest secundum communem praxim et doctrinam canonicam circumstantia aggravans, iudex debet reum gravius punire, quam lex vel praeceptum statuit, non exclusis poenis in can. 1402, § 3 recensitis.</p> <p>§2. In iisdem casibus, si poena constituta sit ut facultativa, fit obligatoria.</p>	<p>excusandum quaesitae, aut ob passionem voluntarie excitatam vel nutritam.</p> <p>§3. In iisdem casibus, si poena constituta sit ut facultativa, fit obligatoria.</p>
<p>Can. 1424 - §1. Remissio poenae dari non potest, nisi reum delicti patrati sincere paenituit necnon de reparatione scandali et damni congrue provisum est; ad reparationem vel restitutionem, reus aliis congruis poenis urgeri potest.</p>	<p>Can. 1361 - §4. Remissio dari non debet donec, prudenti arbitrio Ordinarii, damnum forte illatum reus reparaverit; qui ad hanc reparationem vel restitutionem urgeri potest per unam ex poenis de quibus in can. 1336, §§ 2-4, quod valet etiam cum illi censura remittitur ad normam can. 1358, § 1.</p>
<p>Can. 1429 - §1. Prohibitio dari potest:</p> <p>1° commorandi in certo loco vel territorio;</p> <p>2° exercendi, ubique aut in certo loco vel territorio aut extra illa, omnia vel aliqua officia, munera, ministeria vel aliqua tantum opera officii aut muneribus inhaerentia;</p> <p>3° ponendi omnes vel aliquos actus potestatis ordinis;</p> <p>4° ponendi omnes vel aliquos actus potestatis regiminis;</p> <p>5° exercendi aliquod ius vel privilegium aut utendi insignibus vel titulis;</p> <p>6° fruendi voce activa vel passiva in electionibus canonicis vel partem habendi cum iure ferendi suffragium in consiliis vel collegiis ecclesialibus;</p> <p>7° deferendi habitum ecclesiasticum vel religiosum.</p> <p>§ 2. Praescriptio dari potest:</p> <p>1° commorandi in certo loco vel territorio;</p> <p>2° solvendi summam pecuniae in fines Ecclesiae, iuxta rationes iure particulari determinatas.</p>	<p>Can. 1336 - §3. Prohibitio:</p> <p>1° commorandi in certo loco vel territorio;</p> <p>2° exercendi, ubique aut in certo loco vel territorio aut extra illa, omnia vel aliqua officia, munera, ministeria aut functiones vel aliqua tantum opera officii aut muneribus inhaerentia;</p> <p>3° ponendi omnes vel aliquos actus potestatis ordinis;</p> <p>4° ponendi omnes vel aliquos actus potestatis regiminis;</p> <p>5° exercendi aliquod ius vel privilegium aut utendi insignibus vel titulis;</p> <p>6° fruendi voce activa vel passiva in electionibus canonicis vel partem habendi cum iure ferendi suffragium in consiliis vel collegiis ecclesialibus;</p> <p>7° deferendi habitum ecclesiasticum vel religiosum.</p> <p>§ 2. Praescriptio:</p> <p>1° commorandi in certo loco vel territorio;</p> <p>2° solvendi mulctam pecuniariam seu summam pecuniae in fines Ecclesiae, iuxta rationes ab Episcoporum conferentia definitas.</p>
<p>Can. 1430 - §3. Privatio etiam dari potest:</p> <p>1° facultatis confessiones excipiendi vel praedicandi;</p> <p>2° potestatis regiminis delegatae;</p> <p>3° totius vel partis remunerationis ecclesiasticae, secundum ius particulare determinatae, salvo quoque praescripto can.</p>	<p>Can. 1336 - §4. Privatio:</p> <p>2° facultatis confessiones excipiendi vel praedicandi;</p> <p>3° potestatis regiminis delegatae;</p> <p>4° alicuius iuris vel privilegii aut insignium vel tituli;</p> <p>5° totius vel partis remunerationis</p>

1410.	ecclesiasticae, iuxta rationes ab Episcoporum conferentia statutas, salvo quoque praescripto can. 1350, § 1.
Can. 1436 - §3. Qui contra Romani Pontificis actum ad Collegium Episcoporum recurrit congrua poena puniatur.	Can. 1366 - Qui contra Romani Pontificis actum ad Concilium Oecumenicum vel ad Episcoporum collegium recurrit censura puniatur.
Can. 1442 - §2. Reus consecrationis in sacrilegum finem utriusque sacri doni vel unius in celebratione Divinae Liturgiae aut extra eam pro gravitate delicti puniatur non exclusa depositione.	Can. 1382 - §2. Reus consecrationis in sacrilegum finem unius materiae vel utriusque in eucharistica celebratione aut extra eam pro gravitate delicti puniatur non exclusa dimissione e statu clericali.
Can. 1443 §1. Congrua poena puniatur, non exclusa excommunicatione maiore: 2° qui ad ordinem sacerdotalem non promotus Divinae Liturgiae celebrationem attentaverit; 3° qui, praeter casum de quo in can. 1457, cum sacramentalem absolutionem dare valide nequeat, eam impertire attentaverit, vel sacramentalem confessionem audiverit. §2. Qui deliberate sacramentum ministraverit illis qui recipere prohibentur, puniatur suspensione, cui aliae poenae addi possunt.	Can. 1379 - §1. In poenam latae sententiae interdicti vel, si clericus sit, etiam suspensionis incurrit: 1° qui ad ordinem sacerdotalem non promotus liturgicam eucharistici Sacrificii actionem attentat; 2° qui, praeter casum de quo in can. 1384, cum sacramentalem absolutionem dare valide nequeat, eam impertire attentat, vel sacramentalem confessionem audit. §4. Qui deliberate sacramentum administrat illis qui recipere prohibentur, puniatur suspensione, cui aliae poenae ex can. 1336, §§ 2-4, addi possunt.
Can. 1446 - §2. Qui obligationem secreti pontificii servandi violaverit poenis, de quibus in cann. 1429 et 1430, puniatur. §3. Qui non servaverit officium exsequendi sententiam executivam vel decretum, quo poena irrogatur, congrua poena puniatur, non exclusa excommunicatione minore et suspensione. §4. Qui communicare neglexerit notitiam de delicto, cum ad id exsequendum iure canonico teneatur, puniatur ad normam cann. 1429 et 1430, adiunctis quoque aliis poenis pro delicti gravitate. §5. Clericus qui ministeria sacra voluntarie et illegitime relinquerit, per sex menses continuos, cum animo sese subducendi a competenti Ecclesiae auctoritate, pro delicti gravitate, suspensione vel etiam poenis in cann. 1429 et 1430, statutis puniatur, et in casibus gravioribus depositione.	Can. 1371 - §4. Qui obligationem secreti pontificii servandi violat poenis de quibus in can. 1336, §§ 2-4, puniatur. §5. Qui non servaverit officium exsequendi sententiam executivam vel decretum poenale executivum iusta poena puniatur, non exclusa censura. §6. Qui communicare neglegit notitiam de delicto, cum ad id exsequendum lege canonica teneatur, puniatur ad normam can. 1336, §§ 2-4, adiunctis quoque aliis poenis pro delicti gravitate. Can. 1392 - Clericus qui sacrum ministerium voluntarie et illegitime relinquit, per sex menses continuos, cum animo sese subducendi a competenti Ecclesiae auctoritate, pro delicti gravitate, suspensione vel etiam poenis in can. 1336, §§ 2-4, statutis puniatur, et in casibus gravioribus dimitti potest e statu clericali.
Can. 1449 - §1. Poenis, de quibus in cann.	Can. 1376 - §1. Poenis de quibus in can.

<p>1429 et 1430, puniatur, firma damnum reparandi obligatione: 1° qui bona ecclesiastica subtrahit vel impedit ne eorundem fructus percipiantur; 2° qui sine praescripta consultatione, consensu vel licentia aut sine alio requisito iure ad validitatem vel ad liceitatem imposito bona ecclesiastica alienat vel in ea actus administrationis exsequitur;</p> <p>3° qui quaestum illegitime facit ex oblationibus, de quibus in can. 715, pro celebratione Divinae Liturgiae vel pro Liturgia Praesanctificatorum vel pro commemorationibus in Divina Liturgia.</p> <p>§2. Congrua poena puniatur, non exclusa officii privatione, firma damnum reparandi obligatione: 1° qui ex sua graviter culpabili omissione debita diligentiae vel ex graviter culpabili ignorantia legis vel praecepti, delictum de quo in § 1, n. 2 committit; 2° qui aliter graviter negligens in bonis ecclesiasticis administrandis repertus fuerit.</p>	<p>1336, §§ 2-4, puniatur, firma damnum reparandi obligatione: 1° qui bona ecclesiastica subtrahit vel impedit ne eorundem fructus percipiantur; 2° qui sine praescripta consultatione, consensu vel licentia aut sine alio requisito iure ad validitatem vel ad liceitatem imposito bona ecclesiastica alienat vel in ea actus administrationis exsequitur.</p> <p>Can. 1383 Qui quaestum illegitime facit ex Missae stipe, censura vel poenis de quibus in can. 1336, §§ 2-4, puniatur.</p> <p>Can. 1376 - §2. Iusta poena puniatur, non exclusa officii privatione, firma damnum reparandi obligatione: 1° qui delictum de quo in § 1, n. 2, ex sua gravi culpa committit; 2° qui aliter graviter negligens in bonis ecclesiasticis administrandis repertus fuerit.</p>
<p>Can. 1453 - §3. Clericus qui aliter contra castitatem deliquerit, si quidem delictum publice patratum sit, congruis poenis puniatur, non exclusa, si casus ferat, depositione.</p> <p>§ 4. Eadem poena, de qua in § 3, puniatur clericus qui vi, minis vel abusu suae auctoritatis delictum committit contra castitatem aut aliquem cogit ad actus sexuales exsequendos vel subeundos.</p> <p>§5. Privatione officii et aliis congruis poenis, non exclusa depositone, si casus id secumferat, puniatur clericus: 1° qui delictum committit contra castitatem cum minore vel cum persona quae habitualiter usu rationis caret vel cui ius parem tutelam agnoscit; 2° qui sibi devincit aut inducit minorem aut personam quae habitualiter usu rationis caret aut eam cui ius parem tutelam agnoscit, ut pornographice sese ostendat vel</p>	<p>Can. 1395 - §2. Clericus qui aliter contra sextum Decalogi praeceptum deliquerit, si quidem delictum publice patratum sit, iustis poenis puniatur, non exclusa, si casus ferat, dimissione e statu clericali.</p> <p>§ 3. Eadem poena de qua in § 2 puniatur clericus qui vi, minis vel abusu suae auctoritatis delictum committit contra sextum Decalogi praeceptum aut aliquem cogit ad actus sexuales exsequendos vel subeundos.</p> <p>Can. 1398 - §1. Privatione officii et aliis iustis poenis, non exclusa dimissione e statu clericali, si casus id secumferat, puniatur clericus: 1° qui delictum committit contra sextum Decalogi praeceptum cum minore vel cum persona quae habitualiter usum imperfectum rationis habet vel cui ius parem tutelam agnoscit; 2° qui sibi devincit aut inducit minorem aut personam quae habitualiter usum</p>

<p>exhibitiones pornographicas, sive veras sive simulatas, participet; 3° qui contra bonos mores sibi comparat, detinet, exhibet vel divulgat, quovis modo et quolibet instrumento, imagines pornographicas minorum vel personarum quae habitualiter usum rationis carent.</p> <p>§7. Religiosus vel sodalis societatis vitae communis ad instar religiosorum et laicus quilibet aliqua dignitate gaudens aut officio vel munere in Ecclesia fungens, si delictum committat, de quo in §§ 3-5, congrua poena pro delicti gravitate puniatur.</p>	<p>imperfectum rationis habet aut eam cui ius parem tutelam agnoscit, ut pornographicamente sese ostendat vel exhibitiones pornographicas, sive veras sive simulatas, participet; 3° qui contra bonos mores sibi comparat, detinet, exhibet vel divulgat, quovis modo et quolibet instrumento, imagines pornographicas minorum vel personarum quae habitualiter usum imperfectum rationis habent.</p> <p>§2. Sodalis instituti vitae consecratae vel societatis vitae apostolicae, et fidelis quilibet aliqua dignitate gaudens aut officio vel functione in Ecclesia fungens, si delictum committat de quo in § 1 vel in can. 1395, § 3, puniatur ad normam can. 1336, §§ 2-4, adiunctis quoque aliis poenis pro delicti gravitate.</p>
<p>Can. 1456 - §3. Firmis praescriptis §§ 1 et 2, quicumque quovis technico instrumento captavit aut malitiose in communicationis socialis mediis vel aliquo alio modo evulgavit quae in sacramentali confessione, vera vel ficta, a confessario vel a paenitente dicuntur, pro gravitate delicti puniatur, non exclusa, si de clerico agatur, depositione.</p>	<p>Can. 1386 - §3. Firmis praescriptis §§ 1 et 2, quicumque quovis technico instrumento captat aut in communicationis socialis mediis malitiose evulgat quae in sacramentali confessione, vera vel ficta, a confessario vel a paenitente dicuntur, pro gravitate delicti puniatur, non exclusa, si de clerico agatur, dimissione e statu clericali.</p>
<p>Can. 1459 - §3. Tum qui sacramentalem ordinationem mulieri ministrare attentaverit, tum mulier quae sacram ordinationem recipere attentaverit, excommunicatione maiore Sedi Apostolicae reservata puniantur; clericus praeterea depositione puniri potest.</p> <p>§4. Qui ad sacram ordinationem accesserit innodatus poena excommunicationis maioris vel minoris vel impedimento, voluntarie reticita, praeter id quod statuitur in can. 763, n. 1, a recepto ordine sacro suspendatur.</p>	<p>Can. 1379 - §3. Tum qui sacrum ordinem mulieri conferre attentaverit, tum mulier quae sacrum ordinem recipere attentaverit, in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae reservatam incurrit; clericus praeterea dimissione e statu clericali puniri potest.</p> <p>Can. 1388 – 2§. Qui ad sacros ordines accedit innodatus quadam censura vel irregularitate, voluntarie reticita, praeter id quod statuitur in can. 1044, § 2, n. 1, est ipso facto a recepto ordine suspensus.</p>
<p>Can. 1463 - §2. Qui in officio, ministerio vel munere exercendo stipem ultra definitam aut summas adiunctivas aut aliquid in sui utilitatem requisiverit, congruenti poena pecuniaria vel aliis poenis, non exclusa officii privatione, puniatur, firma damnum reparandi</p>	<p>Can. 1377 - §2. Qui in officio vel munere exercendo stipem ultra definitam aut summas adiunctivas aut aliquid in sui utilitatem requirit, congruenti mulcta pecuniaria vel aliis poenis, non exclusa officii privatione, puniatur, firma damnum reparandi obligatione.</p>

obligatione.	
<p>Can. 1466 - §2. Clericus, religiosus vel sodalis societatis vitae communis ad instar religiosorum, qui praeter casus iure iam praevisos, in re oeconomica delictum committit, vel graviter violat praescriptiones, quae in can. 385 § 3, recensentur, congrua poena puniatur, firma damnum reparandi obligatione.</p>	<p>Can. 1393 - §2. Clericus vel religiosus qui, praeter casus iure iam praevisos, in re oeconomica delictum committit, vel graviter violat praescriptiones, quae in can. 285, § 4, recensentur, poenis de quibus in can. 1336, §§ 2-4, puniatur, firma damnum reparandi obligatione.</p>
<p>Can. 1152 - §1. Omnis actio poenalis exstinguitur morte rei, condonatione auctoritatis competentis et praescriptione. §2. Actio poenalis praescriptione exstinguitur triennio, nisi agitur: 1° de delictis Sedi Apostolicae reservatis, quae normis specialibus subiciuntur; 2° firmo praescripto n. 1, de actione ob delicta, de quibus in cann. 1449, 1450, 1451 et 1453 §§ 1-4 et 6-7, 1463, 1464, 1466, quae praescriptione exstinguitur septennio vel de ea ob delicta de quibus in can. 1453 § 5, quae viginti annorum spatio praescribitur; 3° de delictis, quae non sunt iure communi punita, si iure particulari alius terminus praescriptionis statutus est. §3. Reo ad normam can. 1474 citato vel modo praeviso in can. 1190 § 3, certiore facto de exhibitione accusationis libelli iuxta can. 1472 § 1, praescriptio actionis poenalis suspenditur per tres annos, quo termino elapso vel interrupta suspensione cessationis processus poenalis causa, rursus currit tempus, quod adiungitur ad illud iam decursum pro praescriptione. Eadem suspensio pariter viget si, servato can. 1486 § 1, n. 1, ad poenam irrogandam per decretum extra iudicium procedatur. §4. Nisi aliud iure cautum sit, praescriptio decurrit ex die, quo delictum patratum est, vel, si delictum est permanens vel habituale, ex die, quo cessavit.</p>	<p>Can. 1362 - §1. Actio criminalis praescriptione exstinguitur triennio, nisi agatur: 1° de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis, quae normis specialibus subiciuntur; 2° firmo praescripto n. 1, de actione ob delicta de quibus in cann. 1376, 1377, 1378, 1393, § 1, 1394, 1395, 1397, 1398, § 2, quae septennio praescribitur, vel de ea ob delicta de quibus in can. 1398, § 1, quae viginti annorum spatio praescribitur; 3° de delictis quae non sunt iure communi punita, si lex particularis alium praescriptionis terminum statuerit. §2. Praescriptio, nisi aliud in lege statuatur, decurrit ex die quo delictum patratum est, vel, si delictum sit permanens vel habituale, ex die quo cessavit. §3. Reo ad normam can. 1723 citato vel modo praeviso in can. 1507, § 3, certiore facto de exhibitione accusationis libelli iuxta can. 1721, § 1, praescriptio actionis criminalis suspenditur per tres annos, quo termino elapso vel interrupta suspensione, cessationis processus poenalis causa, rursus currit tempus, quod adiungitur ad illud iam decursum pro praescriptione. Eadem suspensio pariter viget si, servato can. 1720, n. 1, ad poenam irrogandam vel declarandam per decretum extra iudicium procedatur.</p>

BIBLIOGRÁFIA

Források

BENEDICTUS PP. XVI, *Brief an die Katholiken in Irland (19. 03. 2010)*, in *Pressemitteilung der Deutschen Bischofskonferenz vom 20.03.2010*, 049a Nr. 11.

BENEDICTUS PP. XVI, *MP Omnium in mentem* (26 Octobris 2009): AAS 102 (2010) 8-10.

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus (18 Octobris 1990): AAS 82 (1990), 1045-1363. magyarul: *A keleti Egyházak kánonjainak törvénykönyve* fordította: RIHMER ZOLTÁN (Collectanea Athanasiana II/1), Nyíregyháza 2011.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II. promulgatus (25 ian. 1983): AAS 75 (1983-II.) 1-137. magyarul: *Az egyházi törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal* (szerkesztette, fordította és a magyarázatokat írta ERDŐPÉTER), Budapest 1985.

Codex Iuris Canonici Pii X. pontificis maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV. auctoritate promulgatus: AAS 9 (1917-II) 11-456.

CONGREGAZIONE PER IL CLERO, *Lettera Circolare per l'applicazione delle tre "Facoltà speciali" concesse il 30 gennaio 2009 dal Sommo Pontefice*, in *Ius Ecclesiae* 23 (2011) 229-251.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Responsum ad dubium circa doctrinam in epistula apostolica „Ordinatio sacerdotalis” traditam* (28 oct. 1995): AAS 87 (1995) 1114.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Decl. *Declaratio de canonica disciplina quae sub poena excommunicationis vetat ne catholici nomen dent sectae massonicae aliisque eiusdem generis associationibus* (17 Febr. 1981): AAS 73 (1981) 240-241.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchas quorum interest: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis*. (18 maii 2001): in AAS 93 (2001) 785-788.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Lettera ai Vescovi della Chiesa Cattolica e agli altri Ordinari e Gerarchi interessati circa le modifiche introdotte nelle Normae de gravioribus delictis* (21 maggio 2010): AAS 102 (2010) 431.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Decretum generale, De delicto attentate sacrae ordinationis mulieris* (19 dec. 2007): AAS 100 (2008) 403.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Premessa al Decreto di Scomunica* (05.08.2002): AAS 94 (2002) 585.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Decreto di Scomunica* (05.08.2002): AAS 94 (2002) 585.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *De delictis gravioribus* (18 mai 2001): AAS 93 (2001) 785-788.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis* (21 mai 2010): AAS 102 (2010) 419-434.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Lettera Circolare per la Conferenze Episcopali nell preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confornti di minori da parte di chierici* (3 maggio 2011): AAS 103 (2011) 406-412.

CONGREGAZIONE PER IL CLERO, „*Lettera Circolare perl'applicazione delle tre „Facoltà speciali” concesse il 30 gennaio 2009 dal Sommo Pontefice*”, in *Ius Ecclesiae* 23 (2011) 229-251.

FRANCISCUS PP., Lit. Ap. *Misericordia et misera*, (20 Novembris 2016): AAS 108 (2016) 1311-1327.

IOANNES PP. XXIII, Litt. Encyclicae *Ad Petri Cathedram*, (29. Iunii 1959): AAS 51 (1959) 497-531.

IOANNES PAULUS PP. II, MP *Ad tuendam fidem* (18 Maii 1998.): AAS 90 (1998) 457-461.

IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap., *Pastor Bonus de romana curia* (28 Iun. 1988): AAS 80 (1988) 841-930.

IOANNES PAULUS PP. II, Adhortatio Ap. *Reconciliatio et Paenitentia. - Ad Sacrorum Antistites, Sacerdotes et Christifideles: de reconciliatione et paenitentia in hodierno Ecclesiae munere* (2 Decembris 1984): AAS 77 (1985) 185-275.

IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap., *Sacrae disciplinae leges qua codex iuris canonici recognitus promulgatur* (25 ian.1983): AAS 75 (1983-II) VII-XIV.

IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap., *Sacri canones qua Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium recognitus promulgatur* (18 oct.1990): AAS 82 (1990) 1033-1044.

IOANNES PAULUS PP. II, MP *Sacramentorum Sanctitatis Tutela: Litterae Apostolicae Motu Proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei Revervatis Promulgantur* (30.apr. 2001): AAS 93 (2001) 737-739.

IOANNES PAULUS PP. II, Const. Ap., *Universi dominici gregis* (22 februarii 1996): AAS 88 (1996) 305-343.

PAULUS PP. VI., *Ad Praelatos Auditores at Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae a beatissimo Patre novo litibus iudicandis ineunte anno coram admissos* (29. ian. 1970): AAS 62 (1970) 111-118.

PAPA FRANCESCO, *Rescriptum ex audientia Sanctissimi sulla istituzione di un Collegio, all'interno della Congregazione per la dottrina della Fede, per l'esame dei ricorsi di ecclesiastici per i delicta graviora, 3 novembre 2014*, in *L'Osservatore Romano*, 12 novembre 2014, 8.

PONTIFICIA COMMISSIO CODICIS IURIS CANONICI ORIENTALIS RECOGNOSCENDO, *Coetus de delictis et poenis*, in *Nuntia* 1 (1975) 17.

PONTIFICIA COMMISSIO CODICIS IURIS CANONICI ORIENTALIS RECOGNOSCENDO, *Lo schema dei canoni riguardanti le sanzioni penali nelle Chiese Orientali Cattoliche*, in *Nuntia* 4 (1977) 72-96.

PONTIFICIA COMMISSIO CODICIS IURIS CANONICI ORIENTALIS RECOGNOSCENDO, *Testi iniziali per il «Coetus IX: de delictis et poenis»*, in *Nuntia* 4 (1977) 97-127.

PONTIFICIA COMMISSIO CODICIS IURIS CANONICI ORIENTALIS RECOGNOSCENDO, *La nuova revisione dei canoni riguardanti le sanzioni nelle Chiese Orientali Cattoliche*, in *Nuntia* 12 (1981) 37-77.

PONTIFICIA COMMISSIO CODICIS IURIS CANONICI ORIENTALIS RECOGNOSCENDO, *Nota sull'operato del «Coetus specialis» di novembre-dicembre 1980 riguardante lo schema «de sanctionibus poenalibus in Ecclesia»*, in *Nuntia* 12 (1981) 78-84.

PONTIFICIA COMMISSIO CODICIS IURIS CANONICI ORIENTALIS RECOGNOSCENDO, „Schema canonum de sanctionibus poenalis in Ecclesia”, in *Nuntia* 13 (1981) 59-80.

PONTIFICIA COMMISSIO CODICIS IURIS CANONICI ORIENTALIS RECOGNOSCENDO, *Schema canonum de sanctionibus poenalis in Ecclesia» nella nuova revisione*, in *Nuntia* 20 (1985) 3-58.

PONTIFICIA COMMISSIO CODICIS IURIS CANONICI ORIENTALIS RECOGNOSCENDO, *Schema Codis Iuris Canonici Orientalis*, in *Nuntia* 24-25 (1987) 3-58.

PONTIFICIA COMMISSIO CODICIS IURIS CANONICI RECOGNOSCENDO, *Communicationes*, in modo particolare: 1 (1969) 35-56; 2 (1970) 99-107, 194-195; 5 (1973) 195-196; 6 (1974) 33-35, 40-41; 7 (1975) 93-97; 8 (1976) 166-183; 9 (1977) 80, 147-174, 213, 304-322; 10 (1978) 225-240; 11 (1979) 9-10, 161, 230-244; 12 (1980) 189-199; 14 (1982) 137, 150; 15 (1983) 160; 16 (1984) 38-51; 17 (1985) 245-250; 21 (1989) 253; 22 (1990) 15-16, 118; 23 (1991) 49, 224-224; 25 (1993), 13-14.

PONTIFICIO CONSIGLIO PER I TESTI LEGISLATIVI, *Schema recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici*, Roma 2011.

SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Decretum de Ecclesiis Orientalibus Catholicis* (21 nov. 1964): AAS 57 (1965) 76-89.

SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitution Sacrosanctum Concilium*, (4. decembris 1963): AAS 56 (1964) 97-138.

SECRETARIA STATUS, *Rescriptum ex Audientia, Instructio de Secreto Pontificio* (04. februarii 1974): AAS 66 (1974) 89-92.

Irodalom

ABBO, J. A., *The Revision of the Code*, in *The Jurist* 20 (1960) 371-397.

ADAMI, F.E., *Il diritto penale canonico e il principio nullum crimen, nulla poena sine lege*, in *Ephemerides Iuris Canonici* 45 (1989) 137-173.

ARIAS GÓMEZ, J., *El principio de legalidad en la reforma del libro V*, in *Ius Canonicum* 18 (1978) 291-318.

ARIAS GÓMEZ, J., *Las penas 'latae sententiae': actualidad o anacronismo*, in *Diritto, persona e vita sociale. Scritti in memoria di Orio Giacchi* vol.2, Milano 1984. 5-27.

ARRIETA, J. I., *Kardinal Ratzinger und die Revision der kirchlichen Starfrechtsordnung. Drei bisher nicht veröffentlichte Schreiben von 1988*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 179 (2010) 108-116.

ARRIETA, J. I., *Il nuovo diritto penale canonico. Motivazioni della riforma, criteri e sintesi dei lavori. Le principali novità del Libro VI CIC*, in SABBARESE, L. (a cura di), *Legalità e pena nel diritto penale canonico*, Roma 2021. 35-54.

ARRIETA, J. I., *Il progetto di revisione del Libro VI. del Codice di Diritto Canonico*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 181 (2012) 57-74.

ARTNER P., *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések* (Bibliotheca Instituti Postgradualis Iuris Canonici Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nominatae IV./9), Budapest 2013.

ARTNER P., *Büntető- és fegyelmi jogi változások az 1983-as Codex Iuris Canonici kiadása óta*, in *Kánonjog* 22 (2020) 19-33.

ASTIGUETA, D. G., *Le facoltà speciali concesse alla Congregazione per la Evangelizzazione dei Popoli e alla Congregazione per il Clero*, in *Questioni attuali di diritto penale canonico. Atti del XLIII Congresso Nazionale di Diritto Canonico, Verona, 5 - 8 settembre 2011* (Studi giuridici 96), Città del Vaticano 2010. 135-148.

ASTIGUETA, D. G., *Medicinalità della pena canonica*, in *Periodica* 99 (2010) 251-304.

ASTIGUETA, D. G., *Ultime modifiche al motu proprio Delicta graviora*, in SZUROMI, A. SZ., (a cura di) *Il quindicesimo anniversario dell' Istituto di Diritto Canonico „Ad Instar Facultatis” dell' Università Cattolica Pázmány Péter*, Budapest 2011. 69-87.

AUSTIN, B. T., *Nullum crimen, nulla poena sine lege. The Principle of Penal Legality in the Ius Vigens*, in *Studia canonica* 54 (2020) 5-29.

- BÁNK J., *Kánoni jog*, I-II. Budapest 1960-1963.
- BARBERO, P., *Tutela della comunione ecclesiastica e sanzioni penali canoniche*, Lugano 2011.
- BASTIANEL, S., *Pena di morte. Considerazioni etiche*, in *Gregoriani* 88 (2007) 142-153.
- BELOVICS E., *Büntetőjog I. Általános rész*, Budapest 2018.
- BENEDIKT XVI., *Licht der Welt. Der Papst, die Kirche und die Zeichen der Zeit. Ein Gespräch mit Peter Seewald*, Freiburg 2010.
- BERKI F., *Kánonok könyve I. Apostoli kánonok és az egyetemes zsinatok kánonjai*, Budapest 1946.
- BERNARDINI, C., *Osservazione sul canone 1399*, in *Monitor Ecclesiasticus* 114 (1989) 143-145.
- BOLOGNINI, F., *Sul principio «nullum crimen sine praevia lege poenali»*, in *Studi in onore di P.A. D'Avack*, vol. 2, Milano 1976. 311-356.
- Borbíró A. – Gönczöl K. – KerezsI K. – LÉVAY M. (szerk.), *Kriminológia*, Budapest 2019.
- BORRAS, A., *L'Excommunication dans le nouveau code de droit canonique (essai de définition)*, Paris 1987.
- BORRAS, A., *De Excommunicatione in vigenti Codice*, in *Periodica* 79 (1990) 713-732.
- Calabrese, A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 2006.
- CASSOLA, O., *De jure poenali Codicis canonico emendando*, in *Apollinaris* 32 (1959), 240-259.
- CASTILLO LARA, R., *Algunas reflexiones sobre la futura reforma del Libro V C.I.C.*, in *Salesianum* 23 (1961), 317-338.
- CIPROTTI, P., *Diritto Penale Canonico*, in *Enciclopedia Giuridica*, vol. 11, Roma 1989, 1-14.
- CIPROTTI, P., *La riforma del diritto penale della Chiesa*, in BARBERINI, G. (a cura di), *Raccolta di scritti in onore di Pio Fedele*, vol. 1, Perugia 1984, 73-88.
- CITO, D., *Nota al m.p. Sacramentorum santitatis tutela*, in *Ius Ecclesiae* 14 (2002) 322-328.
- COPPOLA, R., *Carattere della pena nel 'Codex Iuris Canonici' e nel 'Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium'*, in *Ius in vita et in missione Ecclesiae: Acta Symposii*

Internationalis Iuris Canonici: occurrente X anniversario promulgationis Codicis iuris diesbus 19-24 aprilis 1993 in Civitate Vaticana celebrati, Città del Vaticano 1994. 773-783.

CORTES D., *De principio «Nullum crimen, nulla poena sine lege» in iure canonico*, München 1953.

CSINK L., *Pragmatikus összehasonlítás: az összehasonlító módszer gyakorlatias megközelítése*, in CSINK L. – SCHANDA B. (szerk.), *Összehasonlító módszertan az alkotmányjogban* (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar könyvei Tanulmányok 39), Budapest 2017, 17-30.

DAL CORSO, P., *Gli interventi legislativi di Francesco nel diritto penale canonico: valori e criticità*, in *Ephemerides iuris canonici* (60) 2020, 191-214.

DANIEL, W. L., *The Principle of Legality in Canon Law*, in *The Jurist* 70 (2010) 29-85.

D'AURIA, A., *Il principio di legalità nel sistema penale canonico*, in SABBARESE, L. (a cura di), *Legalità e pena nel diritto penale canonico*, Roma 2021. 55-99.

D'AURIA, A., *L'imputabilità nel diritto penale del CIC e del CCEO*, in ZAPP, H. – WEIB, A. – KORTA, S. (Hrsg.), *Ius canonicum in Oriente et Occidente Festschrift für Carl Gerold Fürst zum 70. Geburtstag* (Adnotationes in ius canonicum 25), Frankfurt am Main 2003. 817-846.

DE PAOLIS, V., *De sanctionibus in Ecclesia Adnotationes in codicem: Liber VI*, Roma 1986.

DE PAOLIS, V., *De legitimitate et oportunitate poenarum latae sententiae in iure poenale canonico*, in *Periodica* 62 (1973) 319-373.

DE PAOLIS, V., *Il libro VI. del Codice di diritto canonico: Diritto penale, disciplina penitenziale o cammino penitenziale?*, in *Periodica* 89 (2000) 635-659.

DE PAOLIS, V., *Il libro VI. del Codice di diritto canonico: Diritto penale, disciplina penitenziale o cammino penitenziale?*, in *Periodica* 90 (2001) 85-114.

DE PAOLIS, V., - CITO, D. (eds.), *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Città del Vaticano 2000.

DE PAOLIS, V., *Normae de gravioribus delictis reservati alla congregazione per il dottrina della fede*, in *Periodica* 91 (2002) 273-312.

DEMEL, S., *Tatstrafe contra Spruchstrafe? Ein Vergleich des CIC 1983 mit dem CCEO 1990*, in *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 165 (1996) 95-115.

DEPASQUALE, A., *Pene latae sententiae nel Codice (particolarmente quelle riservata alla Sede Apostolica)*, in GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO (a cura di), Aa.Vv., *Le sanzioni nella Chiesa. XXIII incontro di studio Abbazia di Maguzzano -*

Lonato (Brescia) 1-luglio - 5 luglio 1996 (Quaderni della Mendola 5), Milano 1997. 145-182.

DI MATTIA, G., *Equità e riserva di legge nel diritto penale canonico (Cann. 221 § 3 e 1399)*, in GRUPPO ITALIANO DOCENTI DI DIRITTO CANONICO (a cura di), Aa.Vv., *Le sanzioni nella Chiesa. XXIII incontro di studio Abbazia di Maguzzano - Lonato (Brescia) 1-luglio - 5 luglio 1996* (Quaderni della Mendola 5), Milano 1997. 89-111.

DI MATTIA, G., *La normativa di diritto penale nel Codex Iuris Canonici e nel Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, in *Apolliaris* 65 (1992) 149-172.

DIZ PINTADO, M. E., *El principio de legalidad en el derecho canónico en el Código de 1917 y en el de 1983*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 42 (1985) 401-419.

DOMINGO, R., *Penal Law in the Roman Catholic Church*, in *Ecclesiastical Law Journal* 20 (2018) 158-172.

EICHOLT, B., *Geltung und Durchbrechung des Grundsatzes „Nullum crimen nulla poena sine lege“ im kanonischen Recht, insbesondere in c. 1399 CIC/1983* (Adnotationes in ius canonicum 39), Frankfurt am Main 2006.

ERDŐ P., *A bűn és bűncselekmény – Két alapvető fogalom viszonya az egyházi jog tükrében*, Budapest 2013.

ERDŐ P., *Az egyházjog forrásai. Történeti bevezetés*, Budapest 1998.

ERDŐ P., *Az ókeresztény kor egyházfegyelme* (Ókeresztény írók 5), Budapest 1983.

ERDŐ P., *Die Verhängung von Kirchenstrafen auf dem Verwaltungsweg. Einige mögliche Mittel der Wirksamkeit des kanonischen Strafsystems*, in *De processibus matrimonialisbus* 8/2 (2001) 17-31.

ERDŐ P., *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7), Budapest 2014.

ERDŐ P., «*Salus animarum: suprema lex*» – *A lelkek üdvösségére való utalások szerepe a katolikus Egyház hatályos törvénykönyveiben*, in *Kánonjog* 5 (2003) 7-18.

FARIS, J. D., *Penal Law in the Catholic Churches: A Comparative Overview* in *Folia Canonica* 2 (1999) 53-93.

FARIS, J. D. – ABBASS, J. (ed), *A practical Commentary to the Code of Canons of the Eastern Churches*, vol. 1-2, Montreal 2019.

von FEUERBACH, P. J. A., *Revision der Grundsätze und Grundbegriffe des positiven peinlichen Rechts: Band 1*, Erfurt 1799.

FÖLDVÁRI A., – HAMZAG., *A római jog története és institúciói*, Budapest 2018

FÜRST, C. G., *Diritto penale e carità*, in AGRESTINI, S., - CECCARELLI-MOROLLI, D., (a cura di) *Ius ecclesiarum vehiculum caritatis. Atti del simposio internazionale per il*

decennale dell'entrata in vigore del Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium: Città del Vaticano, 19-23 novembre 2001, Città del Vaticano 2004. 515-534.

FÜRST, C. G., *Penal Sanctions in the Church (cc.1401-1467)*, in NEDUNGATT, G., - RUYSSSEN, G. (ed.), *A Guide to the Eastern Code. A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches* (Kanonika 10), Roma 2002. 787-800.

FÜRST, C. G., *Katholisch ist nicht gleich lateinisch. Der gemeinsame Kirchenrechtkodex für die katholische Ostkirchen*, in *Herder-Korrespondenz* 45 (1991) 136-140.

GEFAELL, P., *Specificità del diritto penale orientale*, in RUYSSSEN, G. – KOKKARAVAYIL, S. (a cura di), *Il CCEO- Strumento per il futuro delle Chiese Orientali Cattoliche : atti del Simposio di Roma, 22-24 febbraio 2017 Centenario del Pontificio Istituto Orientale (1917-2017)* (Kanonika 25), Roma 2017. 587-611.

GEROSA, L., *Ist die Exkommunikation eine Strafe?*, in *Archiv für Katholisches Kirchenrecht* 154 (1985) 83-120.

GEROSA, L., *Das Recht der Kirche*, Paderborn 1995.

GEROSA, L., *La scomunica è una pena? Saggio per una fondazione teologica del diritto penale canonico*, Fribourg 1984.

GOTTERO, R., *La norma generale del diritto penale canonico (can.1399)*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 10 (1997) 343-354.

GRAULICH, M., *Die grosse Strafrechtsreform der Päpste Benedikt XVI. und Franziskus*, in PULTE, M. (Hg.), *Tendenzen kirchlicher Strafrechtsentwicklung*, Paderborn 2017. 11-22.

GREEN, T. J., *Initial Reflections on the Schema Recognitionis Libri VI Codicis Iuris Canonici*, in *Studia canonica* 50 (2016) 5-29.

GREEN, T. J., *Penal Law in the Code of Canon Law and in the Code of Canons of the Eastern Churches: Some Comparative Reflections*, in *Studia Canonica* 28 (1994) 407-451.

GREEN, T. J., *Penal Law: A Review of Selected Themes*, in *The Jurist* 50 (1990) 221-256.

GRÜNDEL, J., *Darf die Kirche strafen?*, in *Diaconia* 24 (1993) 113-118.

GROCHOLEWSKI, Z., *The Procedure for Imposing Penalties*, in NEDUNGATT, G., - RUYSSSEN, G. (ed.), *A Guide to the Eastern Code. A Commentary on the Code of Canons of the Eastern Churches* (Kanonika 10), Roma 2002. 801-808.

GÜTHOFF, E., *Ein Überblick über die im ersten Teil des Strafrechts des CIC (cc.1311-1363) geplanten Änderungen*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 181 (2012) 75-89.

GÜTHOFF, E., *Ein Überblick über die im zweiten Teil des Strafrechts des CIC (cann. 1364-1399) geplanten Änderungen*, in GÜTHOFF, E. (Hrsg.), *Clarissimo Professori Doctori Carolo Giraldo Fürst: in memoriam Carl Gerold Fürst* (Adnotationes in ius canonicum 50), Frankfurt am Main 2013. 157-165.

HÁRSFAI K., *Egyházi eljárásjog*, Budapest 2006.

HERMAN, E., *Hat die byzantinische Kirche von selbst eintretende Stafen (poenae latae sententiae) gekannt?*, in *Byzantinische Zeitschrift* 44 (1951) 258-264.

HUIZING, P., *Crime and Punishment in the Church*, in EDELBY, N. – JIMÉNEZ-URRESTI, T. – HUIZING, P. (ed.), *Postconciliar Thoughts: Renewal and Reform of Canon Law* (Canon Law 28), New York 1967. 113-128.

KOBER, F., *Der Kirchenbann:nach den Grundsätzen des canonischen Rechts dargestellt*, Tübingen 1857.

KOKKARAVAYIL, S., *The Guidelines for the Revision of the Eastern Code: Their Impact in CCEO* (Kanonika 15), Roma 2009.

KUMINETZ G., *Katolikus házasságjog*, Budapest 2002.

KUMINETZ G., *A kiengesztelődés szentségei*, Budapest 2008.

LEFKÁNITS, GY., *Néhány megjegyzés a büntető óvintézkedésekkel kapcsolatban (Az 1399. kánon értelmezése)*, in *Kánonjog* 6 (2004) 111-116.

LEON-DUFOUR, X. (szerk.), *Biblikus teológiai szótár*, Róma 1976.

LIPINSKI, F.H., *Il principio di legalità e riserva di legge nel diritto penale canonico del 1983*, Roma 2000.

LLOBELL, J., *Il diritto al doppio grado di giurisdizione nella procedura penale amministrativa e la tutela della terza della „Feria IV” della Congregazione per la Dottrina della Fede*, in *Ius Ecclesiae* 27 N.1. (2015) 191-213.

LODA, N., *Il canone 1401 CCEO quale "ianua" dell'ordinamento penale canonico ed il superamento del modello retribuzionistico: semantica e valutazione delle fonti*, in *Apollinaris* 80 (2007) 241-331.

LÜDICKE, K. (Hrsg.), *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Essen 1985kk.

LÜDICKE, K., *Das kirchliche Strafrecht. Reformbedarf und Perspektiven*, in JEDRASZEWSKI, M., – SLOWINSKI, J. Z. (eds.), *Quod iustum est et aequum. Scritti in onore del Cardinale Zenone Grocholewski per il cinquantesimo di sacerdozio*, Poznan 2013, 223-231.

MAZZOLA, R., *La pena latae sententiae nel diritto canonico*, Milano 2002.

MELILLO, A., *Il can.1399 CIC nella definizione del Sistema penale canonico*, in *Il Diritto Ecclesiastico* 113 (2002) I. 694-714.

MILAŠ, N., *Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche*, Mostar 1905.

MIÑAMBRES, J., *Il governo della chiesa durante la vacanza della Sede Romana e l'elezione del Romano Pontefice*, in *Ius Ecclesiae* 8 (1996) 713-729.

MÖRSDORF, K., *Lehrbuch des Kirchenrechts*, Bd. III, München 1964.

MÖRSDORF, K., *Zur Neuordnung der Systematik des Codex Iuris Canonici*, in *Archiv für katholisches Kirechenrecht* 137 (1968) 3-38.

NEDUNGATT, G. – FEATHERSTONE, M. (ed.), *The Council in Trullo Revisited* (Kanonika 6), Roma 1995.

PAMPARA, J. M., *Characteristic Features of the Penal Law in the Code of Canons of the Eastern Churches*, in *Iustitia* vol.2, No.2 (2011) 267-294.

PAMPARA, J. M., *The Specific Characteristic of the Penal Law and the Penal Procedure in the Code of Canons of the Eastern Churches* (Excerpta ex Dissertatione ad Doctoratum), Roma 2009.

PAPALE, C., *La pena latae sententiae nel Codex Iuris Canonici*, in SABBARESE, L. (a cura di), *Legalità e pena nel diritto penale canonico*, Roma 2021. 101-113.

PETERS, E. N., *Penal Procedural Law in the 1983 Code of Canon Law*, Washington DC 1991.

PIGHIN, B. F., *Diritto penale canonico*, Venezia 2008.

PONTIFICIO CONSIGLIO PER I TESTI LEGISLATIVI, *La legge canonica nella vita della Chiesa. Indagini e prospettive nel segno del recente Magistero Pontificio. Atti del Convegno di Studio tenutosi nel XXV anniversario della promulgazione del Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 2009.

POTZ, R., *Der Weg zum Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, in HAERING, S. – REES, W. – SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* 3.ed., Regensburg 2015. 104-116.

PRIMETSHOFER, B., *Vom Geist des Codex Iuris Canonici/1983*, in *Ecclesia peregrinans: Josef Lenzenweger zum 70. Geburtstag*, Wien 1986. 405-417.

REES, W., *Delicta graviora im Recht der römisch-kathoischen Kirche und der katholischen Ostkirchen*, in GÜTHOFF, E. (Hrsg.), *Clarissimo Professori Doctori Carolo Giraldo Fürst: in memoriam Carl Gerold Fürst* (Adnotationes in ius canonicum, 50), Frankfurt am Main 2013. 467-506.

REES, W., *Einzelne Straftaten*, in HAERING, S. – REES, W. – SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts* 3.ed., Regensburg 2015. 1615-1643.

REES, W., *Grundfragen des kirchlichen Strafrechts*, in HAERING, S. – REES, W. – SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, 3.ed., Regensburg 2015. 1569-1590.

REES, W., *Die Strafgewalt der Kirche. Das geltende kirchliche Strafrecht – dargestellt auf der Grundlage seiner Entwicklungsgeschichte* (Kanonistische Studien und Texte Bd. 41), Berlin 1993.

REES, W., *Unterschiedliche Strafen in der einen katholischen Kirche? Ein Vergleich zwischen CCEO und CIC*, in ZAPP, H. – WEIß, A. – KORTA, S. (Hrsg.), *Ius canonicum in Oriente et Occidente Festschrift für Carl Gerold Fürst zum 70. Geburtstag* (Adnotationes in ius canonicum 25), Frankfurt am Main 2003. 939-958.

RIEDEL-SPANGENBERGER, I., *Qui homicidium patrat...Inwieweit ahndet die Kirche Menschenrechtsverletzungen?*, in PUZA, R. – WEIß, A. (Hrsg.), *Iustitia in caritate: Festgabe für Ernst Rößler zum 25jährigen Dienstjubiläum als Offizial der Diözese Rottenburg-Stuttgart* (Adnotationes In Ius Canonicum 3), Frankfurt am Main 1997. 643-654.

SADOWSKI, P., *Il principio di legalità nel diritto penale canonico*, Roma 1999.

SANCHIS, J., *Il can. 1399: Alcuni aspetti della sua portata e incidenza nel sistema penale canonico*, in GUTIÉRREZ, A. (ed.), *Vitam impendere megisterio*, Roma 1992.

SANCHIS, J., *La legge penale e il precetto penale* (Ateneo Romano della Santa Croce. Monografie giuridiche 7), Milano 1993.

SANCHIS, J., «L'indagine previa al processo penale.» *I procedimenti speciali nel diritto canonico*, in *Studi giuridici* 27 Città del Vaticano 1992. 233-266.

SCHEUERMANN, A., *Erwägungen zur kirchlichen Strafrechtsreform*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 131 (1962) 393-415.

SEBBOTT, R., *Das kirchliche Strafrecht. Kommentar zu den Kanones 1311-1399 des Codex Iuris Canonici*, Frankfurt am Main 1992.

STRIGL, R. A., *Die einzelne Straftaten*, in LISTL, J. – MÜLLER, H. – SCHMITZ, H. (Hrsg.), *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983. 948-950.

SZABÓ P., *A keleti kodifikáció története (I.) A kezdetektől a II. Vatikáni Zsinatig*, in *Athanasiana* 12 (2001) 95-114.

SZABÓ P., *A keleti kodifikáció története (II.) A II. Vatikáni Zsinattól a CCEO kihirdetéséig*, in *Athanasiana* 13 (2001) 101-121.

SZABÓ P., *A keleti egyházak szentségi joga* (Collectanea Athanasiana), Nyíregyháza 2012.

SZABÓ P., *Alcune osservazioni sul diritto sacramentale comparato in prospettiva storica*, in *Eastern Theological Journal* 5 (2019) 2, 149-160.

SZABÓ P., *Canon Law and Mercy from the Oriental Point of View*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 184 (2015) 34-56.

SZABÓ P., *Nullum crimen nulla poena sine praevia lege poenali? Evaluation of c.1399/CIC in the Light of the ius vigens orientale*, in *Eastern Canon Law* 7 (2018) 1-2, 321-341.

SZABÓ P., *The penal Legality and Guarantees of Self-Defense in Canon Law: CIC/CCEO*, in *Folia Theologica et Canonica, Supplementum* (2016) 191-198.

SZENTIRMAI, A., *Quaestiones de iure poenali canonico hodiernis necessitatibus accommodando*, in *Monitor Ecclesiasticus* 87 (1962) 607-624.

SZUROMI SZ., *A legsúlyosabb büntetendő cselekmények a Katolikus Egyház büntetőjogában*, in *Állam és jogtudomány* 2012/2-3 (2012) 243-260.

TAMBASCO, D., *Nullum crimen, nulla poena sine lege nella codificazione piobenedettina*, in *Il diritto ecclesiastico* I (2002) 245-286.

VANYÓ L. (szerk.), *A kappadókiai atyák (Ókeresztény írók 6/1)*, Budapest 1983.

VENTURA, M., *Spunti di comparazione in diritto penale canonico dopo la promulgazione del Codice della Chiesa Orientale*”, in *Il Diritto Ecclesiastico* 107 (1996-II) 637-666.

WIJLENS, M., *Salus Animarum Suprema Lex: Mercy as a Legal Principle in the Application of Canon Law?*, in *The Jurist* 54 (1994) 560-590.

ZAPP, H., *Zur kanonischen Strafrechtsreform nach dem Entwurf der Kodexkommission*, in *Österreichisches Archiv für Kirchenrecht* 27 (1976) 36-59.

ŽUŽEK, I., *Les textes non publiques du Code de droit canon oriental*, in *Nuntia* 1 (1973) 23-31.

ŽUŽEK, I., *Notula de poenis latae sententiae in iure orientalis*, in *Monitor Ecclesiasticus* 101 (1976) 355-356.

Online források

<https://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/interventi-art175-182PE/interventi-del-presidente-emerito/riforma-del-diritto-penale-il-card-coccopalmerio-fa-il-punto-della-situazione.html>

https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20130711_organigiudiziari.html

https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html;

<https://katolikus.hu/dokumentumtar/vos-estis-lux-mundi>

https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191203_rescriptum_ge.html

https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191206_rescriptum_ge.html

https://www.vatican.va/content/francesco/la/motu_proprio/documents/20230325-motu-proprio-vos-estis-lux-mundi-aggiornato.html

<https://www.osservatoreromano.va/it/news/2021-06/quo-122/pascite-gregem-dei.html>

<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/leg3.shtml>

<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2023/04/05/0254/00553.html>

https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20160604_come-una-madre-amorevole.html

Én, Sereghy Noémi Xénia, teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés önálló munka, a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült, a benne található irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljesek. Nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve 5 éven belül nem vontak vissza tőlem odaítélt doktori fokozatot. Jelen értekezést korábban más intézményben nem nyújtottam be és azt nem utasították el.

Budapest, 2023. augusztus 29.

.....
Sereghy Noémi Xénia